

1539

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΘΕΝΤΟΣ ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΕΝ ΤΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΣ

Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ

Καὶ διὰ τὸ β' ἔτος συνδιδασκαλίας Ε' καὶ ΣΤ'

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

διὰ τῆς ύπ' ἀριθ. 49529)1950 Ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας

Μαργαρίτην Κίανην

ΔΩΡΕΑ
ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΧΑΝΑ
ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΟΥ - ΛΑΧΑΝΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ν. ΑΛΙΚΙΩΤΗΣ & ΥΙΟΙ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 - ΑΘΗΝΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΑΡΙΘ. ΗΡΩΤ. 50709

Αθήναι τῇ 12 Ιουνίου 1950

Πρός τὸν Κον.

I. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΝ

Αριστείδου 6

Ε Ν Τ Α Y Θ Α

Ανακοινούμεν ύμπιν, ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529)1950 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐνεκρίθη, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς Ἰστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπό τὸν τίτλον «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», βιβλίον ύμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποίησις :

Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

Ἐντολῆς Ὑπουργοῦ

Ο Διευθυντής

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Ἐκδότου.

Εγγονούσιον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σάντορια συμπεράσματα ἐκ τῆς ιστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ "Εθνους ώς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ γ' μέρος αὐτῆς.

"Εθνική Ενότης καὶ συνείδησις σελ. 3

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. Ἐπέκτασις τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους	>	7
2. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ Ιστορία καὶ ἡ νέα Ιστορία τῆς Εύρωπης	>	8
α' Ἡ Ἐνετία	»	8
γ' Ἡ Αύστρια	»	10
δ' Ἡ Ρωσία	>	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων	»	13
2. Ὁργάνωσις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμού		
α' Θρησκευτικὰ Προνόμια	»	15
β' Πολιτικὰ Προνόμια	>	16
γ' Αἱ καλύτεραι Κοινότητες	>	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΖΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

1. Κλέφτες καὶ ἀρματολοὶ—Ἡ ζωὴ τῶν καὶ τὰ Δημοτικὰ τραγούδια	»	20
2. Μανιάται—Σουλιώται—Σφακιανοί	»	25
3. Αἱ Ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις—Ἐμπορικὴ Ναυτιλία καὶ αἴτια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ	»	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Οἱ Φαναριώται μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας	>	28
2. Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας	»	30
3. Μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους	>	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

**ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ**

1. Οἱ ύπόδουλοι "Ἑλληνες καὶ ἡ Εύρωπη	>	36
2. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770	»	37
3. Λάμπρος Κατσώνης—Γεωργιος Ἀνδρίτσος	»	40

**ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ**

1.	'Η Γαλλική 'Επανάστασις	> 44
2.	Τό κήρυγμα της Γαλλικής 'Επαναστάσεως	> 46
3.	'Ο Ρήγας Φεραίος	> 47
4.	'Αγώνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ	
α'	Σουλιωταὶ καὶ 'Αλῆ Πασᾶς	> 51
β'	Πρῶτος καὶ δεύτερος πόλεμος τοῦ 'Αλῆ κατὰ τῶν Σουλιω- τῶν	> 52
γ'	Τρίτη ἐκστρατεία τοῦ 'Αλῆ ἐναντίον τοῦ Σουλίου	> 55
δ'	'Ο Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου	> 58
ε'	Κι' ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο	> 60
στ'	'Η τύχη τοῦ τρίτου σώματος τῶν Σουλιωτῶν	> 61
ζ'	Οἱ 'Αρματολοὶ τοῦ 'Ολύμπου Νικοτσάρας—Εὐθύμιος Βλα- χάβας	> 62
η'	'Η πώλησις τῆς Πάργας καὶ τὸ τέλος τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ	> 64
5.	'Η Φιλική 'Εταιρεία ('Ελληνογλωσσον Ξενοδοχείον—Τσακά- λωφ—Σκουφᾶς—Ξάνθος)	> 70

ΜΕΡΟΣ Β'

**ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
Α' ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ**

1.	'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης—'Επανάστασις εἰς τὴν Μολδαβίαν	> 73
2.	Αἱ μάχαι εἰς τὸ Γαλάται καὶ Δραγατσάνι	> 76
3.	Σύλληψις τοῦ 'Υψηλάντου καὶ Θάνατος αὐτοῦ	> 78
4.	Τέλος τῆς 'Επαναστάσεως εἰς Μολδαβίαν	> 79

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1.	'Η 'Επανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Παπαφλέσσας	> 80
2.	'Η 'Επανάστασις τῶν Πατρῶν καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Καλαμῶν	> 84
3.	'Η ὄργη τῶν Τσούρκων. Μέτρα—ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρ- χου	> 86
4.	'Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ στρατηγική του εύφυΐα	> 88
5.	Αἱ μάχαι εἰς τὸ Βασιλέατον, Βέρβαινα καὶ Δολιανά	> 90
6.	'Η "Αλωσις τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου 1821)	> 92

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

**Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ 1821, ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΙ ΝΗΣΟΥΣ**

1.	'Η μάχη εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ ὁ 'Αθανάσιος Διάκος	> 94
2.	'Ο 'Οδυσσεὺς 'Ανδροῦτσος καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς	> 97
3.	'Η μάχη εἰς τὰ Βασιλικά (25-26 Αύγουστου)	> 98
4.	'Η 'Επανάστασις εἰς τὴν Δυτ. Στερεάν 'Ελλάδα	> 99
5.	'Η 'Επανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν—Μακεδονίαν	> 100
6.	'Επανάστασις τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου Πελάγους	> 101
	'Η πρώτη 'Εθνική Συνέλευσις	> 103

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΤΑ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΚΑΓΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ 1822

1.	Οι Σουλιώται καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς πρός αὐτοὺς βοηθείας ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον	> 105
2.	Ἡ μάχη εἰς τὸ χωρίον Πέτα	> 106
3.	Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	> 108
4.	Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη	> 110
5.	Ἡ Ἀλωσίς τοῦ Ναυπλίου	> 113

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1822

1.	Ο Ἄνδρεας Μιαούλης	> 114
2)	Καταστροφὴ τῆς Χίου	> 115
3)	Καταστροφὴ τῆς Τουρκικῆς Ναυαρχίδος καὶ ὁ Κ. Κανάρης	> 116

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1823

1)	Ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς τὸ Ἀστρος	> 119
2)	Ο Μάρκος Μπότσαρης καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Αίτωλικοῦ .	> 119
3)	Ο Φιλελληνισμὸς καὶ ὁ Λόρδος Βύρων	> 121

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.'

ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1)	Ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων	
2)	Τουρκία καὶ Αἴγυπτος κατὰ τῶν Ἐλλήνων	> 125
α')	Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην 1821—1824	> 125
β)	Καταστροφὴ τῆς Κάσου	> 126
γ)	Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	> 127
δ')	Ναυμαχίαι εἰς τὴν Σάμον καὶ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα .	> 128
ε')	Ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς	> 132

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἀπόβασις τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον

1)	Ἡ μάχη εἰς τὸ Κρεμύδι. "Αλωσίς τῆς Σφακτηρίας	> 133
----	---	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Β' ΤΑ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1.)	Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι καὶ ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	> 136
2.)	Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἰμβραήμ	> 137
3.)	Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	> 138

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΕΚΤΩΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1826

1.	Συνέχεια τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου	> 139
----	--	-------

2. Ἡ ἡρωΐκὴ έξοδος τοῦ Μεσολογγίου » 141
 3. Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐκοτρά-
 τεῖαι αὐτοῦ κατὰ τῆς Μάνης » 144

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1826—1827

1. Ὑποταγὴ τῆς Στερεάς Ἐλλάδος ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Πολιορ-
 κία τῆς Ἀκροπόλεως » 146
 2. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης Ἀρχιστράτηγος » 146
 3. Ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ νίκη τῆς Ἀραχώβης . » 148
 4. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ πανωλεθρία τῶν Ἐλλήνων
 εἰς Φάληρον » 150
 5. Ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ Ναυμαχία Ναυαρίνου . » 152

ΜΕΡΟΣ Δ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΕΛΛΑΣ ΑΓΙΟ ΤΟΥ 1828 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἐλλάδος—Ἡ μάχη τῆς Πέτρας . » 155
 Η ΕΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ
 2. Ἡ Βασιλεία τοῦ "Οθωνος" » 157
 3. Ἡ Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'—Ἡ Ἐπτάνησος ἐλευθέρα . » 158
 α') Τὸ δόλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου » 159
 β') Τὸ Βουλγαρικόν σχῆμα » 159
 γ') Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877 » 160
 δ') Τὸ Βουλγαρικόν πραξικόπημα » 160
 ε') Ὁ "Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος" » 160
 στ') Οἱ Μακεδονικοὶ ἀγῶνες » 161
 ζ') Ἡ Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων » 162
 η') Ὁ στρατιωτικὸς Σύνδεσμος.—Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909 . . » 162
 θ') Ὁ πρώτος Βαλκανικὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Τούρκων . . » 162
 4. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου » 163
 Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου » 163
 α') Ὁ δεύτερος Βαλκανικὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων » 164
 β') Ὁ πρώτος Εύρωπαϊκὸς πόλεμος » 165
 γ') Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ » 166
 δ') Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1922 » 166
 5. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Β'. α' Περίσδος » 166
 α') Ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν » 166
 6. Τὰ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Δημοκρατίας »
 7. Τὰ κατὰ τὴν β' περίοδον τῆς βασιλείας Γεωργίου Β' . . »
 α') Ἡ Δικτατορία τοῦ Ἰωάννη Μεταξᾶ » 167
 β') Ὁ β' Πάγκοδσμιος πόλεμος » 168

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

- 1.) Ἡ Ἐλλάς κατὰ τὸν β' Παγκόδσμιον πόλεμον » 169
 Ἡ Κατοχὴ καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἐλλάδος. »
 2) Διενοπαθήματα τῶν Ἐλλήνων » 171
 3.) Ἡ Ἐλλὰς ἀποκτά τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς » 172
 4.) Τὰ κατὰ τὴν Γ' περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Β'
 Θάνατος τοῦ Γεωργίου Β'. » 173
 5.) Ἡ Δωδεκάνησος Ἐλευθέρα » 173

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης της Πολιτικής
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ν. ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΦΥΓΙΟΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 50709.

'Αθήναι της 12 Ιουνίου 1950

Πρός τὸν κ.
Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΝ
'Αριστείδου 6

ΕΝΤΑΥΘΑ

Ανακοινούμεν ύμιν, ότι διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529/1950 ἀποφάσεως τοῦ 'Υπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐνεκρίθη, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ως βοηθητικόν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς 'Ιστορίας διά τοὺς μαθητάς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον "ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,, βιβλίον ύμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλοῦμεν ὅδεν, ὅπως μεριμνήσητε διά τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποίησις :

Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

'Εντολῇ 'Υπουργοῦ

'Ο Διευθυντής

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΕΚΤΥΠ. "Β. ΠΑΠΑΧΡΥΣΑΝΘΟΥ,,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύντομα συμπεράσματα ἐκ τῆς ίστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ
Ἐθνους ώς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ τρίτον μέρος αὐτῆς

Ἐθνικὴ Ἐνότης καὶ συνείδησις.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ίστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους χάνεται μέσα εἰς τοὺς θρύλους, τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις. Τὴν πρώτην περίοδον τῆς ίστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔχομεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τῶν ἥρων, ποὺ δὲ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδρυσε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν (325 μ.Χ.).

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν περίοδον τῆς ζωῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τὰ σημαντικώτερα γεγονότα, τὰ δποῖα παρουσιάζονται εἶναι ἡ διαμόρφωσις τοῦ πολιτικοῦ βίου εἰς τὰς δύο σπουδαιοτέρας ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Παρ’ ὅλας τὰς διαιρέσεις καὶ τὸν ἔμφυλον πολέμους, οἱ δποῖοι παρουσιάζουν τότε τοὺς Ἑλληνας χωρισμένους, γνωρίζουμεν, διὶς ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ φυλαὶ ἔχεν συνείδησιν, διὶς ἀποτελοῦν ἔνα Ἐθνος δταν ξένοι ἐπιδρομεῖς προσβάλοντες ἔνα τμῆμα τῆς χώρας των. Τότε δὲν ὑπάρχουν οὔτε Δωριεῖς, οὔτε Ἰωνεῖς, οὔτε Ἀργεῖοι, οὔτε Ἀχαιοί, οὔτε Μακεδόνες. Εἶναι δλοι Ἑλληνες, ποὺ συνασπίζονται διὰ νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν χώραν των βάρβαρον ἐπιδρομέα. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος μᾶς δίνει τὸ προϊστορικὸν αὐτὸ συμπέρασμα διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους.

Ο Ηάσις δὲν προσέβαλλε μόνον τὸν Μερέλαον τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ δλους τοὺς Ἑλληνας, οἱ δποῖοι συναθροίζονται εἰς τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ τυμωρήσουν τὸν αὐθάδη Ἀσιάτην.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἀσιατικοὶ λαοὶ εἰραι ἔχθροι τῆς Ἑλλάδος, μὲ οἰνοθήποτε ὄνομα καὶ ἐὰν παρουσιάζωνται εἰς τὴν ίστορίαν. Ἐὰν λέγωνται Πέρσαι, ή Ἀβαροι, ή Ἀραβες, ή Σλαυοι, ή Τούρκοι. Εἴραι ἀσιατικοὶ λαοὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν προϊστορικὴν ἀρχίζει ἡ πάλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν ἀσιατικὴν βαρβαρότητα.

Δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς οὔτε Ἀθηναῖοι, οὔτε Σπαρτιάται, οὔτε Μεσσηνοι, οὔτε Θηβαῖοι, δταν οἱ βάρβαροι Πέρσαι ἔκεινοιν ἀπὸ τὴν μακρονήν πατρίδα των διὰ νὰ προσβάλοντες τὴν Λάδα. Ολους τοὺς Ἑλληνας, μὲ οἰονδήποτε ὄνομα τόπου κατε-

καὶ ἐὰν δυνομάζωνται, τοὺς ἑνώνει ὁ Μιλτιάδης διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ τρόπαιον τοῦ Μαραθῶνος, ὁ Δεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ ἀναδείξῃ τὴν αὐτοθυσίαν ὡς ὑπερτάτην ἀρετὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἥρωϊσμοῦ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ τρόπαιον τῆς Σαλαμῖνος. Καὶ τέλος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπιβάλλει τὴν ἑνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς βαρβάρους Πέρσας. "Οταν ἀποστέλλῃ μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς ἐκστρατείας των ἔκεινης, δὲν τὰ ἀφιερώνει εἰς τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν ὡς ἀφιερώματα τῶν Μακεδόνων μόνον, τῶν ὅποιων ἦτο βασιλεύς ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων. «Οι Ἑλληνες εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν βαρβάρων» γράφει ἡ ἀφιέρωσις τῆς προσφορᾶς ἔκεινης.

Ἄπὸ τότε διηγύνεται εἰς τὰς Ἀσιατικὰς χώρας ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἴστορίαν μὲ τὸ δνομα 'Ελληνιστικὴ ἐποχή. Ποὺ σημαίνει ὅτι οἱ λαοὶ ἐλληνίζουν. Δηλαδὴ μιμοῦνται τρόπους ζωῆς ἐλληνικῆς.

Καὶ ὅταν κατόπιν τὸ Κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ αὐτοὶ ἡγαγάσθησαν τὰ ἐλληνίσουν διότι οἱ Έωμαῖοι μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διαμορφώνουν τὸν ἰδικόν των πολιτισμόν, καὶ ἐπιβάλλονται εἰς τὰς χώρας, τὰς ὅποιας κατακτοῦν. Τοιουτούρπως γίνεται τὸ μοναδικὸν θαῦμα εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Διαδίδεται δὲ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς χώρας ποὺ κατέχουν οἱ Ρωμαῖοι, διὰ νὰ προετοιμασθοῦν οἱ λαοί, νὰ δεχθοῦν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐίναι γνωστὸν, ὅτι ἡ χώρα, ποὺ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν πρώτη ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν, ἔχει προετοιμασθῆ μὲ τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν, ποὺ διέδωσε ἔκεī πρῶτον ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι. Αἱ χώραι ἔκειναι ἐννοοῦν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀσπάζονται διότι τοὺς προσφέρεται μὲ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὅποιαν ἐννοοῦν καὶ ὀμιλοῦν. Καὶ οἱ μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ἔχουν προετοιμασθῆ μὲ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν διὰ νὰ στηρίξουν ἔπειτα μὲ τὰ σοφά των κηρύγματα τὸν δρόδοδοξον Χριστιανισμόν. Τοιουτούρπως ἀπὸ τὴν ἐποχήν, ποὺ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸ 325 μ.Χ. μεταφέρει τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀρχίζει ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ "Ἐθνους, τὸ ὅποῖον παρουσιάζεται ἐνωμένον μὲ τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ: τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἡμέρα.

Καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ποὺ ἵδρυσε τὴν μεγάλην Βυζαντινὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τὸν Χριστιανὸν στηρίζεται. Τὸ «ἐν τούτῳ νίκα» εἶναι τὸ σύμβολον τῆς δυνάμεως του. Καὶ ἐάν μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν παρακινεῖται μόνον ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς νέας πόλεως, ἀλλὰ διότι θέλει νὰ στηρίξῃ τὸ κοράτος του εἰς πληθυσμούς, ποὺ εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὰ ἔδια βασικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των. Τὸ κύριον γνώρισμα τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς εἶναι ὁ Χριστιανικὸς πολιτισμός. Μέσα εἰς τὰς τόσας περιπτείας, ποὺ ὑφίσταται ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς βαροβάρους ἐπιδρομεῖς, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔζησε διότι ἀναζωογονεῖται μὲ τὴν δύναμιν τῆς Χριστιανῆς θρησκείας. Ἡ ἐνότης τοῦ Ἐθνοῦς συνεχίζεται μὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Απὸ τὸν Χριστιανισμὸν οἱ Ἑλληνες ἀντλοῦν τὴν ἀντοχὴν των θαυμάτων ὑποδουλώνεται ἡ χώρα των καὶ ἀνασυντάσσουν διαρκῶς τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των. Μὲ τὴν ἀνάμυνσιν τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος των καὶ μὲ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστιανισμὸν οὐδέποτε ἀποθαρρύνονται καὶ προβάλλουν συνεχῶς ἀντίστασιν εἰς τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς.

Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν τοισχιλετήν ἰστορίαν τῆς ὑπέστη τρεῖς κατακήσεις. Δὲν ὑπολογίζομεν τὴν τελευταίαν τὴν Ἰταλογερμανικήν. Κάθε μία κατάκτησις ἐφανετο διὰ τὰ τὴν ἔξαφανίση ἐντελῶς. Καὶ δμως ὁ Ἑλληνισμὸς πάντοτε ζῇ καὶ εἰς δλας τὰς περιόδους, εἴτε τῆς ἀκμῆς του, εἴτε τῆς παρακμῆς ἡ ἰστορία διμιεῖ πάντοτε δι' αὐτόν. Ἡ πολιτικὴ ἰστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ διακόπεται πρῶτον ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν Ρωμαίων. Ἐπιβάλλεται δμως ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸν κατακτητὰς μὲ τὸν πολιτισμὸν του καὶ ἐξείσσεται ἡ κατάκτησις ἐκείνη ὡς Βυζαντινὴ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ δποία ζῇ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ως προπόργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιστέκεται κατὰ τῆς Ἀσιατικῆς βαρβαρότητος. Διακόπεται καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Φράγκους, ἀλλὰ συνεχίζεται ἡ ζωὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰ κράτη τῆς Τραπεζούντας καὶ τῆς Νικαίας, εἰς τὰ δεσποτάτα τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Μυστρᾶ, καὶ ἀναφαίνεται καὶ πάλιν κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὴν πτῶσιν τῶν Λατίνων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Διὰ τοίτην φρὸν διακόπεται καὶ πάλιν ἡ πολιτικὴ ἰστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ δια τοὺς οἱ Ὄθωμανοὶ κατακτοῦν τὴν χώραν του. Ἀλλὰ οὕτε καὶ τώρα δ Ἑλληνισμός, κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν περιπέτειαν ἀφανίζεται. Ἡ θρησκεία διότι οἱ Τούρκοι ἀλλόθρησκοι κατέκτησαν τὴν

χώραν του, μέσα εἰς τοὺς θρήνους του ἐκείνους διακηρύσσει καὶ τὴν πίστιν του, πῶς ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ζήσῃ. Ἡ ἵδια ἡ φυλή, τὸ ἵδιο τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος παρηγορεῖται μόνον του διὰ τὴν Ἐθνικήν του αὐτὴν συμφοράν. Τὴν θεωρεῖ προσωρινὴν καὶ «δὲν πολυδακρύζει» διότι ἔνισχύεται ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, ὃ δποῖος τοῦ χαλυβδώνει τὴν Ἐθνικήν του συνείδησιν.

«Σώπασε, κυρὶα Δέσποινα, καὶ μήν πολυδακρύζεις πάλι μὲ κρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θάνατοι

· Η ἐποκὴ τῆς Τουρκοκρατίας, τὴν ὅποιαν θὰ διηγηθῶμεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, αὐτὸ τὸ παράδοξον φαινόμενον παρουσιάζει. Ο Ἑλληνισμὸς νὰ διατηρῇ τὴν Ἐθνικήν του ἐνότητα καὶ νὰ τὴν ἀναζωογονῇ μὲ τὴν θοησκείαν του. Η ἐποκὴ τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι ἡ ιστορία τῆς τοίτης περιόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1453, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινούπολεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ φθάνει εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν. Αὐτὴ ἡ ιστορία ὀνομάζεται ιστορία τῆς νεωτέρας

Κιονόκρανον τῆς Ἀγίας Σοφίας μὲ τὸ μονόγραμμα Ἰουστινιανοῦ

Ἑλλάδος.

Μέσα εἰς τὰ κεφάλαια, ποὺ

θὰ ἀκολουθήσουν, θὰ μάθωμεν, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος δημιουργεῖται πάλιν εἰς κράτος. Πῶς δὲν ἐπανσαν ποτὲ οἱ Ἑλληνες νὰ πιστεύουν, ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐνδόξου ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Βυζαντινῆς καὶ διὰ τὸ πολιτισμός της ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τοῦ μετέπειτα πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὴ ἡ πλετική του εἶναι ἐκείνη, ποὺ ἐδημιούργησε τὸ θαῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἀπὸ τότε δὲ Ἑλληνισμὸς κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικήν των ιστορίαν, νὰ σταδιοδομήσῃ καὶ νὰ γίνη ἀξιος νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ τὰ νεώτερα θαύματα τῆς συγχρόνου Ιστορίας του. Καὶ αὐτὸ τὸ κατορθώνει διότι ἀπὸ τὴν Ἐθνικήν του ἐνότητα καὶ συνείδησιν ἀντικεῖται τὰς θαυμασίας δυνάμεις τῆς ἀντσῆς καὶ τῆς ἀντιστάσεως του ἐναντίον τῶν ξένων ἐπιδρομέων.

Πρώνις 2000

Παγαμάρας 4000

6000

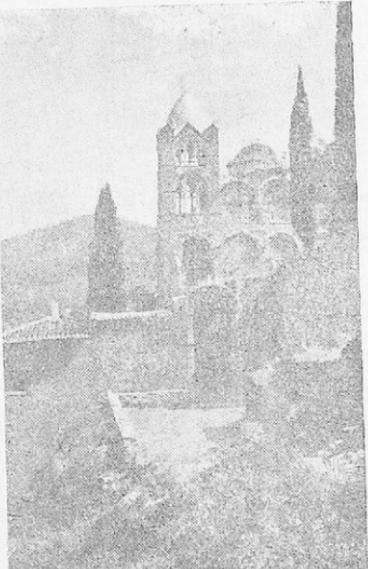
ΜΕΡΟΣ Α'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

1. Η ἐπέκτασις τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους.

Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἐντύπωσιν, ποὺ ἔκαμεν ἡ νίκη των καὶ ὑπεδούλωσαν ἐντὸς δλίγου δλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον καὶ τὸ 1462 προσῆργησαν δριστικῶς εἰς τὰς κτήσεις των καὶ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ συγχρόνως, συνεχίζων ὁ Μωάμεθ τὰς κατακτήσεις του, ἐκνοίεντες τὴν Βοσνίαν, τὴν Βλαχίαν, τὰς βορείους νήσους τοῦ Αἰγαίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ποὺ τὸ Τουρκικὸν κράτος ἐξηπλοῦτο δλονὲν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς νήσους τῆς Μεσογείου, ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ διάδοχοί του ἔμαχοντο καὶ ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν, οἱ δποῖοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν καὶ τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχον ἐξαπλώσει τὸ κράτος των εἰς πολλὰς παραλίους Ἑλληνικὰς χώρας καὶ νήσους. Καὶ ἐνῶ οἱ Ἐνετοτουρκικοὶ πόλεμοι συνεχίζοντο, διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ ὁ Σουλτάνος τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὰ Δαρδανέλια, ἐφωδίασεν αὐτὰ μὲ βαρέα τηλεβόλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐστράφη εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ κατέλαβε τὴν Κριμαίαν μέχρι τῆς Μολδαβίας καὶ τοῦ Καυκάσου καθὼς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, χωρὶς

Η Παντάνασσα τοῦ Μυστρᾶ.

δμως νὰ ἡμπορέσῃ νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Ρόδον ἀπὸ τοὺς Ἰππότας, οἱ ὅποι οἱ τὴν εἰχον κατακτήσει μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Φραγκικοῦ Κράτους τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ο Μωάμεθ ὁ Β', μὲ τὸ πρόσχημα, πὼς ἥτο γνήσιος διάδοχος τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἔξεστρατευσεν καὶ ἐναντίον τῶν Ἰταλικῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὅποιαι ἀλλοτε ἀνῆκον εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐσκόπευε δὲ καὶ ἐναντίον τῆς Αἰγύπτου νὰ ἔκστρατεύσῃ, ἀλλὰ ὁ αἴφνιδιος θάνατός του, κατὰ τὸ ἔτος 1481 ἀνέκοψε τὰ κατακτητικά του σχέδια, τὰ ὅποια δὲν παρέλειψαν νὰ συνεχίσουν οἱ διάδοχοί του.

Ἐργασίαι: Χάρτης τῶν Τουρκικῶν κατακτήσεων, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β'.

Ἡ νέα Ἑλληνικὴ Ἰστορία καὶ ἡ νέα Ἰστορία τῆς Εύρωπης

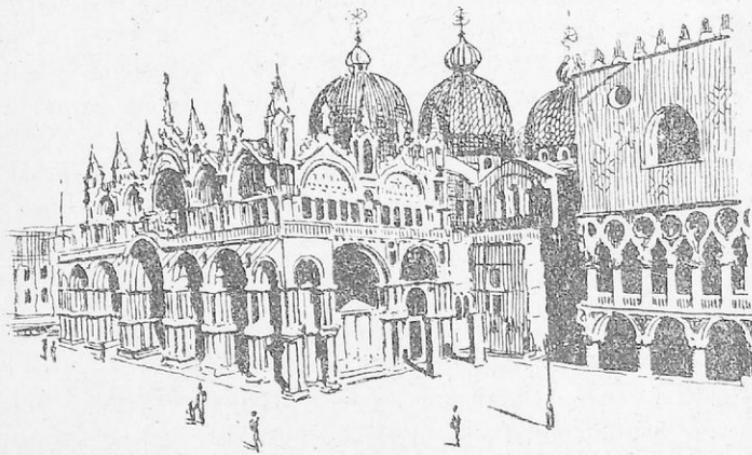
Ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ αἱ συνεχεῖς ἐπιθέσεις αὐτῶν ἐναντίον τῶν γειτονικῶν χωρῶν δημιουργοῦν νέαν κατάστασιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ Τουρκία γίνεται πλέον μία μεγάλη Εύρωπαϊκὴ δύναμις, ἡ ὅποια ἀπειλεῖ διάκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἐπομένως ἡ Ἰστορία τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐτῶν χωρῶν, αἱ ὅποιαι ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, μοιραίως συνδέεται καὶ μὲ τὴν Ἰδικήν μας Ἰστορίαν. Ὁλαι αἱ Εύρωπαϊκαι κῶραι συνδέονται ἀλλαι περισσότερον, καὶ ἀλλαι διλγώτερον μὲ τὴν Ἰστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Σημαντικώτερον δύμας ὅλων ἐπέδρασαν διὰ τὰς τύχας τῆς σκλαβομένης χώρας μας ἡ Ἐνετία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία.

α') Ἡ Ἐνετία

Ἡ πόλις Ἐνετία, ἡ ὅποια καὶ Βενετία ὀνομάζεται, εὑρίσκεται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, κτισμένη ἐπάνω εἰς πολυαριθμούς μικρὰς νήσους. Ἡ Ἐνετία σιγὰ - σιγὰ κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρότατον ναυτικὸν κράτος, ἀφοῦ κατέκτησε τὰς γύρω χώρας, τὰς πιραϊκοὺς πόλεις καὶ πόλλας νήσους.

Τὴν μεγαλυτέραν δύμαν δύναμιν ἀπέκτησεν ἡ Ἐνετία μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ 1204, ὅπότε κατὰ τὴν διανομὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐλαβε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Ἐκράτησε τότε τὰ περισσότερα παράλια καὶ τὰς νήσους

τῆς Ἑλλάδος, ὡγόρασε τὴν Κρήτην ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιον καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος τῆς εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ Αιγαίου Πελάγους, εἰς τὴν Εὖβοιαν, εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν Κυκλαδῶν, μερικὺς τῶν Ν. Σποράδων (Δωδεκάνησα), εἰς τὴν Κορώνην καὶ Μεθώνην, εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεάν, τὴν Αἴτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ μέρος τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ὅταν οἱ Τούρκοι κατέλυσαν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, οἱ Ἐνετοὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπὶ 300 ἔτη διὰ νὰ κρατήσουν τὰς κτήσεις των. Εἰς δὲ τοὺς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας οἱ Ἑλληνες ἐλησμόνουν

Ο Ἀγιος Μᾶρκος μὲ μέρος τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου.

τὴν παλαιάν των ἔχθρων ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν καὶ ὡς Χριστιανοὶ ἐπήγαιναν μὲ τὸ μέρος των.

Ἐπὶ τέλους δὲ τῶν πολέμων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἐνετῶν εἰς τὰς Ἑλλήνικὰς χώρας ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἐξ δὲ τῶν πολέμων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἐνετῶν δὲ πεισματωδέστερος εἶναι δόπλεμος τῆς Κρήτης, δόποιος διήρκεσε 25 ἔτη καὶ ἐτελείωσε τὸ 1669.

Ἡ Ἐνετία δύμως καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν κτήσεών της, ἔξεστροπάτευσε καὶ πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκτησεν αὐτήν. Καὶ τότε πολλοὶ Ἑλληνες ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἐνετῶν καὶ ἐναντίον τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ αὐτὴν οἱ Ἐνετοὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Ἀθηνῶν καὶ μάλιστα ἐποιιόρκησαν αὐτὰς καὶ

τὰς ἐκυρίευσαν. Κατὰ τὴν πολιορκίαν δὲ τῶν Ἀθηνῶν, τὴν 1οην Σεπτεμβρίου 1687, ἔπεσε μία βόρμβα Ἐνετικὴ εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὃπου οἱ Τοῦρκοι εἶχον πυρίτιδα καὶ κατέστρεψαν τὸ ἔξοχον αὐτὸν καλλιτέχνημα, τὸ δποῖον ἐσεβάσθησαν οἱ αἰῶνες καὶ μέχρι τότε διετηρεῖτο ἀκέραιον.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν οἱ Ἐνετοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ἀφήσουν τὰς Ἀθήνας καὶ δῆμην τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Τούρκους.

Τέλος διλόκληρον τὴν Ἐνετίαν κατέκτησεν ὁ Μέγας Ναπολέων καὶ παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ὅταν δημος ἀργότερον συνεπήρη τὸ Ἰταλικὸν κράτος ἡ Αὐστρία ὑπεκρεώθη νὰ παρακωφήσῃ τὴν Ἐνετίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Απὸ τὰς κτήσεις τῆς Ἐνετίας ὁ Μέγας Ναπολέων ἐκράτησεν μόνον τὰς Ἰονίους νήσους, αἱ δποῖαι μετὰ τὴν πτῶσιν του κατεκτήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους.

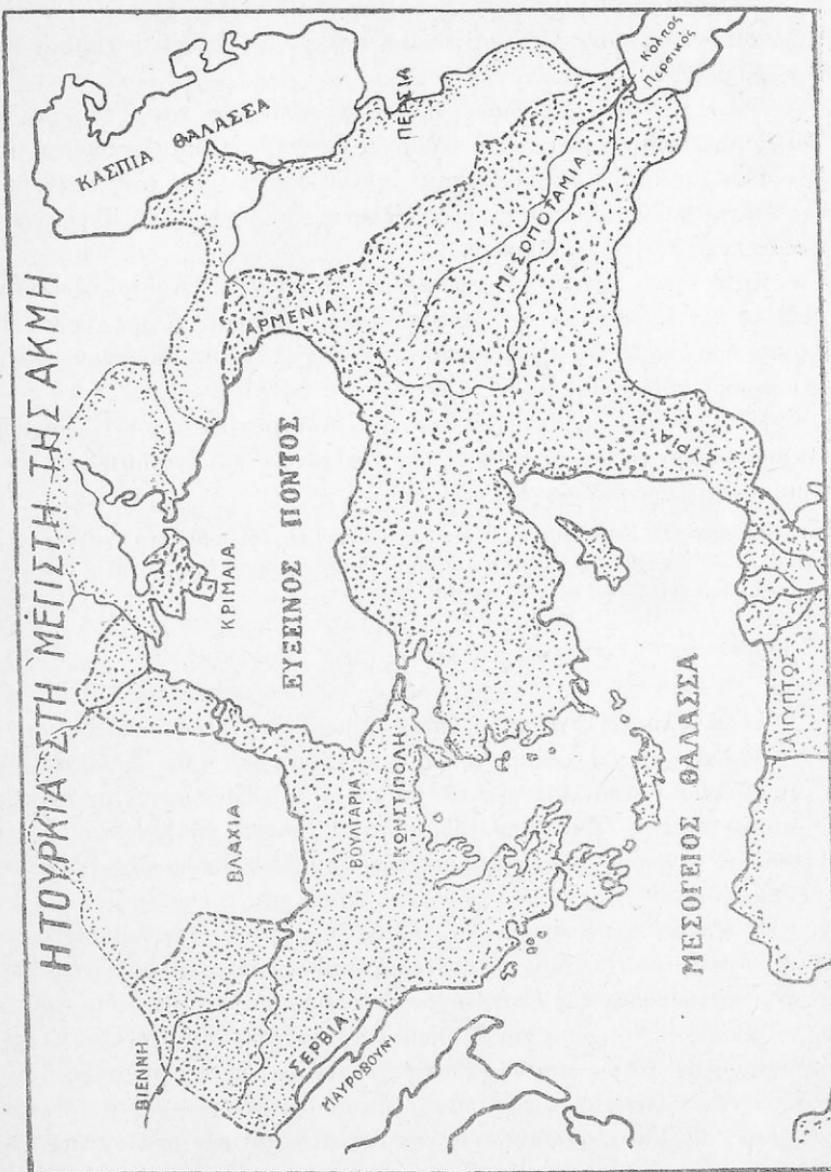
Ἐργασίαι : "Αλλαι πληροφορίαι περὶ Ἐνετίας. Λεύκωμα εἰκόνων. Καταγραφὴ εἰς τὸ τετράδιον τῆς ἡμερομηνίας τῆς καταστοφῆς τοῦ Παρθενῶνος

β') Ἡ Αὔστρια.

Ἡ Αὐστρία ἦτο ἐν τῶν ἴσχυοντερῶν κρατῶν τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν τῆς Εὑρώπης καὶ μόνον κατὰ τὸ 1870 κατώρθωσεν ἡ Πρωσία νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὰ ἄλλα Γερμανικὰ κράτη. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ἡ Αὐστρία ἡνώθη μὲ τὴν Ούγγαριαν καὶ ἄλλας χώρας καὶ ἐξησούθηει νὰ παραμένῃ μεγάλη δύναμις.

Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν κατάκτησιν διλοκλήρουν τῆς Ἐλληνικῆς Χερσονήσου ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Ούγγαριαν, τὴν δποίαν ἐκράτησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των σχεδὸν 150 ἔτη. Τότε ἥρχισαν τὰς ἐπιθέσεις των ἐναντίον τῆς Αὐστρίας. Δύο φοράς μάλιστα ἐφθασαν καὶ μέχρι τῆς Βιέννης, τὴν δποίαν καὶ ἐπολιόρκησαν. Ἡ Αὐστρία δημος ἀπέκρουσε καὶ τὰς δύο αὐτὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων μάλιστα δὲ κατὰ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ Βελιγραδίου τῆς Σερβίας καὶ ἥλευθέρωσε καὶ τὴν Ούγγαριαν.

Ἡ Αὐστρία ἐξηκολούθησε καὶ ἐπειτα τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ πολλὰς χώρας τῆς ἀπέσπασεν. Τελευταῖα μάλιστα ἐφθασε καὶ μέχρι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς ἐγεννήθη ἡ ἐπιθυμία νὰ τὴν καταλάβῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Αιγαίον Πέλαγος.

‘Η Αύστρια ώς κράτος δχι μόνον δὲν ἔδειξεν οὐδέποτε διὰ τὴν Ελλάδα ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ ἐφάνη πολλὰς φροντίς πολὺ ἐχθρική καὶ τὴν ἔβλαψεν.

‘Απὸ τὰς συνεχεῖς διενέξεις Αύστριας καὶ Τουρκίας ἡ Ελλὰς ὠφελήθη, διότι ἐὰν ἡ Τουρκία ἀφῆνε, νὰ διαμένοντι εἰς τὴν Ελλάδα, τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, ποὺ διέθετεν εἰς τὸν πολέμους της ἐναντίον τῆς Αύστριας, οἱ Ἑλληνες θὰ ησθάνοντο βαρυτέραν τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὸν πρῶτον Εὑρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ Αύστρια ἐνικήθη μαζὶ μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐξέπεσε πολύ. Ὁλαι αἱ ἄλλαι χῶραι, αἱ διοῖαι ήσαν μαζὶ τῆς ἐχωρίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν ἴδιαιτερα κράτη καὶ μερικὰ προσετέθησαν εἰς ἄλλα.

Μεγαλυτέραν κατάπτωσιν ὑπέστη ἡ Αύστρια κατὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον, διότε ἡ νώθη μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων Εὑρωπαϊκῶν Κρατῶν.

Ἐργασίαι: Γεωγραφικὴ θέσις τῆς Αύστριας. ‘Η σημερινὴ κατάστασις αὐτῆς μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον. Συζήτησις εἰς τὴν τάξιν διατὶ ἡ Αύστρια ἢτο ἐχθρικὴ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος;

γ' Ἡ Ρωσία.

‘Η μεγάλη αὐτὴ χώρα, ἡ διοία σήμερον καταλαμβάνει τὸ ἔκτον τῆς Γῆς, εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔγινε γνωστὴ ἀπὸ Ἑλληνας, οἱ διοῖοι ἰδρυσαν ἀποικίας εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ὁνδύμαζον αὐτὴν *Σκυνθίαν*. Τὸ δόγμα *Ρωσία* ἐλαβεν ὅταν Νοομαννοὶ μὲ τὸ δόγμα *Ρώς* κάτοικοι τῆς Σουηδίας ἐπέδραμον ἐναντίον τῆς Σκυνθίας.

‘Η Ρωσία προώδευσε πολὺ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου, (1700) διόποιος συνεχίζων τὴν πολιτικὴν τῶν προκατόχων του ὀνειρεύετο τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπεζήτει διὰ τοῦτο μὲ πολέμους νὰ διαλύσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἑλληνες ἐγγάριζον τὰ σχέδια τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ συνεχῶς κατέφευγον εἰς αὐτὴν καὶ ἐζήτουν δχι μόνον προστασίαν καὶ ἐργασίαν, ἀλλὰ κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῆς καὶ εἰς ἄλλας ἐπισήμους θέσεις. Τοῦτο δὲ ἔκαμνον οἱ Ἑλληνες διὰ δύο λόγους: Πρῶτον διότι ἔβλεπον ὅτι οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἐνετοί, τοὺς διοίους ἡκολούθουν ἐπὶ 300 ἑτη ἐναντίον τῶν Τούρκων, εἰς κάθε

εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους, ἀφηναν τοὺς Ἔλληνας εἰς τὴν τύχην τῶν καὶ εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Δεύτερον, διότι ἐπίστενον, δι, τι, ἡ Ρωσία ὡς δρυόδοξον κράτος, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Τουρκίας, θὰ θελήσῃ νὰ ἐπανασυστήσῃ καὶ τοὺς δρυόδοξους Ἔλληνας εἰς κράτος ἐλεύθερον. Τὴν ἔπιδα δὲ αὐτὴν τῶν Ἔλλήνων ἐφρόντισε ἡ Ρωσία νὰ ἐνισχύσῃ μὲ κάθε μέσον καὶ ἐδέχετο εὐχαρίστως τοὺς Ἔλληνας καὶ τοὺς ἐπροστάτευεν διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιῇ διὰ τὰ σχέδιά της ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ νὰ τοὺς ἐγκαταλείπῃ ὅταν τὰ συμφέροντά της τῆς ἐπέβαλλον τοῦτο, ὅπως θὰ ίδωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

Ἐργασίαι: 1) Ποιὸς λαὸς ἐγνώρισε πρῶτος τὴν Ρωσίαν καὶ πᾶς φύμαζεν αὐτὴν; 2) Απὸ πότε προώδευσε ἡ Ρωσία; 3) Τί σχέδια ἔκαμψε ὁ Μ. Πέτρος διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας; 4) Διατί ἡ Ρωσία κατὰ τοὺς γρόνους τῆς δόυλειας ἐπροστάτευε τοὺς Ἔλληνας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Δεινοπαδήματα τῶν Ἔλλήνων.

Ὅταν οἱ Τούρκοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα βαθύτατον σκέτος ἀμαθείας καὶ ἀθλιότητος ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ τὰ δεινά, τὰ ὅποια ὑπέφερον οἱ σκλαβωμένοι Ἔλληνες ὑπῆρξαν ἀφάνταστα. Κατὰ πρῶτον οἱ Τούρκοι ἐδήμευσαν τὰς περιουσίας των. Τὰ εὐφοριώτερα καὶ τὰ μεγαλύτερα κτήματα τῶν Ἔλλήνων ἐμοιχάρασθησαν εἰς τοὺς Μουσουλμάνους. Εἰς τοὺς Ἔλληνας ἀφήκαν κτήματα μικρᾶς ἀξίας καὶ μόνον ἔκεινα, ποὺ εὑρίσκοντο εἰς ὁρεινοὺς τόπους. Ἐκεῖ πολὺ σπάνια καὶ δύσκολα ἐπήγαιναν οἱ κατακτηταί, διότι κυρίως κατώκουν εἰς τὰς πεδινὰς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων αὐτῶν οἱ Ἔλληνες ἤσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν τὸ δέκατον καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας τὸ πέμπτον. Ἀκόμη οἱ Τούρκοι ἥρκασαν καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ τὰ παρεχώρησαν εἰς τὰ ίδικά των τζαμιά. Τὰ κτήματα τότε αὐτὰ τὰ ἔλεγαν **βακούφια**. Εἰς τὴν οὐσίαν ἦ θρησκεία τῶν Ἔλλήνων κατεδιώκετο διότι τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας οἱ Τούρκοι τὰς μετέβαλλον εἰς τζαμιά. Ἐπίσης δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ ἔχουν ἐκκλησίας ἐντὸς τῶν πόλεων μὲ κωδωνοστάσια. Ἀκόμη καὶ ὁ σταυρός, τὸ σύμβολον τῆς Χριστιανωσύνης, ἀπηγορεύετο ὡς ἔξωτερικὴ παράστασις τοῦ ναοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ζωὴ ἀκόμη τῶν Ἐλλήνων ἦτο εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Τούρκων, διότι, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, ἐπρεπε κατ' ἔτος ἀπὸ τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας των νὰ πληρώνουν ώρισμένον φόρον, τὸν **κεφαλινὸν** λεγόμενον φόρον καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν **χαράτσι**. Ἡτο δὲ φόρος αὐτὸς δὲ πλέον ἀκαταλόγιστος καὶ ἄδιδα τοῦτο ἡ λέξις **χαράτσι** ἀπέμεινεν ἀκόμη μέχρι σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν μας καὶ σημαίνει κάθε ἀδίκον πληρωμήν.

Δικαιοσύνην οἱ Ἐλληνες σπανιώτατα εὔχοισκον εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια. Τὸ πᾶν ἔξηρτατο ἀπὸ τὸν Τούρκον δικαστήν, τὸν **καδῆν**, δὲ διοῖς ἐδίκαζεν δπως ἥθελεν. Ἡ μαρτυρία τῶν χριστιανῶν ἐνώπιον τοῦ τουρκικοῦ δικαστηρίου δὲν ἐλαμβάνετο ὑπὸ δψιν. διότι αὐτοὶ κατὰ τοὺς Τούρκους ἤσαν ἀπίστοι, **γκιούρηδες**. Ἡ μελυτέρα δύμως καὶ φοβερωτέρα ἔξι δὲν τῶν δυστυχιῶν τῶν Ἐλλήνων ἦτο δὲ φόρος τοῦ αἵματος, τὸ **παιδομάζωμα**. Κατ' ἔτος δηλαδὴ Τούρκοι στρατολόγοι περιέτρεχον τὰς Ἐλληνικὰς πόλεις καὶ χωρία καὶ ἥρπαζαν τὰ παιδιὰ τῶν Ἐλλήνων ἀπὸ τοῦ δου ἔτους τῆς ἡλικίας των μέχρι τοῦ δωδεκάτου, ἀργότερα καὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου. Τοὺς Ἐλληνόπαιδας τούτους οἱ Τούρκοι τοὺς ἔξισλάμιζαν, δηλαδὴ τοὺς ἀνέτρεφον σύμφωνα μὲ τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν εἰς στρατιωτικὰς σχολάς. Ἐκεῖ, χωρισμένοι ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, μὴ ἀνάγνωρίζοντες γονεῖς, ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς, ἐγυμνάζοντο εἰς κάθε στέρησιν καὶ σκληραγωγίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς αὐστηροτάτην ὑπακοήν καὶ πειθαρχίαν. Ἐδιδάσκοντο νὰ τρέφουν ἀσπονδον μῆσος ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ πολεμοῦν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ. Ὅταν δὲ ἔφθαναν εἰς ἡλικίαν, καὶ ἥμποροῦσαν νὰ φέρουν δπλα, κατετάσσοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν **Γενιτσάρων**, δηλαδὴ εἰς τὸ **Γενί-Τσαρὶ** (νέος στρατός). Οἱ Ἐλληνόπαιδες αὐτοὶ τοιουτορόπως ἀνατρεφόμενοι, ἐγίνοντο οἱ φοβερώτεροι διώκται τῶν χριστιανῶν καὶ οἱ ἀνδρειότεροι στρατιῶται.

Οἱ γενίτσαροι εἶχον ὡς κατοικίαν των τὸν στρατῶνα, οἰκογένειάν των ἐθεώρουν τὸ στρατιωτικόν των σῶμα, ὡς πατέρα των τὸν Σουλτάνον καὶ δὲν ἐνυμφεύοντο.

Τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ὁρχὰν κατὰ τὸ ἔτος 1327. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα 200 ἔτη ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ χριστιανόπαιδας. Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα 100 ἔτη ἀπὸ χριστιανόπαιδας καὶ τουρκόπαιδας. Τοῦτο δὲ ἔγινε διότι οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ ἔβλεπαν ὅτι οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν γενιτσάρων κατελάμβανον τὰ ὑψηλό-

τεραί μέντιώματα καὶ τὰς ἀνωτέρας θέσεις, ἀντήλλασσον τὰ ἴδικά των τέκνα μὲν χριστιανόπαιδας. Τοιουτοτρόπως, σὺν τῷ χρόνῳ, τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ τουρκόπαιδας. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Γενιτσαροὶ κατώφθισαν νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ νυμφεύωνται, καὶ ἐπομένως τὰ τέκνα των διεδέχοντο αὐτούς. Τοιουτοτρόπως τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων ἔχασε τὴν ἀξίαν του καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ 1826 δὲ Σούλτανος Μαχμούτ δέ Β' τὸ διέλυσε.

Αἱ ταπεινώσεις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς κατακτητάς των ὑπῆρχαν πολλαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν ζωήν των ἀφρόδητον. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπον νὰ διασκεδάζουν μὲν δραγανα, οὕτε νὰ φοροῦν πολυτελῆ καὶ χρωματιστὰ ἐνδύματα. Ἐπίσης νὰ μὴ διατηροῦν ἵππους, ἀλλὰ μόνον ὅνους. Ὅταν δὲ ἐφιπποὶ συναντοῦσαν Τούρκον ἐπρεπε νὰ κατέβουν ἀπὸ τὸ ἄζων των καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν. Ἐπίσης ἐὰν συνέβαινε Τούρκος πεζοπόρος νὰ συναντήσῃ εἰς τὸν δρόμον του Ἑλληνα τὸν ὑπερχρέωνε νὰ τὸν φορτωθῇ εἰς τοὺς ὅμοιους του.

Ἄρκετοι Ἑλληνες διὰ νὰ ἀποφύγουν τοὺς βαρεῖς φόρους καὶ τὰς ταπεινωτικὰς πιέσεις ἔξισλαμίσθησαν, καὶ ἄλλοι διὰ νὰ λάβουν μεγάλα ἀξιώματα εἰς τὸν στρατόν, τὸν στόλον καὶ εἰς ἄλλας θέσεις τοῦ Ὁθωμανικοῦ κράτους. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ οἱ περισσότεροι Ἑλληνες ἔμειναν χριστιανοί, διότι τὸ θρησκευτικὸν των αἰσθητημά ἥτο βαθύτατα ως χωμένον εἰς τὴν ψυχήν των. Ἐπίσης πολλοὶ Ἑλληνες ἐπειδὴ δὲν ἦμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὰ δεινὰ τῆς δουλείας ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς πατοίδας των καὶ νὰ ὑπάγουν νὰ ξήσουν εἰς ξένους τόπους. Ἄρκετοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸν φόβον των ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὁσάκις τοὺς ἐδίδετο εὑκαιρία ἔφευγαν. Οἱ ἐκπατρισθέντες Ἑλληνες ἦσαν οἱ πλουσιώτεροι, οἱ λόγιοι καὶ οἱ καλλιτέχναι.

Ο πολὺς λαὸς ὑπέκυψε καὶ ὑπέφερε μὲν ὑπομονὴν τὰ βάσανα καὶ τὰ μαρτύρια ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων του καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα, πώς θὰ γίνη καὶ πάλιν ἐλεύθερος.

2. Ὁργάνωσις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ

a) Θρησκευτικὰ προνόμια.

Ο Μωάμεθ διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος παρεχώρησε μερικὰ προνόμια εἰς τοὺς Ἑλληνας, τὰ δόποια πολὺ τοὺς ὠφέλησαν. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦσαν πρῶτον Θρησκευτικά. Διὰ λόγους ἔξωτερης πολιτικῆς, ἀπὸ φόβον μήπως ἐνωθοῦν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐναν-

τίον του, διώρισεν ἀμέσως Πατριάρχην Κων) πόλεως τὸν Γεώργιον Σχολάριον, διόποιος ἦτο κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸν ἔκαλε σὲ δὲ μετοι λογήν του, κατὰ τὴν διοίαν ὀνομάσθη Γεννάδιος Β', εἰς τὰ ἀνάκτορά του εἰς ἐπίσημον γεῦμα καὶ τοῦ ἐδώρισε χρυσῆν πατερίτσαν, ὅπως ἐσυνίθιζεν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, καθὼς καὶ λευκὸν ἵππον καὶ τοῦ ἔκαμε πολλὰς περιποιήσεις. "Οταν θὰ ἔφευγε μάλιστα, τὸν συνώδευσε μέχρι τῆς αὐλῆς καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἴππεύσῃ. Διέταξε δὲ ἀξιωματικούς του νὰ τὸν συνοδεύσουν μέχρι τῶν Πατριαρχείων νᾶς τιμητικὴ φρουρά.

Εἰς τὸν Γεννάδιον Β' καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἡ ἄδεια νὰ διοικοῦν ἐλεύθερα τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας, ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν χωρῶν, ποὺ περιελαμβάνοντο εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Νὰ διορίζουν καὶ νὰ παύουν τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἐπισκόπους καὶ δι' αὐτῶν νὰ διευθύνῃ ὅλους τοὺς κατωτέρους κληρικούς. Ἐπίσης νὰ μὴ πληρώνουν φόρους οὕτε οἱ κληρικοί, οὕτε τὰ κτήματα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ὁ Πατριάρχης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δικάξῃ τοὺς κληρικούς καθὼς καὶ τὰς διαφορὰς τῶν χριστιανῶν, οἱ δόποιοι, ὅπως εἴπωμεν, οὐδέποτε εὔρισκον δίκαιον εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ ὁ Πατριάρχης εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν τοῦ Ἐθνους καὶ διὰ τοῦτο καὶ Ἐθναρχῆς ὀνομάζετο.

Ἐργασίαι : Κρίσεις καὶ συμπεράσματα διὰ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων.

β) Πολιτικὰ προνόμια - Προεστοί.

"Οπως μὲ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια, τὰ διοῖα παρεχώρησεν ὁ Μωάμεθ ἔδειξε μεγάλην πολιτικὴν σκοπιμότητα, τοιουτοτρόπως καὶ μὲ τὰ πολιτικὰ προνόμια ἔφροντισε τὰ ἰδικά του συμφέροντα νὰ ἔξυπηρτησῃ. Ἡ διοίκησις τῶν σκλαβωμένων χωρῶν πολὺ δίγιον ἐνδιέφερεν τοὺς Τούρκους. Ἐνδιεφέροντο μόνον, πῶς νὰ αὐξήσουν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἡ ἀρπαγὴ τῶν κτημάτων καὶ τῶν περιουσιῶν τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔφθανε. Ἐπρεπε νὰ εἰσπράττωνται οἱ φόροι. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα κάτοικοι Τούρκοι ὑπήρχον πολλοὶ δίγιοι καὶ ἔχοιειάζοντο διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων πολλοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς δόποιους δὲν ἡμιποδούσαν νὰ ἔχουν ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς των. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐὰν εἶχον ἰδικούς των ὑπαλλήλους, θὰ ἔχοιειάζοντο καὶ πολλὰ ἔξοδα. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν δὲ Σουλτᾶνος ἔδωσε καὶ τὰ πολιτικὰ

προνόμια εἰς τοὺς Ἑλληνας. Δηλαδὴ ἑκάστη πόλις ἡ κωμόπολις καὶ ἔκαστον χωρίον ἀπετέλει κοινότητα καὶ ἔξελεγε Ἰδικούς της ἀρχοντας Ἑλληνας, τοὺς προεστοὺς ἡ δημογέροντας ἡ κοτζαμπάσηθες, δπως τοὺς ἔλεγαν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ προεστοὶ διηγόθυναν τὴν περιουσίαν, ἡ ὅποια ἀνῆκεν εἰς ὅλην τὴν κοινότητα· διεχειρίζοντο τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς καὶ καθώριζαν εἰς τὰς οἰκογενείας τοὺς φόρους, τοὺς ὅποιους ἑκάστη ἔπρεπε νὰ πληρώνῃ εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Ἐπίσης εἶχον καὶ καθήκοντα ἀστυνομικὰ καὶ ἐπροστάτευον κάθε καταδιωκόμενον χριστιανόν. Οἱ κοινοτικοὶ ἀρχοντες μᾶς ἐπαρχίας ἀπετέλουν τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον, τὸ ὅποιον μὲ ἔνα ἀντιπρόσωπον του σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὸν Τοῦρκον διοικητήν. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ἐλέγετο Ἀγιάννης. Οἱ Ἀγιάννηδες αὐτοὶ ἀποκτοῦσαν καὶ ἀνωτέραν θέσιν. Ἐμενον πλησίον τοῦ Τούρκου διοικητοῦ ὡς σύμβουλοι, δηλαδὴ σχεδὸν ὡς Ὑπουργοί. Ἄπο δὲ τοὺς Ἀγιάννηδες τῶν ἐπαρχιῶν ἔξελεγον τὸν Βεκίλην, τὸν ὅποιον ἔστελλον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ προστατεύῃ πλησίον τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὰ συμφέροντα τῶν ὅμοιον του. Συγχρόνως ὅμως διοικητὴς ἦτο μὲ τὴν ζωὴν του ὑπεύθυνος διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑποταγὴν τοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὅποιον ἀντεπροσώπευε. ἔλεγε λοιπὸν δημιουργηθῆ διόλκηδος Ἱεραρχία ἀξιωμάτων διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ τάξις εἰς τὴν χώραν, διὰ τοὺς λόγους, ποὺ τῆς παρεχωρήθησαν τὰ προνόμια. Τοιουτορόπως ὑπῆρχε ἔξουσία Ἑλληνικὴ μέσα εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος ἡσθάνετο, δτὶ δὲν εἶχε χαθῆ καὶ προσεπάθει νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ καλύτερον.

Ἡ Τουρκικὴ διοίκησις μόνον ἔνα εἰσπράκτορα διέθετεν, δ ὅποιος κατ' ἔτος περιήρχετο τὰς κοινότητας καὶ εἰσέπραττε τοὺς φόρους. Ὁ φόρος, δ ὅποιος εἰσεπράττετο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων τῶν Ἑλλήνων, ἐλέγετο δεκάτη. Δηλαδὴ ἐπλήρωναν οἱ Ἑλληνες τὸ ἔν δέκατον τῶν εἰσοδημάτων των. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως δ φόρος οὗτος εἰς μερικὰς κοινότητας ἔγινεν ἐλαφρότερος μὲ ἴδιατέρας συνθήκας καὶ ἴδιως εἰς τὰς νήσους, ποὺ εὑνοοῦσαν περισσότερον τοὺς κατοίκους. Εἰσέπραττε δηλαδὴ ἔνα γενικὸν φόρον δ καπούδαν ὑπασάς καὶ ἡ δημογέροντία ἔκει ἦτο ἀπλῶς ὑποτελῆς εἰς τὸν Σουλ-

1) Καπούδαν = Ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐπιμελητής, δ φροντίζων διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων.

Ιωάννου Ἀγγελοπούλου, Ἰστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

τῶν, Τοιουτορόπως αἱ κοινότητες αὐταὶ προώδευσαν περισσότερον τῶν ἄλλων.

Ἐργασίαι: Συζήτησις εἰς τὴν τάξιν περὶ αὐτοδιοικήσεως. Θέμα δι' ἔκθεσιν: Τὰ καλὰ τῆς αὐτοδιοικήσεως.

γ'. Αἱ καλύτεραι κοινότητες.

Τὰ πολιτικὰ προνόμια, τὰ δποῖα παρεχωρήθησαν εἰς τὰς κοινότητας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, συνετέλεσαν εἰς τὴν αὐτοδιοίκησίν των. Μὲ τὴν αὐτοδιοίκησιν οἱ Ἑλληνες ὥφελήθησαν πολὺ διότι δὲν εἶχαν συνεχῶς τὴν ἐποπτείαν τῶν τούρκων καὶ τοιουτορόπως κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν θρησκείαν των, τὴν γλῶσσαν των, καὶ τὸ συναίσθημα τῆς καταγωγῆς των. Ἐπίσης διὰ τῆς αὐτοδιοικήσεως οἱ Ἑλληνες προώδευσαν πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας προώδευσαν περισσότερον αἱ κοινότητες τῶν νήσων καὶ τῶν δρεινῶν τόπων, διότι ἔκει ἡ δὲν ὑπῆρχον καθόλου Τούρκοι ἢ ἀν ὑπῆρχον, ἵσαν δλίγοι καὶ οἱ Ἑλληνες ἐκνοῦντο μὲ μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν.

Τοιαῦται κοινότητες ἵσαν εἰς τὴν *Μακεδονίαν* ὅλα τὰ χωρία τῆς *Χαλκιδικῆς*, τὰ *Μαδεμοχώρια*, τὰ δποῖα ὅλα μαζὶ διοικοῦντο ἀπὸ τέσσαρας ἀρχοντας, τοὺς δποίους ἔξέλεγον κατ' ἔτος καὶ τοιουτορόπως οἱ κάτοικοι ἵσαν περισσότερον ἐλευθεροὶ νά ἐργάζονται εἰς τὰ κτήματά των καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Ἐπίσης ἡ κοινότης τῶν *Αμπελανίων* εἰς τὴν *Θεσσαλίαν*, ἡ δποία ὑπῆρξεν θαυμαστὴ μὲ τὰ περίφημα βαφεῖα καὶ κλωστήρια βάμβακος ποὺ εἶχεν. Ἀξιόλογον ἐπίσης κοινότητα εἰς τὴν *Θεσσαλίαν* ἀπετέλουν καὶ τὰ *24 χωριά τοῦ Πηλίου* καθὼς καὶ ἡ κοινότης τῶν *Ιωαννίνων* εἰς τὴν *Ηπειρον*. Πρὸς βορρᾶν δὲ τῶν *Ιωαννίνων* προώδευσαν ἔξαιρετικὰ καὶ τὰ *40 χωριά τῆς ἐπαρχίας Ζαγορέου* μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Καπέσσοβον* καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἀκόμη βορειότερον χωριά τῆς *Χιμάρας* μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Χιμάραν*. Ἐπίσης εἰς τὴν *Ηπειρον* προώδευσαν καὶ δύο ἄλλαι ὁμάδες χωρίων πρὸς ἀνατολὰς τῶν *Ιωαννίνων*. Ἡ μία ὁμάδα εἶχε πρωτεύουσαν τὸ *Συρράκον* καὶ ἡ ἄλλη τὰς *Καλαρρύτας*.

Ἀξιόλογοι οἱ ἐπίσης κοινότητες ἐπὶ Τουρκοχρατίας ὑπῆρξαν ἡ *Χίος*, αἱ *Αθήναι*, ἡ *Δεβάδεια* καὶ ὅλαι αἱ κοινότητες τῆς *Πελοποννήσου*.

Ἄλλὰ καὶ ἔξω τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐδημιουργήθησαν Ἑλληνικαὶ κοινότητες, αἱ δποῖαι ἔξαιρετικῶς προήγαγον τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Αἱ κοινότητες αὐταὶ ἵσαν τῆς *Ἐνετίας* εἰς

τὴν Ἰταλίαν, τῆς Τεργέστης εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τῆς Ὀδησσοῦ εἰς τὴν Ρωσίαν, πολλοὶ δὲ πολῖται τῶν κοινοτήτων αὐτῶν προσέφεραν καὶ μεγάλα ποσά διὰ τὴν ἴδουσιν σχολείων εἰς τὰς πόλεις ἢ τὰ χωριά ἐκ τῶν δποίων κατήγοντο.

Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως οἱ κοτζαμπάσηδες ἀπετέλεσαν μίαν προνομιούχον τάξιν ἀπέναντι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἡ διαφθορά, ἢ δποία ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν Τούρκων διέφθειρε καὶ αὐτούς, οἱ δποῖοι ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ φυσικοὶ προστάται τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι διοικηταὶ ἐνδιεφέροντο νὰ εἰσπράττουν μόνον χρήματα. Τοισυτορθόπως οἱ κοτζαμπάσηδες εὔκολα τοὺς ἐξηγόραζον μὲ τὸ φιλοδώρημα τὸ λεγόμενον μπαξίς, διὰ νὰ ἐπιβάλουν τὰς θελήσεις των εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Ἔτσι σιγὰ—σιγὰ τὸ προνόμιον τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀκλέγουν τοὺς ἀρχοντάς των κατηγράθη, καὶ οἱ κοτζαμπάσηδες διωγίζοντο ἀπὸ τοὺς Γούρκους διοικητάς. Οἱ φόροι δρίζονται τώρα δπως θέλουν οἱ κοτζαμπάσηδες. Ἔτσι ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς δυστυχισμένους Ἑλληνας νέα τυραννία, ἐκτὸς τῆς τουρκικῆς, ἢ τυραννία τῶν κοτζαμπάσηδων. Καὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις δπου πτωχοὶ ραγιάδες ἐξήτησαν ἀπὸ τὸν πασάν νὰ τοὺς προστατεύσῃ ἀπὸ τὸν ἄδικον κοτζάμπασην. Μεταξὺ τῶν ἴσχυρῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν γίνεται ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν ἔξουσίαν καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ χειρότερα μέσα διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰς διαιρίσεις των. Ἡ συκοφαντία εἶναι εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Μερικοὶ κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους εἰς τοὺς Τούρκους ως προδότας, καὶ ἄλλοι κατηγοροῦν ἄλλους εἰς τοὺς Ἑλληνας ως τουρκολάτρας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κοτζαμπάσηδες μιμοῦνται εἰς τὴν ζωὴν των τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τῶν Τούρκων. Ἐνδύονται δπως οἱ Τούρκοι καὶ παρουσιάζονται μὲ τὴν πομπώδη καὶ βάρβαρον μεγαλοπρέπειαν Ἀσιατῶν ἀρχόντων. Διὰ τοῦτο τὰ πτωχὰ πλήθη τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἔβλεπαν τοὺς κοτζαμπάσηδες νὰ φέρωνται σὰν πασάδες καὶ μπέηδες τοὺς ὀνόματον τουρκοχριστιανούς. Ἔτσι γίνεται μία μυστικὴ πάλη μεταξὺ τῶν δύο τάραν δὲ ἑλληνικῶν τάξεων, τῶν κοτζαμπάσηδων καὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἄλλα καὶ παρ’ ὅλα αὐτὰ τὰ δυσάρεστα φαινόμενα ἡ ζωτικότης τῶν Ἑλλήνων εἶναι μεγάλη καὶ ἀνεξάντλητος. Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τῆς Τουρκοχριστιανίας δύο νέαι πλούσιαι πόλεις δημιουργοῦνται, ἀποκλειστικῶς ἑλληνικαὶ. Εἶναι ὁ Πύργος τῆς Ἡλείας καὶ τὸ Μεσολόγγι εἰς τὴν Αἰτωλοακαρναίαν, τὸ δποῖον κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐκέρδισε διὰ τῆς ἀντιστάσεώς του τὴν μεγαλυτέραν δόξαν.

Οι "Ελληνες κυριαρχοῦν πλέον μέσα εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος. Βεβαίως ἔξακολουθοῦν ἀκόμη αἱ τουρκικαὶ βαρβαρότητες, ἀλλὰ ὀλόκληρος ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῶν Τούρκων ἔξινποτεται ἀπὸ τοὺς "Ελληνας. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας "Ελληνες εἶναι οἱ καλλιεργηταὶ καὶ οἱ κτηνοτρόφοι καὶ εἰς τὰς πόλεις οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνῖται καὶ οἱ διάφοροι ἄλλοι ἐπαγγελματίαι εἶναι "Ελληνες. "Αν καὶ ἔχουν οἱ Τούρκοι τὸ Κράτος, ὑπάρχουν τόποι, ποὺ οἱ Τούρκοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνος ἔχουν χάσει τὴν γλῶσσαν των. Εἰς τὴν "Ηπειρον οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ μεταχειρίζονται περισσότερον λέξεις Ἑλληνικάς. Οἱ Δαλαζοὶ, οἱ Τουρκαλβανοὶ δηλαδὴ τῆς Πελοποννήσου ὅμιλοῦν ὅπως οἱ χωρικοὶ τῆς Ήλείας καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Μονεμβασίας ἔχουν λησμονήσει τελείως τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ ἀκόμη εἰς τὰς θρησκευτικὰς των τελετὰς μεταχειρίζονται χριστιανικὰ σύμβολα. Καὶ εἰς τὴν Κρήτην εὐκολώτερον ἥτο νὰ εὑρῃς "Ελληνας νὰ ὅμιλον τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν παρὰ Τούρκον νὰ ὅμιλη τουρκικά. Οἱ εὐφυεῖς "Ελληνες ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ σιγά—σιγά διηγήθηναν αὐτοὶ τὴν τύχην τῆς σκλαβωμένης χώρας των.

Ἐργασίαι : 1) Δείξατε εἰς τὸν χάρτην σας τὰς κοινότητας ποὺ ἀναφέρονται. 2, Ποῖαι κοινότητες προώδευσαν περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ διατί; 3) Πῶς ἔφεροντο οἱ κοτζαμπάσηδες εἰς τοὺς ὅμοεθνεῖς των;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΖΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

1.— Κλέφτες καὶ ἄρματολοί. Η ζωὴ των καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Εἴπομεν ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν "Ελλήνων ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην, εἴτε διότι ἐφοβήθησαν, εἴτε ἀργότερον διότι δὲν ἦμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τοὺς ἔξευτελισμοὺς καὶ τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ "Ελληνες, ποὺ δὲν ἦμποροῦσαν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους ἐπῆσαν τὰ βουνά καὶ συνέχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἐνῶ δὲ ἡ χώρα διὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν προνοπίων ἀνεπτύσσετο ἡμικῶς καὶ οἰκονομικῶς, τὸ "Εθνος ἀποκτούσε τοὺς στρατιώτας του. Συνεχῶς οἱ τολμηρότεροι καὶ πλέον ὑπερήφανοι

Ἐλληνες, οἵ δποῖοι δὲν ἡμποροῦσαν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους ἐπαιροῦνται ἔνα ὅπλον καὶ ἐτραβοῦσαν εἰς τὰ βουνά. Ὁ "Ολυμπος τὸ Πήλιον, τὰ Ἀγραφα, ή Οἴτη καὶ τὰ ἄλλα ὑψηλὰ ὅρη τῆς Ἐλλάδος ἐδέχθησαν τοὺς φιλελευθέρους καὶ ἀνδρείους ἐκείνους Ἐλληνας, οἵ δποῖοι, ἔνεκα τοῦ μίσους των ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀφηναν καὶ οἰκίαν καὶ γονεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ ἐτρεχον εἰς τὰ δόρη. Ἡ δημοτικὴ μας ποίησις μᾶς δίδει πολλὰς πληροφορίας διὰ τοὺς λόγους, ποὺ ἔξηναγκάζοντο οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοὶ Ἐλληνες νὰ παιόνουν τὰ βουνὰ καὶ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους :

Στὶς χῶρες σκλάδοι κάθονται, τοὺς Τούρκους ἐργατεύουν.

Καὶ στὰ βουνὰ κλεφτόπουλα μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι.

Πασά τους ἔχουν τὸ σπαθί, θεζύρη τὸ τουφέκι.

Κάλλιο νὰ ζῷ μὲ τὰ θεριὰ παρὰ γὰρ ζῷ μὲ τούρκους.

Ἡ τὸ ἄλλο :

Μάγα σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω

Δὲν ἥμπιορῶ δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασ ἡ καρδιά μου. . . .

Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου γὰρ πάρω νὰ γίνω κλέφτης

γὰρ κατοικήσω στὰ βουνά καὶ στὶς ψηλές ραχοῦλες;

νάχω τοὺς λόγγους συντροφιὰ μὲ τὰ θεριὰ κουδέντα,

νάχω μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερινό λημέρι.

Τοὺς ἀνδρείους αὐτοὺς Ἐλληνας διὰ νὰ τοὺς δυσφημίσουν οἱ Τούρκοι τοὺς ὀνόμαζον κλέφτες, εἰς δὲ τὴν Κρήτην Χαΐνηδες. Τοὺς τόπους δὲ ποὺ κατοικοῦσαν οἱ κλέφτες τοὺς ὀνόμαζον λημέρια. Ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν ἔβλεπον οἱ κλέφτες τὰ βασανιστήρια, ποὺ ἔκαναν οἱ Τούρκοι εἰς τοὺς δμοευνεῖς των καὶ ἐκατέβαιναν κάτω εἰς τοὺς κάμπους καὶ ἐπετίθεντο ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐπροξένουν διαφόρους ζημίας. Τοὺς ἔκαιον τὰ κτήματά των, τοὺς ἡροπαζον τὰ ζῶα των καὶ πολλοὺς ἐσκότωνταν. Πολλὰς φορδς ὅμως ἡ ἀγανάκτησις τῶν κλεφτῶν δὲν ἐστορέφετο μόνον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν δημογερόντων. Ἀπὸ τὸ ἔν μέρος διότι καὶ αὐτοὶ ὡς ἄλλοι Τούρκοι κατεπίεζον τοὺς Ἐλληνας, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο διότι ἐνῷ αὐτοὶ πρῶτοι ὥφειλον νὰ φροντίζουν διὰ τὴν συντρήσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν σωμάτων, δσάκις οἱ κλέφτες τοὺς ἐζήτουν τὴν συνδρομήν των, ἥρνοῦντο νὰ τοὺς βοηθήσουν. Διὰ τοῦτο οἱ κλέφτες συχνὰ ἐτιμώρουν καὶ τοὺς δημογέροντας, τοὺς κακοὺς αὐτοὺς κοτζαμπάσηδες. Τοὺς ἐπαιροῦνται αἰχμαλώτους

καὶ διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν τοὺς ἔξηνάγκαζον νὰ πληρώσουν μεγάλα ποσὰ ὡς λύτρα, κάποτε δμως ἐπειδὴ ἥσαν πολὺ κακοὶ καὶ ἀδιόρθωτοι τοὺς ἐσκότωναν.

Τὸ δτι οἱ **κλέφτες** δὲν συγκατετίθεντο νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, δπως ἔκαναν οἱ κοτζαμπάσηδες, μαρτυρεῖ καὶ τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι:

Βασίλη, κάτσε φρόνιμα γὰρ γίνης νοικοκύρης
καὶ υ^ρ ἀποκήσης πρόβατα, ζευγάρια καὶ γελάδια
Κάμπους μ^η ἀμπελογύραφα, κοπέλια γὰρ δουλεύουν.
—Μάνα μ^η ἔγω δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης,
καὶ νάμαι σκλέδιος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι τῶν Γερόντων.
Φέρε μου τὸ βαρὺ σπαθί καὶ τὸ μακρὺ ντουφέκι,
Νὰ πεταχτῷ σὰν τὸ πουλὶ φηλὰ στὰ κορφοσούνια.
Πουργὸ φιλεῖ τὴν μάγα του, πουργὸ ἔπερθοδοιέται.

Η Τουρκικὴ Κυβέρνησις πολλάκις ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς

κλέφτες, ἀλλὰ χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ κατορθώσῃ. Διὰ τοῦτο ἦναγκάζετο συχνὰ νὰ συνθηκολογῆ μὲ αὐτούς.
Ἐσχημάτιζε τότε ἔνοπλα τάγματα ἀπὸ κλέφτες, εἰς τοὺς δποίους ἀνέθετε τὴν φύλαξιν τῆς χώρας καὶ τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως. Τὰ τάγματα αὐτὰ ὠνομάζοντο **ἀρματολικὰ τάγματα**, οἱ Ἐλληνες ποὺ τὰ ἀπετέλουν **ἀρματολοί**, ή δὲ περιοχή, ή δποία τοὺς παρεχωρεῖτο πρὸς φρούρησιν, **ἀρματολίκι**. Ο ἀρχηγὸς τοῦ ἀρματολικοῦ τάγματος ὠνομάζετο **καπετάνιος**, οἱ ἀνδρες τοῦ τάγματος **παληκάρια** καὶ τὸ καλύτερον ἀπὸ τὰ παληκάρια, **πρωτοπαλήκαρον**, καὶ ἦτο ἦν παραχηγὸς τοῦ ἀρματολικοῦ ἢ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἀρματολός.

Διὰ τὴν σύστασιν ἐνόπλων ἀρματολικῶν σωμάτων οἱ Τούρκοι ἔμιμήθησαν τοὺς 'Ενετούς' καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ποὺ κατεῖχον, εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των Ἰδιαίτερα στρατιωτικὰ σώματα ἀπὸ Ἐλληνας, τοὺς δποίους ὠνόμαζαν **ἀρματόρες**.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀρματολοὶ διὰ πολὺν καιρὸν δὲν ἡμποροῦσαν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς κοτζαμπάσηδες. Ὅταν αὐτοὶ ἥρχιζαν πάλιν νὰ πιέζουν τοὺς Ἑλληνας τοὺς ἐπειθεντο, ὅπως προηγουμένως οἱ ἀλέφτες καὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ἀνέβαινον πάλιν εἰς τὰ λημέρια των καὶ ἔγινοντο ἀλέφτες. Διὰ τοῦτο μὲ τὸν καιρὸν τὰ ὄνόματα ἀλέφτης καὶ ἀρματολὸς ἀπέκτησαν τὴν ἴδιαν σημασίαν.

Μολονότι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διώριζε τοὺς ἀρματολούς, ποτὲ δὲν εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς. Τοὺς διετήρει ἐφ' ὅσον δὲν ἡμποροῦσε νὰ κάμη διαφορετικά. Ὅταν διμως εἶχε μὲ τὸ μέρος τῆς τοὺς κοτζαμπάσηδες, τοὺς ἔπαινε καὶ ἥρχιζε νὰ τοὺς καταδιώκῃ. Οἱ ἀρματολοὶ τότε δὲν προσπαθοῦσαν ἀπλῶς νὰ διαφύγουν τὴν τιμωρίαν, ποὺ τοὺς ἐπερρίμενεν, ἀλλὰ καὶ ἔξεβίαζον τοὺς Τούρκους νὰ τοὺς δώσουν πάλιν τὸ ἀρματολίκι. Ὅπαρχει τὸ παρακάτω δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ φανερώνει αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν τῶν ἀλεφτῶν καὶ τὴν δύναμιν πάρουν πάλιν τὸ περιζήτητο ἀρματολίκι:

Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά
Ἐηρόμερο καὶ Ἀγραφα
Καὶ στὰ πέντε διλαέτια
Φάτε πιήτε μωρὸ ἀδέρφια.
Ἐκ' εἰν' οἱ Τούρκοι οἱ πολλοὶ¹
Οὐλοὶ γνωμένοι στὸ φλουρί·
Κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν
καὶ τὴν Ἀρτα φοθερίζουν
Πιάγουν καὶ γράφουν μιὰ γραφὴ
Βρίζουν τὰ γένεια τοῦ Κατῆ
Γράφουντες καὶ στὸ Κομπότι
Προσκυνοῦν καὶ τὸ Δεσπότη.
Ραγιάδες κάμετε καλά
Γιατὶ σᾶς καῖμε τὰ χωριά
Γρήγορα τὸ ἀρματολίκι
Γιατὶ ἐρχόμαστε σὰ λύκοι

Οἱ Ραγιάδες, ἀπὸ τοὺς ὅποίους οἱ ἀλέφτες ἔζητοῦσαν τὸ ἀρματολίκι ἦσαν εἱ δημογέροντες. Αὗτοὶ ἦσαν, ποὺ εἶχον ἐπαφὴν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐπηρέαζαν. Διὰ τοῦτο οἱ προεστοί, δταν ἥρωντο νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀλεφτῶν ὀνομάζοντο ἀπὸ τοὺς ἀλέφτες «τουρκογέροντες»

‘Η ζωὴ τῶν ἀλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν ὑπῆρξεν συνεχὴς ἐπανάστασις καὶ πόλεμος ἐναντίον τῶν Τούρκων.

“Οταν οἱ ἀλέφτες δὲν εἶχον πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους ἐγυμνάζοντο εἰς διαφόρους ἀσκήσεις, αἱ δόποιαι ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὸ ἐπάγγελμά των.

Ἐρριζηναν στὸ σημάδι μὲ ἀξιοθαύμαστη ἀκρίβεια. Ἡμποροῦσαν σφαῖραν νὰ τὴν περάσουν καὶ μέσα ἀπὸ ἕνα δακτυλίδι. Ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πήδημα, εἰς τὸ λιθάρι, εἰς τὸ τρέξιμον καὶ εἰς τὸ πάλαιμα. Γενικὰ αἱ σωματικαὶ δεξιότητες τῶν ἀλεφτῶν ἦσαν ἀνυπέρβλητοι. Ἐλέγετο διὰ τὸν ἀλέφτην *Νικοτσάραν*, πώς ἡμιτοροῦσε νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τὰ ἄλογα, τὰ δυοῖα εὑρίσκοντο τὸ ἔνα πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ διὰ ὅταν ἔτρεχε ἔφθανε τὰ γρηγορώτερα ἄλογα. Διὰ τὸν ἀλέφτην δὲ *Ζαχαριάν* ἔλεγον, πώς, διὰν ἔτρεχε αἱ πτέρυγαι του ἥγγιζον εἰς τὰ αὐτιά του.

Οἱ ἀλέφτες ἔζοῦσαν λιτότατα καὶ ὑπέφερον μὲ ὑπομονὴν τὴν πεῆναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγωγοπνίαν. Πολλὰς φορᾶς ἐμάχοντο συνεχῶς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας χωρὶς νὰ φάγουν τίποτε χωρὶς νερὸν νὰ πιοῦν καὶ χωρὶς καθόλου νὰ κοιμηθοῦν. Ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὰ βασανιστήρια, ποὺ τοὺς ἐπερίμεναν ἐὰν ἔπιπτον εἰς τὰς κεῖρας τῶν Τούρκων, προτιμοῦσαν νὰ φονευθοῦν εἰς τὸν πόλεμον παρὰ νὰ παραδοθοῦν. Ἐὰν δὲ κάποτε συνέπιπτε νὰ συλληφθοῦν, εἶναι ἀπίστευτον μὲ ποῖον θάρρος ὑπέφερον τὰς φοβερώτερας τῶν στρεβλώσεων. Ἔσουβλίζοντο, ἐσφυροκοποῦντο, ἐγδέροντο ζωντανοὶ χωρὶς νὰ δακρύσουν, νὰ ἀναστενάξουν, χωρὶς λέξιν νὰ προφέρουν. Καὶ ἀν ποτὲ ἔλεγον κάτι ὕβριζον τοὺς πασάδες καὶ τοὺς δημίους των. Ἐνεκα λοιπὸν τῶν βασανιστηρίων αὐτῶν συχνὰ οἱ ἀλέφτες ηὔχοντο δ ἔνας εἰς τὸν ἄλλον «καλὸ μολύβι», ἐννοοῦντες μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν τὸν θάνατον ἀπὸ σφαῖραν τουφεκιοῦ. Καὶ τὸ ἀξίωμά των ἦτο «**καλλιο θάνατος χωρὶς ἐντροπὴν παρὰ ἐντροπὴ χωρὶς θάνατον**». Ἡτο δὲ μεγάλη ἐντροπὴ διὰ τὸν ἀλέφτη νὰ λαβωθῇ καὶ νὰ τὸν πάρουν οἱ Τούρκοι αἰχμάλωτον ἢ νὰ τοῦ πάρουν τὰ ὅπλα. Ὁταν δὲ συνέβαινε τοῦτο παρεκάλει τὸ πρωτοπαλήκαρό του νὰ τὸν σκοτώσῃ διὰ νὰ τοῦ πάρη τὸ κεφάλι καὶ τὸ ἄρματα : «νὰ μὴ τὰ πάρουν τὰ σκυλιά καὶ τοῦ τὰ μαγαρίσουν....».

Οἱ ἀλέφτες εἶχον ζωηρὸν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. “Οσον μεγάλην καὶ ἀν εἰχον ἀνάγκην ποτὲ δὲν ἥγγιζον πρᾶγμα, ποὺ ἀνῆκεν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια. Κατὰ τὸς μεγάλας ἐօρτὰς τῶν τῶν Χριστιανῶν, δηλαδὴ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, ἐώραταζον μὲ μεγάλην εὐλάβειαν, ὅπου καὶ ἀν εὑρίσκοντο. Διὰ τὸν ἀλέφτην

Θρησκεία καὶ Πατρὶς ἡσαν πράγματα ἰερώτατα. Διὸ αὐτὰ ὁ οἰλέφτης πάντοτε καὶ παντοῦ ἦτο πρόθυμος νὰ ἀποθάνῃ.

Οἱ Ἑλληνες ἐκαμάρωναν τοὺς οἰλέφτες καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸν διηγοῦντο καὶ ἐτραγουδοῦσαν τὰ κατορθώματά των. Ἡσθάνοντο ὅτι δὲν ἡσαν μόνοι καὶ ἡ ἐθνική των συνείδησις ἐστερεώνετο περισσότερον.

Ἐργασίαι: Ἀπόμνημόνευσις τῶν ἀναφερομένων τραγουδιῶν, ἡ μουσικὴ αὐτῶν—Χορός. Θέμα δι’ ἔκμεσιν: Χαρακτηρισμὸς τῶν οἰλέφτων.

2. Μανιᾶται, Σουλιῶται, Σφακιανοί.

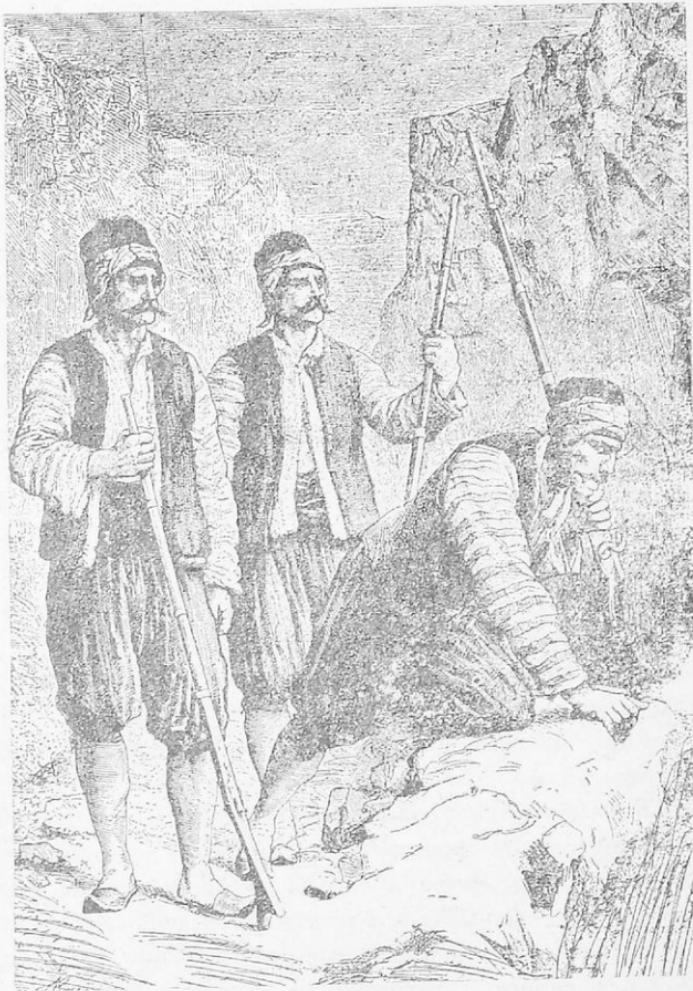
Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς οἰλέφτες καὶ ἀρματολοὺς σημαντικὰς πεζικὰς δυνάμεις διετήρησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ οἱ **Μανιᾶται**, οἱ **Σουλιῶται** καὶ οἱ **Σφακιανοί**. Οἱ Ἑλληνες αὐτοὶ διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ μόνον μικρὸν φόρον ἐπλήρωναν εἰς τοὺς Τούρκους ὡς δείγμα τῆς ὑποταγῆς των. Οἱ Ἑλληνες αὐτοὶ πολλὰς φορὰς ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερον κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Εἰς ἔκαστον χωρίον τῆς Μάνης οἱ **Μανιᾶται** ἔξέλεγον ἔναν καπετάνον. Οἱ καπετάνοι πάλιν ἔξέλεγον τὸν πρόεδρον τῶν, τὸν δρόποιον ὀνόμαζον **Μπέην** (ἡγεμόνα), καὶ ὁ δρόποιος διηγύθυνε τὴν χώραν. Τοιουτορόπως οἱ Μανιᾶται ἡσαν ἐλεύθεροι καὶ ἡδύναντο νὰ δπλισθοῦν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων ὅταν παρουσιάζετο ἀνάγκη.

Οἱ **Σουλιῶται** ἡσαν δρεινοὶ ποιμένες Ἡπειρῶται, οἱ δρόποιοι διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1650 κατέβηκαν εἰς ἔνα ἀπὸ τὰ ἀπόκρημνα ὅρη τῆς **Τσαμουσιᾶς**, τὰ δρόπια καὶ **Κασσώπαια** ὀνομάζονται καὶ ἔκτισαν 4 χωρία. Ἐκ τούτων τὸ ἔνα μόνον ἐλέγετο **Σουύλι** καὶ ἔξ αὐτοῦ ὀνομάσθησαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Σουλιῶται. Ἀργότερα εἰς τὰ χωρία αὐτὰ προσετέθησαν καὶ ἄλλα καὶ ἔγιναν ἐν ὅλῳ ἔξηκοντα. Οἱ Σουλιῶται διοικοῦντο, δῆπος καὶ οἱ Μανιᾶται μόνοι των καὶ ἀπὸ πολὺ μικροὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ὅπλα. Διὰ τοῦτο ὅταν οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπίεζον, ἐπολεμοῦσαν ἐναντίον των σκληρά.

Οἱ **Σφακιανοί** κατοικοῦσαν εἰς τὰ χωρία, τὰ δρόπια εύρισκονται εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῶν Λευκῶν ὁρέων τῆς Κορήτης, τὰ **Σφακιά**.

Διοικοῦντο καὶ αὐτοὶ μόνοι των, ἵσαν πάντοτε ὥπλισμένοι καὶ ὅχι
μόνον πολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα τοὺς Τούρκους ὅταν τοὺς ἐπίεζον,

Μανιᾶται πολεμισταί.

ἀλλὰ καὶ ἐπροστάτευνον καὶ πάντα καταδιωκόμενον Ἐλληνα, ὁ ὅποιος
διὰ νὰ σωθῇ κατέφευγεν ἔκει.

Εἰς τοὺς Ἐλληνικοὺς αὐτοὺς τόπους, ὅπου οἱ Ἐλληνες οὐδέ-
ποτε ἐγνώρισαν τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν, πρέπει νὰ κατατάξωμεν

καὶ τὰ Ἀγραφα. Τὰ Ἀγραφα περιλαμβάνουν δλόκληθον τὸ βιοειδεῖται μέρος τῆς Εὐρωπανίας καὶ μικρὸν τμῆμα τῆς Καρδίτσης. Ἡ χώρα αὐτὴ εἶναι δρεινή καὶ τραχεῖα. Μόνον βουνά ἐπάνω εἰς βουνά ὑπάρχουν, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ὅσοι ἔτυχε νὰ πεζοπορήσουν ἔκει, δύνανται νὰ τὰ φαντασθοῦν. Καθ' ὅλην τὴν Τουρκοκρατίαν οἱ κάτοικοι τῶν 52 χωρίων τῶν Ἀγραφών δὲν ἔγνωρισαν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἀφοῦ οὔτε φόρους δὲν ἔπληρωναν. Εἶναι τόσον δρεινή ἡ περιοχή, δύσβατος καὶ δασώδης, ὥστε οἱ Τούρκοι εἰσπράκτορες ἃτο ἀδύνατον νὰ πλησιάσουν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ βιβλία των δὲν ἔγραψαντο τὰ χωρία αὐτά. Ἀπὸ τὴν αἰτίαν δὲ αὐτὴν ὀνομάσθησαν τὰ χωρία αὐτὰ Ἀγραφα. Τὰ Ἀγραφα ἀπετέλεσαν ἀσφαλῆ καταφύγια τῶν κλεφτῶν καὶ ὅχι μόνον τότε οἱ κάτοικοι προσέφερον πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ σκλαβωμένον Ἐθνος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀγραφιῶται τραγουδοῦσαν μὲν ὑπερηφάνειαν:

»Νὰ γίνης κλέφτης στὸ Ἀγραφα
καὶ ἀρματολὸς στὸ Βάλτο»

Ἐργασία: Ἀναζήτησις Γείς διάφορα βιβλία σχετικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τοὺς Μανιάτας, Σουλιώτας, Σφακιανούς. Ἀνακοίνωσις εἰς τὴν τάξιν. Ἀνάλυσις αὐτῶν.

3. Αἱ Ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις. Ἐμπορικὴ Ναυτιλία καὶ αἴτια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα, ἡ δροία κατὰ μέγα μέρος περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν. Ἐπίσης περιλαμβάνει καὶ ἀρκετὰ συμπλέγματα νήσων εἰς τὸ Ἰόνιον καὶ Αἰγαῖον Πέλαγος. Ἐπομένως δὲ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχε λαὸς ναυτικὸς καὶ ἔξακολονθεῖ νὰ εἶναι τοιοῦτος μέχρι σήμερον. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας δὲν ἦμποδίσθησαν οἱ Ἑλληνες τῶν παραλίων μερῶν καὶ ἴδιαιτέρως τῶν νήσων νὰ ἀναπτύξουν τὰς ναυτικάς των δυνάμεις. Κυρίως δμως μεγάλους ἐμπορικοὺς στόλους καὶ πολεμικοὺς παρεσκεύασαν τὸ Μεσολόγγιον, τὸ Γαλαξίδι καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Κυρίως ὠφέλησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου ἡ ἄδεια, ποὺ ἔδωσεν ἡ Ρωσία εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ φέρουν τὴν Ρωσικὴν σημαίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἦνάγκασε τὴν

Τουρκίαν νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὰ Ρωσικὰ πλοῖα νὰ περνοῦν ἐλεύθερα τὰ στενά τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ νὰ περιπλέουν εἰς τὰς θαλάσσας καὶ τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, ποὺ εἶχεν ἡ Τουρκία εἰς τὴν υφιαλοχίαν της. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτιζαν συνεχῶς, ἵδιαιτέως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ναπολέοντος μεταφέροντες ἀπὸ τὸν Εὔξεινον ἐμπορεύματα εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ μὲ τὰ ἀφθονα κέρδη ποὺ εἶχαν, ἥδυνήθησαν νὰ κατασκευάσουν πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ βάρβαροι λαοὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, οἱ Ἀλγερίνοι εἶχον πειρατικοὺς στόλους ἴσχυροὺς καὶ ἐλήστευον δῆλα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, συχνὰ οἱ Ἑλληνες ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πολεμοῦν ἐναντίον των διὰ νὰ σώζουν τὰ πλοῖα των καὶ τὰ ἐμπορεύματά των. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἥσαν ὠπλισμένα καὶ ἥμπορεσαν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν νὰ ἀποτελέσουν τὸ ἔνδοξον πολεμικὸν ναυτικόν μας, καὶ τὰ πληρώματά των νὰ ἀποκτήσουν τὴν πεῖραν τοῦ ναυτικοῦ πολέμου, ὥστε νὰ ἀναδειχθοῦν οἱ ἀτόμητοι καὶ γενναῖοι ναυμάχοι μας.

Ἐργασία: Διατὶ οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐπέδιζαν πολλὰ χοήματα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Ναπολέοντος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Οἱ Φαναριῶται, μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

Σπουδαίαν πολιτικὴν δργάνωσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοχρατίας ἀπετέλεσαν καὶ τάξις μορφωμένων Ἑλλήνων, οἱ δόποιοι κατώκουν εἰς τὴν συνοικίαν **Φανάρι** τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ **Κερατίου** κόλπου. Ἐκεῖ εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην καὶ πτωχικὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατεστάθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τὰ **Πατριαρχεῖα**, εἰς τὰ δόποια ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ καὶ διάφοροι ὑπηρεσίαι μὲ τὰ προνόμια, ποὺ παρεχώρησεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν Πατριάρχην. "Ολοὶ λοιπὸν οἱ κατέχοντες θέσεις εἰς τὰς ὑπηρεσίας αὐτάς, κατώκησαν γύρω ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα εἰς τὸ Φανάρι, ἐκ τοῦ δόποίου καὶ ὠνομάσθησαν **Φαναριῶται**. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Φαναριῶται ἐπλη-

θύνοντο καὶ ἐδημιουργησαν, λόγῳ τῆς μιρφώσεώς των τὴν ισχυρὰν καὶ ἀριστοκρατικὴν τάξιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ξέναι γλῶσσαι ἀπετέλεσαν διὰ τοὺς Φαναριώτας τὴν κυριωτέραν τῶν μόρφωσιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ **Κοράνιον** ἀπηγόρευε εἰς τοὺς Τούρκους νὰ μανθάνουν τὰς γλώσσας τῶν ἀπίστων, οἱ Φαναριώται κατώρθωναν νὰ καταλαμβάνουν καὶ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου, ὃ δποῖος μετεχειρίζετο αὐτοὺς διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς οἰκονομικῆς του ὑπηρεσίας καὶ τῶν διπλωματικῶν του σχέσεων. Καὶ κατ’ ἀρχὰς οἱ Φαναριώται γραμματικοὶ ὡνομάσθησαν διερμηνεῖς. Ἀργότερον ὅμως, ποὺ ἡ Τουρκία ἔγινε μεγάλη Εὐρωπαϊκὴ δύναμις καὶ ἀνέπτυξε διπλωματικὰς σχέσεις μὲ τὰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας, οἱ Φαναριώται ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς Ὅπουδοι ἐξωτερικῶν, Σύμβουλοι τοῦ Σουλτάνου, ὃ δποῖος καὶ πρέσβεις του ἀκόμη τοὺς ἔστελλε εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας. Αὕτοι ἐλέγοντο «**Μεγάλοι Διερμηνεῖς**». Τοιουτοδόπως οἱ Φαναριώται ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι διπλωμάται. Μέγιστος δὲ καὶ σπουδαιότατος ὅλων ἀνεδείχθη ὃ **Ἀλέξανδρος Μανδοκορδάτος**, ὃ δποῖος ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν τίτλον «τοῦ ἐξ ἀπορρρήτων», (τῶν μυστικῶν τοῦ Κράτους).

Ἐπίσης ἀπὸ τὸ 1700 καὶ ἐπειτα, ἐπειδὴ ἡ **Βλαχία** καὶ ἡ **Μολδαβία** ἔκαμνον συχνὰ ἐπαναστάσεις, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐχρησιμοποίησε Φαναριώτας καὶ ὡς ἡγεμόνας τῶν παφαδουναβίων χωρῶν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ Ἕλληνες συνέρρεον καὶ εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ὅπου ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ποικιλοτρόπως. Εἶχον βέβαια καὶ οἱ Φαναριώται μερικὰς ἀδυναμίας καὶ πολλάκις διὰ νὰ ἐπικρατήσουν μετεχειρίσθησαν μεθόδους κοτζαμπάσηδων, ὅμως προέκυψαν τόσα καλά ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ ὑπο-

Φαναριώτης
(ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλ. Υψηλάντη)

δοίουν Ἑλληνισμοῦ, ὥστε αἱ ἀδυναμίαι των ἐκεῖναι νὰ ἔξουδετερώνωνται.

2. Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Οπως τὰ πάντα εἰς τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα ἐρημώθησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοιουτορόπως καὶ τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι ἐσταμάτησαν. Οἱ Τούρκοι ἔκλεισαν τὰ σχολεῖα οἱ δὲ λόγιοι καὶ καλλιτέχναι δὲν ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην μόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῆς. Διότι τὸ παρηκμασμένον καὶ ἀπηθλιωμένον Βυζαντινὸν κράτος, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ὑπαρξεώς του δὲν τοὺς παρεῖχεν ἔδαφος δράσεως,

Λαμπαδηφόροι τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης μεταβαίνονταν οἱ Ἑλληνες λόγιοι μετανάσται εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἰδούντων σχολάς, διδάσκουν, συσταίνονταν τυπογραφεῖα, τὰ περίφημα τυπογραφεῖα τοῦ Ἀλδου, καὶ ἐκτυπώνονταν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δέχονται οἱ ἔνοι καὶ οἱ πρὸ δὲ λίγου βάρβαροι εὐδωπαῖκοι λαοὶ τὰ νάματα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δὲ πτωχὴ Ἑλλὰς στερούμενη τῶν πνευματικῶν της ὁδηγῶν ἀπομένει εἰς τὸ σκότος. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀπέμεινε πλέον παρὰ τὸ ταπεινὸν φάσον. Οἱ ιερεῖς καὶ οἱ καλόγηροι ἦσαν οἱ μόνοι Ἑλληνες, οἱ διοῖοι ἐγγνώριζον δὲ λίγα γράμματα καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι σκαπανεῖς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ποὺ κατὰ πρῶτον λόγον συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἐθνους. Ἐπὶ 200 ἔτη καὶ πλέον ἀπὸ τῆς ἄλωσεως οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἔχουν σχολεῖα. Εἰς τὰ ἀπόμερα ἐρημοκλήσια καὶ εἰς τὰς οἰκίας των οἱ ιερεῖς ἐμάζευαν τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ τοὺς ἔδιδασκον τὴν ἴστορίαν τοῦ Ἐθνους των καὶ δὲ λίγα γράμματα ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Καὶ τὰ Ἑλληνόπουλα, ποὺ ἐφοβοῦντο τοὺς Τούρκους, ἐπήγαιναν νύκτα εἰς τὰ «κρυφά» αὐτὰ σχολεῖα καὶ μὲ λαχτάρα ἐπαρακαλοῦσαν τὸ φεγγάρι νὰ τοὺς φωτίζῃ εἰς τὸν δρόμον των :

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
φέγγε μου γὰ περπατῶ
νὰ πηγαίγω στὸ σχολεῖό,
νὰ μαθαίγω γράμμικτα,
γράμματα σπουδάγματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

Τοιουτορόπως οἱ καλόγηροι διδάσκαλοι ἀνεπτέρωνταν τὰς ἐλπί-

δας τοῦ Ἑθνους καὶ τὰ δάκρυα καὶ οἱ ποταμοὶ τῶν αἵματων ἐκ τῆς βαρβάρου δουλείας ἐπότιζαν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν Ἑλλήνων ἐσφυρηλατεῖτο καὶ δὲν ἐλησμόνουν ποίων ἐνδόξων προγόνων ἦσαν ἀπόγονοι.

Ἄλλα ὄλιγον κατέβολίγον, ἀφοῦ ἥπτο τὰ ὑψηλά των λημέρια οἱ Κλέφτες καὶ οἱ ἀδματολοὶ κατώρθωναν νὰ τρομοκρατοῦν τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ ἔξυπνοι καὶ γενναιοί μας θαλασσινοὶ νὰ συσσωρεύουν εἰς τὰς νήσους τὰ πλούτη των, οἱ δὲ Φαναριώται ἐντὸς τοῦ Ὁθωμανικοῦ Κράτους καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ ἐπιβάλωνται, τὸ Ἑθνος ἀν-

Κρυφὸ σχολεῖο.

δροῦται καὶ δὲν περιμένει τὴν ἀδειαν τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἴδρυσῃ τὰ μεγάλα του σχολεῖα. Τὰ ἴδρυσην κατὰ πρῶτον οἱ διογενεῖς εἰς τὴν Ἐνετίαν, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ εἰς τὸ Ἰάσιον. Οἱ πλούσιοι διογενεῖς τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων εἰς τὴν Εὐρώπην στέλλουν χρήματα εἰς τὰς ἴδιαιτέρας των πατρίδας καὶ ἴδρυονται σχολεῖα δύνομαστά, δπως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Κοζάνης, τῆς Χιμάρας καὶ τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Σμύρνης, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Πάτμου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λεβαδείας, τῆς Δημητσάνας καὶ τόσων ἄλλων μικροτέρων πόλεων καὶ χωρίων, ποὺ δὲν φοιτοῦν μόνον Ἑλληνες, ἀλλὰ καὶ ξέ-

νοι. Ὁ Ἱεροκῆρυξ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἀπὸ τὸ Μεγάλο Δένδρο τῆς Ναυπακτίας, περιέρχεται τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Χαλκιδικὴν ὄλόκληρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Δωρίδα, τὴν Παρνασσίδα καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, ὄλόκληρον τὴν Ἐπτάνησον, καὶ ἐνῶ μαγεύει τὰ πλήθη μὲ τὸ θεῖον κήρυγμά του, συντελεῖ μὲ τὰς συμβουλὰς καὶ προτροπάς του νὰ ἴδουνθούν 210 σχολεῖα εἰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας. Οἱ Πατριάρχαι καὶ γενικῶς οἱ κληρικοὶ πρωτοστατοῦν εἰς τὴν ἴδουσιν σχολείων. Ἡ Ἀθωνιάς εἰς τὸ "Αγιον Ὄρος, ἡ Μεγάλη Σχολὴ τοῦ Γένους εἰς τὴν Κωνιτολίν καὶ ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ τῶν Ἰωαννίνων ἐπισφραγίζουν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἐθνους. Εἰς τὰς περισσοτέρας μεγάλας σχολὰς ἴδούνται βιβλιοθῆκαι, αἱ ὅποιαι πλουτίζονται δι᾽ ἔξόδων τῶν πλουσίων ὅμογενῶν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Εὐρώπης μὲ χιλιάδας τόμους βιβλίων καὶ μὲ τὰ σπουδαιότερα συγγράμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ονομασταὶ ὑπῆρχαν αἱ βιβλιοθῆκαι τῆς Δημητσάνης, τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Ἀθωνιάδος, τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους καὶ τῆς Πάτμου. Ἐπίσης εἰς τὴν Κωνιτολίν, τὴν Μοσχόπολιν καὶ τὸν Ἀθω συνεστήθησαν καὶ τυπογραφεῖα, τὰ ὅποια διετηρήθησαν μέχρι τοῦ 1821 καὶ διὰ τῶν ἐκδόσεών των πόλὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνύψωσιν τοῦ Γένους.

Ἐργασίαι: Φέρετε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλόν.

3. Μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους

Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἐνετίαν, μακρὰν ἀπὸ τὴν βάρβαρον δεσποτείαν τῶν Τούρκων, ἴδούθησαν τὰ πρῶτα σχολεῖα, ὅπου ἐξεπαιδεύθησαν μεγάλοι πατριῶται. Αὗτοὶ ἀνεδείχθησαν κατόπιν ἀξιόλογοι ἐκδόται βιβλίων, κληρικοί, μητροπολῖται, Πατριάρχαι, Ἱεροκήρυκες, συγγραφεῖς καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια συνεστήθησαν ἀργότερα ἐντὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀναριθμητοὶ εἶναι οἱ σοφοὶ αὗτοὶ διδάσκαλοι, οἱ συγγραφεῖς, οἱ Ἱεροκήρυκες, ποὺ μὲ ἔνθεον ζῆλον καὶ αὐταπάροντος ἐστήριξαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἐθέρμαναν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν μὲ τὸν Ἱερὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως. Εἶναι δὲ Μάρκος Μουσοῦρος, δὲ μέγιας συντελεστὴς τῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς τὴν Ἐνετίαν, δὲ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, δὲ Βησσαρίων, δὲ Ἰωάν-

νης Λάσκαρης, οι δύο Χαλκοκονδύλαι, ο Φραντζῆς, ο Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, «ὅ εἶ ἀπορρήτων», ὁ Ἡλίας Μηνιάτης, ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ Ἀντώνιος Βυζάντιος, ὁ Ἰωάννης Μπενιζέλος, ὁ Ἰωάννης Παλαμᾶς, ο Γρηγόριος Κωνσταντῖνος και πλήθος ἄλλοι, ἐκ τῶν δποίων ἀξιολογώτεροι ὑπῆρχεν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ο Νικηφόρος Θεοτόκης και ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

α) Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὑπῆρξεν εἰς τῶν πολυμαθεστέρων και πολυγραφοτέρων Ἑλλήνων λογίων τοῦ 18ου αἰώνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1716, και ἀπ' ἐκεῖ ἀφοῦ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν δι' ἀνωτέρας σπουδάς. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κέρκυραν ἔχειροτονήθη διάκονος και ἔπειτα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μαρουτσαίαν σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων, ἔπειτα εἰς τὴν σχολὴν Κοζάνης και τὸ 1753 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἀθωνιάδος» περιφήμου Σχολῆς τοῦ Ἀγίου Ὁρούς. Μετὰ ἐξ ἔτη ὅμιως παρατήθη και ἀκολούθως ἐδίδαξεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην και κατόπιν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν σχολὴν Κων/πόλεως. Ἡ φήμη του εἶχε τόσον διαδοθῆ, ὥστε δποὺς ἐδίδασκε προσήρχοντο ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος μαθηταὶ διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν σοφὴν διδασκαλίαν του. Τέλος, ἀφοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξε εἰς τόσας ὅνομαστὰς σχολάς, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ νὰ ἐκδώσῃ διάφορα ἔργα του.

Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν στρατάρχην Θεόδωρον Ὁρλάφ, δπον κατὰ σύστασίν του τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν Πετρούπολιν ἡ Αἰκατερίνη Β'. Εἰς τὴν Ρωσίαν δι Εὐγένιος Βούλγαρης ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος και κατόπιν ἔξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Χερσόνος, δπον ἀφοῦ ὑπηρέτησε πλέον τῆς δεκαετίας παρατήθη. Τόιε τὸν προσεκάλεσε εἰς τὴν Πετρούπολιν ἡ Αἰκατερίνη και τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας.

Ο Εὐγένιος Βούλγαρης ἔζησεν ἐνενήκοντα ἔτη και ἀφιέρωσεν δλόκληρον τὴν μακραν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Θρησκείας και τῆς Πατρίδος.

β) Ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης ἐγεννήθη και αὐτὸς εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736 και ἀπέθανεν εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1805. Ἐσπούδασε και αὐτὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν και δταν ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν ἐδίδαξεν εἰς Ἰδιωτικὸν σχολεῖον. Ἐπειδὴ δμως ἀντελαμβάνετο δτι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου ἦτο συνυφασμένον μὲ τὸ ἔργον τοῦ αληρικοῦ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ καλύτερον, ἔχειροτονήθη ιεροκῆρυξ εἰς τὴν Κων/πολιν, Κατόπιν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ὅνομαστῆς Σχολῆς τοῦ Ἰασίου. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος 3

δπου ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἡ δίψα δμως διὰ τὴν μάθησιν ἦνάγκασε τὸν Θεοτόκην νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Λειψίαν τῆς Γερμανίας, δπου μελετῶν καὶ σπουδάζων ἐξέδωκε συγχρόνως καὶ διάφορα συγγράμματά του μὲ ἔξοδα τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως *Τρηγορίου Γκίκα*. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Ἰάσιον ἀνέλαβε πάλιν τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς καὶ ἐκεῖ ζῶν, μετριοφρόνως ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη, συνέγραψε διάφορα βιβλία, Ιδιαιτέρως ἐκπαιδευτικά. Ἀργότερον τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς αὐτοκράτερος Μεγάλης Αἰκατερίνης καὶ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος. Κατόπιν ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος *Χερσῶνος*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Χερσῶνα ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη εἶχε διευκολύνει τὴν ἐγκατάστασιν πολλῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ὁρλὼφ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἐπολλαπλασιάσθησαν. Μετάξὺ τῶν Ἑλλήνων τούτων προσφύγων εὑρεθεὶς ὁ Θεοτόκης ώργάνωσεν αὐτοὺς εἰς κοινότητας, ἐκανόνισε διάφορα ξητήματα τῶν ἐκκλησιῶν των καὶ συνέστησεν Ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐπειτα μετετέθη, διὰ τὰς ἀξιολόγους ὑπηρεσίας του, εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν *Αστραχάν* *Σταυρουπόλεως*, ἐκ τῆς ὅποιας παρατίθητη τὸ 1795 καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Μόσχαν, δπου ἐπέρασε τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀσχολούμενος εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς.

γ) Ὁ Ἄδαμαντιος Κοραῆς κατέχει μεταξὺ τῶν λογίων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους τὴν πρωτεύουσαν θέσιν χωρὶς οὐδέποτε νὰ διδάξῃ εἰς σχολεῖον. Ὁ Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ὁ πατήρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν *Χίον* καὶ ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς τὴν Σμύρνην ὡς ἐμπορος καὶ διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον προώριζεν καὶ τὸν Ἄδαμαντιον. Διὰ τοῦτο δο Κοραῆς ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν περίφημον τότε *Σχολὴν τῆς Σμύρνης* ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του δι᾽ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις εἰς τὸ *Αμστελόδαμον* τῆς *Ολλανδίας*. Ἀλλ’ δο Κοραῆς διαμένων ἐκεῖ ἥσχολεῖτο περισσότερον μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν σπουδὴν παρὰ μὲ τὸ ἐμπόριον. Διὰ τοῦτο, δταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σμύρνην, ἔπεισε τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς *Μονπελιέ* τῆς Γαλλίας, δπου ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικήν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Παρισίους, δπου τότε εἶχεν ἐκραγῆ ἡ Γαλλικὴ *Ἐπανάστασις*. Τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς *Ἐπαναστάσεως* ἐνθουσίασαν τὸν Κοραῆν καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ συναισθανθῇ ἀκόμη περισσότερον τὴν ταπείνωσιν τῆς ἄλλοτε ἐνδόξου καὶ σκλαβωμένης τότε πατρίδος του. Ἀπὸ τότε ἀπεφάσισεν καὶ ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου

του, νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ "Εθνους του καὶ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἐκ τῆς δουλείας.

Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦτον σκοπόν του ὁ θερμὸς ἔκεινος πατριώτης ἐσκέφθη, πῶς τὰ βασικὰ ζητήματα, διὰ τὰ δποῖα ἐπρεπε νὰ ἐργασθῇ, ἥσαν τρία : Πρῶτον νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς "Ἐλληνας καὶ εἰς τὰ εὑρωπαϊκὰ ἔθνη τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος του. Δεύτερον νὰ μὴ παύσῃ ποτὲ νὰ ἔξιστορῇ εἰς τοὺς "Ἐλληνας τὴν δόξαν τῶν προγόνων των. Καὶ τρίτον νὰ διαμορφώσῃ τὴν "Ἐλληνικὴν γλώσσαν καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ ἐξ αὐτῆς κάθε ξενικὸν στοιχεῖον καὶ κάθε ἔλλειψίν της νὰ συμπληρώσῃ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Προικισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ ἔξαιρετικὴν εὐφυΐαν, μὲ μεγάλην κρίσιν καὶ ἀπέραντον μνήμην, τὰς δποίας ἐκαλλιέργησεν μὲ βαθεῖαν πολυμάθειαν, ἀνεδείχθη ὁ ἔξιχώτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους. Μὲ τὰ σοφά του συγγράμματα διαφέρει τοῦ Κοραῆς ἀπέκτησε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου διαμορφωτοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ μὲ τὰς ἐπιστολάς του γεμάτας φιλοπατρίαν πρὸς διαφόρους μεγάλους ἄνδρας τῆς Εὐρώπης, πρὸς τοὺς δμόγενεις του, ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους κατὰ τὴν "Ἐλληνικὴν "Ἐπανάστασιν, ὑπῆρξεν ὁ μεγάλος ἀπόστολος τῆς "Ἐλληνικῆς Παιλιγγενεσίας. Τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κοραῆ ἀνέλαβον δι' ἔξόδων των οἱ ἀδελφοὶ *Zωσιμάδαι*. Εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν μεγάλων τούτων πατριωτῶν ὀφείλεται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς φήμης τοῦ σοφοῦ ἐλληνιστοῦ, εἰς δὲ τοὺς αὐτοσχεδίους στοχασμούς του περὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς γλώσσης ὀφείλει ἡ "Ἐλλὰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας καὶ τῆς γλώσσης.

"Οταν ἔξερραγή ἡ "Ἐλληνικὴ "Ἐπανάστασις, ἡ εὐαίσθητος ψυχὴ τοῦ Κοραῆ ἥσθιάνθη φόβους καὶ ἡ ἔθνική του συνείδησις εἶχεν ἀναστατωθῆ ἀπὸ ἀνάμικτα συναισθήματα. "Ἐφοβήθη ὁ θερμὸς ἔκεινος πατριώτης τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀγῶνος" καὶ ἐὰν τοῦτο θὰ συνέβαινε, ἦλεγχε τὸν ἔαυτόν του διότι αὐτὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἄκαιρον ἐπανάστασιν, ἡ ἀποτυχία τῆς δποίας θὰ ἐπεσώρευε νέα δεινὰ εἰς τὴν πολυβασανισμένην πατρίδα.

"Ἐπειδὴ δὲ δέν ἦδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν "Ἐλλάδα διότι ἦτο πλέον γέρων καὶ ἡ ὑγεία του ἐκ τῆς ἀδιακόπου ἐργασίας καὶ τοῦ μόχθου εἶχε διασαλευθῆ, συνεκέντρωσεν δλας τὰς δυνάμεις του μέχρις ὅτου ἵδη τὴν πατρίδα του ἀπελευθερώμένην. Καὶ ἐνῶ ὁ θάνατος τὸν ἀπειλοῦσε ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, ἔκεινος ἀγρυπνοῦσε, ἔγραφε, προέτρεπε, κατέκρινε, παρηγοροῦσε καὶ παρήγγελε εἰς τοὺς ἀγωνι-

ζομένους: «'Επιμένετε μὴ χάνετε τὸ θάρρος σας Γ». Ἀλλὰ ὁ γέρων πλέον Κοραῆς μὲ τὴν ἀδιάκοπον, τὴν πολύμοχθον ἐργασίαν καὶ τόσην ἀγωνίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον. Τὸν ἀφήρασεν δὲ θάνατος εἰς ἡλικίαν 85 ἑτῶν. Τὴν στέρησίν του δὲν ἔθισ-
νησεν μόνον ὀλόκληρος δὲ Ἑλληνισμός, ἀλλὰ μαζί του καὶ ὀλόκληρος δὲ σοφὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης, δὲ ὅποιος καὶ τὸν ἐκήδευσεν μεγα-
λοπρεπῶς. Ἀπέθανεν δὲ Κοραῆς τὴν 10ην Ἀπριλίου 1833 καὶ ἐτάφη
εἰς τὸ Πάνθεον τῶν Παρισίων. Οἱ Ἀδαμάντιος Κοραῆς ἡξιώθη νὰ
ἴδῃ τὴν Πατρίδα του, διὰ τὴν δποίαν τόσον ἐμόχθησεν, ἀπελευθε-
ρωμένην.

Πρὸς τὸ μέγα τοῦτο τέκνον τῆς ἡ Ἐλλὰς διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐ-
γνωμοσύνην της μετεκόμισε τὰ δστᾶ του μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸ Νε-
κροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξωθεν δὲ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθη-
νῶν ἔστησε τὸ ἄγαλμά του.

Ἐργασίαι. Ἐρευναὶ εἰς βιβλία καὶ λεξικά δι' ἄλλους διδασκάλους τοῦ
Γένους· βιογραφικά σημειώματα· ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Οἱ ὑπόδουλοι Ἐλληνες καὶ ἡ Εύρωπη.

Ἄμεσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων(πόλεως) οἱ Ἐλληνες ἔξεδή-
λωσαν ἐπαναστατικὰς διαθέσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Εἰς τὸν
«Θρῆνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ζητεῖται ἡ ἐπέμβασις ὀλοκλήρου
τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ συνένωσις αὐτῆς ὑπὸ τὸν Πάπαν διὰ νὰ ἐκστρα-
τεύσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἀπὸ δὲ τὸ 1463, δηλαδὴ 10 ἔτη
μετὰ τὴν ἄλωσιν, πολεμοῦν ὑπὲρ τῶν Ἐνετῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων.
Ἀλλὰ οἱ Ἐνετοὶ μετὰ τὰς συνθήκας, ποὺ ἔκαμνον μὲ τὴν Τουρκίαν,
ἐγκατέλειπον τοὺς ἐπαναστάτας Ἐλληνας καὶ πρὸ ὀλίγου συμμάχους
των εἰς τὴν τύχην των καὶ εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων
καὶ Ἀλβανῶν. Αἱ ἄλλαι Εὐρωπαϊκαὶ χῶραι, εἴτε διότι ἐφοβοῦντο
τοὺς Τούρκους, εἴτε διότι εὐρίσκοντο μακρὰν τῆς Ἐλλάδος καὶ δὲν
ἐγνώριζον τὴν ἀληθίαν κατάστασιν, ἡ δποία ἐπεκράτει ἀπὸ τὰς κατα-
πιέσεις τῶν Τούρκων, δὲν ἐνδιαφέρθησαν καθόλου διὰ τὴν χώραν μας.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, δτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος ἀπε-
φασίσθη ἔνα σχέδιον ἐκστρατείας τοῦ Καρόλου τοῦ 8ου τῆς Γαλ-

λας, τὸ δποῖον ἀνεστάτωσεν τοὺς Ἑλληνας καὶ εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς κχώρας ἔτοιμάσθησαν φωλεαὶ δπλων καὶ διαφόρων πολεμοφοδίων. Δυστυχῶς δμως δ Πάπας καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐφανέρωσαν τὰ σχέδια εἰς τὸν τότε Σουλτᾶνον Βαγιαζῆτη καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καρόλου ἐματαιώθη. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, τὰ σχέδια δὲν ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ διαφόρων Δουκῶν καὶ Ἰπποτῶν τῶν Νήσων, οἱ δποῖοι διὰ τὰ ἴδικά των συμφέροντα προσεπάθουν διαρκῶς νὰ διεγείρουν τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Σχεδὸν ἐπὶ 300 ἔτη οἱ ἔνεινοι ἔξεμεταλλεύοντο τὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Καὶ ἀφοῦ πλέον οἱ δυστυχισμένοι Ἑλληνες ἀπεγοητεύθησαν ἀπ' αὐτοὺς καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἡ δποία ἀνέκαθεν εἶχε βλέψεις ἐπὶ τῆς Κων)πόλεως καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἔκαμψε φιλελληνικὴν πολιτικήν, τὴν δποίαν περισσότερον δλων ἐκαλλιέργησε ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β'.

2. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770.

Διὰ τὰ σχέδιά της ἡ Αἰκατερίνη, ποὺν ἀκόμη ἀποφασίσῃ δριστικῶς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἐσκέφθη, δτι ἔπρεπε νὰ καλλιεργηθῇ πρῶτον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὁ φιλορωσισμός. Ὡς δργανά της μετεκειρίσθη διαφόρους κληρικοὺς καὶ ἄλλους Ἑλληνας, ποὺ ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατόν της καὶ εἰς ἄλλας θέσεις καὶ δι' αὐτῶν διέδωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα προφητείας, δῆθεν κληρικῶν, πὼς τὸ «Ξανθὸν γένος» θὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Καὶ οἱ ἔνανθοὶ ἥσαν οἱ Ρῶσοι. Αἱ προπαγανδιστικαὶ προφητεῖαι εἶχον διαδοθῇ καὶ τόσον πιστευταὶ ἐγίνοντο, ὅστε εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νὰ μημονεύωνται τὰ δνόματα τῶν Τσάρων τῆς Ρωσίας καὶ δημοτικὰ ἀκόμη τραγούδια νὰ ἀντηχοῦν εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης, μεταξὺ ἀκόμη καὶ τῶν Κλεφτῶν, ποὺ ἐσκόρπιζαν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐλπίδα :

Ἀκόμα τούτη τὴν ἀνοιξη
Ραγιάδες, ραγιάδες
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
Καημένη Ρούμελη,
“Οσο γαρθῇ ὁ Μόσκοβος
Ραγιάδες, ραγιάδες,
Νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι”¹⁾)
Μωριᾶ καὶ Ρούμελη...

(1) Σεφέρι=στράτευμα.

Τέλος ή προπαγάνδα αυτή ἔπρεπε νὰ γίνη θετικώτερη, διότι ήθελε νὰ γνωρίζῃ ἡ Ρωσία τὰς διαθέσεις τῶν Κλεφτῶν, τῶν Ἀρματολῶν καὶ τῶν Προκορίτων καὶ νὰ ύπολογίσῃ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας διέθετον. Διὰ τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἀλλων πρακτόρων της ἀπέστειλεν ὁ ἐπίσημον πρέσβυτον τῆς ἡ Αἰκατερίνη τὸν Γεώργιον Παπάζωλην, ὁ δποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας καὶ ὑπηρέτει εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν.

Ο Παπάζωλης κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ διαφόρους Κλέφτες

Αἰκατερίνη Β.

καὶ Ἀρματολούς, Κληρικοὺς καὶ Προκορίτους, οἱ δόποιοι ύπερσχέθησαν ὅτι, μόλις θὰ τοὺς ἐδίδοντο τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα καὶ θὰ παρουσιάζοντο ὁ ωσικὰ πλοῖα θὰ ἐπαναστατοῦσαν 100 χιλιάδες Ἑλληνες. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1768 ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τοὺς ἀδελφοὺς Θεόδωρον καὶ Ἀλέξιον Ὁρλώφ διὰ νὰ δογανώσουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀρκετὸν διάστημα οἱ Ὁρλώφ ἔμειναν εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασαν ἀπὸ ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις, διόπου ἥσαν ἐγκατεστημένοι Ἑλληνες.

Ο ἐνθουσιασμὸς

τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος καὶ αἱ προσφοραί των εἰς χρῆμα καὶ ἄλλα εἴδη διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ἀγῶνος ἀνήρχοντο εἰς τεράστια ποσά. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ βαθύπλουτος Μαρούτσης, καταγόμενος ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐγκατεστημένος εἰς τὴν Ἐνετίαν, προσέφερε σχεδὸν ὅλοκληρον τὴν μεγάλην περιουσίαν του διὰ τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν».

Παρ’ ὅλον ὅμως τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦτον καὶ τὰς μεγάλας προετοιμασίας, αἱ δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἡ Αἰκατερίνη διὰ τῶν Ὁρλώφ ἔστειλλεν, ἥσαν ἐλάχισται, ὁ δὲ στόλος πρωτόγονος. Ἀλλὰ καὶ αἱ μαχαιραὶ προετοιμασίαι εἰς τὸ ἔξωτερικόν, παρ’ ὅλην τὴν μυστικότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνοντο, ἐπροκάλεσαν τὰς ἀνησυχίας καὶ ὑπρψίας τῶν

Τούρκων. Διὰ τοῦτο ὅταν κατὰ τὸ 1768 ἥρχισεν ὁ πόλεμος Ρωσίας καὶ Τουρκίας οἱ Τούρκοι ἀφώπλισαν τοὺς Ἕλληνας εἰς ὅλην τὴν αὐτοχροασίαν καὶ πολλοὺς τότε κατέσφαξαν καὶ ἐφυλάκισαν.

Τέλος δὲ Ρωσικὸς στόλος κατέπλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Μάρτιον τοῦ 1770. Οἱ Τούρκοι ὅμως αὐτὴν τὴν φορὰν ἔκινήθησαν πολὺ γρήγορα. Οἱ Γενίτσαροι ἐπλημμύρησαν τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ 15.000 Ἀλβανοὶ τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Παρονασίδα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέβηκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου παντοῦ ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπνιξαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ αἷμα. Ὁ Ὁρλὼφ ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ μὲ τὸν στόλον του πρὸς συνάντησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, τὸν δποῖον κατέκαυσεν εἰς τὸν **Τσεσμέν**, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν. Κατόπιν ἐπλευσεν εἰς τὴν **Βαλτικὴν** θάλασσαν.

Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν καὶ πάλιν εἰς τὴν τύχην των. Ὁ Σουλτᾶνος θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Πελοποννησίους, διότι ἐκεῖθεν ἥρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ἐζήτησε νὰ ἔξοντάσῃ τελείως αὐτοὺς μὲ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ δποῖοι ἐρήμωναν τὸν χώραν μὲ σφαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ ἀκατανόμαστα δργα. Τοὺς μὲν εὐπόρους ἡνάγκαζαν νὰ ὑπογράψουν χρεωστικὰς ὅμολογίας, τοὺς δὲ ἀπόρους ἐπιωλοῦσαν ὡς κτίνη. Ἀπὸ τὴν τελείαν καταστροφὴν ἔσωσε τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀντιναύαρχος Χασάν, δ ὁποῖος κατώρθωσε καὶ ἐπεισε τὸν Σουλτᾶνον, δ.τ. ἐὰν ἐφονεύοντο ὅλοι οἱ Πελοποννησίοι, θὰ ἔζημιώνετο τὸ Ὁθωμανικὸν κράτος διότι θὰ ἔχανε τὸ **χαράτσι**, ποὺ ἐπλήρωναν οἱ Ἕλληνες. Τοιουτόπως δ Ῥασάν κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Κλέφτες μὲ τὸ μέρος του καὶ ἔξεδιώξαν τοὺς Ἀλβανούς. Δυστυχῶς ὅμως δ ἄπιστος Χασάν ἐστραφῆ κατόπιν ἐναντίον τῶν Κλεφτῶν, τοὺς δποίους κατεδίωξε καὶ κατέσφαξεν. Ἐκ τῆς πανωλεθρίας αὐτῆς τὴν μεγαλυτέραν καταστροφὴν ὑπέστησαν οἱ **Κολοκοτρώνατοι** καὶ μόνον δ νεαρὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔσωθη. Τὸν διεφύλαξεν ἡ θεία Πρόνοια διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τῆς οἰκογενείας του καὶ ὡς ἀρχιστράτηγος κατόπιν, κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν, νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Μαζὶ μὲ τὴν Πελοπόννησον ἐπανεστάησεν καὶ ἡ Κρήτη. Ἀρχηγὸς τῆς Δυτικῆς Κρήτης ἦτο τότε δ **Δασκαλογιάννης**, δ ὁποῖος συνηντήθη μὲ τοὺς Ὁρλὼφ εἰς τὴν Τεργέστην πρὶν κατέλθουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δυστυχῶς ὅμως καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἡ Ἐπανάστασις κατεπνίγη ἀπὸ τὸν τρομερὸν Χασάν, δ ὁποῖος καὶ συνέλαβε

τὸν Δασκαλογιάννην, καὶ τὸν ἔγδαρε ζωντανὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἡρακλείου.

Τοιουτορόπως ἔληξεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Ρωσία ὑπέγραψε μὲ τὴν Τουρκίαν συνθήκην. Ήαρ ὅλην δύμας τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὰς σφα-

γάς, τὰς δοποίας ὑπέστησαν οἱ δυστυχισμένοι "Ἐλληνες, προέκυψαν καὶ μερικὰ πλεονεκτήματα. Καὶ πρῶτον οἱ "Ἐλληνες ἀπέκτησαν πειραν ἐκ τοῦ πολέμου αὐτοῦ, τραγικὴν βέβαια, ἀλλὰ πολλὰ ἔμαθον διότι καὶ τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν τυράννων καὶ τῶν τυραννούμενων ἔγινε βαθύτερον καὶ ὃς ἐκ τούτου δύοθος τῆς ἀπελευθερώσεως φλογερώτερος. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ρωσίας οἱ "Ἐλληνες ὠφελήθησαν, διότι ὑπερχρεώθη δι' αὐτῆς ἡ Τουρκία νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὰ "Ἐλληνικὰ

πλοῖα νὰ πλέουν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὴν Μεσόγειον μὲ τὴν Ρωσικὴν σημαίαν. Ἡ δὲ Ρωσία ἀπὸ τότε εἰς τὰ Ρωσικὰ προξενεῖα τῆς Τουρκίας ἐτοποθέτησεν "Ἐλληνας. Ἐτσι, μὲ τὸ ἀπαρχίαστον προενικόν ἄσυλον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσικῆς σημαίας ἐδημιουργήθησαν φωλεῖ τῆς "Ἐλληνικῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως.

Ἐργασία: Θέμα συζητήσεως: Διατὶ ἡ Ρωσία δὲν ἔστειλεν ἀρκετὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν αὐτήν; Τί διασκρίνετε ἀπὸ τὴν συμπειροφορὴν τῶν Ὁρλώφ καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν "Ἐλλήνων; Ποῖα πλεονεκτήματα προέκυψαν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770;

3. Λάμπρος Κατσώνης—Γεώργιος Ἀνδρίτσος.

Κατὰ τὸ 1783 ἡ Ρωσία ἐκήρυξε πάλιν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἡ ἐπθυμία τῆς Αἰκατερίνης ἥτο νὰ δημιουργήσῃ κράτος

183
183
183

Ἐκληγικόν. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰς συνεννοήσεις, ποὺ ἔκαμνε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀντερίας Ἰωσήφ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατροφήν, ποὺ ἔδωσεν εἰς τὸν νεώτερον ἔγγονόν της τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν δόπιον προσώριζεν νὰ ἐγκαταστήσῃ ὡς αὐτοκράτορα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Ἑλληνες γνωρίζουν τὰ διαβήματα καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς Αἰκατερίνης καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τοῦ 1770, νέα ἐπαναστατικὴ διάθεσις τοὺς κάμνει νὰ κινοῦνται καὶ νὰ προετοιμάζωνται. Εἰς τὴν Τεργέστην γίνονται μυστικοὶ ἔρωνται τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν» καὶ ἀγοράζονται πλοῖα διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν δι' ἐπιδρομᾶς ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Τὸ 1788 διὰ τῆς Αἰκατερίνης ἐπαναστατοῦν καὶ πάλιν οἱ Ἑλληνες. Κατὰ ξηρὰν τότε οἱ Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφτες ἐνώθηκαν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἀλῆ Πασάν τῶν Ἱωαννίνων, κατὰ θάλασσαν δὲ ἐνεφανίσθη ὁ Λάμπρος Κατσώνης.

Ο Λάμπρος Κατσώνης κατήγετο ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας. Ἐλαβε μέρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 καὶ κατόπιν μαζὶ μὲ ἄλλους Ἑλληνας ἔψυγε εἰς τὴν Ρωσίαν δόπου κατετάχθη εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν. Διακριθεὶς δὲ εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Περσίας ἐτιμήθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Ο Κατσώνης κατὰ τὸ 1780 ἥλθε εἰς τὴν Τεργέστην καὶ μὲ χρήματα ἐκ τῶν συνεισφορῶν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἥγορασε τρία πλοῖα, ἐκ τῶν δόπιών τὸ ἐν ἔξ αὐτῶν ἦτο ἀμερικανικὸν καταδρομικὸν καὶ τὸ ὄνομασεν: «Ἀθηνᾶ τῆς Ἀρκτου».

Ο Κατσώνης ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μικροῦ του στόλου ἐπλευσεν εἰς τὸ Ἰόνιον Πέλαγος, ὅπου συνέλαβε 12 τουρκικὰ πλοῖα. Κατόπιν

Λάμπρος Κατσώνης.

διηγούνθη εἰς τὸ Αἴγαιον καὶ κατέστρεψε τὸ φρούριον τοῦ Καστελλορέζου εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτὰ τοῦ Κατσώνη κατερρόμαξαν τὸν Σουλτάνον καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸν στόλον του δὲν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τὸν τολμηρὸν ἔλληνα θαλασσομάχον, τοῦ ἐπορτεινε νὰ τοῦ δώσῃ μίαν νῆσον τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ἡ γεμόνα της καὶ νὰ τοῦ πληρώνη ἀκόμη καὶ ἑτήσιον ἐπίδομα. Ὁ Κατσώνης ὅμως ἀπέρριψε μὲ

περιφρόνησιν τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔξηκολούθησε φοβερὸν διωγμὸν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὃπου τὸν συνήντα. Ἡ Αἰκατερίνη ὅταν ἔμαθε τὰ κατορθώματα τοῦ Κατσώνη τὸν ἐποβίβασεν εἰς ὑποχιλιαρχοὺς καὶ τοῦ παρήγγειλε νὰ ὀνομάσῃ τὸν στόλον του «στόλον τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας». Ὁ Κατσώνης μετὰ τὸν προβιβασμὸν του κατέστρεψε τὰ φρούρια τοῦ Δυρραχίου καὶ κατόπιν συναντήσας καὶ πάλιν τὸν Τουρκικὸν στόλον μεταξὺ Σύρου καὶ Μυκόνου τόσην καταστροφὴν τοῦ ἐποξεῖνησεν, ὥστε ἀκόμη καὶ τὸν Τούρκον ἀρχιναύαρχον ἐπλήγωσεν. Τότε ὁ Κατσώνης παρέλαβεν εἰς τὰ πλοῖα του καὶ τὸν περίφημον ἀριματολὸν Γε-

Γεώργιος Ἀνδρούτσος.

ώργιον Ἀνδρούτσον ἢ Ἀνδρούτσον μὲ 500 παληκάρια του καὶ προσωριμόθη εἰς τὴν Κέαν μὲ ἐννέα πλοῖα. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη, ὅτι ἥρχοντο ἐναντίον του 30 μεγάλα Τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Κατσώνης ἐνῶ δὲν ἔλειχε ὅλα τὰ πλοῖα του, ἔξηλθε πρὸς συνάντησιν τοῦ φοβεροῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ πλησίον τοῦ Καφηρέως τῆς Εύβοιας, ὃπου τὸν συνήντησεν, ἐναυμάχησεν ἐπὶ δύο ἡμέρας. Δυστυχῶς ὅμως ἐνῶ ὁ Κατσώνης ἐνίκησε τὸν Τουρκικὸν στόλον τὴν πρώτην ἡμέραν, τὴν δευτέραν ἥλθεν εἰς βοήθειαν τῶν Τούρκων ὁ Αἴγυπτιακὸς καὶ ὁ Κατσώνης ἔπαθε μεγάλην ζημίαν. Ἐχασε τὰ περισσότερα πλοῖα του, ἔκαυσε τὴν «Ἀθηνᾶν τῆς Ἀρκτου», διότι ἐκανδύνευε νὰ κυριεύῃ ἀπὸ

τοὺς Τούρκους καὶ αὐτὸς κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς τὴν Μῆλον μὲ πλοιὸν τοῦ φίλου του Πατεράκη. Διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ζημίαν τοῦ Κατσώνη ἐλέχθη καὶ τὸ δίστιχο: «Σὰν σ' ἀρέσει Μπάρμπα - Λάμπρο ξαναπέργα απὸ τὴν Ἀνδρο». Ἀλλὰ καὶ αἱ ζημίαι ποὺ προξένησεν δὲ Λάμπρος εἰς τοὺς Τούρκους, δὲν ἡσαν δλίγαι. Αἰδὲ τοῦτο ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἐποβίβασεν εἰς χιλίαρχον καὶ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸ παράσημον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲ Κατσώνης δὲν ἥσυχάζει· πηγαίνει τῷδε εἰς τὴν Ἰθάκην, διόπου προετοιμάζεται διὰ νέους ἄγωνας μὲ 24 πλοῖα. Πλέει ἐπειτα εἰς τὸ Πόρτο-Κάγιο τῆς Μάνης καὶ ἀρχίζει νὰ συνεννοήται μετὰ τῶν Μανιατῶν περὶ γενικῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν χοηματικὴν βοήθειαν τῶν Ρώσων. Ἡ Αὔτοκράτειρα δμως, δχι μόνον δὲν ἔδωκε τοιαύτην βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ ὑπέγραψε εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν. Χωρὶς δὲ νὰ λάβῃ ὑπὸ δψιν της τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων διέταξε τὸν Λάμπρον νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων. Λέγεται τότε, πὼς δὲ Κατσώνης^{τόσον} ἐδύμωσεν, ὥστε ἐφόρωαξεν: «Ἀν ἡ αὐτοκρατόρισσα ὑπέγραψε τὴν συνθήκην της, δὲ Κατσώνης δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν ἴδιην του» διεκήρυξε δὲ συγχρόνως, πὼς οἱ Ἑλληνες δὲν θὰ πάυσουν τὸν πόλεμον ἂν δὲν ἱκανοποιηθοῦν τὰ δίκαια των. Μετ' δλίγον Τουρκικὸς στόλος καὶ δύο γαλλικὰ πλοῖα προσεπάθησαν νὰ καταστρέψουν τὰ ὅχυρώματά του εἰς Πόρτο Κάγιο καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ κατώρθωσαν ἀπεφάσισαν νὰ ἀποβιβάσουν στρατὸν εἰς τὴν Ξηράν. Ο Λάμπρος τοὺς ἀφῆκε χωρὶς νὰ τοὺς κτυπήσῃ. «Οταν δὲ ἀπεβιβάσθησαν καὶ οἱ τελευταῖοι, δ περίφημος Ἀνδροῦτος μὲ τὰ παληκάρια του ἐξώρμησαν ἀπὸ τὰ ὅχυρώματά των, ὥσαν ἀετοὶ καὶ μὲ τὰ σπαθιά των κατέσφαξαν σκεδὸν δλους. Λέγεται δτι, εἰς διάστημα τριῶν ὥρων, ἐφόνευσαν 4.000, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἐπνίγησαν.

Ἐξαγωιμένος δὲ Τούρκος ναύαρχος ἐξήτησεν ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μάνης Τζανέτον Γρηγοράκην νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸν Κατσώνην καὶ τὸν Ἀνδροῦτον. Ο Γρηγοράκης δμως ἐπειδὴ δὲν ἥθελε νὰ ὑπακούσῃ, παρεκάλεσε τὸν Λάμπρον νὰ φύγῃ. Βλέπων δὲ καὶ δὲ Κατσώνης, δτι μόνος του δὲν ἥμπτοροῦσε νὰ φέρῃ θετικὸν ἀποτέλεσμα, ἐφυγεν εἰς Ἰθάκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἐφθασεν εἰς Ρωσίαν, δπου ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Καράσοι τῆς Κριμαίας μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ἡ Αἰκατερίνη οὐδὲν χρέος της πρὸς τὸν Λάμπρον ἀνεγνώρισεν καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατόν της δὲ νέος Αύτοκρά-

τωρ τῆς Ρωσίας *Παῦλος* τὸν ἀπεζημίωσεν μὲ 400 χιλιάδας ρούβλια.
Ο Λάμπρος Κατσώνης ἀπέθανε τὸ 1804 καὶ ἐκηδεύθη μεγαλο-
πρεπῶς.

Ο Ἀνδροῦτσος μὲ τὰ παληκάρια του βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς
Ἄρματολοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἴδιαιτέρως ἀπὸ τὸν περίφημον
Κλέφτην *Ζαχαριᾶν*, διέσχισε τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ τὴν πορείαν
του, πολεμῶν ἀδιακόπως ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐναντίον 6 χιλιά-
δων Τούρκων ἔφθασεν εἰς *Plovν* καὶ ἐκεῖθεν μὲ πλοιάρια ἀπεβιβά-
σθη εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Δυτικῆς Στερεάς Ἐλλάδος. Μετ’
ὅλιγον ὅμως χρόνον τὸν συνέλαβον οἱ Ἐνετοὶ εἰς τὴν Ἰθάκην, ὃπου
εἶχε καταφύγει, καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν Τούρκους, οἱ δποῖοι
σιδηροδέσμιν τὸν μετέφερον εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Κων)πόλεως καὶ
τὸν ἐθανάτωσαν κατόπιν πολλῶν βασάνων.

Ἐργασίαι: Νὰ ἀναζητήσουν εἰς ἄλλα βιβλία τὸ δημοτικὸν ἀσμα τοῦ
Ζαχαριᾶ. Ἐπεξεργασία αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Όλα ὅσα ἔγιναν μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Τούρκων κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν τῆς Τουρκοκρατίας, δηλαδὴ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἐλλήνων,
τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια, οἱ Κλέφτες καὶ Ἄρματολοί,
ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, οἱ Φαναριῶται καὶ ἡ ἀναγέν-
νησις τῆς Ἐλληνικῆς Παιδείας, καθὼς καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ κινή-
ματα, ἀσφαλῶς προετοίμασαν τὴν Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Κυρίως
ὅμως τέσσαρα ἄλλα περιστατικὰ προπαρασκεύασαν τὴν Ἐλληνικὴν
Ἐπανάστασιν καὶ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἐκδηλωθῇ γρηγορώτερα. Τὰ
περιστατικὰ αὐτὰ ἦσαν: Ἡ *Γαλλικὴ* Ἐπανάστασις, καὶ ἡ διακή-
ρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δράσις τοῦ *Ρήγα Φεραίου*,
οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἡ *Φιλικὴ*
Ἐταιρεία.

1. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις

Κατὰ τὴν ἐποχήν, ποὺ οἱ Ἐλληνες ἦσαν σκλάβοι τῶν Τούρ-
κων γνωρίζουμεν ὅτι τὰ διάφορα κοάτη τῆς Εύρωπης διοικοῦντο ἀπό-
λυταρχικῶς διύτι ή ἔξουσία ἥτο εἰς κενῷς τῶν βασιλέων. Τότε οἱ

εὐγενεῖς καὶ ὁ κλῆρος διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὰς μεγάλας των περιουσίας καὶ τὰς θέσεις των, ἐπλησίασαν πολὺ τοὺς βασιλεῖς καὶ ἔγιναν οἱ πιστοὶ των ὑπηρέται. Εἰχον λοιπὸν κατορθώσει οὕτε φόδους νὰ πληρώνουν, καὶ δλα τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα νὰ κατέχουν. "Ολα τὰ βάρη καὶ τοὺς φόδους ἐπλήρωνεν ὁ λαός. "Ἐν τῷ μεταξὺ διμως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης προώδευαν. "Ανεπτύχθη τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα. Εἰς δλας τὰς χώρας ἰδρυθησαν μεγάλα σχολεῖα καὶ Πανεπιστήμια, ἀνεπτύχθησαν τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐπὶ τέλους ἐξύπνησαν καὶ ἀντελήφθησαν, δτι ἡ ἀπολυταρχία τῶν βασιλέων εἶναι ἀδικος καὶ δημιουργεῖ διαφόρους ἀνισότητας μεταξὺ τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὸν λαὸν ἀνήκει ἡ ἔξουσία καὶ ὁ λαὸς δὲν ἔχει μόνον ὑποχρεώσεις ἀλλὰ καὶ δικαιώματα. "Ετσι οἱ λαοὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἐπανεστάτησαν. "Ἀπὸ δλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης πρῶτοι οἱ Ἀγγλοι κατώρθωσαν νὰ περιορίσουν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κράτους νὰ λαμβάνῃ μέρος καὶ ὁ λαός. "Υπεχρέωσαν τὸν βασιλέα νὰ διοικῇ σύμφωνα μὲ ἓνα βασικὸν νόμον, τὸν δποῖον ὀνόμασαν **Σύνταγμα**. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν λοιπὸν ὁ νόμος ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα ὁ λαὸς ἐξέλεγε τοὺς ἀντιπροσώπους του, ποὺ ἐκυβερνοῦσαν τὸ κράτος. Τὸ συμβιόλιον αὐτὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ὀνομάσθη **Κοινοβούλιον** ἢ **Βουλή**. Τὸ σύστημα, δηλαδὴ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς διοικήσεως, ὀνομάσθη **κοινοβουλευτισμὸς** ἢ **πολιτευμα κοινοβουλευτικόν**.

Τὸ παρόδειγμα των Ἀγγλων ἥρχισαν νὰ τὸ μιμοῦνται καὶ ^{πολλοὶ}

"Ο Μέγας Ναπολέων.

ἄλλοι λαοὶ καὶ νὰ ζητοῦν νὸς ἀποκτήσουν κυβερνητικὰ δικαιώματα.
“Οπου οἱ βασιλεῖς ἥρονοῦντο νὰ δώσουν δικαιώματα εἰς τὸν λαὸν
ἔγινοντο λαϊκὰ ἐπαναστάσεις.” Ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς πρῶ-
τοι ἐπανεστάτησαν οἱ Γάλλοι τὸ 1789, οἱ δποῖοι διώρισαν ἀντιπρο-
σώπους των διὰ νὰ τοὺς διοικήσουν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ συνηλθον εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα
καὶ ἐσχημάτισαν ἔθνοσυνέλευσιν, ἡ δποία κατήργησε δλα τὰ δικαιώ-
ματα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν εὐγενῶν.

Βασιλεὺς τότε εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ὁ Δουδοβῆκος 16ος, ὁ δποῖος
ἐπειδὴ ἀντεστάθη εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ, καὶ συνεννοήθη
κρυφὰ μὲ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, νὰ πτυπήσουν τοὺς
Γάλλους ἐπαναστάτας, κατεδικάσθη εἰς θάνατον.

Ο θάνατος ὅμως τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου κατετάραξε τοὺς
ἄλλους βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἑξηνάγκασε νὰ κηρύξουν τὸν
πόλεμον ἐναντίον τῆς Γαλλίας.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔσωσε τὴν Γαλλίαν ὁ Ναπολέων ὁ
Βοναπάρτης, ὁ δποῖος ἀπὸ ἀπλοῦς ἀξιωματικὸς ἔγινε στρατηγὸς
καὶ κατόπιν αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων. Ο Μέγας Ναπολέων κατώρ-
θωσεν εἰς διάστημα 15 ἑτῶν νὰ νικήσῃ δλους σχεδὸν τοὺς βασιλεῖς
τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ περισσότερα κράτη αὐτῆς. Ἐπὶ
τέλοντος ἐνικήθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸ Βατερλὼ τοῦ Βελγίου καὶ συλλη-
φθεὶς αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Ἀγγλούς ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον
Αγίαν Ελένην τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου καὶ ἀπέθανεν κατὰ τὸ 1821.

2. Τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Η Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Γαλλίας ἥθελησε νὰ διακηρύξῃ εἰς
δλον τὸν κόσμον, πῶς κάθιτε ἀνθρωπος ἔχει δικαιώματα, τὰ δποῖα
πρέπει νὰ σέβωνται οἱ Κυβερνῆται. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς δια-
κηρύξεως αὐτῆς εἶναι τὰ παρακάτω:

1) “Ολοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ἔχουν δλοι τὰ ἴδια
δικαιώματα.” Ολοὶ δὲ οἱ πολῖται δύνανται νὰ ἀνέλθουν εἰς δλας τὰς
θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἵκανοι.

2) Κανεὶς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακίζεται χωρὶς δικαστικὴν
ἀπόφασιν καὶ μόνον ἐὰν ἔχῃ παραβῆ καγένα νόμον.

3) “Εκαστος πολίτης δύναται νὰ πιστεύῃ εἰς οἰανδήποτε θρη-
σκείαν θέλει. ” Εχει τὸ δικαίωμα νὰ δμιλῇ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημό-

τιεύη δ, τι θέλει. Ἐὰν δὲ κάμη καμμίαν κατάχρησιν νὰ τιμωρῆται σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους.

4) Ὁ λαὸς εἶναι κυρίαρχος καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζει κάθε ἔξουσία.

5) Οἱ νόμοι τοῦ κράτους πρέπει νὰ γίνωνται μὲ τὴν θέλησιν δλῶν.

6) Ὄλοι οἱ πολῖται εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρους.

7) Οἱ ἀντιπόδσωποι τοῦ λαοῦ δρίζουν τοὺς φόρους καὶ φροντίζουν νὰ ἔξοδεύωνται διὰ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους.

Ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου συνεκίνησε δλους τοὺς λαοὺς καὶ περισσότερον τοὺς Ἕλληνας, οἱ δόποιοι σκλάβοι καθὼς ἡσαν εἰς τοὺς Τούρκους, δὲν εἶχον κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα αὐτὰ δικαιώματα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπε κάποτε, πώς ἡ διακήρυξις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ ἐπάντη : «σὰν σάλπισμα τῆς δευτέρας παρουσίας, ποὺ διαλαλοῦσε, πώς πλησιάζει ἡ ἥμέρα τῆς ἐλευθερίας».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰδιος δ Ναπολέων ἔδωκεν θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν ἔκυροιενσε τὴν Ἐνετίαν ἔστειλεν ἀπὸ ἐκεῖ ἀπεσταλμένους τοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεννοήθη μὲ πολλοὺς Ἕλληνας δι’ ἐπαναστατικὸν κίνημα κατὰ τῆς Τουρκίας. Φροντίδες ὅμως ἄλλαι τὸν ἡνάγκασαν νὰ τὸ ἀναβάλῃ.

3. Ὁ Ρήγας Φεραίος

Ο Ρήγας Φεραίος ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, τὸ δόποιον εἶναι ακτισμένον πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως Φεραί. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάσθη Φεραίος ἢ Βελεστινῆς. Τὸ πραγματικὸν δνομα τοῦ Ρήγα ἦτο Κυριαζῆς Ἀντώνιος.

Τὰ πρῶτα γράμματα δ Ρήγας τὰ ἔμαθεν εἰς τὸ Βελεστίνον καὶ εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὰ Ἀμπελάκια διὰ νὰ μορφωθῇ καλύτερα. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰ Ἀμπελάκια διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὸ χωρίον Κισσός πλησίον τοῦ Βελεστίνου. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀνθρώπος φιλελεύθερος καὶ δὲν ἦμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν τυραννίαν, λέγεται ὅτι ἐδημιούργησε ἐπεισόδια ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν ἐπῆγε εἰς τὰ λημέρια τῶν Κλεφτῶν τοῦ Ὀλύμπου δπον καὶ κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τοῦ θείου του Σπύρου Ζήρα καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἀρκετὸν διάστημα. Μετέβη ἐπειτα εἰς Ἀγιον Ορος, καὶ ἐκεῖθεν ἔφυγεν εἰς τὴν Κων(πολιν, δπον

έμεινεν ἀρκετὸν διάστημα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, πάππου τοῦ ὁμωνύμου ἥρωος τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔκεī ἔμαθε τελείως τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, ὅταν δὲ ἀργότερον ὁ Ὑψηλάντης διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας ἡκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὸ Ιάσιον, ὅπου ἐπεδόθη περισσότερον εἰς φιλολογικὰς ἔργασίας συγγράφων καὶ μεταφράζων διάφορα συγγράμματα καὶ ποιήματα διὰ νὰ μορφώσῃ καὶ φωτίσῃ τὸ Γένος. Τόση δὲ ὑπῆρξεν ἡ φήμη του ὡς λογίου, ὥστε ὁ Μαυρογένης ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας τὸν ἐκάλεσε πλησίον του καὶ τὸν διώρισε Γραμματέα του. Ἔκεī ἥρχισε νὰ βλαστάνῃ εἰς τὴν πατριωτικήν του ψυχὴν ἡ Ἰδέα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐκεī κατήρτισε τὰ μεγάλα του σχέδια περὶ τῆς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας. Τότε ἐγίνεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἡ ὅποια ἐπροξένησεν εἰς τὸν Ρήγαν τόσην ἐξεπειτάντων, δισην ἄλλοτε είχε προξενήσει εἰς τὸν Θεμιστοκλῆ τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἰδρυσεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον συνωμοτικὴν Ἐταιρίαν, τῆς ὅποιας ἐγίναν μέλη Κλέφτες, Ἀρματολοί, ἀρχιερεῖς, πλούσιοι, ἐμποροι εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρόκριτοι καὶ ἄλλοι πολλοί. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦσαν ἀκόμη καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι Τοῦρκοι καὶ Ἀλβανοὶ δυσηρεστημένοι μὲ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὅπως δὲ ἴσχυρος πασάς τοῦ Βιδινίου Πεσβάνογλου. Διὰ νὰ ἔργασθῇ δὲ καλύτερον ἐγκατέλειψε τὴν Ρουμανίαν ἀργότερον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βιέννην. Ἀπὸ ἐκεī μὲ διάφορα βιβλία, ποὺ ἐξετύπωνε καὶ ἀπέστελλε εἰς διαφόρους Ἐλληνας ἐξηκολούθησε τὴν διαφώτισιν τοῦ Γένους ἀνάπτων τὸν πόθον τῆς ἀπελευθερώσεως.

Μεγάλον ἔργον τοῦ Ρήγα καὶ ἀξιοθαύμαστον εἶναι ἡ Χάρτα τῆς Ἐλλάδος, ὅπως ὀνομάζεται ἔνας μεγάλος χάρτης, θαῦμα ἐργασίας καὶ ἐπιμελείας σχεδιασμένος ἀπὸ τὸν Ἰδιον. Ἡ Χάρτα περιλαμβάνει δλας τὰς Ἐλληνικὰς χώρας, αἱ δοιαὶ ἄλλοτε ἀπετέλουν

Ο Ρήγας Φεραίος.

Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ μέγα τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, μερικαὶ δὲ πόλεις σημειώνονται καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖον των ὄνομα. Ἀπὸ τὴν Χάρτα τοῦ Ρήγα σώζονται σήμερον μόνον πέντε ἀντίτυπα· τὸ ἐν δὲ ἔξι αὐτῶν εὑρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Δημαρχείου τῆς Κοζάνης.

Ο σκοπὸς τῆς ἐκτυπώσεως τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα ἦτο νὰ γνωρίσουν οἱ Ἐλληνες, ποία ἦτο ἄλλοτε ἢ μεγάλη των πατρὶς καὶ εἰς κοίαν ἀθλιότητα εὑρίσκετο τότε. Διὰ νὰ ἔξαψῃ δὲ τὸ πατριωτικόν των φρόνημα περισσότερον, συνέταξε καὶ πατριωτικὰ ποιήματα εἰς τὴν Δημοτικὴν γλῶσσαν, τὰ δποῖα καὶ σήμερον ἀκόμη φάλλονται ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ διεγείρουν τὸν ἐνθουσιασμόν. Στίχοι, δπως οἱ παρακάτω, ἔκαναν τοὺς δούλους Ἐλληνας, μεγάλους καὶ μικρούς, μορφωμένους καὶ ἀγραμμάτους, νὰ δακρύζουν καὶ νὰ τρέμουν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ φιλοπατρίαν:

Ο καιρὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐλευθερίας φθάγει
καὶ τὸ Γένος ἡμῶν τὰς δυνάμεις του λαμβάνει.
Γενναῖοι Ρουμελιῶται,
Μωραΐται καὶ γησιῶται
Τὸ αἷμα τῶν τυράννων χύστε ποταμηδόν.

καὶ δ θούρωις :

Ως πότε παληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στεγά
μονάχοι σάν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουγά;
Σπηλιὲς νὰ κατοικούμε, νὰ βλέπωμε κλαδιά
νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά.
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή!..

Ο Θούρωις τοῦ Ρήγα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τόσον γνωστός, ὥστε ἐψάλλετο ἀκόμη καὶ δημοσίᾳ εἰς ἕορτάς καὶ πανηγύρεις καὶ συμπόσια, δχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας, ἄλλα καὶ ἀπὸ Ἀλβανούς, Σέρβους, Βουλγάρους ἀκόμη καὶ ἀπὸ Τούρκους δυσαρεστημένους.

Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων του δμως δ Ρήγας καὶ τῶν ἄλλων συγχραμάτων του, ποὺ σκοπὸν εἶχον τὴν διαφώτισιν τοῦ Γένους, συνεννοεῖτο καὶ μὲ διαφόρους προσωπικότητας τῆς Γαλλίας. Λέγεται μάλιστα, χωρὶς δμως νὰ εἶναι ἐξηκοιβωμένον, δτι δ ՚Ιδιος δ Ρήγας συνηντήθη προσωπικῶς μὲ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα εἰς τὴν Βενετίαν.

Πολὺ ἥλπιεν δ Ρήγας καὶ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Πεσβάνογλου ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἐλλάδος

πασᾶ τοῦ Βιδινίου, ὁ δποῖος εἶχεν ἐπαναστατήσει ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου καὶ ἦτο πιστὸς φίλος τοῦ Ρήγα. Ὁ Ρήγας τοῦ ἔσωσε κάποτε τὴν ζωήν του διὰ τῆς ἐπιφρονῆς του πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μαυρογένην, ὁ δποῖος εἶχε διατάξει τὴν σύλληψιν καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ Πεσβάνογλου. Καὶ ἀφοῦ δὲ εἶχον τόσον καλὰ προετοιμασθῆ ὁ Ρήγας ἐδημοσίευσε καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ἐπαναστατικήν του προκήρυξιν, εἰς τὴν δποίαν περιελάμβανε καὶ τὸ σύνταγμα, δηλαδὴ τοὺς βασικοὺς νόμους, μὲ τοὺς δποίους θὰ διοικεῖτο τὸ Κράτος, τὸ δποῖον θὰ ἐδημιουργεῖτο μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἀπεφάσισε καὶ ὁ Ἰδιος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ μέσου Τεργέστης καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλε προγονυμένως δώδεκα κιβώτια μὲ τὰ πράγματά του εἰς τὸν φίλον του Ἀντώνιον Κορωνίδην. Ἐπειδὴ δύμως ὁ Κορωνίδης δὲν εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Τεργέστην, τὰ κιβώτια ἥγοιχθησαν καὶ τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα ἐπροδόθησαν. Διὰ τοῦτο ὅταν ὁ Ρήγας ἐφθασεν εἰς Τεργέστην συνελήφθη μαζὶ μὲ ἄλλους ἑπτὰ συντρόφους του καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Βιέννην ὅπου ἐφυλακίσθησαν.

“Η Αὐστρία τότε ἦτο σύμμαχος τῆς Τουρκίας καὶ διὰ νὰ ἐνισχύσῃ περισσότερον τοὺς δεσμούς της μὲ τὴν Τουρκίαν, παρέδωκε τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς ἑπτὰ συντρόφους του εἰς τὸν Τούρκον πασάν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ δποῖος ἐνῶ ἐπόκειτο νὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥναγκάσθη νὰ τοὺς θανατώσῃ εἰς τὸ Βελιγράδιον κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, διότι ὁ Πεσβάνογλου εἶχε καταλάβη μὲ τοὺς ἀντάρτας του δλους τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Ρήγαν. Μίαν νύκτα λοιπὸν τοῦ ἔτους 1798 οἱ δῆμοι ἐστραγγάλισαν μέσα εἰς τὴν φυλακήν των τοὺς ἑπτὰ συντρόφους τοῦ Ρήγα καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὸν Δούναβιν. Λέγεται δὲ διὰ τοῦ Ρήγας, ὅταν τὸν ἐπλησίασεν ὁ δῆμος, τοῦ ἔδωκε μίαν δυνατήν γροθιὰν καὶ τὸν ἔρριψε ἀναίσθητον κάτω. Διὰ τοῦτο ὁ πασάς διέταξε καὶ τὸν ἐπυροβόλησαν καὶ ἔρριψαν τεμαχισμένον τὸ πτῶμα του εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ μὴ τὸ εὔρουν οἱ γηιασύρηδες καὶ τὸ θάψουν. “Οταν δὲ ὁ Ρήγας ἀπέθνησκεν εἴπεν εἰς τοὺς δημίους του εἰς γλῶσσαν Τουρκικήν: «Ἐτσι πεθαίνουν τὰ παλημάρια· ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα καὶ γρήγορα θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, ποὺ θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ Γένος μουν θέλει συνάξει τὸν γλυκὸν καρπόν». Καὶ πραγματικῶς ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα δὲν ἄργησε νὰ δώσῃ τοὺς καρπούς του. Είκοσι τρία ἔτη μετὰ τὸν μαρτυρικὸν του θάνατον, τὸ δύνειρον τοῦ

Ρήγα πραγματοποιεῖται. Ὡς δὲ θεία πρόνυμα ηὔδοκησε, κατὰ τὸ Κύδιον ἔτος ποὺ ἀπέθανεν ὁ Ρήγας, ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, νὰ γεννηθῇ εἰς τὴν Ζάκυνθον ὁ ψάλτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας, Διονύσιος Σολωμός.

Ο Ρήγας ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 41 ἑτῶν ὃ δὲ θάνατός του δὲν κατελύπησε μόνο τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς Εὐρωπαίους. Ὁ δὲ Κοραῆς κατασυγκινημένος ἐδημοσίευσε τὴν «Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν», εἰς τὴν διοίαν ἐκτὸς τοῦ Θάρρους, ποὺ προσπαθεῖ μὲ αὐτὴν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας, περιέχονται καὶ κατάραι ἐναντίον τῆς μισελλήνου καὶ φιλοτούρχου Αὐστρίας. Ἀργότερα ἡ ἐλευθερωμένη Ἑλλὰς διὰ νὰ τιμήσῃ τὸ ἔργον καὶ τὴν θυσίαν τοῦ Ρήγα, ἐστησεν ἔξω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ ἄγαλμά του καθὼς καὶ ἡ ἴδιαιτέρα του πατρίς, τὸ Βελεστῖνον τὴν προτομήν του. Ἔπισης τὸ 1931 ἐστήθη τὸ ἄγαλμα τοῦ Ρήγα καὶ εἰς τὸ Βελιγράδιον τῆς Σερβίας.

Ἐργασίαι: Νὰ ενρεθῇ τὸ ποίημα τοῦ Γ. Ζαλοκώστα ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ρήγαν Φεραίον, νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὴν τάξιν, νὰ ἀναλυθῇ, νὰ γραφῇ εἰς τὸ τετράδιον τῆς συλλογῆς ποιημάτων καὶ νὰ ἀπομνημονευθῇ μετ' ἀπαγγελίας.

4. Ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ

α') Σουλιωται καὶ Ἀλῆ Πασᾶς

Ἐνῷ κατὸ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ρήγας Φεραίος ἐτοίμαζε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τέλος ἐθάνατοῦ τὸ 1798, ἥ δὲ Ρωσία εἶχε κηρύξει τὸν Β' πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἀπὸ τοῦ 1788, καὶ ὁ Λάμπρος Κατσώνης ἀπὸ τὸ 1790 εἶχε γίνει ἐπὶ πέντε ἔτη ὁ τρομερὸς θαλασσομάχος εἰς τὸ Αίγαιον καὶ τὸ φρόβητρον τῶν Τούρκων, εἰς τὴν Ἡπειρον συνέβησαν ἄλλα γιγανότα, ποὺ συνετέλεσαν, ὥστε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀνδρωθῇ περισσότερον. Καὶ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἤσαν οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ Σουλιωται ἤσαν βλαχοκοιμένες Ἡπειρῶται, οἱ διοῖοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων κατῆλθον νοτιώτερον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς παράμερα καὶ ἀπόκοινα βουνά, φυσικὰ φρούρια, διὰ νὰ εῦρουν ἥσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν, δπως ἀνεφέραμεν καὶ προηγουμένως. Ἀπετέλεσαν λο-

πὸν οἱ Σουλιῶται μὲ τὸν καιρὸν μίαν μικρὰν δύναμιν, τὴν ὁποίαν κανεὶς Τοῦρκος δὲν ἡμποροῦσε νὰ καταβάλῃ.

“Οταν ὅμως ἔγινε πασάς τῶν Ἱωαννίνων ὁ Ἀλῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνέχεται αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ ἥθελε μὲ κάθε μέσον νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας.

‘Ο Ἀλῆς Πασάς, ποὺ διομάζεται Τεπελενλῆς διότι ἔγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας, δὲν ὑπῆρξεν ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔνα αἰμοβόρον θηρόιον, ποὺ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀξιώμα τοῦ Πασᾶ, ἀφοῦ διέπραξεν ἀφάνταστα καὶ ἀναοίδημητα κακούργηματα, ληστείας, φόνους καὶ ἀπάτας. Τὸ τέρας αὐτὸ τὸ ἀνθρωπόμορφον πόλεις κατέστρεψε, περιουσίας ἥρπασεν, οἰκογενείας ἐξηφάνισε καὶ πολλοὺς ἀθώους ἐφυλάκισε, ἐτυράννησε καὶ ἐθανάτωσε.

Τὸ αἰμοβόρον λοιπὸν αὐτὸ θηρίον δὲν ἡμποροῦσε νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Σουλιωτῶν.

‘Η Σουλιωτικὴ ὅμως πολιτεία εἶχε γίνει νόμιμον καθεστώς πλέον καὶ δὲν ἦδύνατο νὰ μὴ τὸ σεβασθῇ ἂν δὲν τοῦ ἐδίδετο ἀφορμή.

β'. Πρώτος καὶ δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἀλῆς κατὰ τῶν Σουλιωτῶν

Διὰ τὸν οαδιοῦργον Ἀλῆν καὶ παμπόνηρον τίποτε δὲν ἦτο ἀκατόρθωτον καὶ ἡ εὐκαιρία, ποὺ ἐπιζητοῦσε διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὸ Σουλί, τοῦ παρουσιάσθη. Ἡτο ἡ ἐποχὴ τῶν ἀγώνων τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας προετοίμαζε τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντίνον νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ώς αὐτοκράτορα, τῶν Ἐλλήνων. Οἱ Σουλιῶται ἔστειλαν τότε ἀντιπροσωπείαν των εἰς τὴν Πετρούπολιν διὰ νὰ χαιρετίσῃ τὸν Κωνσταντίνον. ‘Ο οαδιοῦργος λοιπὸν Ἀλῆς ὅταν ἔμαθε αὐτά, τὰ κά-

‘Ο Ἀλῆς Πασάς.

τήγγιειλεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον καὶ συγρόνως, δτι οἱ Σουλιῶται ἐβοηθοῦσαν τὸν Κατσώνη. Ὁ Σουλτᾶνος ἔστειλε τότε φιρμάνι εἰς τὸν Ἀλῆ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ὁ Ἀλῆς χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ὥρμησεν ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τὸ ἔτος 1791 μὲ 3.000 Ἀλβανοὺς χωρὶς δύως νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Οἱ γενναῖοι Σουλιῶται ἔπιασαν τὰ στενὰ καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς Ἀλβανοὺς μὲ τόσην γενναιότητα, ὡστε νὰ τοὺς καταδιώξουν μέχρι τῶν Ἰωαννίνων. Ἀφοῦ ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες ἐκυλοῦσαν βράχους ἀπὸ τὰ ἀπόκρημνα βουνά των καὶ κατεπλάκωναν τοὺς ἔχθρούς.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος δ Ἀλῆς, 1792, ἔκαμε νέαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ 10 χιλιάδας Ἀλβανούς. Ἀλλὰ τώρα δ πανοργογος, γνωρίζων τὴν ἀντίστασιν τῶν Σουλιωτῶν, μετεχειρίσθη δόλον. Λιέδωσε τάχα, δτι θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐξήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν. Ἀπὸ δλους τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Σουλιωτῶν κανεὶς δὲν ἐπίστεψε τὸν Ἀλῆν. Καὶ μόνον δ Λάμπρος Τζαβέλλας κατέβηκε μὲ 70 παληκάρια καὶ τὸν υἱόν του Φῶτον. Ὁ Ἀλῆς δύως, δταν οἱ Σουλιῶται κάποιαν στιγμὴν ἀφῆκαν κάτω τὰ δπλα των διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν, τοὺς συνέλαβε καὶ τοὺς ἔστειλε δεμένους εἰς τὰ; φυλακὰς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐκεῖνος ἐβάδισεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς θὰ τὸ εὔρισκεν ἀποετοίμαστον καὶ θὰ τὸ ἐκυρίευεν. Εὗτυχῶς δύως ἔνα ἀπὸ τὰ παληκάρια τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα κατώρθωσε καὶ ἐξέφυγε. Ἔτρεξε καὶ ἐπληροφόρησε τοὺς Σουλιώτας τὸ τί εἶχε συμβῆ καὶ ἔτσι εὐρέθηκαν προετοιμασμένοι καὶ ἡγάγκασαν πάλιν τὸν Ἀλῆν νὰ φύγῃ κατεντροπιασμένος. Τότε δ Ἀλῆς ἐκάλεσε τὸν Γζαβέλλαν καὶ τοῦ |είπε :

«Ξέρεις πὼς ή ζωῆσου καὶ τοῦ παιδιοῦ σου^{γείναι} στὰ χέρια μου. Εὖν μοῦ παραδώσης τὸ Σούλι θὰ σοῦ δώσω πλούτη, πολλὰς τιμᾶς καὶ ἀξιώματα. Ἐὰν δύως ἀρνηθῆς θὰ σᾶς ψήσω καὶ τοὺς δυὸ ζωτανοὺς καὶ θὰ κάμω τὸ Σούλι χορτάρι νὰ μὴ φυτρώσῃ. Αὕτη εἶναι ἡ ἀπόφασίς μου. Διάλεξε! Ὁ Τζαβέλλας προσεποιήθη δτι δέχεται καὶ τοῦ ὑπερσχέθη νὰ τοῦ παραδώσῃ τοῦ Σούλι ἀλλὰ τοῦ εἴπε, πὼς ἐπρεπε· νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς ἄλλους δπλαρχηγούς. Ὁ Ἀλῆς ἐπίστευσεν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Τζαβέλλα καὶ τὸν ἀφῆκεν^{γέλεύθερον}, ἐκράτησεν δύως δις δμηρον τὸν υἱόν του Φῶτον.

“Οταν δ Λάμπρος ἐφθασεν εἰς τὸ Σούλι ἐφανέρωσεν δλα τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ εἰς τοὺς συμπατριώτας του καὶ τοὺς παρεκίνησε

νὰ ἔξακολουθήσουν τοὺς ἀγῶνας των ἑναντίον του. Εἰς δὲ τὸν Ἀλὴν ἔγραψε τὴν παρακάτω ἀξιοθαύμαστον ἐπιστολήν :

Βεζύρη Ἀλήπασα,

Χαιρομαι ποὺ ἐγέλασα ἔναν δόλιο καὶ κλέφτη. Εἰμαι ἐδῶ διὰ νὰ ὑπερασπίσω τὴν πατρίδα μου. Ξέρω, πὼς θὰ σκοτώσης τὸ γυιό μου, ἀλλὰ ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν του. "Αγ ὁ γυιός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος νὰ θυσιασθῇ γιὰ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἀξιος γὰ ζήση καὶ γὰ γνωρίζεται γιὰ γυιός μου. Προχώρησε, ἀπι-
στε εἰμαι ἀγυπόμογος γὰ σὲ ἐκδικηθῶ.

Ἐγὼ δ ὠρκισμένος ἔχθρός σου
Καπετάν Τζαβέλλας

"Οπως ἦτο ἐπόμενον, δ Ἀλῆς ἔγινε ἔξω φρενῶν, ἄμα διάβασε τὸ γράμμα τοῦ Τζαβέλλα. Ἐκάλεσε τότε τὸν Φῶτον καὶ τοῦ εἰπε πὼς θὰ τὸν ψήσῃ. Ὁ Φῶτος δύως κωρίς νὰ γάσῃ τὸ θάρρος του ἀπίγνητησε μὲ νίπερηφάνειαν :

«Δὲν σὲ φοβοῦμαι» δ πατέρας μου θὰ ἐκδικηθῆτων θά-
νατόν μου».

Ο υμὸς τοῦ Ἀλῆ τότε δὲν εἶχεν δρια. Χωρὶς νὰ φονεύσῃ τὸν Φῶτον, τὸν ἔρριψε πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ὕρμησεν ἀκράτητος, ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι ἡμέρας ἀπὸ τὴν προηγουμένην του πανωλεθρίαν, ἑναντίον τοῦ Σουλίου μὲ 8 χιλιάδας στρατόν. Ἄλλα καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τίποτε δὲν καιώρθωσεν δ Ἀλῆς. Μάχαι φο-
νικαὶ συνάπτονται, εἰς τὸς ὅποιας λομβάνουν μέρος καὶ αἱ γυναικες δταν οἱ ἄνδρες κουρούζωνται. Ὁ Ἀλῆς προτρέπει τοὺς Ἀλβανούς του μὲ λύσσαν καὶ τοὺς λέγει, πὼς «εἰγαι ἐντρεπή των αὐτοί, ποὺ ὑπέταξαν τὴν Ρεύμελην νὰ μὴν ἥμποροῦν γὰ τικήσουν μιὰ χούφτα γιδοκλέφτες καὶ γηιασόνεηδες. Τώρε, θὰ φαγοῦν τὰς παλληκάρια. Σᾶς ὑπέσχομαι, πὼς έσσαι ἀπὸ σᾶς ἀγεέσυν πρώτοι εἰς τὸ φρούριο θὰ τοὺς δώσω ἀπὸ 500 γρίσια».

Μανιασμένοι οἱ Ἀλβανοὶ ἔεγυμνώνουν τὰ σπαθιά των καὶ δρομοῦν διὰ νὰ λάβουν τὸν λουφέν. Ἡ στιγμὴ εἶναι κρίσιμος διότι οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι χιλιάδες καὶ οἱ Σουλιῶται εἶναι ἐλάχιστοι. Ὅπο-
χωροῦν εἰς τὸ στεγόν, τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς μεταξὺ Σουλίου καὶ Κιάφας. Τόταξι αἱ Σουλιώτισσαι, βλέπουσαι τὸν κίνδυνον τῶν ἀνδρῶν των, δρομοῦν μὲ σπλα, μὲ λίθους, μὲ δ, τι εῦρισκον ἐμπόρος των σὰντανέαι ἀμαζόνες, μὲ ἀρχηγὸν τὴν Μόσχω τὴν γυναικα τοῦ

Τζαβέλλα και ἀναγκάζουν τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ὑποχωρήσουν και οἱ ἄνδρες τοὺς καταδιώκουν μέχρι τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι τόσος ὁ τρόμος και αὐτοῦ τοῦ Ἀλῆ ἀκόμη, που τραβᾶ τὰ μαλλιά του, ἵπτεύει τὸν ἵππον του και φεύγει. Λέγεται, πὼς μέχρις ὅτου φθάσει εἰς Ἰωάννινα ἔσκασε κατὰ τὴν φυγὴν του τρία ἥλογα. Οἱ Ἀλβανοὶ διὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν δίωξιν τῶν Σουλιωτῶν qίπτουν τὰ ὅπλα των και ὁ Ἀλῆς κλείνεται εἰς τὸ παλάτι του και δίδει ἐντολὴν κανεὶς κάτοικος νὰ μὴ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του και νὰ μὴ τολμήσουν οὕτε παράθυρον νὰ ἀνοίξουν. Μετὰ δέκα ἡμέρας μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Αεσπότη ἡ ναγκάσθη και ὑπέγραψε ταπεινωτικὴν εἰρήνην, διὰ τῆς δποίας ὑπεχρεούτο νὰ ἀποδώσῃ τὸν Φῶτον και τοὺς ἄλλους Σουλιώτας, τοὺς δποίους διὰ δόλου ἡχμαλώτισε, νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας νέα ἐδάφη και νὰ πληρώσῃ 100 χιλιάδες γροσία διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀλβανῶν αἰχμαλώτων.

Ἐργασία: Νὰ εնδεθῇ τὸ ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη: «Ἡ φυγὴ». Νὰ γίνη ἀνάλυσις αὐτοῦ, ἀπαγγελία και νὰ γραφῇ εἰς τὸ τετράδιον συλλογῆς ποιημάτων.

OXI

γ'. Τρίτη ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ ἐναντίον τοῦ Σουλίου

Τὸ 1880 ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ ἀπαλλαγῇ δριστικῶς ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας και νὰ μὴν ἡσυχάσῃ ἀν δὲν τὸν κάμη φαγιάδες. Διὰ νὰ μὴ ὑποψιασθοῦν δμως οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τὰς προετοιμασίας, ποὺ ἔκαμνε, διέδωσεν ὅτι ἔτοιμάζει στρατὸν διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν Σουλιτῶν νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Γάλλους ἀπὸ τὴν Αίγυπτον και ὡρμησεν ἔξαφνα μὲ 10 χιλιάδας Ἀλβανοὺς ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἀρχηγὸς τῷρα τῶν Σουλιωτῶν εἶναι ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, τὸν δποίον οἱ Σουλιῶται τόσον σέβονται, ὥστε δρκίζονται εἰς τὸ σπαθί του. Αἱ ἐπιθέσεις τοῦ Ἀλῆ οὕτε και τῷρα ἔχουν ἀποτέλεσμα. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ χαιμῶνος δ Ἀλῆς ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σουλιώτας εἰρήνην και ἀπήτησε μόνον δις ἐγγύησιν νὰ τοῦ στείλουν 24 δμήδονς. Οἱ Σουλιῶται ἐδέχθησαν ἀλλὰ μόλις οἱ εἴκοσι τέσσαρες ἐκεῖνοι ἄνδρες, ποὺ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος των ἐδέχθησαν νὰ διακινδυνεύσουν τὴν ζωήν των, ἔφθασαν εἰς Ἰωάννινα, ἀφωπλίσθησαν και ἐργοφθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Ο δὲ διαρκῶς δολευόμενος τὰ πάντα Ἀλῆς, εἰδοποίησε τὸν Σουλιώτας, πὼς ἀν δὲν ὑποταχθοῦν θὰ φονεύσῃ τοὺς δμήδονς. Ἡ ἀτιμος αὐτὴ πρότασις τοῦ Ἀλῆ ἔκαμε τοὺς γενναίους ἐκείνους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος των νὰ ἀγανακτή-

πουν ἐναντίον του και τοῦ παρήγγειλαν, πώς εἶναι ἀποφασισμένοι
ὅλοι νὰ ἀποθάνουν διὰ νὰ διατηρήσουν τὰ βουνά των ἐλεύθερα.
Τότε δὲ Ἀλῆς, ποὺ εἰς τὴν δολερὸν βίαν του ἐπίστευεν διὰ δὲν θὰ
ἀντεστέκοντο οἱ Σουλιῶται, δὲν ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν του,
ἄλλα προσεπάθησε νὰ διαφθείρῃ διὰ δωροδοκιῶν και ὑποσχέσεων
τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Σουλιωτῶν. Ἀλλὰ και αἱ προσπάθειαὶ του αὐταὶ
ἀπέτυχον. Ἀξιοθαύμαστος δὲ εἶναι ἡ ἐπιστολή, ποὺ ἔλαβεν δὲ Ἀλῆς
ἀπὸ ἕνα ἀρχηγὸν τῶν Σουλιωτῶν, τὸν Τζήμαν Ζέρβα, ὃς ἀπάντη-
σιν εἰς τὰς προτάσεις του. Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ ἡ γεμάτη φιλοπατοῖαν,
ἄλλα και εἰρωνείαν συγχρόνως πρὸς τὸν δόλιον Ἀλήν.

«Σὲ εὐχαριστάω, θεῖνρ, γιὰ τὴν ἀγάπη δπου ἔχεις εἰς ἐμέ, πλὴν
τὰ 800 πουγγία σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλης ἐπειδὴ δὲν ἡξεύρω
νὰ τὰ μετρήσω. Πλὴν και ἀν ἡξευρα δὲν ἦμουν εὐχαριστημένος· τὴν
τιμὴν δὲ ποὺ μοῦ ὑπόσχεσκι μοῦ εἶναι ἀχρηστος· δόξα και τιμὴ εἰς ἐμὲ
εἶναι τὰ ἀρματά μου, μὲ τὰ ὄποια ἀθανατίζω τὸ ὅγομά μου και σώζω
και τιμάω τὴν γλυκυτάτην μου πατρίδα».

Ἀπελπισμένος δὲ Ἀλῆς, διὰ τοῦ δόλου και τῆς ἀπάτης δὲν μπο-
ρεῖ νὰ κυριεύσῃ τὸ Σουύλι, ἐπεχείρησε τὴν τρίτην τον ἐκστρατείαν, ἀλλ
ὅχι δπως ἄλλοτε διερρήματαν ἐπιθέσεων. Τώρα συνέλαβε τὸ σα-
τανικὸν σχέδιον τῆς πολιορκίας. Γνωρίζων, διὰ δ τόπος των ἥτο
ἄγονος, κατέλαβεν δλας τὰς διόδους τοῦ Σουλίου διὰ νὰ μὴν ἡμο-
ροῦν οἱ Σουλιῶται νὰ προμηθεύνωνται τρόφιμα· ἐπιχειρῶν συγχρόνως
και ἐπιθέσεις διὰ νὰ τοὺς ἔξαντλήσῃ ἐκ τοῦ κόπου και τῆς πείνης.
Τοία ἔτη ἐκράτησεν ἡ πολιορκία αὐτὴ και παρὰ τὴν πολιορκίαν οἱ
Σουλιῶται εὗρισκον τρόπον διὰ νὰ προμηθεύνωνται τροφάς. Ἐξήρ-
χοντο νύκτα και οἱ δυσηρεστημένοι τριγύρω ἐκεῖ μπένδες και ἀγά-
δες ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ είχον συμμαχήσει μὲ τοὺς Σουλιώτας και
τοὺς ἐπρομήθευνον τρόφιμα.

Οταν δὲ Ἀλῆς ἀντελήθη τοῦτο ἐπολιόρκησεν αὐτοὺς στενώ-
τερον και τοὺς γύρω του τοπάρχας, οἱ δποῖοι συνέδραμον τοὺς
Σουλιώτας, ἐπιμέρησεν. Τώρα πλέον οἱ Σουλιῶται ἔχουν τελείως
ἔξαντληθῇ. Είναι φαντάσματα κινούμενα και ὅχι ἀνθρωποι. Και
ὅμως μάχονται και ἀποκρούονται ἀκόμη τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ.
Τρώγουν φλοιοὺς τῶν δένδρων, τοὺς δποίους βράζουν μὲ δλίγον
ἀλεύοι, ποὺ είχεν ἀπομείνει. Ἡ δύψα καταξηραίνει τὴν γλῶσσαν
και τὰ χείλη των, τὰ ὄποια διὰ νὰ δροσίσουν δλίγον, φίτουν σπόγι-
γους, δεμένους μὲ σχοινιά, εἰς τὰς κοιλότητας τῶν βράχων και μα-

ζενόυν τὸ δλίγον νερό, ποὺ ἀπέμεινεν ἀπὸ τὰς βροχάς. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐμφανίζεται ὁ προδότης *Πήλιος Γούσης*. Ὁ παράδοξος αὐτὸς Σουλιώτης ἐπειδὴ εἰς μίαν μάχην ἐδείχθη δειλὸς καὶ ἔρριψε τὰ δπλα του, ἐδέχθη τὴν περιφρόνησιν τῶν συμπολιτῶν του. Οὐδεὶς κατεδέχετο οὐδὲ κάν νὰ τοῦ δμιλήσῃ. Ἐπίσης καὶ τὴν σύγιγόν του περιφρονοῦσαν αἱ Σουλιώτισσαι καὶ τῆς ἀφήρεσαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνη νερὸν ἀπὸ τὰ κοινὰ πηγάδια. Καὶ ἀντὶ ὁ μισητὸς αὐτὸς Σουλιώτης νὰ συνέλθῃ καὶ νὰ δεῖξῃ τὴν μετάνοιάν του διὰ τὸ παλιὸν ἐκείνο σφᾶλμα του μὲ μίαν γενναίαν πρᾶξην του καὶ νὰ συγχωρηθῇ, ἀντιθέτως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καὶ ἐσκέπτετο ἐκδίκησιν. Καὶ δὲν ἐδίστασεν ὁ ἄθλιος νὰ προδῷσῃ τὴν πατρίδα! Μίαν νύκτα δόδηγησεν ἀπὸ ἕνα κουφὸ μονοπάτι 200 Ἀλβανοὺς εἰς τὸ σπίτι του, οἱ δποῖοι περιεκύλωσαν τοὺς Σουλιώτας τὴν ἄλλην ἡμέραν. Κ ἐνῶ ἐκείνοι ἀπέκρουν ἐπίθεσιν τῶν Ἀλβανῶν ἀπὸ ἐμπρός των, πυροβολοῦνται καὶ ἀπὸ πίσω. Τότε ἀντελῆφθησαν τὶ είχε συμβῆ καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ἀγεβοῦν ὑψηλότερον εἰς τὸν βράχον *Κούγκι*, δπου ενδίσκετο καὶ ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τοὺς ἀγῶνας των. Ἐπειδὴ ὅμως ἐδῶ ὑπέφερον περισσότερον, ἡναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Ἀλῆ καὶ νὰ ὑπογράψουν συνθήκην ἔντριμον. Νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς τάφους τῶν πατέρων των καὶ τὰ χοροία των εἰς τὰ βουνά των τὰ ἀγιασμένα μὲ τόσα δάκρυα καὶ αἷμα καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν, δπου θελήσουν μὲ τὰ δπλα των, τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ πράγματά των.

Οἱ Σουλιώται ἐμποιάσθησαν εἰς τοία σώματα καὶ ἔφυγαν ὁ δὲ καλόγηρος *Σαμουνήλ* μὲ πέντε συντρόφους του ἐμειναν εἰς τὸ μοναστήρι διὰ νὰ παραδώσουν τὰ πολεμοφόδια καὶ νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην. Ἄλλ' ὁ Ἀλῆς δὲν ὑπέγραφεν συνθήκας διὰ νὰ τὰς τηρήσῃ. Ὅταν δὲν γραμματεύει τοῦ Ἀλῆ παρέλαβε τὰ πολεμοφόδια καὶ ἐπλήρωσε τὴν ἀξίαν των, ἔνας ἀπὸ τοὺς δύο ἄλλους Τούρκους εἶπεν εἰς τὸν Σαμουνήλ: «*Καὶ τώρα, βρὲ καλόγηρε, ποιὰ τιμωρία νομίζεις δτι θὰ σοῦ ἐπιβάλη δ Ἀλῆς, ἀφοῦ τόσον ἀνόητα παρεδέθημες;*» *Καμμιλαν!* ἀπαντᾶ μὲ ὑπερογφάνειαν δ Σαμουνήλ καὶ ἀμέσως πυροβολεῖ μέσα εἰς ἔνα βαρέλι, ποὺ ἦτο ἐκεὶ πλησίον γεμάτο πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εἰς τὸν άέρα, καὶ Τούρκοι καὶ Σουλιώται ἐτάφησαν εἰς τὰ ἔρείπια.

Ἐργασίαι: Νὰ εὑρεθῇ τὸ ποίημα *Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου* «*O*

Σαμουήλ» Νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν τάξιν, νὰ διδαχθῇ ἡ ἀπαγγελία του νὰ γραφῇ εἰς τὸ τετράδιον συλλογῆς.

Wai δέ 'Ο χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.

Εἰς τὸν αἰμοβόρον Ἀλὴν δὲν ἦτο ἀρκετόν ποὺ ἔξεδίωξε τοὺς δυντυχισμένους Σουλιώτας ἀπὸ τὴν πατρίδα των. Ἡθελε τελείως νὰ τοὺς ἔξοντάσῃ. Τὴν ἥρωϊκὴν πρᾶξιν τοῦ Σαμουῆλ, καὶ τὴν δποὶαν οἱ Ἰδιοὶ οἱ ἄνθρωποι του ἐπροκάλεσαν, τὴν ἔλαβεν ὡς πρόφασιν καὶ κατεδίωξε παρὰ τὴν συνθήκην, τοὺς Σουλιώτας, ἐνῶ ἔφευγαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σῶμα, τὸ δποῖον ὠδηγοῦσαν ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, ὁ Δράκος καὶ ὁ Ζέρβας ἔφθασεν ἀνενόχλητον εἰς τὴν Πάργαν διὰ νὰ περάσῃ εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ δεύτερον δμως σῶμα ἀπεκλείσθη ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου κάτωθεν τοῦ δποίου φέρει ὁ Ἀχέρων πόταμός. Ἐκεῖ ἐπολέμησαν οἱ ἄνδρες ἐπὶ δύο ἥμέρας. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐσώθησαν αἱ τροφαὶ των καὶ τὰ πολεμοφόδια. Καὶ τότε ἔγινεν ἐκεὶ ὁ πρωτάκουστος καὶ τραγικὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Μία θυσία ἀπὸ ἐκείνας τὰς δποίας οὐδεμία ἴστορία τοῦ κόσμου ἀναφέρει! Αἱ γυναικες τοῦ σώματος ἐκείνου γνωρίζουσαι ὅτι μετὸ δλίγον τὰς ἐπερίμενεν ἡ ἐντροπὴ διότι οἱ Τοῦρκοι θὰ τὰς ἔσυρον σκλάβιας, ἐπροτίμησαν τὸν ἔνδοξον θάνατον. Ἀφοῦ ἐφίλησαν τὰ παιδιά των διὰ τελευταίαν φοράν, τὰ ἔρωιψαν σὰν νὰ ἥσαν λιθάρια εἰς τὸν κοημνὸν καὶ κατόπιν σύρουσαι τὸν χορὸν μὲ ἔνα αὐτοσχέδιον ἐπικήδειον τραγούδι, φίπτονται μία-μία εἰς κάθε στροφὴν εἰς τὸ βάραθρον.

"Ετσι ἀπέδειξαν αἱ ἥρωΐδες ἐκείναι, αἱ νέαι Σπαρτιάτιδες μητέρες, διατὶ ἥσαν τόσον γενναῖοι καὶ ἀκατάβλητοι οἱ Σουλιῶται — τὰ παιδιά των.

Οἱ ἄνδρες, ποὺ εἶχαν κλεισθῆ εἰς τὸ μοναστήρι, ὅταν ἐνύκτωσε ἔκαμαν ἥρωϊκὴν ἔξοδον καὶ ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα μὲ γυμνωμένα τὰ σπαθιά των. Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν τοὺς ἀντελίφθησαν, τοὺς κατεδίωξαν καὶ ἔγινε τότε φονικὴ μάχη. Πολεμοῦν σῶμα πρὸς σῶμα. Σκοτώνουν καὶ σκοτώνονται καὶ τέλος ἀπὸ τοὺς 800 μόνον 150 ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν.

"Η Δημοτικὴ ποίησις ἀπηθανάτισε τὴν ἥρωϊκὴν θυσίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου μὲ τὸ γνωστὸν Δημοτικὸ τραγούδι «δ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου».

Ἐπίσης καὶ δὲ Ἐθνικός μας ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, διὰ συγκινητικωτάτων στροφῶν εἰς τὸν ὕμνον του διὰ τὸν θάνατον τοῦ

. . . Σὰν γὰ πᾶν σὲ πανηγύρι σῷ ἀγθισμένη πασχαλιὰ
Καὶ στὸν "Ἄδη κατεβαίγουν μὲ τραγούδια μὲ χαρὰ . . .

Λάρδουν Βύρωνος, ἀπημανάτισε τὴν ρωτάκουνστον καὶ μοναδικὴν εἰς τὴν Ιστορίαν τοῦ κόσμου θυσίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Ζαλόγγου

Ἐργασίαι : Νὰ εὐρεθῇ διλόκηδον τὸ τραγούδι «ὅ χορδές τοῦ Ζαλόγγου» καὶ νὰ διδαχθῇ, καθὼς καὶ τὸ διήγημα ἀπὸ τὰ «Μεγάλα χρόνια τοῦ Βλαζογάννη «Ἡ θειὰ Βαρσάμω», νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ ἀναλυθῇ. «Ομοία ἐργασία νὰ γίνη καὶ διὰ τὰς ἀναφερομένας σχετικὰς στροφάς εἰς τὸν «Υμνον τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος.

ε'. Κι' ἡ Δέσποινα κάνει πόλεμο.

Μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ Ζαλόγγου καὶ τὴν ἥρωϊκὴν ἔξοδον τῶν Σουλιωτῶν, ὁ Γιουσούφ Ἀράπης ἔνας ἐκ τῶν σωματαρχῶν τοῦ Ἀλῆ, ἥλθεν νὰ καταλάβῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ νὰ διδηγήσῃ τὰ γρια στίφη του εἰς τὴν Ρενιάσσαν, ὅπου εἶχον καταφύγει αἱ χῆραι καὶ τὰ τέκνα εἴκοσι Σουλιωτικῶν οἰκογενειῶν. Ἐπετέθησαν οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι δαίμονες τῆς κολάσεως καὶ κατὰ τῶν ἀνυπερασπίστων ἐκείνων γυναικῶν. Τὸ χωρίον ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῶν ἀπηλπισμένων ἐκείνων ψυχῶν, τὰς ὁποίας οἱ ἀνανδοὶ Τουρκαλβανοὶ κατασφάζουν καὶ καταπνίγουν εἰς τὸ αἷμα. Τότε ἡ Δέσποινα ἡ χήρα τοῦ Καπετάνη Γιώργη Μπότση, ποὺ κατοικοῦσε εἰς τὸν Πύργον τῆς Δημούλας, βλέπουσα τὴν ἀλύτητον ἐκείνην σφαγήν, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ ἐναντίον τῶν δολοφόνων. Ἀμέσως στρέφεται πρὸς τὸν πύργον ἐκεῖνον ἡ προσοχὴ τῶν Τούρκων καὶ ἐπιτίθενται μὲν μανίαν. Τότε ἡ γενναία Σουλιώτισσα ἔννοήσασα, πῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντισταθῇ περισσότερον καὶ δτὶ τὴν ἐπερίμενεν δ ἄτιμος θάνατος καὶ ἡ δουλεία, ἐφόναξε τὰς θυγατέρας τὰς νύμφας τῆς καὶ τὰς ἄλλας γυναικας, ποὺ ἤσαν μαζί της πλεισμέναι εἰς τὸν πύργον καὶ τὰς ἥρωτησε: Τὶ προτιμοῦν ν^ο ἀποθάνουν ἐλεύθεραι ἢ νὰ ζήσουν καὶ νὰ εἰναι «ντροπιασμένες σκλάβεις». Ἀδίστακτα δλαι, μὲ μιαν φωνὴν ἀναφωνοῦν, δτὶ προτιμοῦν τὸν θάνατον. Τότε γίνεται νέα τραγική, ἀλλὰ ἥρωϊκὴ θυσία. Ἡ Δέσποινα μαζεύει τριγύρω τὰς γυναικας καὶ τὰς καθίζει ἐπάνω εἰς τὰ κιβώτια, ποὺ ἤσαν γεμάτα φυσίγγια καὶ βάζει φωτιὰ μὲ ἔναν δαυλό. Διὰ μιᾶς φοβερὸς ἥκούσθη καὶ αἱ φλόγες τινάσσουν εἰς τὸν ἀέρα τὸν πύργον καὶ τὰ ἄγια λείψανά των, τὰ ὅποια κατακαίονται ώς λαμπάδες διὰ νὰ φωτίζουν εἰς τοὺς αἰῶνας τὴν ἔνδοξον ἴστοριαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς!

Ἐργασίαι : Νὰ ἀναζητηθῇ εἰς ἄλλα βιβλία τὸ δημοτικὸ ποίημα «Ἡ Δέσποινα κάνει πόλεμο» καὶ νὰ γίνη ἀνάλογη ἐργασία δι' αὐτοῦ δπως καὶ δι' ἄλλα ποιήματα εἰπομένων.

στ.' 'Η τύχη τοῦ τρίτου σώματος τῶν Σουλιωτῶν.

Τὸ τρίτον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν ἀποτελούμενον ἀπὸ 1000 ἄνδρας καὶ ὁδηγούμενον ἀπὸ τοὺς Νότην καὶ Κίτσον Μπότσαρην ἔφθασαν εἰς τὸ Βουργαρέλι χωρίον εὐρισκόμενον εἰς τὸ δρος Τζουμέρκα. Ἐκεῖ ἔμαθαν τὰ γεγονότα, ποὺ ἔγιναν εἰς τὰ χωρία των μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των καὶ γνωρίζοντες, δτὶ ἡ ἴδια τύχη τοὺς περιμένει.

'Η Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἄγγόνια.

καὶ αὐτούς, βιάζονται, νὰ μαζέψουν τρόφιμα καὶ προχωροῦν πρὸς τὸ Σέλτσον. Ἀνοίγουν δρόμον διὰ μέσου τῆς Ἀλβανίας καὶ καταστρέφοντες συνεκῶς τὰς θέσεις τῶν Τζοχανταρέων, ποὺ ἐστάλησαν διὰ τὴν καταδίωξιν των ἔφθασαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώον. Ἐκεῖ σταθμεύοντι διὰ νὰ τακτοποιηθοῦν καλύτερον καὶ νὰ προφυ-

λάξουν τὰς γυναικας και τὰ ποάγματά των. Ὁρμοῦν κατόπιν ἐναντίον τῶν Τούρκων και τοὺς διασκορπίζουν. Προχωροῦν ἔπειτα πρὸς τὰ Ἀγραφα ἐλπίζοντες, δτι θὰ εῖδουν βοήθειαν. Ἄλλὰ εἰς κάθε στενὸν νέοι Τουρκαλβανοὶ φανερώνονται και τοὺς φράζουν τὸν τὸν δρόμον. Φθάνουν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Κόρακος, ἀλλὰ πυροβολισμοὶ γύρω των φανερώνουν, δτι εἰς τὰς γύρω θέσεις εἶναι ωχυρωμένοι οἱ Τουρκαλβανοί. Οὐδεμίαν διέξοδον ἔχουν πλέον. Δέχονται τὰς σφαίρας ὡς βροχὴν και ἀναγκάζονται νὰ καταφύγουν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Βατερνίτσας. Οἱ Σουλιώται εἶναι πλέον περικυκλωμένοι ἀπὸ τὰ αἷμοβόρα θηρία τοῦ Ἀλῆ, τὰ δποῖα διψοῦν ἀκόμη δι' αἵμα. Ἔξ ἑβομάδες ἐπέρασαν και οἱ γενναιοὶ τοῦ Ἀλῆ δὲν ἐπιχειροῦν οὐδεμίαν ἐπίθεσιν. Γνωρίζουν δτι τὰ θύματά των δὲν ἔχουν τροφὰς και περιμένουν τὴν πεῖναν νὰ τοὺς τὰ παραδώσῃ.

Ἄπὸ τὸν 1000 Σουλιώτας μόνον 300 ἀπέμειναν και εἶγαι ἀποκλεισμένοι. Γνωρίζουν τὴν τύχην των και προτιμοῦν νὰ ἀποθάνουν μὲ τὸν θάνατον τῶν ἡρώων. Ἀποφασίζουν και αὐτοὶ ἡρωΐκὴν ἔξοδον μὲ τὰ σπαθιὰ και τὰ μαχαίρια ἀνὰ χεῖρας. Ματαίως προσπαθοῦν νὰ σωθοῦν. Πίπτουν ἔνας ἔνας και αὐτὸς δ Νότης Μπρότσαρης τραυματίζεται και πίπτει καθὼς και δλοὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται. Τὰ δπλα των μένουν ἀπρακτα. Ὅλοι θανατώνονται και μόνον 45 ἐσκορπίσθησαν και σώζονται ἐπὶ τέλους και αὐτοὶ εἰς τὴν Πάργαν και ἔκειθεν ἐπέρασαν εἰς τὴν Κέρκυραν. Καὶ αἱ γυναικες; Καὶ αὐταὶ ἐπροτίμησαν νὰ ἀποθάνουν σὰν ἡρωΐδες. Εἶναι διακόσιαι. Ἀγκαλιάζουν τὰ παιδιά των και ὁπίτονται εἰς τὰ ὀρμητικὰ νερὰ τοῦ Ἀχελώου γιατί:

Στὴ στεριὰ δὲ ζῆ τὸ φύρι κι ὁ ἀγθός στὴν ἀμμουδιὰ υνα
αν
νέα
κι οἱ Σουλιώτισσες δὲ ζοῦνε δίχως τὴν ἐλευθεριά!

ζ'. Οἱ Ἀμαρτιώλοι τοῦ Ὀλύμπου

1) Νικοτσάρας 2) Εὐθύμιος Βλαχάβας

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου δ Ἀλῆς διὰ νὰ ἔπιτυχη τὸ μεγάλον του δνειρον νὰ δημιουργήσῃ δηλαδὴ κράτος ἰδιού του και νὰ ἀποσκιμθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἀρματολῶν τοῦ Ὀλύμπου, οἱ δποῖοι εἰς τὰ ἀρματολίκια των ἀνυπότακτοι διετήρουν τὸν ἐλληνισμόν. Οἱ δνομιαστότεροι ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἥσαν δ Νικοτσάρας και δ Εὐθύμιος Βλαχάβας.

1) Ὁ Νικος Τσάρας ἦτο νίδις τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ τοῦ

Βλαχολίβαδον Τσάρα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάτρος του ἀνέλαβεν αὐτὸς τὸ ἀρματολίκι. Ὁ Ἀλίπασας δῆμος μετ' ὄλιγον διώρισεν ἄλλον ἀρματολόν, τὸν *Βλαχοθόδωρον*. Διὰ τοῦτο δὲ Νικοτσάρας ὠργισμένος ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ ἀνέβηκε στὰ βουνά καὶ ἔγινε Κλέφτης. Ἐπειτα κατήρτισε μικρὸν στόλον καὶ ἔγινε πειρατὴς μὲνέτρια τὰς νήσους *Σκόπελον* καὶ ἔξι αὐτῶν ὁρμώμενος ἔγινε τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων. Τὸ ἔτος δῆμος 1806 δὲ Τουρκικὸς στόλος διέλυσε τὸν μικρὸν στόλον τοῦ Νικοτσάρα καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐπόμενον ἔτος δὲ Νικοτσάρας συνεννοήθη μὲν τὸν ναύαρχον τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὸ Αλγατονίου *Σινιάβιν* νὰ διασχίσῃ μὲ σῶμα ἐκλεκτῶν Ἑλλήνην στρατιωτῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Ρωσικὸν στρατὸν εἰς τὴν Μολδαβίαν διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν δπισθεν. Ὁ Σινιάβιν ἐνέκρινε τὸ σχέδιον τοῦ Νικοτσάρα καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι ἂν ἀπετύγχανον θὰ ἔστελλε πλοῖα εἰς τὰ καρδιά τῆς Μακεδονίας νὰ τοὺς σώσουν.

Καὶ ἐπεχείρησεν δὲ Νικατσάρας τὴν παράτολον ἐκστρατείαν του, ἀλλ᾽ ἐπροδόθη τὸ σχέδιον του καὶ ἦναγκάσθη κατὰ τὴν πορείαν του νὰ μάχεται ἐναντίον πολυπληθῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων ἀδιακόπως, ὡσπου τέλος διὰ νὰ σωθοῦν ἔφθασαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δῆμος ἐκεῖ δὲν εὗρε τὰ Ρωσικὰ πλοῖα κατέφυγεν εἰς τὸ Ἀγιον Ὅρος καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασεν εἰς τὴν Σκόπελον. Ἐν τούτους δῆμος ἂν καὶ ἀπέτυχον καὶ πολλοὶ ἐφονεύθησαν, ἐφόνευσαν περισσοτέρους ἐχθροὺς καὶ μεγάλας καταστροφὰς ἔκαμον εἰς τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις.

“Οταν δὲ Νικατσάρας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σκόπελον ἥγιώθη μὲ ἄλλους Ἀρματολοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ κατήρτισε μικρὸν στόλον. Τόσα δὲ κατορθώματα ἔκαναν καὶ τόσον τρόμον ἔγεννησαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὡστε δὲ Σουλτάνος τοὺς ἔδωσεν ἀμνηστείαν καὶ διέταξε τὸν Ἀλῆ πασᾶν νὰ παύσῃ τὴν καταδίωξίν των καὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἐπιστρέψων εἰς τὸ ἀρματολίκι των. Ὁ Νικατσάρας δῆμος ἔμεινεν εἰς τὴν Σκόπελον καὶ ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιδρομάς του, ἀλλὰ μετ' ὄλιγον ἐδολοφονήθη ἀπὸ κάποιον Ἀλβανόν, δραγανον τοῦ Ἀλῆ.

· 1) Ὁ Εύδυμιος Βλαχάβας ἡ Παπαευθύμιος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ Ἀθανασίου *Βλαχάβα* [καὶ] ἦρχισε τὸ στάδιόν του δῶς ἰερεὺς μὲ τὸ δνομα Παπα-Θύμιος. Ἀλλ' δὲ Βλαχάβας δὲν ἤμπιοροῦσε νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιαφορίαν τὰ μαρτύρια, ποὺ ὑπέφεραν οἱ δμογενεῖς του ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ διὰ τοῦτο, δταν ἀπέθανεν

δι πατήρ του ἔγινε κλέφτης καὶ τόσην φήμην ἀπέκτησε μὲ τὰ κατιορθώματά του, ὥστε δὲ Σουλτάνος ἡναγκάσθη νὰ τὸν διορίσῃ ἀρματολόν τῶν Χασίων.⁶ Οὐλαχάβας ἦτο τόσον γενναιός καὶ δραστήριος, ὥστε δὲν ἄργησε νὰ γίνη πανίσχυος εἰς τὸ ἀρματολίκι του καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἄνθρωπος μὲ μεγάλα δύνειςα συνεννοήθη μὲ δύος τοὺς ἀρματολοὺς τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὀργάνωσαν ἐπαναστατικὸν πίνημα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἐθνους.⁷ Οὐλαχάβας ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν καὶ ὠρισεν ἡμέραν ἐνάρξεως τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1808 ἥμερομηνίαν, ποὺ ἡ ΚωνΙπολις εἶχε πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς δύμως τὸ σχέδιόν του ἐπροδόθη εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ ὑψώσει σὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ Χάσια τοῦ Ὀλύμπου τὴν 8ην Μαΐου καὶ κατέλαβε τὴν Καλαμπάκαν μὲ ἔξακόσια παληκάρια του.⁸ Άλλ’ ἐνῷ οἱ δυσαρεστημένοι ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Τούρκοι τῶν Τοικκάλων τοῦ ὑπερσχέθησαν νὰ τὸν βοηθήσουν, τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἡρόντες την.⁹ Τότε ἀφῆκε τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον εἰς τὴν Καλαμπάκαν μὲ 600 παληκάρια του καὶ αὐτὸς ἔτρεπτο εἰς τὸν Ὀλυμπον διὰ νὰ μαζέψῃ νέα παληκάρια. Εἰς τὸ μεταξὺ δύμως δὲ Μουχτάρ πασάς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν τῆς Καλαμπάκας μὲ 5 χιλιάδας Μουσουλμάνους. Οἱ ἀντάρται ἐπολέμησαν ἐπὶ 10 ὥρας μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἔπεισαν δύοι εἰς τὴν μάχην.¹⁰ Οταν μετὰ δύο ὥρας ἤλθεν δὲ Παπαθύμιος μὲ 500 παληκάρια διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ ἦτο πλέον ἀργά. Καταλυμάνειος δὲ Βλαχάβας ἔφυγε τότε εἰς τὴν Σκόπελον, διόπου ἐνώθηκεν μὲ τὸν περίφημον Νικοτσάραν καὶ τοὺς ἄλλους ἀρματολούς.¹¹ Ἐπειτα δύμως ἀπὸ τὴν ἀμνηστείαν, ποὺ ἔδωσεν δὲ Σουλτάνος εἰς τοὺς ἀρματολούς ἐκείνους, ἐπανῆλθε καὶ δὲ Βλαχάβας εἰς τὸ ἀρματολίκι του καὶ δὲν ἔπαισε νὰ ἐνοχλῇ τὸν Ἀλῆ πασάν.¹² Ἐπὶ τέλους δὲ Ἀλῆς κατώρθωσε νὰ τὸν συλλάβῃ διὰ δόλου καὶ οἱ ἄνθρωποι του τὸν ἔσυραν ἀλυσοδεμένον εἰς τὰ Ἰωάννινα διόπου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἐργασίαι : Νὰ εὑρεθοῦν τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου «Τὰ δυὸ βιουνά», «δὲ Πνευματικός» τὸ «Λείφανο» καὶ νὰ γίνη σχετικὴ ἔργασία ἐπ’ αὐτῶν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα προηγούμενα. Ἐπίσης νὰ εὑρεθῇ καὶ τὸ δημώδες διὰ τὸν Νικοτσάραν καὶ νὰ γίνη δροία ἔργασία.

η') 'Η πώλησις τῆς Πάργας καὶ τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Κατα τοὺς ἀπασίους ἐκείνους χρόνους τῆς δεσποτείας τὸν Ἀλῆ Πασᾶ ή Πάργα μόνον ἀπέμενεν ἐλευθέρα¹³ καὶ τοῦτο διότι ἀπὸ

τοὺς Ἐνετοὺς ἐπέρασεν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ τελευταῖον, τὸ 1815, εἰς τοὺς Ἀγγλούς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἀνεχθῆ ὁ Ἀλῆς, νὰ ὑπάρχῃ μία πόλις ἔλευθέρα μέσα εἰς τὴν χώραν, ποὺ δλόκηρος ἦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἥμποροῦσε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἀγγλῶν διὰ νὰ τὴν κατακτήσῃ, ἐξήτησεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν νὰ τὴν ἀγοράσῃ. Ἐτσι τὸ 1819 ἡ Πάργα ἐπωλήθη εἰς τὸν Ἀλῆ Πασάν ἀντὶ 150 χιλιάδων λιρῶν στεφλιγῶν. Τότε οἱ δυστυχεῖς Πάργιοι διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπεφάσισαν νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Κέρκυραν. Μὲ θρήνους οἱ δυστυχεῖς Πάργιοι ἤνοιξαν τοὺς τάφους καὶ ἔξέθαψαν τὰ δυτᾶ τῶν τατέρων των καὶ τὰ ἔκαυσαν εἰς τὴν πλατεῖαν — διότι οὔτε αὐτὸν δὲν ἤθελησαν νὰ ἀφήσουν εἰς τὸν τύραννον — Ἐπηρεαν τὴν στάτην, τὸ τολύτιμον αὐτὸν λείψανον καὶ ἔφυγαν, προτιμήσαντες «τὸ πικρὸ φωμὶ τῆς ἔστητειᾶς ἀπὸ τὴν μαύρη σκλαβιά».

Τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ. Ἀφοῦ πλέον ὁ Ἀλῆς διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν Πάργαν, ἦτο αύριος τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ μεγάλου μέρους τῆς Μακεδονίας. Ἡ φιλοδοξία του ὅμως τὸν ἐξάλισε καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ἐταναστατήσῃ ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ γίνη μονάρχης ἀνεξάρτητος.

“**Ητο ἡ ἐποχή, ποὺ ἡ Ἐπτάνησος ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἐπεργοῦσεν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἀπὸ τοὺς Γάλλους εἰς τοὺς Ρώσους καὶ ἐπειτα εἰς τοὺς Ἀγγλούς.** Ἐκ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ Ἀλῆς προσεπάθησε νὰ ὠφεληθῇ μὲ κάθε μέσον. Ἐδέχθη εἰς τὴν αὐλήν του μεγάλας προσωπικότητας τῆς Ευδώπης γλυκύτατος καὶ ὑποχρεωτικώτατος πρόδος δόλους. Πανοῦργος δὲ ὅπως ἦτο, δλας αὐτὰς τὰς προσωπικότητας τὰς μεταχειρίζετο διὰ τοὺς ἀπωτέρους του καὶ σκοτεινοὺς σκοπούς, νὰ δημιουργήσῃ κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους! Ὁ θρίαμβος τῆς κακίας καὶ τοῦ ἔγκληματος, ἐπάνω εἰς τὸν δποῖον εἶχε στήσει τὴν δύναμιν του ὁ Ἀλῆς, εἶναι καιρὸς πλέον νὰ σταματήσῃ. Κανεὶς δὲν ἥμπορει νὰ μείνη ἀτιμώρητος διὰ τὰς κακάς του πράξεις. Τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ ἔγιναν πλέον γνωστά καὶ ὁ Σουλτάνος ἀπεφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ. Ἐναντίον του ἐστειλε τὸν Πασόμπεην καὶ κατόπιν τὸν Χουρσίτ Πασάν, δπου ἐπὶ τέλους διὰ δόλου τὸν ἀπέκλεισάν εἰς τὴν νησίδα τῆς Λμνῆς καὶ ἐκεὶ τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἀπεκφάλισαν τὴν 17 Ἱανουαρίου 1822. Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου. **Ιεράννου Ἀγρελοπούλου. Ἰστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος**

πομόρφου ἐκείνου τέρατος, τὸ δποῖον ἐπὶ 40 ἔτη αἰματοκύλησε τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στρεψάν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Στὸ διάστημα τοῦ πολέμου αὐτοῦ, Σουλτάνου καὶ Ἀλῆ Πασᾶ, οἱ Σουλιώται συνενοίθησαν μὲ τὸν Ἀλῆν νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, πραγματικῶς ὅμως ὅχι διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν Ἀλῆν, ἀλλὰ διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων, διότι εἰς τὸ μεταξὺ εἶχε κηρυχθῆ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

Ἐργασία: Ζητήσατε εἰς αἷλα βιβλία καὶ λεξικά περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Ἀλῆν καὶ διὰ τὸ ἑλεύθερον Κράτος τῆς Ἐπανάστασιος.

5. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Μετὰ τὸν Ρήγαν, ὁ δποῖος εἶχεν δργανώσει τὴν Ἐπανάστασιν δλων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, οἱ δποῖοι ἐζούσαν κάτω ἀπὸ τυραννίαν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ματαίωσιν αὐτῆς λόγῳ τῆς δολοφονίας του, οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των. "Ολοι ὅμιλοῦσαν δι' ἐπανάστασιν. Ὁ πόθος τῆς ἑλευθερίας ἦτο τόσον διάχυτες εἰς δλους, ὥστε δὲν ἔλειπε παρὰ ἔνας ἐλάχιστος σπινθῆρ διὰ νὰ ἀνάψῃ ἡ Ἐπανάστασις. Ἐλειπε δμως ἡ δργάνωσις ἐκείνη, ἡ δποία θὰ ἀναβε τὸν σπινθῆρα αὐτὸν καὶ θὰ διηγήσει τὸν Ἀγῶνα. Ἀπὸ τὰ διάφορα δὲ ἐπαναστατικὰ κινήματα, ποὺ ἔγιναν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ κατεπνίγησαν μέσα εἰς τὸ αἴμα καὶ τὴν καταστροφὴν τόσων χλιάδων Ἑλλήνων, οἱ Ἑλληνες εἶχον ἀποκτήσει τὴν πεῖραν δτι χωρὶς πολιτικὴν δργάνωσιν καὶ μὲ ίδικά των μέσα καὶ δυνάμεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἑλευθερίαν των. Οἱ ξένοι τοὺς εἶχον τόσον ἀπογοητεύσει! Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων τοῦ Ρήγα, συνεστήθησαν δύο πολιτικαὶ μυστικαὶ δργανώσεις μὲ σκοπὸν τὴν Ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πρώτη ὠνομάζετο Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον καὶ ἡ δευτέρα Φιλικὴ Ἐταιρεία.

α'. Τὸ Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον. Ἡτο μία μυστικὴ δργάνωσις, ἡ δποία συνεστήθη ἀπὸ Ἑλληνας καὶ φιλέλληνας εἰς τὸ Παρίσι τὸ 1809. Ἀπὸ τὴν δνομασίαν της δὲν φαίνονται οἱ μυστικοὶ σκοποὶ τῆς δργανώσεως αὐτῆς, διότι, δπως διεκήρυξαν τὰ μέλη της, δ σκοπός της ἦτο νὰ περιθάλπη πάντα ξένον Ἑλληνα, δ δποῖος μετέβαινεν εἰς Εὐρώπην διὰ σπουδάς. Ὁ φανερὸς σκοπὸς δηλαδὴ ἦτο μορφωτικὸς καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἔταιροι εἶχον σύστησει καὶ ἐμπορικὸν

κατάστημα διὰ νὰ ἔνισχύουν δῆθεν ἀπὸ τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς τοὺς ξενητευμένους Ἑλληνας σπουδαστάς. Ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τὰ κέρδη τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρίσεως τοῦ Ἑλληνογλώσσου Ξενοδοχείου διετίθεντο δι' ἔξοδα τῶν μυστικῶν ἐπαναστατικῶν σκοπῶν, ποὺ ἐπεδίωκεν ἡ Ὁργάνωσις αὐτῆς. Σκοπός της ἦτο νὰ μυήσῃ ξένους καὶ Ἑλληνας, οἵ δποῖοι ὠρκίζοντο, δτὶ δὲν θὰ φανερώσουν τοὺς σκοποὺς τῆς Ὁργανώσεως καὶ δτὶ θὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν.

Προόδος τῆς μυστικῆς αὐτῆς δργανώσεως ἦτο δ Σοναξέλ Γκουφίε φιλέλλην Γάλλος, γραμματεὺς καὶ ταμίας δ Στέφανος Χατζῆ Μόσχος καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Προέδρου δ Γεργ. Ζαλύνης, δ δποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς δργανώσεως καὶ ὠνομάζετο Ξενοδόχος.

Οἱ κατηχούμενοι ἑλάμβανον ὡς ἀρραβώνα χρυσοῦν δακτύλιον μὲ τὰ γράμματα χαραγμένα: Φ.Ε.Δ.Α. = Φιλικὸς Ἑλληνικὸς Σύνδεσμος ἀλυτος. Ἡ δργίνωσις δὲ αὐτὴ εἶχεν εὑρύτατα διαδοθῆ καὶ ἀριθμοῦσε πολλὰ μέλη του Ἑλληνας καὶ Φιλέλληνας Εὐρωπαίους, διότι ἐπροστατεύετο καὶ ἀπὸ τὸν Μέγα Ναπολέοντα, πρὸς τὸν δποῖον τότε οἱ Ἑλληνες εἶχον στρέψει τὰς ἔλπιδας των. Εἶχε μάλιστα ἀποφασισθῆ καὶ ἐκστρατεία

τῶν Γάλλων ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον εἶχεν ἐφοδιάση τὴν Ἑλλάδα κατὰ διαφόρους περιφερείας μὲ 40 χιλιάδας δπλα. Ἡ ἐκστρατεία ὅμως ἐκείνη τῶν Γάλλων ἐματαιώθη κατόπιν τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας των ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Ὄταν δὲ δ Μέγας Ναπολέων ἐνικήθη καὶ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, τὸ Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον διελύθη διότι ἔχασε τὸν κυριώτερον προστάτην του καὶ τὰ μέλη τῆς

Ο Αθανάσιος Τσακάλωφ.

*Επιτροπῆς φοβούμενα ἀπὸ τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν ἔφυγαν εἰς ἄλλας χώρας. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς *Επιτροπῆς συγκατείχετο τότε καὶ ὁ *Αθανάσιος Τσακálωφ, ὃ δποῖος ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς Ἰωάννινα. Ο Τσακάλωφ ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος του μετέβη εἰς Παρισίους διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν Ἰατρικὴν καὶ Φυσικὰς *Ἐπιστήμας. Ο Τσακάλωφ ἐμπνείμενος ἀπὸ φλογερῶν πατριωτισμὸν ἥθιέλησε, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μ. Ναπολέοντος, νὰ φέρῃ τὴν ἔδραν τοῦ *Ἐλληνογλώσσου Σενοδοχείου εἰς ἄλλην χώραν καὶ διὰ τοῦτο μετέβη εἰς τὴν *Οδησσόν, ἀφοῦ ἐπίφασεν ἀπὸ τὴν Βιέννην, Τεργέστην, Μολδαβίαν καὶ κατήχησε πολλοὺς *Ελληνας ἐμπόρους, λογίους καὶ ακλοικούς.

β'. *Η Φιλικὴ Ἐταιρεία. Εἰς τὴν *Οδησσὸν ὁ Τσακάλωφ συνητήθη μὲ τοὺς Νικόλαον Σκουφᾶν καὶ *Εμμανουὴλ Ξάνθον, οἱ δποῖοι καὶ αὐτοὶ τότε είχον συστήσει μυστικὴν δργάνωσιν μὲ τοὺς Ἱδίους σκοποὺς τῶν *Ἐλληνογλώσσου Σενοδοχείου, ἀλλὰ μὲ μέλη μόνον *Ελληνας. Η μυστικὴ αὐτὴ δργάνωσις ὠνομάσθη Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ πρωτεργάτης της ὑπῆρξεν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς, ὃ δποῖος ἐγέννηθη εἰς τὸ Καμπότι τῆς *Αρτης τὸ 1779. Ο Νικόλαος Σκουφᾶς ἀρχικῶς ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς Ἰωάννινα καὶ κατεσκευάζει σκοιφούς, διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη Σκουφᾶς. *Οταν διώρεις ὁ Ἀλή Πασάς ἐπῆρε διὰ λογαριασμὸν του τὸ μονοπώλιον τῆς κατασκευῆς σκούφων, ὁ Σκουφᾶς, ὃ δποῖος ἐμίσει φοβερὰ τὸν τύραννον, δὲν ἥθιέλησε νὰ ἐνταχθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἔξενητεύθη, ἀφοῦ ἐπέφασεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν *Οδησσόν. *Έκει ἐπεχείρησε νὰ ἐπιδοθῇ πάλιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σκούφων, ἀλλ᾽ ἀπέτυχε καὶ διὰ τοῦτο ὑπηρέτησεν εἰς ἄλλα ἐμπορικὰ καταστήματα ὡς ὑπάλληλος. *Έκει εἰς τὴν ἔνην χώραν ποὺ διέμενεν,

Νικόλαος Σκουφᾶς.

λιον τῆς κατασκευῆς σκούφων, ὁ Σκουφᾶς, ὃ δποῖος ἐμίσει φοβερὰ τὸν τύραννον, δὲν ἥθιέλησε νὰ ἐνταχθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ ἔξενητεύθη, ἀφοῦ ἐπέφασεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν *Οδησσόν. *Έκει ἐπεχείρησε νὰ ἐπιδοθῇ πάλιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σκούφων, ἀλλ᾽ ἀπέτυχε καὶ διὰ τοῦτο ὑπηρέτησεν εἰς ἄλλα ἐμπορικὰ καταστήματα ὡς ὑπάλληλος. *Έκει εἰς τὴν ἔνην χώραν ποὺ διέμενεν,

δονοῦς του ἡτο πάντοτε εἰς τὴν πατρίδα τού τὴν σκλαβωμένην καὶ δοκόντος του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της τοῦ ἐνέπνευσε τὸ σχέδιον τῆς συστάσεως τῆς μυστικῆς δογανώσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἡτο νὰ συνδεθῇ ὅμοιον μᾶς ὅλος δο Χριστιανικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἔξεγερσιν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐσκέφθη ὅμως ὅτι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της δογανώσεως αὐτῆς ἡ ἀρχηγία ἔπρεπε νὰ ἀνατεθῇ εἰς Ἑλληνα, δο ὅποιος θὰ εἴχε κῦρος. Καὶ ἀνδρας τότε, ποὺ ἐνέπνεε σεβασμὸν καὶ κῦρος, ἡτο δο Κερκυραῖος Ἰωάννης Καποδίστριας ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν της Ρωσίας. Διὰ τοῦτο δο πτωχὸς Σκουφᾶς, ἀτυχήσας ἔμπιορος, ἀλλὰ μεγάλος Ἑλλην, μὲ τὴν ψυχήν του πλουσίαν ἀπὸ τὸν φλογερὸν πόδον τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς πατρίδος ἀπὸ τὴν τυφλανίαν, μετέβη εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Καποδίστριαν καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τοὺς σκοποὺς του καὶ τὰ σχέδιά του. Δὲν ἡτο δομως αὐτὸ καὶ εὔκολον νὰ συναντήσῃ κανεὶς τὸν ἰσχυρὸν κύριτα Ἰωάννην Καποδίστριαν τὸν Ὅπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν της Ρωσίας. Ἐ τὶ τέλους ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους τὸ κατώρθωσε. Δυστυχῶς δομως δο Κατοδίστριας τότε ἐτείδη δὲν εἴχε ζήσει εἰς τὴν σκλαβωμένην Ἑλλάδα καὶ δὲν ἐγνώρισε τὰ δεινὰ τῆς δουλείας; οὔτε τὴν κατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν ζητημάτων, δὲν ἐδέχθη νὰ γίνη δο ἀρχηγὸς τῆς Ὁργανώσεως, καὶ συνέστησεν εἰς τὸν Σκουφᾶν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὰ σχέδιά του αὐτά, διότι οἱ Ἑλληνες δὲν ἤσαν ἀκόμη ὕφιμοι διὰ τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Θὰ ἐξετίθεντο δὲ εἰς νέους κινδύνους, δπως εἰς τὸ παρελθόν, καὶ θὰ ἐξέθετον καὶ αὐτὸν τὸν Ἰδιον, δο ποιος εἴχε τοιαύτην ἐμπιστευτικὴν θέσιν εἰς τὰς ἔξωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ρωσίας.

Ο Ἐμμανουὴλ Ξάνθος

Ο Σκουφᾶς ἄν καὶ ἀπεγοητεύθη ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν δὲν παραιτήθη ἀπὸ τὰ σχέδιά του καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατηγήσῃ εἰς τοὺς σκο-

πούς του "Ελληνας ἐμπόρους διαμένοντας εἰς τὴν Πετρούπολιν. Αὐτὸι δημως γνωρίζοντες τὰς ἐμπορικάς του ἀποτυχίας, ὅχι μόνον δὲν ἔδειχθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν περιεγέλασαν καὶ τὸν ἀπεκάλεσαν ἀγύρτην! Ο Σκουφᾶς δημως καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν δὲν ἀπεγοητεύθη, ἀλλὰ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ὀδησσὸν συνέχισε τὰς προσπαθείας του καὶ δὲν ἔπαινε νὰ κατηχῇ μέλη. Εἰς τὴν Ὀδησσὸν συνηντήθη μὲ τὸν "Εμμανουὴλ Ξάνθον, ὁ δόποιος διέμενεν ἐκεῖ καὶ ὑπηρέτει ὡς ὑπάλληλος τοῦ Ἐμπορικοῦ Οἴκου Βασιλείου Ξένου.

Ο Ξάνθος ἐγεννήθη τὸ 1762 εἰς Πάτμον καὶ ἔξεπαιδεύθη εἰς τὴν ὀνομαστὴν Σχολὴν τῆς πατρίδος του. Οἱ συγγενεῖς του τὸν προώριζαν διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, αἱ οἰκονομικαὶ δημως ἀνάγκαι τῆς οἰκογενείας του τὸν ἥναγκασαν νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του καὶ νὰ ξενητευθῇ εἰς τὴν Τεργέστην καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ὀδησσὸν διὰ νὰ ἐπιζητήσῃ καλυτέραν τύχην. Εἰς τὴν Ὀδησσὸν προσελήφθη ὡς γραμματεὺς τοῦ ἐκεῖ μεγαλεμπόρου Βασ. Ξένου.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ πατριῶται εἶναι οἱ ἴδονται τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ο Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ καὶ ὁ "Εμμανουὴλ Ξάνθος καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἀνωτάτην Ἀρχήν.

Μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν δόποιον ἐποιεύμησαν οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες οἱ σκοποὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διεδόθησαν εὑρύτατα. Εἰς δλίγον διάστημα ἔγιναν μέλη της χιλιάδες "Ελλήνες Κληρικοὶ καὶ Πρόκοριτοι, κλέφτες καὶ ἀρματολοί, ἐμπόροι καὶ λόγιοι, ποιμένες καὶ χωρικοί, ναυτικοί καὶ ξενητευμένοι. Πρῶτον διότι ἐνῶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀρχηγοί, ἐπενόησαν νὰ παραστήσουν τοὺς ἔαυτούς των ὡς "Ἀγγωστον καὶ "Αόρατον Ἀρχήν, διὰ τὴν δημοτικήν δὲν ἔδιδον οὐδεμίαν ἔξηγησιν. "Αφηναν νὰ ὑπονοῆται ὅτι ἀνώτερον πρόσωπον διευθύνει αὐτὴν, ὥστε εἰς τὴν φαντασίαν καθενὸς νὰ μὴν ἀποκλείεται, ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκοράτωρ τῆς Ρωσίας. Δεύτερον διότι ἐφήρμοσαν μεγάλην μυστικότητα εἰς τὸν τρόπον τῆς κατηχήσεως. Ἐδημιούργησαν δὲ διὰ τοῦτο τρεῖς βαθμοὺς μελῶν τοῦ ποιμένος, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ συστημένου ἢ ἀδελφοποιοῦ ἢ σταυροδελφοῦ. Ἀνώτερος βαθμὸς ἦτο τοῦ ποιμένος, ἔπειτα ἥρχετο τοῦ ἱερέως. Οἱ ἱερεῖς δὲ ἦσαν τὰ κύρια δογανα τῆς ἔξαπλώσεως τῆς ἐταιρείας, διότι εἰχον τὸ δικαίωμα νὰ κατηχοῦν καὶ νὰ προσηλυτίζουν νέα μέλη. Τὸν τρίτον βαθμὸν τῶν συστημένων ἢ ἀδελφοποιῶν είχον μόνον μέλη. Ἡ δὲ διάκρισις, ἢ δόποια ἐγίνετο μεταξὺ συστημένων καὶ ἀδελφοποιῶν ἦτο, ὅτι οἱ συστημένοι ἦσαν οἱ ἐγγράμματοι καὶ ἀδελφοποιοὶ οἱ ἀγράμματοι.

Ποτὲ δὲν κατηχοῦσαν ἄνθρωπον ἐὰν πρῶτον δὲν παρηκολούθουν τὴν ζωήν του καὶ ἐὰν δὲν ἔβεβαιώνοντο διτὶ ἵτο τίμιος καὶ καλὸς πατριώτης. Μετὰ δὲ τὴν κατήχησιν ὑπεβάλλετο εἰς φοβεροὺς δροκούς. Οἱ ἰδούται τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀφοῦ ἐτακτοποίησαν τὸν κανονισμὸν τῆς Ὀργανώσεως, ἔχωρίσθησαν διὰ νὰ προσηλυτίσουν μέλη. Καὶ ὁ μὲν Ξάνθος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, δπου ἀργότερα καὶ ἔγκατεστάθη, οἱ δὲ Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶς εἰς Μόσχαν. Δι' ἀσφάλειάν των δὲ διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν των ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρίζωνται ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς των δύο στοιχεῖα τοῦ ἀλφαριθμοῦ. Καὶ ὁ μὲν Τσακάλωφ ὑπέγραψε μὲ τὰ στοιχεῖα Α. Β., ὁ Σκουφᾶς μὲ τὰ στοιχεῖα Β. Γ. καὶ ὁ Ξάνθος μὲ τὰ στοιχεῖα Γ. Δ. Ἀργότερον περιέλαβον εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἀρχὴν τὸν Ἀθ. Σέκερην μὲ τὰ στοιχεῖα Α. Η. καὶ τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον μὲ τὰ στοιχεῖα Α. Ι.

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1815 ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Σκουφᾶς καὶ βραδύτερον ὁ Τσακάλωφ. Ἐδῶ ἐνισχύθησαν πολὺ χρηματικῶς ὑπὸ τοῦ μεγαλεμπόρου Παν. Σέκερη, ὁ δποῖος μέχρι τῆς ἡμέρας της Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξε γενναῖος χορηγός. Τότε ἥρχισε συστηματικάτερον τὸ ἔργον τῆς Ὀργανώσεως τῶν Ἐθνικῶν δυνάμεων εἰς δληγ τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς ἀποστολῆς περισσοτέρων κατηγητῶν, τοὺς δποίους ὕνόμασαν ἀποστόλους. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡσθένησεν ὁ Σκουφᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ἀπὸ τὸ δποῖον ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος πατριώτης δὲν θὰ ἐσηκώνετο πλέον, ἔδιδεν ὁδηγίας, κατήρτιζε κανονισμοὺς καὶ καταλόγους ἀποστόλων. Ἡτο ὅμως μοιραῖον ὁ πτωχὸς Σκουφᾶς, ὁ πρωτεργάτης καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ὀργανώσεως νὰ μὴν ἐπιζήσῃ διὰ νὰ ἔδη ἐπὶ τέλους τοὺς τόσους μόρχους του στεφανωμένους μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Ἀπέθανε τὴν 31 Ιουλίου 1818 εἰς ἡλικίαν 41 ἑτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ οἱ τρεῖς ἑταῖροι, οἱ δποῖοι ἀπέμειναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Τσακάλωφ, ὁ Ξάνθος καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος, προσέλαβον εἰς τὴν Ἀρχὴν τὸν Παν. Σέκερην, ὁ δποῖος ὑπῆρξεν ὁ πραγματικὸς διάδοχος τοῦ Σκουφᾶ καὶ ὁ ἀληθῆς ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Μέχρι τοῦ 1820 ἡ μύησις εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἶχε τόσον ἔξαπλωθῆ, ὥστε μέχρι τοῦ τελευταίου χοιροβοσκοῦ δὲν ὑπῆρχε "Ἐλλην, ποὺ νὰ μὴ ἵτο μέλος. Τὰ δωμάτια καὶ τὰ ὑπόγεια τῶν κατοικιῶν τῶν ἑταίρων ποὺ διέμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν είχον μεταβληθῆ εἰς δπλοστάσια, ἡ δὲ κίνησις ἵτο τόσον μεγάλη,

ὅστε ή Τουρκική ἀστυνομία ἥρχισε νὰ παρακολουθῇ τοὺς ἑταίρους καὶ νὰ τιμωρῇ ἀνεξετάστως πάντα Ἑλληνα, τὸν δποῖον τὰ δργανά της κατήγγελλον. Πρὸ τῶν κινδύνων αὐτῶν οἱ ἑταῖροι ἀπεφάσισαν, ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ ἐκραγῇ πλέον ἡ Ἐπανάστασις, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρειάζετο ὁ ἀρχηγός, ὁ δποῖος θὰ κατηγύθηνε ὅλας αὐτὰς τὰς δυνάμεις διὰ τὸν Ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα. Ὁλοι οἱ ἑταῖροι ἔξελεξαν τὸν Καποδίστριαν ως τὸν μόνον κατάλληλον καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Ξάνθον νὰ τὸν συναντήσῃ διὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ τὴν ἀπόφασίν των. Ο φιλόπατρις Σκουφᾶς διὰ νὰ μὴ ἀπογοητεύσῃ τοὺς συντρόφους του, τοὺς εἶχεν ἀποκρύψει τὸ διάβημά του πρὸς τὸν Καποδίστριαν καὶ τὴν ἀρνησίν του. Δυστυχῶς καὶ πάλιν ὁ Καποδίστριας ἡρονήθη διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, ποὺ ἡρονήθη καὶ εἰς τὸν Σκουφᾶν. Ἀπελπισμένος, ὁ Ξάνθος κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ δποῖος ἦτο ὑπασπιστῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Ο Ὑψηλάντης ἐδέχθη μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ συγκίνησιν τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀγῶνος καὶ διωρίσθη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1820 «Πενικὸς ἐπίτερος ηπιος πληρεξούσιος τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς» καὶ ὠνόμασθη συνωμοτικῶς «Καλός».

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Α' ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. — Ἐπανάστασις εἰς Μολδαβίαν.

Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1792. Ο πατήρ του Κωνσταντῖνος ὑπῆρξεν ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας καὶ κατόπιν τῆς Βλαχίας. Τὸ 1806 δικαὶος ἐξεμφρονίσθη ὡς φίλος τῆς Ρωσίας καὶ κατέφυγε εἰς τὸ Κίεβον.

Ο Ἀλέξανδρος ἐζεπτιλεύθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν Σχολὴν Πετρουπόλεως διὰ τὸ τόποφρος τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. Όταν δὲ ἐξῆλθε τῆς Σχολῆς κατετάχθη εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατόν. Εἰς τοὺς πολέμους τῶν Ρώσων ἐναντίον τῶν Γάλλων ἔλαβε μέρος μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἔχασε καὶ τὴν δεξιάν του χεῖρα ἀπὸ γαλλικὸν τηλεβόλου. Διὰ τὴν ἀνδρείαν του αὐτὴν δὲ αὐτοκράτωρ τὸν ἐπροσέβασεν εἰς ὑποστράτηγον καὶ τὸν διάδοισεν ὑπασπιστήν του. Ἐπομένως δὲ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἡ Ἀνατάτη Ἀρχὴ τὸν ἐξέλεξεν ὡς Ἀρχηγὸν τοῦ ἐγόπλου Ἀγῶνος διὰ τὴν Ἐπανάστασιν, εἶχεν ὅλα τὰ προσόντα τοῦ στρατιωτικοῦ Ἀρχηγοῦ, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως καὶ τὸν ἔνθεον πατριωτισμόν, τὸν διποίον ἐχαλύβριδωσεν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν του ψυχὴν ἥ μακρὰ παρίδοσις τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλαντῶν καὶ πρὸ παντὸς τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς του, δὲ διποίος διὰ τῆς ὑψηλῆς θέσεως ποὺ κατεῖχε, πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὸ Γένος.

Ο Ὑψηλάντης ἀφοῦ παρηγήθη ἀπὸ τὸν Ρωσικὸν στρατὸν ἐφθισε τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1820 εἰς Ἰσμαήλιον, ὅπου εὑρίσκοι τὸ τὰ σπουδαιότερα μέλη τῆς Φίλικῆς Ἐταιρείας δὲ Ξάνθος, δὲ Θεμελῆς, δὲ Πισροαιβός, δὲ Εδμορφόπουλος καὶ ἄλλοι. Ἐκεῖ συνεζητήθη καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν. Μετὰ

τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν δὲ Υψηλάντης ὤρισεν ἀποστολὰς μεταξὺ τῶν ἔταιρῶν διὰ τὴν δογάνωσιν τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸν Δικαῖον δὲ Παπαφλέσσαν διὰ τὴν Πελοπόννησον, τὸν Ἀνθίμον Γαζῆν διὰ τὰς Σπέτσας καὶ Ὅρδαν καὶ τὸν Μαυρομιχάλην διὰ τὸν Σουλιώτας. Ἐγραψε δὲ καὶ ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους ὄπλαρχηγούς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς ἐκάλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος. Γνωρίζων δὲ τὰς στρατηγικὰς ἴκανότητας τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἔγραψε καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ ἔδιδε λεπτομερεῖς ὁδηγίας. Τέλος δὲ Ὅψηλάντης τὴν 22 Ιανουαρίου 1821 συνοδευόμενος ἀπό τὸν Ξάνθον, τὸν Τσακάλωφ καὶ μερικοὺς ἄλλους φίλους ἐπέρασεν ὡς ίδιώτης τὸν Προσθόν ποταμόν, ὃπου εἰς τὰς ὅχθας τὸν ἀνέμενεν ἦν ἡγεμονικὴ φρουρὰ τοῦ Σούτσου καὶ κατευθύνθη εἰς τὸ Ιάσιον. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ρίζου ὃπου κατέλυσεν δὲ Ἀρχηγός ἀνυψώθη ἦν σημαία του καὶ ταυτοχρόνως ἤνοιξε κατάλογον ἔγγραφῆς ἐθελοντῶν. Τὴν 24ην Φεβρουαρίου ἔγινε μεγάλη ιεροτελεστία διὰ τὸν ἄγιασμὸν τῆς σημαίας.

Εἰς μίαν δὲ τῶν προκηρύξεών του ἐκτὸς τῶν διαφόρων προτερικῶν του λόγων ἔλεγε: «Κινηθῆτε ὡς φίλοι, καὶ θέλετε ἵδετε μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῆτε δίκαια μας». Η βεβαίωσις αὐτὴ τοῦ Ὅψηλάντη ἐνεθμούσιασε τὸν Ἑλληνας, ἀλλ' ὅμως εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια ἐπροκάλεσε κατάπληξιν καὶ ἀνησυχίας.

Ο Ὅψηλάντης ἐνόησεν ἀμέσως τὴν ἀνάγκην ἔξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἐπρεπε τοῦλάχιστον νὰ εἰχε τὴν εὔνοιαν μιᾶς Δυνάμεως. Στηριζόμενος δὲ εἰς τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοχράτορος τῆς Ρωσίας, τοῦ ὅποιον ἦτο ὑπασπιστής καὶ συμπολεμιστής εἰς τόσας ἔκστρατείας, ἔστειλεν ἔγγραφον πρὸς αὐτὸν διὰ

Αλέξανδρος Ὅψηλάντης

τοῦ δποίου παραιτεῖτο ἀπὸ τὸν Ρωσικὸν στρατὸν καὶ τοῦ ἐφανέρωσε τὴν ἀπόφασίν του νὰ κηρύξῃ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔζητει τὴν ὑποστήριξιν τοῦ αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ ὅλων τῶν ὅμοιοθήσκων λαῶν. Δυστυχῶς ὁ Αὐτοκράτωρ, καίτοι δταν ἔλαβε τὸ ἔγγραφον τοῦ Ὅψηλάντου συνεκινήμη, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκηρύξῃ ἐπισήμως τὸν Ὅψηλάντην μὲ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ δποίου ἔλεγεν δτι «δ πολύηνη Ὅψηλάντης ἀποβάλλεται τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ρωσίας, καὶ δτι ἀποδοκιμάζει τὴν ἐπιχείρησίν του καὶ οὐδεμίαν νὰ ἔλπεῖη βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν». Ἐν τούτοις ὁ Ὅψηλάντης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ συνεχίζων τὰς ἐνεργείας του ἔγραψε καὶ τρίτην προκήρυξιν, τὴν δποίαν ἀπέστειλεν εἰς δλας τὰς πόλεις τῆς Μολδαβίας. Ἐνῶ δὲ διετάχθη ἀπὸ τὸν Τσάρον νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀμέσως τὴν Μολδαβίαν, δ Ὅψηλάντης παρέμεινε καὶ ἐκεῖθεν ἥρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Πρῶτον διότι ἐκεῖ οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδαβίας ἦσαν Ἑλληνες Φαναριῶται καὶ ἡ στρατολογία θὰ ἐγίνετο μὲ κάθε ἐλευθερίαν. Ἡδιατέρως δὲ δ Ὄμιχαήλ Σοῦτσος ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας ἔδειξε τόσον ἐνθουσιασμόν, ὥστε κατὰ τὴν συνομιλίαν του μὲ τὸν Ὅψηλάντην ποὺ ἔξητάσθησαν τὰ σχετικὰ ζητήματα μὲ τὴν θέσιν του εἴπε : «Ἀμποτε νὰ ιδω τὴν ἀνόρρωσιν τῆς πατρίδος μου καὶ ἀς είμαι δ ἐσχατος ιδιώτης». Ἡ φρουρά του ἐτάχθη ἀμέσως ὑπὸ τὸν Ὅψηλάντην καὶ ἀπετέλεσε τὸν σπόρον τοῦ πρώτου στρατιωτικοῦ σώματος. Προσέφερε δὲ καὶ ἐκατὸν τριάκοντα πέντε χιλιάδες γρόσια διὰ τὴν προμήθειαν σίτου πρὸς διατροφὴν τοῦ στρατοῦ. Δεύτερος λόγος, ποὺ ἴσχυροποιοῦσε τὴν Ἐπανάστασιν ἐκεῖ ἦτο διότι αἱ φρουραὶ τῶν ἡγεμόνων ἀπετελοῦντο ἀπὸ Ἑλληνας πολεμιστὰς μὲ ἀνδρείους ἀρχηγούς, μεταξὺ τῶν δποίων ἦσαν δ Γεωργάκης Ὀλυμπίος, δ Ἰωάννης Φαρμάκης καὶ δ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης. Τοίτον διότι καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἑλληνες διέμενον ἐκεῖ μὲ διαφόρους ἐργασίας καὶ ἦσαν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Τέταρτον διότι Τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὰν συνθήκην, ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἦτο ἐλάχιστος καὶ μόνον εἰς δλίγας μεγάλας πόλεις. Καὶ τέλος ἀπεφασίσθη νὰ δρχίσῃ ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν ἡ Ἐπανάστασις, διότι θὰ ἐργοξενοῦσε τὴν ἐντύπωσιν, δτι ἡ Ρωσία τὴν παρασκεύασεν καὶ αὐτὸ ἀφ' ἐνδὸς θὰ ἐνίσχυε τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' ἐτέρου δὲ θὰ προξενοῦσε φόβον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἐργασίαι : Νὰ σημειωθῇ εἰς τὸν χάρτην ἡ πορεία τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Προῦθον εἰς Ἰάσιον.

2. Αἱ μάχαι εἰς τὸ Γαλάται καὶ Δραγατσάνι.

Αἱ προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντου ἐποκαλέσαν ἀκράτητον ἔνθουσιασμὸν καὶ πολλοὺς ἐσπευσαν νὰ καταταχθοῦν ὑπὸ τὴν ἄγιασθεῖσαν σημαίαν του, ἡ δοία ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας της ἔφερε σταυρὸν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἀγίας Ἐλένης καὶ μὲ τὴν φράσιν «ἐν τούτῳ νίκα» καὶ ἀπὸ τὴν ἀλλήν εἶχε τὸ στηνὸν Φολιναῖα δὲ σύμβολον τῆς αἰωνιότητος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐκ τῆς στάντης μου ἀναγεννῶμα».

Ἐπίσης 500 γέοι ἐκ τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων διέκοψαν τὰ μαθῆματά των καὶ ἐσχημάτισαν ἰδιαίτερον λόγον κατὰ μίμησιν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θηβαίων. Οἱ Ἱερολοχῖται ἐφόρουν μαύρην στολὴν καὶ ἐπὶ τοῦ κράνους των ἔφερον ὃς σύμβολον τῆς ἀπόφρασέως των νεκροκεφαλήν ἐπάνω εἰς δύο κόκκαλα εἰς σχῆμα Χ καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ρωσία διὰ νὰ ἐπισημοποιήσῃ περισσότερον τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐπέτρεψε εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας καὶ δὲ φρούριαρχος τῆς Βραΐλας Ἰουσούφ Βερζέρτσαλης ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Γαλατσίου μὲ τρεῖς χιλιάδες ἵππεις καὶ δύο χιλιάδες πεζούς. Ἐπίσης ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπίσεις τὸν Πατριάρκην νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὴν Ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐντόπιοι ἐγκατέλειψαν τὸν Ὑψηλάντην. Ἄλλα καὶ παρ’ ὅλα αὐτὰ οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν τοὺς Τούρκους εἰς πολλὰς μάχας μὲ ἐπιτυχίαν. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ μάχαι ἦσαν τοῦ Γαλατσίου καὶ τοῦ Δραγατσανίου. Εἰς τὴν πόλιν Γαλάται ἦσαν διχύρωμένοι 600 ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν γενναῖον δπλαοχηγὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην. Οἱ περισσότεροι δύως ἐπαναστάται πρὸ τοῦ πολυαρίθμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των καὶ εἰς τὸ φρούριον ἔμεινε μόνος δὲ Καρπενησιώτης μὲ 44 στρατιώτας. Ἀν καὶ οἱ Ἑλληνες ἦσαν τόσον δλίγοι ἐπόλεμησαν μὲ γενναιότητα δλην τὴν ἡμέραν καὶ ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους τῶν ἵππεων. Τὴν νύκτα δύως δταν ἐσταμάτησεν ἡ μάχη οἱ πολιορκούμενοι ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπον ἀλλο μέσον σωτηρίας ἔφυγαν καὶ ἐσώθησαν πλησίον τοῦ Προύθου ποταμοῦ.

Τὴν πρωῖταν οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Γαλάται καὶ ἐπεδόθη-

σαν εἰς τοιήμερον σφαγήν καὶ λεηλασίαν καὶ ἔκαιωσαν τὴν ὁραίαν ἐκείνην ἐμπορικὴν πόλιν.

Ἡ μάχη τοῦ Δραγατσανίου.³ Ολίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τοῦ Γαλατισίου ὁ Πασάς τῆς Σιλιστρίας διέταξε τὴν ψῆφην Μαΐου⁴ τὸν Κεχαγιάμπεην Χατζῆ Καρά Αχμέτ ενδισκόμενον ἐντὸς δύσους πλησίον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου νὰ ἐκστρεψῃ μὲ ἴσχυρὸν δυναμιν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν.

Οἱ Υψηλάντης ὁ ὅποιος τότε εὑρίσκετο εἰς τὸ Ρίμνικον ἐπλη-

Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς Μαλδοβίαν

οφορήθη τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων. Καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἐκεῖ ἀρκετὰς δυνάμεις, ἐπτὰ χιλιάδας πεζοὺς καὶ ἕπεις ἀπεφάσισε νὰ συνάψῃ μάχην. Διέταξε τὰ περισσότερα τῶν σωμάτων νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ Δραγατσάνι καὶ νὰ καταλάβουν μερικάς θέσεις μέχρις ὅτου φθάσῃ παὶ αὐτῆς. Οἱ Τούρκοι ὅταν εἶδον τὴν κίνησιν αὐτὴν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ μάχη ἦτο ἀναπόφευκτος καὶ διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ καίουν μερικὰς οἰκίας τοῦ χωρίου ὡς ἀχρήστους.

Τότε ὁ Καραβιᾶς, εἰς ἐκ τῶν Ἑλλήνων δπλαρχηγῶν, νομίσας ὃντι οἱ Τούρκοι ἔκαιον τὰς οἰκίας διὰ νὰ φύγουν καὶ θελήσας νὰ κερδίσῃ μίαν εὔκολον νίκην, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Τούρκων χωρὶς νὰ φθάσῃ ἀκόμη ὁ Υψηλάντης καὶ χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους δπλαρχηγούς.

Οι Τοῦρκοι ὅταν εἶδον ὅτι μόνος ὁ Καραβιᾶς τοὺς ἐπετέθη, ὥρμησαν ἐναντίον του καὶ ἀφοῦ διεσκόρπισαν τοὺς 500 ἵππεῖς τοῦ Καραβιᾶ, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Ἱερολογιτῶν, τοὺς ὅποίους εἶχε παρακινήσει ὁ Καραβιᾶς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, καθὼς καὶ τὸ πυροβολικόν.

Οἱ Ἱερολογῖται ἐπολέμησαν μὲ γεναιότητα μεγάλην, ὥστε ἐκ τῶν 500 μόνον 100 μὲ τὴν σημαίαν των κατώρθωσεν νὰ σώσῃ δ Γεωργάκης Ὀλύμπιος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίσης εἶχον μεγάλας ζημίας ἀλλὰ ἐκέρδισαν τὴν τελειωτικὴν νίκην. Κατέστρεψαν τὸν στρατὸν τοῦ Ὅψηλάντου, τοῦ δποίου οἱ ἄνδρες μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἱεροῦ λόχου διεσκορπίσθησαν. "Ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Ρίμινικον καὶ ἄλλοι ἔφυγαν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα. Ἄτο τὴν Αὐτοίαν ἐπέρασεν ἄγνωστος καὶ ὁ Καραβιᾶς, ὁ ὑπαίτιος τῆς καταστροφῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τοὺς δλεγούς, ποὺ κατώρθωσαν νὰ περάσουν εἰς τὸ αὐστριακὸν ἔδαφος, μερικοὶ συνελήφθησαν ὡς ὑποπτοί καὶ ἄλλοι ἔφυγοσαν ὡς ἀλῆται διὰ μέσου τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης εἰς τὴν Τεργέστην ἀπὸ ὅπου μὲ τὴν χρηματικὴν βοήθειαν τῶν πλουσίων ἐκεῖ Ἑλλήνων προσεπάθησαν νὰ κατέλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ αὐτῶν ᾧτο καὶ ὁ Τσακάλωφ, ὁ δποῖος παρ' δλίγον νὰ φονευθῇ εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου.

Ἐργασία: Κρίσεις καὶ συμπεράσματα διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μάχης τοῦ Δραγατσανίου. Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν ἀναφερομένων τόπων.

3. Σύλληψις τοῦ Ὅψηλάντου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ο Ἀλέξανδρος Ὅψηλάντης μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ἐπέστρεψεν τὴν ἐπομένην εἰς Ρίμινικον. Ἐφθασε σωστὸ δάκος γιατὶ ἐνικήθη χωρὶς κὰν νὰ πολεμήσῃ, χωρὶς νὰ τοῦ δοῦνῃ ἡ εὐκαιρία νὰ βαδίσῃ ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς στρατοῦ καὶ νὰ πέσῃ εἰς τὴν μάχην. Τώρα μὲ τὴν ψυχὴν γεμάτην δργὴν ἐναντίον τῶν λιποτακτῶν, προδοτῶν καὶ τοῦ ἀπειθοῦς Καραβιᾶ, συνέταξε νέαν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὅποίας ψέγει μὲ δριμυτάτας ἐκφράσεις τὴν διαγωγὴν αὐτῶν, «παραδίδων αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπέχθειαν τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν δίκην τῶν νδυμῶν καὶ τὴν κατάραν τῶν δμογενῶν...». Στρέφων δὲ τὴν σκέψιν του πρὸς τὴν θυσίαν τῶν γενναίων Ἱερολογιτῶν μὲ εὐγνωμοσύνην γράφει: «Σεῖς δὲ σκιαλ τῶν γνησίων Ἑλλήνων τοῦ Ἱεροῦ Λευκοῦ, δσοι προδοθέντες ἐπέσατε θύματα διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος, δεχθῆτε δι' ἐμοῦ τὰς εὐχαριστήσεις τῶν δμογενῶν

σας! Ὁλίγος καιερός καὶ στήλη θὰ ἀνεγερθῇ νὰ διαιωνίσῃ τὸ δνομά σας!. .».

Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ὅψηλάντου μαρτυροῦν πόσην πεποίθησιν εἰχεν δὲ Ὅψηλάντης, διτὶ διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκείνης θὰ ἀναγεννᾶτο πραγματικῶς ἐκ τῆς τέφρας της, δπως δὲ φοῖνιξ, ή βασανισμένη καὶ ἔνδοξος Χώραι μαζ. Ὁλίγα ἔτη κατόπιν, δπως δὲ Ὅψηλάντης ἐπροφήτευσεν, εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἀρρεως τῶν Ἀθηνῶν ἐστήθη μνημεῖον πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων εἰς Δραγατσάνι Ἱερολογιτῶν.

Τώρα πλέον δὲ ἄτυχος Ὅψηλάντης ἐπεισθῇ, διτὶ ἄλλη διεξοδος δὲν ὑπῆρχε, παρὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ κάθε δυνατὸν τρόπον. Ἐξήτησε λοιπὸν ἄδειαν ἀπὸ τὰς αὐστριακὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ αὐστριακὸν ἔδαφος πρὸς τὴν Τεργέστην διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ πολλὰς περιπετείας ἡ ἄδεια ἐδόθη. Ἀλλὰ ὅταν δὲ Ὅψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος, συνελήφθη ἀπὸ τὰ δραγανα τῆς φιλοτούρκου Αὐστρίας καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ φρούριον Μουγκάτς, δπου ἐφυλακίσθη τὴν 14ην Ἰουλίου, εἰς ἕνα ὑγρὸν κελί. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ 6 διλόκληρος χρόνιας ἀρρωστος καὶ ἔξησθενημένος καὶ μὲ συνεχῆ πυρετόν. Ἐδέησε δὲ κατὰ τὸ 1827, διόπτε ήλλαξε ἡ κατάστασις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Ρωσίαν δὲ φιλέλλην Νικόλαος δὲ Α' νὰ ἀποφυλακισθῇ, διμως ὑπὸ πολιτικὸν πάντοτε περιορισμόν. Ἀλλὰ ἥτο πλέον ἀργά! Ἡ ῥιστήνεια τὸν εἶχε καταβάλει δριστικῶς καὶ τὴν 9ην Ἰανουαρίου τοῦ 1828 ἐκλεισε τοὺς δραγατσάνους τον διὰ παντὸς δὲ εὐγενικὸς ἥρως καὶ μάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ἄλεξανδρος Ὅψηλάντης.

Ἐργασία: Ἀναζήτησις εἰς ἄλλα βιβλία τῶν προκηρύξεων τοῦ Ὅψηλάντου. Ἀνάγνωσις αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν καὶ συζήτησις.

4. Τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς Μολβαδίαν.

Οἱ γενναῖοι δπλαρχηγοὶ Ὅλυμπιος, Φαρμάκης καὶ Καρπενησιώτης καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μάχης τοῦ Δραγατσανίου ἔξηκολούθησαν τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Καρπενησιώτης ὀχυρώθη εἰς τὸ Σκουλένιον πλησίον τοῦ Προύθου μετὰ τετρακοσίων διπαδῶν του. Ἐκεῖ ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ὡρας ἀτέκρουσε ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων ἐφονεύθη μετὰ τῶν περισσοτέρων συντρόφων του. Ὅσοι ἀπέμειναν ἐπέρασαν τὸν Προύθον καὶ ἐσώθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ὅλυμπιος καὶ δὲ Φαρμάκης κατέφυγον εἰς τὴν Μονήν τοῦ Σέκου πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθησαν ἀπὸ μεγα-

λυτέραν δύναμιν Τούρκων καὶ ὁ Ὀλύμπιος, ποὺ είχε κλεισθῆ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον μὲ 11 συντρόφους τὸν βλέπων τὸ ἀδιέξοδον ἔβαλε φωτιὰ εἰς ἓνα βαρέλι μὲ πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ πολλοὺς Τούρκους, ποὺ ὅμηραν νὰ καταλάβουν τὸ κωδωνοστάσιον.

Ο Φαρμάκης, δ ὁποῖος εὐρίσκετο μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνθηκολόγησε νὰ φύγῃ μὲ τοὺς συντρόφους του. Οἱ Γοῦρκοι ὅμως μόλις ἔξηλθον τοὺς ἐπετέθησαν καὶ τοὺς συνέλαβον. Καὶ τοὺς μὲν συντρόφους τοῦ Φαρμάκη τοὺς ἐφόνευσαν ἐκεῖ αὐτὸν δὲ τὸν ἔστελλαν ἀλυσοδεμένον εἰς Κων(πολιν, ὅπου μετὰ πολλὰ βασανιστήρια τὸν ἔθανάτωσαν.

Ἐργασίαι: Συζήτησις εἰς τὴν τάξιν διὰ τοὺς λόγους τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδο - Βλασίαν. Συμπεδάσματα καὶ ωφέλειαι ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως αὐτῆς. Εἰς ποίαν ἄλλην περίπτωσιν ἐδειξεν μισελληνικὴν συμπεριφορὰν ἡ Λύστροία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Παπαφλέσσας.

Μετὰ ἓνα μῆνα ἀπὸ τὴν κήρουξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μολδαβίαν ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ δοποία προώδευσε πολὺ διὰ τοὺς ἔξης λόγους:

Πρῶτον, διότι ἡ Πελοπόννησος σχεδὸν εἶναι νῆσος. Ἐὰν δὲ ἐπιχειροῦσαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν νὰ εἰσβάλουν ἐχθρικὰ στρατεύματα θὰ ἥτο δύσκολον διότι τοὺς λιμένας, θὰ ἐπροστάτευον τὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, ποὺ εἶναι πλησίον της. Συγχρόνως δὲ εἰς τὸ ἐστατερικόν της ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα λαβύρινθον βουνῶν, διστάσεις οἵ δρόμοι μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν πόλεων νὰ περνοῦν μέσα ἀπό στενά.

Δεύτερον, διότι πιντρὸς δ Ἐλληνικὸς πληθυσμὸς ἥτο πολὺ περισσότερος τῶν Τούρκων καὶ ἡ δεσποτεία αὐτῶν πολὺ ἐλαφροτέρα.

Τρίτον, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχον πολλοὶ πρόχριτοι καὶ ἀρχιερεῖς, οἵ δοποῖοι ἡμποροῦσαν νὰ διευθύνουν τὴν Ἐπανάστασιν.

Τέταρτον, διότι δ περισσότερος Τουρκικὸς στρατὸς τῆς Πελοπο-

νήσου μὲ τὸ διοικητή της εἶχον ἐκστρατεύσει ἑναντίον τοῦ Ἀλῆ Πάσᾶ.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἦτο, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχον πολλοὶ μυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Ἐκεῖνο δμως ποὺ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου ἦτο ἡ ἀφιξις εἰς τὴν Ὑδραν καὶ Σπέτσας τοῦ Γρηγορίου Δικαίου ἡ Παπαφλέσσα μὲ ἐντολὰς τοῦ Ὑψηλάντου.

Ο Παπαφλέσσας ἐγεννήθη εἰς τὴν Πολιανὴν τῆς Μεσσηνίας τὸ 1788 καὶ ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν πατρίδα του, ἔφοιτησε εἰς τὴν περίφημον τότε σχολὴν τῆς Δημητσάνης. “Οταν δὲ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του ἔγινε μοναχός. Ἐπειδὴ δμως δὲν ἥμποροῦσε νὰ ἀνέχεται τὰς ἀδικίας τῶν Τούρκων ἐδημιούργησεν ἐπεισδοια καὶ φοβούμενος ἐκδίκησιν ἔφυγεν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ συνηντήθη μὲ τὸν Ἀναγνωστόπουλον, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος τόσον τὸν συνεπάθησεν, ὥστε τὸν ἐχειροτόνησεν Ἀρχιμανδρίτην. Ἐπειτα διωρίσθη Ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ μὲ τὸ συνομωτικὸν ὄνομα Ἀρμόδιος, ἀπεστάλη εἰς τὴν Μολδοβιλαζίαν, δπου πολλοὺς προσηλύτισε. Ἡτο ἔνα ἡφαίστειον πατριωτισμοῦ καὶ ἐπέδειξε τοιαύτην δραστηριότητα, ὥστε δύο φροδὰς ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ δποῖοι τὸν ἐλευθέρωσαν μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πατριάρχου. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 ἥλθεν εἰς τὴν Ὑδραν ἀπὸ τὸ Ἰσμαήλιον, δπου εἶχεν συναντήθη μὲ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ως ἐντολοδόχος του φέρεται διαταγὰς εἰς τοὺς ὄπλαρχηγοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ διαδίδει, πῶς οἱ δμογενεῖς τῆς Σμύρνης στέλλουν ὀλόκληρον πλοῖον μὲ δπλα καὶ πολεμοφόδια. Γυρίζει ἀπὸ χωρὶδὸ σὲ χωρὶδὸ καὶ ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ μὲ τὴν ρητορείαν του κατηχεῖ καὶ ἐνθουσιάζει τὰ πλήθη.

Οι πρόκριτοι, ποὺ γνωρίζουν τὸν χαρακτῆρα του, φοβοῦνται μὴν ἐκθέσουν τὸν τόπον εἰς κινδύνους καὶ σκέπτονται νὰ τὸν περιοδιώσουν. Ἀγγελοπούλου Ἰστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

Ο Παπαφλέσσας
Ἡτο ἔνα ἡφαίστειον
πατριωτισμοῦ καὶ ἐπέδειξε τοιαύτην δραστηριότητα, ὥστε δύο φροδὰς
ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ δποῖοι
τὸν ἐλευθέρωσαν μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πατριάρχου. Τὸν Δεκέμβριον
τοῦ 1820 ἥλθεν εἰς τὴν Ὑδραν ἀπὸ τὸ Ἰσμαήλιον, δπου εἶχεν
συναντήθη μὲ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ως ἐντολοδόχος του φέρεται
διαταγὰς εἰς τοὺς ὄπλαρχηγοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ διαδίδει, πῶς
οἱ δμογενεῖς τῆς Σμύρνης στέλλουν ὀλόκληρον πλοῖον μὲ δπλα καὶ
πολεμοφόδια. Γυρίζει ἀπὸ χωρὶδὸ σὲ χωρὶδὸ καὶ ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν
καὶ μὲ τὴν ρητορείαν του κατηχεῖ καὶ ἐνθουσιάζει τὰ πλήθη.

ρίσουν. Τότε φορεῖ τουρκικὰ ἐνδύματα καὶ διασχίζει τὴν Κόρινθον μὲ τὴν συνόδειαν ἔπια ἐνόπλων καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ φθάνει εἰς τὸν Αἴγιον. Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν 6ην Ἰανουαρίου τοῦ 1821 συνέβησαν δύο σοβαρὰ γεγονότα, τὰ δποῖα προώθησαν τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀνεχώρησεν δὲ Χουρσίτ Πασάς ἀπὸ τὴν Τρίπολιν διὰ τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔφθασεν δὲ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Μάνην, δπου κρύβεται εἰς τὸ σπίτι τοῦ φίλου του *Μούρτζινον*. Ολόκληρος δμως ἡ Πελοπόννησος γνωρίζει τὸ μυστικὸν καὶ δλοι χαρούμενοι ἔφρναζαν: «*Ἡρθε δ Κολοκοτρώνης*». Τὸν ἀναζητοῦσε δ τόπος. Ἄν καὶ ἀπουσίαζε τόσα χρόνια δὲν τὸν ἔξεχασαν. Καὶ δσοι τὸν ἐλησμόνησαν τώρα τὸν ἐνεθυμήθησαν. Πῶς θὰ ἐγύνετο Ἐπανάστασις χωρὶς τὸν Κολοκοτρώνη;

Ἄλλὰ δὲ Παπαφλέσας εἰς τὸ Αἴγιον (Βοστίτσαν) δὲν ἡσυχάζει. Δημιουργεῖ δπαδούς, ποὺ ἀνυπομονοῦν, δπως αὐτὸς καὶ φωνάζουν: «*N* ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις». Τότε οἱ πρόκριτοι ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν τὸ ταχύτερον εἰς μίαν μυστικὴν σύσκεψιν διὰ νὰ ἀκούσουν τὸν Παπαφλέσσαν καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν ἔξηγήσεις εἰς μερικάς των ἀπορίας. Ο Παπαφλέσας ἐπανέλαβε τὰ ἵδια, δσα διέδιδε ψευδῶς. Ἐγινε σφρόδα συζήτησις, αἱ συσκέψεις ἐπανελήφθησαν καὶ μόνην ἀπόφασιν ἔλαβον νὰ περιορίσουν τὸν Παπαφλέσσαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δμως ἄλλα γεγονότα συνέβησαν, ποὺ ἡνάγκασαν τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ὅπλαρχηγοὺς νὰ κηρύξουν τὴν Ἐπανάστασιν τρεῖς ἡμέρας ἐνωρίτερον τῆς 25ης Μαρτίου, δπως ἀρχικῶς είχεν ἀποφασισθῆ ἀπὸ τὸν Υψηλάντην καὶ τὴν Ἀνωτάτην Ἀρχήν. Ο τολμηρὸς κλέφτης *Νικόλαος Σολιώτης* μὲ τὸν *Κορδῆ* καὶ ἄλλους, εἰς τὰς 13 Μαρτίου παραμονεύοντες εἰς τὸ Ἀγρίδι, ἐπετέθησαν ἐναντίον 8 εἰσπρακτόρων Τούρκων καὶ τοὺς ἔφόνευσαν. Μετὰ 3 δὲ ἡμέρας πλησίον τοῦ χωρίου *Βερτζοβά* ἔηνάγκασαν 60 Αλβανοὺς νὰ τοὺς παραδώσουν τὰ ὅπλα των. Ἄλλα καὶ εἰς τὰ Καλάβρουτα συνέβη κάτι παρόμοιον· οἱ ἀρματολοὶ *Χοντρογιάννης* καὶ *Πετικιώτης*, οἱ δποῖοι ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ προκρίτου *Ασημάκη Ζαΐμη* ἔμαθον, πῶς ἐκείνας τὰς ἡμέρας θὰ ἔφευγε διὰ τὴν Τριπολιτσάν δ Σπαχῆς τοῦ Αρναούτογλου μὲ χοήματα τοῦ Δημοσίου. Ἐξήτησαν λοιπὸν τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Ζαΐμην νὰ τὸν κτυπήσουν καὶ νὰ πάρουν τὰ χοήματα διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ο γέρων Ζαΐμης χωρὶς πολλὰ λόγια ἐσήκωσε τὸ ποτήρι του καὶ πρὶν πιῆ τοὺς εἶπε: «*Στὴν εὐχή μου παιδιά!*» Τὰ δλίγα αὐτὰ λόγια ἦσαν διὰ τὸν Χονδρογιάννην καὶ Πετικιώτην ἐντολή, τὴν δποίαν ἔξετέλεσαν, ἄλλὰ δὲ Σπαχῆς τοὺς διέψυγεν. Ο

Ιουσούφ Αρναούτογλου, διοικητής τῶν Καλαβρύτων, μόλις ἔμαθε τὰς ἐπιθέσεις αὐτὰς ἔτερεξε καὶ ἐκλείσθη μετὰ τῶν ἐντοπίων Τούρκων εἰς τοὺς τρεῖς δχυροὺς πύργους τῆς πόλεως. Τότε οἱ πρόκριτοι Χαραλάμπης καὶ Πετρεζατοι εἰσῆλθον εἰς τὰ Καλάβρυτα μὲ πολλοὺς

Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον

δπλοφόρους καὶ ἐποιιόρκησαν τοὺς πύργους. Οἱ πολιορκούμενοι ὕστερα ἀπὸ ἀντίστασιν πέντε ἡμερῶν ἦναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν τὴν 21 Μαρτίου. Ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ ἐνεθάρρυνε τοὺς "Ελληνας καὶ τὸ σύνθημα αὐτῶν ἀπὸ τότε ἥτο: «Νὰ μὴ μείνῃ Τοῦρκος στὸ Μωριά μηδὲ στὸν κόσμον ὅλον»!.

2. Ἡ Ἐπανάστασις τῶν Πατρῶν καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Καλαμῶν.

Ἡ ἔξεγερσις τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων ἐποξένησε μεγάλον τρόμον εἰς τὸν Τούρκους τὸν Πατρῶν, οἱ δόποιοι ἀπεφάσισαν νὰ συλλάβουν τοὺς προκύπτους καὶ νὰ φονεύσουν τὸν Ἰωάννην Παπαδιαμαντόπουλον, ὁ δόποιος κατηγορήθη ὅτι ἦτο Φιλικός. Οἱ ἔξαλλοι Τούρκοι ἐπειδὴ πιο δλαζ τὰς προσπαθείας των δὲν τὸν εὗρισκον, ἔκαυσιν τὴν οἰκίαν του. Ἀλλὰ τὴν μανίαν τῶν Τούρκων ἀνέκοψεν ἡ ἔξοδος ἐνόπλων ἐντοπίων εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Οἱ Τούρκοι ἔτρε-

ξαν τότε νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως οἱ δὲ πρόκριτοι, μὲ τοὺς ὁπλοφόρους των καὶ ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ζητωκαυγάς τοῦ πλήθους, ἐπολύροκησαν τὸ φρούριον τὴν 22αν Μαρτίου. Ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν ὁ ἐπίσκοπος Γερμανὸς ὑψώσει τὴν σημαίαν καὶ τὴν ἴδιαν ἡμέραν κατέρχεται μαζὶ μὲ τοὺς προκρύπτους καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν. Τότε εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου διθαρραλέος Ἱεράρχης ἔστησε τὴν ἀγιασμένην σημαίαν καὶ πλησίον αὐτῆς τὸν Σταυρόν. Ἄμεσως δὲ λαὸς ἀφῆσε τὰς ἐργασίας του καὶ ἔξεχύθη

εἰς τὸν δρόμον ἀκράτητος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν. "Ολοι, ἐντόπιοι καὶ ξένοι ἔτρεχαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐγονάτιζαν ἐμπρὸς εἰς τὴν σημαίαν, τὴν ἐφιλοῦσαν μὲ δάκρυα καὶ ὀρκίζοντο : «Ἐλευθερία ἡ θάνατος!» Ἔπεφταν δὲνας εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ἄλλου καὶ ἡσπάζοντο μὲ τὰς εὐχάς :

—Καλὴ ἀνάστασι, παιδιά!

—Καὶ στὴν Πόλι, νὰ δώσῃ δ Θεός!

Ο λαὸς μετὰ τόσους αἰῶνας, υστερα ἀπὸ τόσην δουλείαν καὶ βά-

Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός

σανι δὲν ἐλησμόνησε τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του. Ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ δῖνειρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥρχισε νὰ θερμαίνῃ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν πρώτην πνοὴν τῆς Ἐλευθερίας!

Συγχούνως μὲ τὰ γεγονότα τῶν Πατρῶν καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τονορκικοῦ φρουρίου, καὶ εἰς τὴν νότιον Μεσσηνίαν ἔγινοντο τὰ ὅμοια. Ὁ Πετρόμπετης Μαυρομιχάλης ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν δύοιαν εἶχεν ἀναγράψει τὸ ἀρχαῖον Σπαρτιατικὸν σύνθημα: «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς», καὶ μὲ δύο χιλιάδας Μανιάτας, τὸν *Κολοκοτρώνη*, τὸν Ἀναγνωσταράν, τὸν Παπαφλέσσαν καὶ τὸν Νικήταν ἐποιούρκησαν τὰς Καλάμας καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔκυροί ευσαν αὐτήν. Τότε ἐψάλη δοξολογία καὶ ἔγινε δέησις πρὸς τὸν Ὅψιστον νὰ ἔνισχύσῃ τοὺς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος.

Ἀφοῦ παρεδόθησαν αἱ Καλάμαι, οἱ ἄλλοι διπλαρχηγοὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ Πετρόμπετης, θεωρούμενος ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος, ἔμεινεν εἰς τὰς Καλάμας καὶ συνέστησε τὴν Μεσσηνιακὴν Γερονσίαν, ἥ δύοια καὶ ἔξεδωκεν ἀμέσως ἔκκλησιν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας, διὰ τῆς δυοῖς ἔξητείτο βοήθεια: «δι’ ὅσα οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες προσέφεραν διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης». Ταυτοχρόνως καὶ οἱ πρόκοιτοι τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Βοστίτσης (Αἴγιου) συνέστησαν «Ἐπαναστατικὸν διευθυντήριον» καὶ ἔξεδωκαν ἔγγραφον διακοίνωσιν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, τὴν δύοιαν ἔκοινοποίησαν εἰς αὐτὰς διὰ τῶν Προξένων τῆς Πελοποννήσου.

Συγχρόνως ἔξεδόθησαν ἐπαναστατικαὶ προκηρύξεις, αἱ δυοῖς ἐστάλησαν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου καὶ «πρὸς ἀπαντας τοὺς Ἑλληνας» διὰ τῶν δυοίων ἐκαλοῦντο ὅλοι νὰ λάβουν τὰ δπλα. Ἡ Ἐπανάστασις πλέον εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤτο γεγονός, οἱ δὲ Τοῦρκοι τρομοκρατημένοι ἀφήναν τὰς πόλεις καὶ ἔτρεχαν μὲ τὰς οἰκογενείας των δι’ ἀσφάλειαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ φρούρια. Ἡ Πελοπόννησος ὅλη εἶχεν ὀλόκληρος ἐκραγῆ ὡς ἡφαίστειον!

Σὰν τὴν σπίθα κρυμμένη στὴ στάχτη
ἐκρυβόταν γιὰ μᾶς λευτεριά
Ἡρθ' ἡμέρα πετιέται ἀνάφτει
Ἐξαγοίχθη σὲ κάθε μεριά.

Ἐργασίαι: Θέμα δι’ ἔκθεσιν: Ἡ Ἐθνικὴ συνείδησις. Ἐπίσης νὰ εὑρεθῇ δλόκληρον τὸ ποίημα τοῦ ἀνωτέρῳ ἀποστάσιματος μὲ τὸν τίτλον: «Ἡ 25η

Μαρτίου», τίνος ποιητοῦ εἶναι; νὰ γίνη ἀνάλυσις, διμιλία διὰ τὸν ποιητήν του, ν' ἀπαγγελθῇ καὶ νὰ διδαχθῇ ὡς δόσμα.

3. Ἡ ὄργὴ τῶν Τούρκων - Μέτρα - 'Απαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

Πρὸιν ἀκόμη ἐκραγοῦν αἱ ἐπαναστάσεις εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Πελοπόννησον, οἵ Τοῦρκοι εἶχον ὑποψιασθῆ, ὅτι οἱ Ἑλληνες ἔτοιμάζουν κίνημα καὶ διὰ τοῦτο ἐλάμβανον διάφορα μέτρα, τὰ δποῖα ὅμως ἀν καὶ ἐδημιουργοῦσαν νέα δεινὰ διὰ τοὺς σκλαβωμένους Ἑλληνας, δὲν ἀνεχαίτιζον τὸ θάρρος των καὶ τὴν ἀπόφασίν των νὰ ἐλευθερωθοῦν. Τούναντίον μάλιστα οἱ διωγμοί, οἱ φόνοι, αἱ ἔξοδοι κ. ἄ. ἐχαλύβδωναν ἀκόμη περισσότερον τὸ θάρρος των καὶ τὸ μῆσος ἐναντίον τῶν τυράννων ηὔξανεν.

Ἄλλὰ καὶ αἱ προετοιμασίαι τῶν Ἑλλήνων ἐγίνοντο τόσον μυστικαὶ καὶ ή ἐπανάστασις εἴχε τόσον καλὰ ὁργανωθῆ, ὥστε οἱ Τοῦρκοι παρέμενον μόνον μὲ τὰς ὑποψίας των καὶ ἐλάμβανον μέτρα κάποτε καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὸ συμφέρον των. Σύγχυσις ἐπεκράτει παντοῦ καὶ τὰ μέτρα, τὰ δποῖα ἐλάμβανέν ὁ Σουλτᾶνος ἵσαν ἐντελῶς σπασμωδικά. Ἐνῶ εἶχεν ὑπονοίας ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔστειλεν ὡς διοικητὴν τὸν Χουρσίτ διὰ νὰ ἐνεργήσῃ μὲ πλήρη δικαιοδοσίαν, ὅτι αὐτὸς ἐνόμιζεν, πρὸιν προφθάση σχεδὸν νὰ ἐγκατασταθῇ, καὶ ἀντιληφθῇ τὴν κατάστασιν, τὸν διέταξε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Πασόμπεην εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ.

Ἄλλὰ ἡ σύγχυσις, ἡ τρομοκρατία καὶ αἱ σφαγαὶ ἐπολλαπλασιασθησαν ὅταν ἐφθασαν εἰς Κων]πολιν αἱ πρῶται εἰδήσεις περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τότε ὅχι μόνον αἱ Τουρκικαὶ Ἄρχαι, ἀλλὰ καὶ κάθε Τοῦρκος ἐκαμνε πλέον ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ὅτι ἥθελε, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς καὶ ἀστυνομικὰς ἀρχάς. Τότε αἱ ἀγοριότητες, οἱ βανδαλισμοί, αἱ ἀρπαγαὶ καὶ αἱ πυρκαϊαὶ ἐφθασαν καὶ μέχρι τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ ἀγίων λειψάνων. Εἶς τὴν Κων]πολιν μόνον ἐσφάγησαν ὡς πρόβατα πλέον τῶν 30.000 χριστιανοῦ! Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ δποῖον συνετάραξεν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ἥθελησε διὰ τῆς ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου. Ο Σουλτᾶνος ἥθελησε διὰ τῆς ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου! νὰ τρομοκρατήσῃ περισσό-

τερον τοὺς Ἑλληνας. Πατριάρχης τῆς Κωνιπόλεως ἦτο τότε ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' καταγόμενος ἀπὸ τὴν Δημητσάναν.

Οταν ἥρχισαν οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολλοὶ ἐφοβοῦντο, ὅτι καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Πατριάρχου θὰ ἔκινδυνε καὶ τὸν συνεβούλευον νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῇ. Ὁ Γρηγόριος ὅμως, ποὺ εἶχε συνείδησιν τῶν καθηκόντων του, ἀπεκρίθη: «Μὴ μὲ παρακινήτε νὰ φύγω. Ἐάν φύγω οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔξαγοιασθοῦν ἀκόμη περισσότερον καὶ θὰ χυθῇ περισσότερον ἀθῶν αἷμα. Εἶμαι Πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔγκαταλεψώ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ ποίμνιόν μου. Ἐάν μὲ φονεύσουν οἱ Τοῦρκοι, δὲ θάνατός μου θὰ δώση νέαν ζωὴν εἰς τὸν Ἱερὸν ἡμῶν Ἀγῶνα!»

Καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι προεβλέπετο ἔγινε. Ἡτο Κυριακὴ τοῦ Πάσχα 10 Ἀπριλίου 1821 καὶ ἐνῷ ὁ Πατριάρχης ἱερουργοῦντες εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναόν, ἄγοια στίφη Τούρκων περιεκύλωσαν τὰ Πατριαρχεῖα. Ὁ Πατριάρχης χωρὶς νὰ ταραχθῇ ἐξηκολούθησε τὴν λειτουργίαν καὶ τέλος ηὐχήθη ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, οἱ δποῖοι ἔζουσαν μέσα εἰς τόσους κινδύνους καὶ βάσανα, ἐκοινώνησε, ἔψαλε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ μέσα εἰς τὴν ψυχήν του ηὐχήθη καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους.

Οταν ἐτελείωσε ἡ λειτουργία οἱ ἄγοι Τοῦρκοι τὸν συνέλαβαν, τὸν ἔσυραν ἔξω καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ὅπου μὲ φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου τὸν ἐκήρυξαν ἐκπτωτὸν τοῦ θρόνου του. Κατόπιν τὸν ἐκρέμασαν εἰς τὴν μεσαίαν θύραν τῶν Πατριαρχείων, ἡ δποίᾳ ἀπὸ τότε ἔμεινε κλειστὴ διὰ νὰ ἐνθυμιάζῃ τὸ ἀσεβές ἐκεῖνο κακούργημα κατὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε κρεμασμένον τὸν Ἱερὸν λείψανον τοῦ Πατριάρχου καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν οἱ ἔξαγριωμένοι Μουσουλμᾶνοι ἐπερνοῦσαν καὶ τὸ ἔφτυναν, τὸ ἐκτυποῦσαν, τὸ ὑβριζαν! Τὴν τρίτην ἡμέραν ἔξερεμάσθη τὸ λείψανον καὶ σὰν νὶ ἐπόρκειτο νὰ γίνη τελετή, εἰδοποιήθησαν οἱ Μουσουλμᾶνοι νὰ παρευρεθοῦν. Καὶ ἵσαν χιλιάδες ὁ ὅχλος ἐκεῖνος δὲ βάρβαρος, ποὺ μὲ καγχασμοὺς καὶ ὑβρεῖς, μὲ ἀλλαλαγμοὺς καὶ ποδοπατήματα παρηκολούθησαν τὴν ἐργασίαν ἐκείνην., Οἱ δὲ Ἐβραῖοι εἰς αὐτὴν τὴν διαπόμπευσιν τοῦ Νεκροῦ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἔπεργάσουν τοὺς τερατώδεις Τούρκους. Αὐτοὶ παρέλαβον τὸ λείψανον ἀπὸ τὸν δῆμιον καὶ ἀφοῦ τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους τῆς

πόλεως, τὸ ἔφερον εἰς τὴν παραλίαν, τοῦ ἔδεσαν πέτρα εἰς τὸν λαυρὸν καὶ τὸ ἔδρυψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐντυχῶς ὅμως τὸ λείφανον ἐπέπλευσεν καὶ εἰς τὰς 16 τοῦ ἵδιου μηνὸς ἑφάνη πλησίον τοῦ ἀγκυροθολημένου πλοίου τοῦ Κεφαλλῆνος Σκλάβου, ὁ δποῖος τὸ βράδυ τὸ ἀνέσυρε. Ἀναγνωρισθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ νος ἀληρικοῦ ὅτι ἡτο τοῦ Πατριάρχου, τὸ ἐσαβάνωσαν μὲ καθαρὰ ροῦχα τῶν ναυτῶν καὶ τὸ ἵδιο βράδυ ὁ Σκλάβος ἀνεχώρησε καὶ τὸ μετεκόμισε εἰς τὴν Ὁδησσόν, ἥπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἐκηδεύθη καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1881 ἡ Ἑλλὰς μετακόμισε τὰ δστᾶ του εἰς

Ἀθήνας, ἥπου μὲ τιμὰς μεγάλας, πομπὴν καὶ παράταξιν, τὰ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐντὸς μαρμαρίνης λάρνακος.

Ἐπίσης μετὰ ἦν ἔτος ἔστησεν τὸ ἄγαλμά του ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ὃς δεῖγμα τῆς Ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἐθνομάρτυρα Πατριάρχην Γρηγόριον Ε'. Κατὰ τὴν ήμέραν δὲ τῶν ἀποκαλυπτηρίων, ποὺ ἔγιναν μὲ μεγάλην ἐπισημότητα ὁ Ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἀπήγγειλε ὠραιοτάτον ποίημά του ὡς ἐπιμνημόσυνον λόγον.

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'

Ἐργασίαι: Νά τύπουν τὸ ποίημα τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτου πρὸς τὸν Πατριάρχην, νὰ γίνῃ ἀνάλυσις, νὰ ἔξαρθοῦν αἱ χαρακτηριστικώτεραι εἰκόνες καὶ νὰ δοθῇ περιληπτικῶς ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

4. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ στρατηγική του εύφυΐα.

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ διασήμου κλέφτη *Κωνστ.* Κολοκοτρώνη, ὁ δποῖος ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, καθὼς καὶ οἱ περισσό-

τεροι συγγενεῖς του. Ἡ μήτηρ του παρακολουθοῦσε τὸν σύζυγόν της καταδιωκόμενον καὶ ἐγέννησε τὸν Θεόδωρον κάτωθεν ἐνὸς δένδρους εἰς ἓνα βουνὸν τῆς Μεσσηνίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν «'Ορθοφικῶν» μόνος δὲ Θεόδωρος ἐσώθη μετὰ τῆς μητρός του, ἡ δοπία τὸν ἀνέθρεψε μὲ τὸ μῆσις ἐνατίον τῶν Τυράννων. Ὅταν δὲ ἐφθασεν εἰς ἡλικίαν 18 τῶν τὰ παληκάρια τοῦ πατρός του τὸν ἀνεκήρυξαν ἀρχηγόν. Οἱ Τοῦροι δμῶς τὸν κατεδίωξαν πολὺ καὶ διὰ τοῦτο ἔφυγε εἰς τὴν Ζάκυνθον, δπου κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ ἐφθασε μέχρι τοῦ ταγματάρχου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην, δπως εἴποιεν δλίγον ποὶν ἐκραγῆ ἢ Ἐπανάστασις. Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὰς Καλάμας,

‘Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

δὲ Κολοκοτρώνης διηνθύνθη πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν κατέλαβε τὰ στενά τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου κοντὰ εἰς τὴν Καρύταινα. Ἐκεῖ δὲ Κολοκοτρώνης ἐκέρδισε τὴν πρώτην νίκην τοῦ ἐπιτεθεὶς ἐναντίον 500 Τούρκων, οἱ δποῖοι ἥρχοντο νὰ βοηθήσουν τοὺς πολιορκούμενους Τούρκους εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης. Ἐκεῖ εἶχον συγκεντρωθῆ καὶ ἄλλοι διπλαρχηγοὶ καθὼς καὶ πλῆθος κωρικῶν διπλισμένων μὲ δρεπάνια, ρόπαλα καὶ σφενδόνας. Μόλις δημώς ἐφάνη Τουρκικὸς στρατὸς δλον ἐκεῖνο τὸ ἀσύντακτον πλῆθος διελύθη. Ἐμειναν λοιπὸν οἱ διπλαρχηγοὶ κωρίς στρατιώτας καὶ διὰ τοῦτο συνῆλθον εἰς Χευσοβίτσι καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης δμῶς εἶχεν ἀντίθετον γνώμην. Ἡ θέσις ἐκείνη ἦτο πολὺ δχροὰ καὶ πάρα πολὺ στρατηγικὴ καὶ δχι μόνον δὲν ἔπειρε νὰ τὴν ἐγκαταλείψουν, ἀλλὰ νὰ γίνη τὸ κέντρον διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τοιπόλεως.

—«Δὲν πηγαίνω πουθενά, εἶπε. "Ἄν θέλετε σεῖς τραβᾶτε. ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, δπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιά μὲ γνωσ-

ζουν. Καὶ ἀν χαθῶ νάλλιο νὰ μὲ φᾶν τὰ πουλιὰ τοῦ τόπου μου». Καὶ τόσον ἐπέμεινε ὁ Κολοκοτρώνης, ὥστε ὁ Παπαφλέσσας ἀστειεύομενος εἶπεν εἰς ἓνα στρατιώτην:

— «Βρέ μετνε καὶ σὺ μαξί του γιὰ νὰ μὴν τὸν φάη κανένας λύκος».

Μετ' ὅλιγας ήμέρας ἐπανῆλθον οἱ ὄπλαρχηγοὶ Παπαφλέσσας, Πετρόπενης καὶ ἄλλοι καὶ συνηθοίσθησαν 300 ἄνδρες. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἀναθέσουν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του. Ἀπὸ τότε ἐφάνη ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ σχέδιόν του δὲ ἦτο, νὰ καταληφθῇ μὲ κάθε τρόπον ἡ Τρίπολις, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννήσου. Κατέλαβε λοιπὸν τὰς γύρω τῆς Τριπόλεως σημαντικὰς θέσεις: *Τὸ Βαλτέτσι, τὴν Πιάναν, τὴν Ἀλωνίσταινα, τὰ Βέρβαινα, τὸ Χρυσοβίτσι, τὸ Λεβίδι καὶ τοιουτορόπως περιέζωσε τὴν Τρίπολιν.* Ἐστησε δὲ τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὸ Χρυσοβίτσι.

Ο Κολοκοτρώνης εἶχε προτερόματα σπάνια, σῶμα ρωμαλέον καὶ ἀθλητικὸν παράστημα, μαλλιὰ μακρὰ καὶ κεφαλὴν μεγάλην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφερε πάντοτε περικεφαλαίαν· ὅφθαλμοὺς λαμπερούς. Φρύδια πυκνά, μέτωπον μεγάλο καὶ φωνὴν βροντώδη σὰν κεραυνόν. Γραῦματα πολλὰ δὲν ἤξευρεν· μόλις ἐδιάβαζε καὶ ἔγραφε. Καὶ ὅμως ἐγνώριζε τὴν ἴστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν Μαραθωνομάχων ἐνεπνέετο. Ἡθελε καὶ αὐτὸς νὰ ἀναδειχῇ στρατηγὸς ὅπως ὁ Μιλτιάδης. Προσπαθοῦσε μὲ ἀπλὸς ἴστορίας νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας του. Πότε τοὺς ἔλεγεν ὅτι εἰδε τὴν Παναγίαν εἰς τὸν ὕπνον του ἀσπροντυμένην καὶ τοῦ εἶπε, πῶς θὰ νικήσουν μεγάλην νίκην· ἢ, πῶς: «Ο Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἥμποροῦσε νὰ πάρῃ πίσω τὴν ὑπογραφήν του».

Ἐργασίαι: Νὰ γίνη ὁ Χάρτης τῆς Τριπόλεως μὲ τὰς γύρω ὁχυρὰς θέσεις. Νὰ εὑρεθοῦν εἰς σύλλογάς δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ τραγούδια τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ νὰ γίνη ἀνάλυσις.

5. Αἱ μάχαι εἰς τὸ Βαλτέτσι, Βέρβαινα καὶ Δολιανά-

Ο Χουρσίτ, καθὼς ἔμαθε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, διέταξε τὸν Κεχαγιάν του Μουσταφάμπενην νὰ φύγῃ διὰ τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ καταβάλῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Ο Μουσταφάμπενης μὲ 3.000 ἐκλεκτοὺς Ἀλβανοὺς ἐφθασεν εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ ἔξει δὲν εἶχε νὰ κάμη τίποτε γιατὶ ὁ Ιουσούφ πασὺς τῆς Εύβοίας

ζτρεξε καὶ διέλυσε τὰ ἀτακτα στρατεύματα τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας, ποὺ ἐπολιόρκουν τὰς Πάτρας καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Ὁ Μουσταφάμπεης τότε διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τὴν βιορείαν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ κατὰ τὴν πορείαν του ἔκανε τὸ Αἴγιον καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς τὰς 6 Μαῖς ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Τότε μὲ 2 τηλεβόλα, 1500 ἵπτεις καὶ 8 χιλιάδας Τούρκους ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τὸ Βαλτέτσι, ὅπου ἐκεῖ ἦσαν δύχωμενοι 1000 Ἐλληνες, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλην, ἀδελφὸν τοῦ Πετρόμπεη καὶ τὸν ιερόν του Ἡλίαν. Ὅτερα ἀπὸ τρεῖς ὥρας, ποὺ οἱ Ἐλληνες εἶχον φονεύσει πολλοὺς ἔχθρούς, ἔφθασεν δὲ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 800 παληκάρια καὶ ἀπὸ τὴν κυριωφήν τοῦ βουνοῦ, ποὺ ἀκόμη καὶ σήμερον λέγεται «βουνὸ τοῦ Κολοκοτρώνη», ἔφωναξε μὲ τὴν βροντώδη του φωνὴν καὶ κατετόρμαξε τοὺς Τούρκους:

«Τοῦρκοι, εἷμ' ἔγώ δὲ Κολοκοτρώνης· ἔρχομαι νὰ σᾶς ψήσω ξωντανούς!». Ὅταν ἐσκοτείνιασε ἡ μάχη ἔπαυσε καὶ ἐπανελήφθη τὴν ἄλλην ἡμέραν, δρότε ἥλθεν καὶ δὲ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάναν μὲ 700 ἄνδρας καὶ ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ πλάγια. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ενδέθησαν «μεταξὺ δύο πυρῶν» καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ νραποῦν εἰς φυγὴν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν πολλοὺς νεκρούς. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἔως τὸ βράδυ. Τὸ μεσονύκτιον δὲ Κολοκοτρώνης ἐνώθηκε μὲ τοὺς ἄλλους καὶ δλος καρδιὰ καὶ χαρὰ ἀγκάλιασε καὶ ἐφίλησε τοὺς ἀγωνιζομένους. Τὴν νύκτα οἱ Ἐλληνες ἔλαβον καὶ ἄλλην βοήθειαν καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τὸ πρῶτον ὕδησαν αὐτοὶ πρῶτοι κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν «Ἐλληνες, ἀπάνω τους! ἥκούσθη πάλιν ἡ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὃσὰν πολεμιστήριον σάλπισμα καὶ δλοι ὕδησαν ἀπὸ δλα τὰ γύρω μέρη καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἀτακτον φυγὴν. Καὶ ἥτο τόσος δὲ τρόμος των, ποὺ φεύγοντες ἐπετοῦνταν τὰ ἀσημωμένα δπλα των διὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν καταδίωξιν τῶν Ἐλλήνων καὶ νὰ σωθοῦν. Καὶ αὐτὸς δὲ Ίδιος δὲ Μουσταφάμπεης ἔχασε τὸ ἄλογόν του. Ὄλα δὲ τὰ πολεμεφόδια των, τὰ δύο τηλεβόλα καὶ ἄλλα πολλὰ πλούσια λάφυρα ἐμειναν εἰς τοὺς Ἐλληνας. Ἡ σπουδαία αὐτὴ Ἐλληνικὴ νίκη ἔδωσε τόσον θάρρος εἰς τοὺς Ἐλληνας, ὃστε τώρα νὰ ἔρωτοῦν: «ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;» ἐνῶ πρῶτα εἰς τὸ ἄκουσμα: «ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι» ἐσκόρπιζαν καὶ ἐφευγαν. Δικαίως λοιπὸν ἡμποροῦμε νὰ εἴπωμεν, πώς ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς Ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας.

‘Ο Μοασταφάμπεης θέλων νὰ ξεπλύνη τὴν ἐντροπήν του ἀτὸ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὸ Βαλτέτσι, διηθυνθή εἰς τὰς 17 Μαΐου μὲ δύο πυροβόλα καὶ 6 χιλιάδας ἄνδρας ἐναντίον τῶν Δολιανῶν καὶ Βερβαίνων, ὅπου ἦσαν ὡχυρωμένοι οἱ “Ἐλληνες, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐσκέφθη νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν Μυστρᾶν. Εἰς τὰ Δολιανὰ ἦσαν 200 διπλοφόροι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νικηταρᾶ, ἀνεψιοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ εἰς τὰ Βέρβαινα 2 χιλιάδες ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς. Τὰ Δολιανὰ εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς τὸν πρόποδας τοῦ Πάρνωνος καὶ τὰ Βέρβαινα ἀπέναντι.

Πρῶτος προσεβλήθη εἰς τὰ Δολιανὰ ὁ Νικηταρᾶς, δ ὅποιος μόνος ἐκράτησε τὴν μάχην ἐπὶ 11 ὥρας καὶ ἀπέκρονσεν δλας τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἔχθροῦ, ὥσπου τέλος ενρέθη εἰς δύσκολον θέσιν καὶ κατέλαβε τὰς οἰκίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔφθασεν ὁ Σταματελόπουλος καὶ ἀπὸ τὰ Βέρβαινα οἱ ἄλλοι “Ἐλληνες καὶ ἐπέπεσαν μὲ τὸν Νικηταρᾶν μὲ τόσην δρμὴν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ποὺ καὶ πάλιν τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἀτακτον φυγήν. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν διεκρίθη ὁ Σταματελόπουλος καὶ ὁ Νικηταρᾶς, ποὺ μέσα εἰς τὴν φωτιὰν ἐκείνην τόσους Τούρκους ἐφόνευσεν, ὥστε ὠνομάσθη **Τουρκοφάγος**.

Ἐργασία: 1) Χάρτης τῆς πορείας τοῦ Μουσταφάμπεη ἐκ Πατρῶν μέχρι Βαλτετσίου. 2) Νὰ ὀρισθοῦν σι θέσεις εἰς τὸν χάρτην τῶν Δολιανῶν καὶ Βερβαίνων.

6. Ἡ Ἀλωσις τῆς Τριπόλεως (23 Σεπτεμβρίου 1821).

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν, τὴν ὅποιαν ἔπαθαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ τὰ Δολιανά, δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν Τρίπολιν. Περιωρίσθησαν μόνον νὰ ἀποκρούνσουν ἔξω τοῦ τείχους τοὺς “Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι τώρα μὲ τὰς νέας βοηθείας ποὺ ἐλάμβανον, περιέζωναν τὴν πόλιν ὀλοὲν καὶ στενάτερον καὶ ἀνήγειρον νέα διχρόματα. Η θέσις τῶν πολιορκουμένων Τούρκων, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ γυναικόπαιδα ἀνήρχοντο εἰς 30 χιλιάδας, ἐγίνετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν φοβερωτέρα διότι τοὺς ἔλειπαν τρόφιμα καὶ νερό. Ματαίως ἀνέμενον βοήθειαν. Καὶ τώρα εἰς τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, ποὺ τοὺς ἐθέριζαν, προσετέθησαν καὶ ἀσθένεια. Κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου ἀπηλπισμένοι οἱ Τούρκοι ἐπεκείδησαν γενικὴν ἔξοδον, ἀλλὰ οἱ “Ἐλληνες κρυμμένοι εἰς τὴν τάφρον, ποὺ εἶχον σκάψει πλησίον τοῦ Μύτικα, ἐξώρμησαν καὶ τοὺς ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν· φονεύσαντες περὶ τοὺς 400. Ἀπεφάσισαν διὰ τοῦτο νὰ διαπραγμα-

τευθοῦν μὲ τοὺς Ἑλληνας συμφωνίαν νὰ ἀναχωρήσουν. Ὁμως οἱ δροὶ τοὺς ἐφάνησαν βαρεῖς καὶ μόνον οἱ Ἀλβανοὶ διὰ μέσου τοῦ Κολοκοτρώνη συνεφώνησαν νὰ φύγουν μὲ τὰ δπλα των, ὥρισαν δὲ ἡμέραν ἀναχωρήσεως τὴν 23ην Σεπτεμβρίου 'Αλλ' ἐνῷ τὴν ἡμέραν ἔκεινην οἱ Ἀλβανοὶ ἤτοι μάζοντο νὰ φύγουν καὶ οἱ ἄλλοι συνεσκέπτοντο εἰς τὸ σεράῃ τοῦ Κεχαγιάμπεη, πενήντα Ἑλληνες ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ ἤνοιξαν μίαν πύλην, τὴν δποίαν ἐξ ἀπροσεξίας οἱ Τούρκοι εἰχον ἀφήσει ἀφορούοητον. Τότε εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἄλλοι πολιορκηταὶ καὶ ἐκνούσιευσαν αὐτήν. Ἡ σφαγή, ἡ δποία ἐπηκολούθησεν, ὑιηρᾶς τρομερά. Οἱ Ἑλληνες ἔξεδικήθησαν κατὰ τὸν ἀγριώτερον τρόπον τὰ βάσανα τῆς σκλαβιᾶς τεσσάρων αἰώνων. Μόνον οἱ πλουσιώτεροι τῶν Τούρκων κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν προσφέροντες βαρύτατα λύτρα· δλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἢ ἡχμαλωτίσθησαν ἢ ἐφονεύθησαν. Οὐδεμία τάξις, πειθαρχία καὶ οἰκτος ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς νικητάς, οἱ δποίοι καὶ τὴν πόλιν ἔκαυσαν.

Ο Κολοκοτρώνης μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἐπροστάτευσε τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ μὲ τὴν συνοδείαν τοῦ Πλαπούτα τοὺς ἀπέστειλεν ἀσφαλῶς μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ μὲ 17 κιβώτια, τὰ δποία περιείχον τοὺς θησαυρούς των. Ἀπὸ ἔκει αὐτοὶ κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ἡπειρον.

Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως, εἰς τὴν δποίαν οἱ Ἑλληνες εὗρον πλούσια λάφυρα καὶ δπλα, μὲ τὰ δποία ὠπλίσθησαν, ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐστερεώθη.

Ἐργασία: Νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ "Υμνου διὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπολίτσας καὶ νὰ γίνη ἀνάλυσις αὐτοῦ καὶ ἀπαγγελία. Νὰ γραφῇ εἰς τὸ τετράδιον συλλογῆς ποιημάτων.

Σφραγὶς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας.

Σφραγὶς Κολοκοτρώνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ 1821, ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ
ΚΑΙ ΝΗΣΟΥΣ

1. Ἡ Μάχη εἰς τὰς Θερμοπύλας
καὶ ὁ Ἀδανάσιος Διάκος

Ἡ Δυτικὴ Στερεά Ἑλλὰς (Αἴτωλοακαρνανία), ἀν καὶ εὐρίσκεται ἀτέναντι τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐπληροφορήθη ἀμέσως τὴν ἔξεγεο σιν τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἡμπόρεσε νὰ ἐπαναστατήσῃ ἀμέσως ἐξ αἰτίας τῆς θέσεώς της πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἡπείρου, ὅπου πολλὰ ἔχθρικὰ στρατεύματα διήρχοντο ἐκστρατεύοντα ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ Ἀνατολικὴ ὅμως Στερεά ἐπανεστάτησε σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον.

Καὶ πρῶτος ἐκινήθη ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν Σαλώνων (Ἀμφίσσης) Πανουργιᾶς, ὅπου μαζὶ μὲ ἄλλους ὀπλαρχηγὸὺς τὴν 27 Μαρτίου ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῶν Σαλώνων. Ὁ Χουρσίτ ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Στερεάς Ἑλλάδος ἐστειλεν ἐναντίον της τὸν Ὄμερο Βουώνην καὶ τὸν Κιοσσὲ Μεχμέτ μὲ 9.000 στρατὸν μὲ τὴν ἐντολήν, ἀφοῦ τὴν ὑποτάξουν, νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν Μουσταφάμπεην.

Τὰ πολυπληθῆ αὐτὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἀπεφάσισαν νὰ τὰ ἐμποδίσουν ὁ Πανουργιᾶς εἰς τὴν Χαλκοματᾶν μὲ 600 ἄνδρας, ὁ Διοβουνιώτης μὲ 400 εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Γρογοποτάμου καὶ ὁ Διάκος εἰς τὴν πλέον ἐπικίνδυνον θέσιν τῶν Θερμοπελῶν εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ μὲ 400 ἄνδρας.

Ο Ἀδανάσιος Διάκος ἐγεννήθη εἰς τὴν Μουσουνίτσαν τῆς Λεβαδείας καὶ δωδεκαετὴς εἰσῆλθεν εἰς Μοναστήριον, ὅπου ἔμαθε ὅλιγα γράμματα καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος. Ὁ Διάκος ὅμως ὑπερήφανος καὶ γενναῖος καθὼς ἦτο, γρήγορα ἥλλαξε τὰ οάσα τοῦ καλογήρου μὲ τὴν κλέφτικην στολὴν καὶ ὠρκίσθη πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ νὰ πολεμήσῃ μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος του. Ὁ νεώτατος καὶ ώραιότατος Διάκος ταχέως ἐφημίσθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ ὁ Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦ-

τοσος τὸν προσέλαβε πρωτοπαλήκαρόν του. Ὁ Αργότερον δὲ ἔγινεν ἀρματολὸς τῆς Λεβαδείας, ὅταν δὲ ὁ Ἀνδροῦτσος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ γενικὸς ἀρματολὸς τῆς Ρούμελης.

Οὐδὲν μάλιστα τοῦ Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Διοβουνιώτη καὶ τοὺς διεσκόρπισε. Κατόπιν ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Διάκου, τοῦ ὅποιον οἱ περισσότεροι ὅπλοφόροι, μόλις εἶδον τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν Τούρκων, ἔφυγαν. Ἐμεινε μόνος ὁ Διάκος μὲ 48 παληκάρια ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις των, ὅπως ἄλλοτε εἰς τὴν Ιδίαν θέσιν ἔμειναν ἀκλόνητοι ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας του διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὰ πολυπληθῆ καὶ τότε Περσικὰ στρατεύματα. Μερικοὶ προτείνουν εἰς τὸν Διάκον νὰ φύγῃ διότι ἡ θυσία του θὰ ἦτο ἀνώφελος· εἰς μάλιστα τοῦ προσφέρεται καὶ τὸν ἔπιπον του, ἀλλὰ ὁ ἥρως ἀπεκρίθη: «δ Διάκος δὲν φεύγει!» Ἐδέχθη μὲ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ὁμέδου καὶ μάχονται ώς λέοντες. Οἱ ἔχθροι ὅμως εἶναι πλῆθος καὶ οἱ ὀλίγοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀλαμάνας ἔπεσαν ὅλοι. Τέλος πληγώνεται καὶ ὁ ίδιος ὁ Διάκος καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν συλλαμβάνουν καὶ αἰμόφυρτον τὸν σύρουν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐκεῖ δὲ Ὁμέδος Βρυώνης προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Διάκον νὰ γίνη Τούρκος καὶ τοῦ ὑπερσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Ὁ Διάκος ὅμως μὲ περιφρόνησιν ἀπεκρίθη: «Ἐγὼ Ἐλλην καὶ Χριστιανὸς γεννήθηκα Ἐλλην καὶ Χριστινὸς θὲ νὰ πεθάνω». Θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν, τοῦ ἔφωναξεν ὁ Βρυώνης γεμάτος δργήν: «Ψῆσε με!» ἀπεκρίθη καὶ ὁ Διάκος μὲ ὑπεροφάνειαν, «ἡ Ἐλλὰς ἔχει πολλοὺς Διάκους!» Οἱ Τοῦρκοι τότε τὸν κατεδίκασαν εἰς τὸν σκληρότατον θάνατον: Νὰ ψηθῇ ζωντανός! Καὶ ὑπέφερεν ὁ ἥρως τὸ ἀφάνταστον αὐτὸ μαρτύριον χωρὶς φωνὴ νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ στόμα του, χωρὶς ἔνα δάκρυ νὰ βρέξῃ τοὺς δρυθαλμούς του. Μόνον ὅταν οἱ δήμιοι τὸν ἔφεραν

Ο Ἀθανάσιος Διάκος πληγώνεται καὶ ὁ ίδιος ὁ Διάκος καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸν συλλαμβάνουν καὶ αἰμόφυρτον τὸν σύρουν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐκεῖ δὲ Ὁμέδος Βρυώνης προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Διάκον νὰ γίνη Τούρκος καὶ τοῦ ὑπερσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Ὁ Διάκος ὅμως μὲ περιφρόνησιν ἀπεκρίθη: «Ἐγὼ Ἐλλην καὶ Χριστιανὸς γεννήθηκα Ἐλλην καὶ Χριστινὸς θὲ νὰ πεθάνω». Θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν, τοῦ ἔφωναξεν ὁ Βρυώνης γεμάτος δργήν: «Ψῆσε με!» ἀπεκρίθη καὶ ὁ Διάκος μὲ ὑπεροφάνειαν, «ἡ Ἐλλὰς ἔχει πολλούς Διάκους!» Οἱ Τοῦρκοι τότε τὸν κατεδίκασαν εἰς τὸν σκληρότατον θάνατον: Νὰ ψηθῇ ζωντανός! Καὶ ὑπέφερεν ὁ ἥρως τὸ ἀφάνταστον αὐτὸ μαρτύριον χωρὶς φωνὴ νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ στόμα του, χωρὶς ἔνα δάκρυ νὰ βρέξῃ τοὺς δρυθαλμούς του. Μόνον ὅταν οἱ δήμιοι τὸν ἔφεραν

εις τὸν τόπον, ποὺ θὰ τὸν ἔσούθλιζαν καὶ ἔστρεψε τοὺς ὁφθαλμούς του καὶ εἰδε γύρω τὰ καταπράσινα λιβάδια, τὰ ἀνθισμένα δένδρα, τὴν χαρούμενην ἄνοιξι τῆς Φύσεως, ποὺ ἔσυμβολιζε καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος, εἶπε:

«Γιὰ ἵδες καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη,
τώρα π' ἀγθίζουν τὰ κλαδιά καὶ θγάζει η γῆς χορτάρι».

Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως Στερεᾶς Ἑλλάδος, Θεσσαλίας, Μακεδονίας

Ἐργασίαι: Συζήτησις ἐὰν ὡφέλησε τὸν Ἀγῶνα ἡ θυσία τοῦ Διάκου καὶ διατί. Νὰ δοισθῇ εἰς τὸν χάρην ἡ θέσις τῆς Ἀλαμάνας. Νὰ εὑρεθῇ εἰς σύλλογήν δημοτικῶν τραγουδιῶν τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου. Νὰ γίνη ἀνάλυσις. Ἐπίσης νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τὸν τὸ ἄσμα ἔκτον ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου «Ἀθανάσιος Διάκος».

2. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

‘Ο Ὀδυσσεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ Γ. Ἀνδρούτσου (Ἀνδρίτσου) τοῦ συναγωνιστοῦ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1790 καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Κατσώνη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ἀνδρεῖος μὲν ὡραίον ἀνάστημα, δασύθριες, μὲν μύστακα παχὺν καὶ βλέμμα δέξιο. Λέγεται δὲ ὅτι εἰς τὸ τρέξιμον δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν φθάσῃ οὕτε δὲν γρηγορώτερος ἵππος καὶ ἐπηρδοῦσε ὑπεράνω πλατυτάτων τάφρων καὶ ἀμάξης φορτωμένης μὲν χόρτων. Ὁ Ὀδυσσεὺς δταν ἔμαθε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ φίλου του Διάκου καὶ ὅτι δὲν Ὅμερος Βρυώνης καὶ δὲν Μεχμέτ Κιοσσής διηνθύνοντο πρὸς τὴν Ἀμφισσαν ἀπεφάσισε μαζὶ μὲ τοὺς διπλαρχηγοὺς Διοβουνιώτην καὶ Πανουργιᾶν νὰ τοὺς ἔμποδίσῃ. Ἐσπευσε διὰ τοῦτο εἰς τὴν Γραβιάν, δπου ὑπῆρχε μικρὸν πλινθόκτιστον χάνι. Ἐκεῖ ἐφώναξεν εἰς τὰ παληκάρια του: «Παιδιά, πρέπει νὰ πιάσωμε αὐτὸν τὸ χάνι· δποιος θέλει νὰ ἔλθῃ μαζί μου ἀς πιαστῇ εἰς τὸν χορόν». Πρόσθυμοι ὄρμησαν 117 καὶ τραγουδοῦντες «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά» καὶ χορεύοντες εἰσῆλθον εἰς τὸ Χάνι, τοῦ δποίου ἐφράξαν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρας προχείρως καὶ ἥνοιξαν πολεμίστρας. Τὰς γύρω θέσεις κατέλαβον δὲν Πανουργιᾶς καὶ δὲν Διοβουνιώτης. Μετ’ διλίγον 28 Μαΐου ἐφθασαν καὶ οἱ Τοῦρκοι· προεπορεύετο εἰς Δερβίσης καὶ δὲν Ὀδυσσεὺς τὸν ἥρωτησεν ἀπὸ μίαν πολεμίστραν:

—Ποῦ πηγαίνεις Δερβίση;

—Νὰ σφάξω τοὺς γκιαούρηδες, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος.

‘Αλλὰ πρὸν προφθάση νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν του, δὲν Ὀδυσσεὺς τὸν ἐσημάδευσεν καὶ τὸν ἐρριψε νεκρὸν ἀπὸ τὸν ἵππον του.

Οἱ Τοῦρκοι μανιώδεις τότε ὄρμησαν νὰ καταλάβουν τὸ χάνι, ἀφοῦ ἐσκόρπισαν τοὺς Πανουργιᾶν καὶ Διοβουνιώτην. Οἱ Ἑλληνες δμως ἐσημάδευαν τόσον καλά, ὥστε τρεῖς ἐφόδους των ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἥναγκασαν τέλος νὰ ὑποχωρήσουν κατεντροπιασμένοι.

Τὸ βράδυ ἡ μάχη ἔπαυσε καὶ δὲν Ὅμερος ἐστειλε εἰς τὴν Λαμίαν νὰ τοῦ στείλουν πυροβόλα διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὸ χάνι. Τὴν γύντα δμως οἱ ἥρωϊκοὶ πολεμισταὶ ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ χάνι καὶ πατῶντες ἐπὶ τῶν ἀτάφρων ἀκόμη ἐχθρικῶν πτωμάτων, ἀνέβησαν εἰς τὸ βουνόν, δπου εὑρόν τοὺς συντρόφους των. Ἐκεῖ ἐμετρήθησαν καὶ ενῷηκαν ‘Ιωάννου Ἀγγελοπούλου. Ἰστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

ὅτι ἔλειπαν μόνον 6, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐφονεύθησαν 400 καὶ διπλάσιοι ἐπληγώθησαν. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἡρωϊκοῦ κατορθώματος τοῦ Ἀνδρούτσου οἱ Ἑλληνες εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἔστησαν μνημεῖον, ὅπου ἔχάραξαν τὸ ἐπίγραμμα :

«Μὲ λένε χάνι τῆς Γραβιᾶς, γιὰ χάνι μὲ εἶχαν κτίσει,
μὰ ὁ γυιὸς τὸ Ἀνδρούτσου μὲ ἔκαμε τῆς Δέξας ρημποκλήσι».

Ἐργασίαι: Νὰ ὁρισθῇ εἰς τὸν χάρτην ἡ Γραβιά καὶ ἡ τοποθεσία, ὅπου εὑρίσκετο τὸ ίστορικὸν χάνι. Νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ ποίημα τοῦ Γ. Ζαλοκώστα «Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς».

3. Ἡ μάχη εἰς τὰ Βασιλικά (25—26 Αύγούστου).

Οὐ μέρος Βρυσώνης ἥλπιζε νὰ διέλευθη τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν· Ἐλλάδα ἀνευ σπουδαίας μάχης διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ ὅμως εὑρῆκεν εἰς τὴν Γραβιάν τόσην καρτερικὴν ἀντίστασιν, ἐσκέφθη, ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον νὰ προχωρήσῃ, ἐφ' ὃσον τὰ νῶτα του δὲν ἤσαν ἀσφαλισμένα. Ἀπεφάσισε διὰ τοῦτο νὰ εἰσηγεύσῃ τὴν Βοιωτίαν, τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Ἀττικήν, καὶ κατηγορύθησε πρὸς τὴν Λεβάδειαν, τὴν ὅποιαν καὶ κατέλαβεν. Ἐκεῖ ἀφῆκε τὸν Κιοσσὲ Μεχμέτ καὶ αὐτὸς ἐπέρασε εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ ἀφοῦ διεσκόρπισε τοὺς ἐπαναστάτας μετέβη εἰς τὴν Ἀττικήν, διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέστρεψε εἰς τὴν Εὔβοιαν, ὅπου εἰς τὰ Στῦρα διέλυσε τοὺς συγκεντρωθέντας ἐπαναστάτας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφθασαν εἰς τὴν Λαμίαν ἄλλαι δύο πολυπληθεῖς στρατιαὶ ὑπὸ τὸν Δεμίο Ἰσάρο καὶ ὑπὸ τὸν Μπεϋράμ πασάν.

Αἱ δυνάμεις ὅμως αὐταὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμέρου. Οἱ Ἑλληνες ὅταν ἔμαθαν ὅτι ὁ Τουρκικὸς αὐτὸς στρατὸς ἐφθασεν εἰς τὴν Λαμίαν, κατὰ πρότασιν τοῦ Διοβουνιώτου ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Διὰ τοῦτο ἐτρεξαν εἰς τὴν Λοκρίδα μὲ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Γκούραν νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν **Βασιλικά**. Ἐκεῖ ἔγινε φοβερὰ μάχη, δύποτε κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἥκούσθη βροντώδης φωνή: «Ἐρχεται ὁ Ὄδυσσεὺς» καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐξώρμησαν μὲ τὰ ξίφη των οἱ Ἑλληνες καὶ ἐτρεψαν τὸν στρατὸν ἐκεῖνον τοῦ ὑπερηφάνου Μπεϋράμ εἰς ἀτακτον φυγὴν καταδιώκοντες καὶ σφάζοντες αὐτοὺς μέχρι βαθείας νυκτός. Τόσος δὲ μεγάλος τρόμος τοὺς κατέλαβε, ὥστε ἐνῶ διενυκτέρευσαν εἰς τὴν

Πλατανιάν ἀνεχώρησαν τὰ ἔξημερώματα τῆς ἀλλης ὥμερας διὰ τὴν Λαμίαν καὶ ἐγκατέλειψαν ἀπὸ τὴν βίαν καὶ τὸν τρόμον, ποὺ τοὺς κατεῖχεν ἀκόμη, ὅλας σχεδὸν τὰς ἀποσκευάς των. Ἀφοῦ δὲ διέβησαν τὸν Σπερχειὸν ἀπέκοψαν τὴν γέφυραν διὰ νὰ μὴ τοὺς προφθάσουν οἱ νικηταὶ Ἑλληνες, οἱ δποῖοι κατόπιν ἐπὶ πέντε ὥμερας συνελάμβανον καὶ ἐφόνευνον τοὺς ἔδω καὶ ἐκεῖ διασκορπισμένους Τούρκους. Ἡ νίκη αὐτή, ἀνταξία μὲ τὴν νίκην τοῦ Βαλτετσίου, ἐστέργεωσε τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ὁ Ὄμηρος Βοωνῆς καὶ ὁ Κιοσσὲ Μεχμέτ δὲν ὥμπροεσαν νὰ συνδράμουν τὸν Μπεύραμ, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ καταβάλουν τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Εύβοιαν καὶ τὴν Ἀττικήν. Διὰ τοῦτο ἡναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν κατεντροπιασμένοι εἰς τὴν Ἡπειρον.

Ἐργασίαι: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῆς θέσεως, ὃπου συνεκροτήθη ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν. Χαρτογραφία περιοχῆς μέχρι Λεβαδείας.

4. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτ. Στερεάν Ἑλλάδα.

Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γραβιάν καὶ τὸ Βαλτέτσι ἐνεθουσίασαν τόσον τοὺς Ἑλληνας τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅτε ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἐπαναστατήσουν. Διὰ νὰ βολιδοσκοπήσουν τὴν κατάστασιν ὁ Μακρῆς καὶ ὁ Ἀλεξάνης Βλαχόπουλος ἐφόνευσαν εἰς τὴν θέσιν Μαυρομάτι τοὺς Τούρκους Σπαχῆδες, εἰσπράκτορας. Οἱ Τούρκοι δταν ἔμαθαν τὸ γεγονός αὐτό, δπως καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔτρεξαν δι' ἀσφάλειαν νὰ κυρφθοῦν εἰς τὰ φρούρια. Ὅταν ὅμως τὴν 29 Μαΐου ὁ Μακρῆς καὶ οἱ ἄλλοι δπλαρχηγοὶ παρουσιάσθησαν εἰς Μεσσολόγγιον καὶ Αίτωλικόν, γνωρίζοντες οἱ Τούρκοι τί τοὺς ἐπεργίμενε, παρέδωκαν τὰ ὅπλα των καὶ ἀνεχώρησαν διὰ μεγαλυτέρων ἀσφάλειαν εἰς Ἀγρίνιον. Οἱ δπλαρχηγοί, ἀφοῦ ἐπανεστάτησαν τὸ Ξηρόμερον, τὴν Βόνιτσαν, τὴν Ναύπακτον, τὸ Καρπενήσιον, ἐπολιύρκησαν καὶ τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὸ κατέλαβον τὴν 10 Ιουνίου. Ὅταν δὲ ἐπληροφορήθησαν δτι Τουρκικαὶ δυνάμεις κατήρχοντο διὰ τὴν κατάληψίν του καὶ μὴ ἔχοντες ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ νὰ κρατήσουν ἄμυναν, τὸ κατέκαυσαν διὰ νὰ μὴ εῦρῃ δ ἐχθρὸς στέγην καὶ τρόφιμα. Ἐπειτα κατέλαβον ὅλας τὰς ἐπικαίρους θέσεις διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα νὰ κατέλθουν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον. Ἐξαιρετικὴν δὲ δυσκολίαν ἐπέφερον εἰς τὸν Ἰσμαήλ πασάν Πλιάσαν μὲ τὴν κατάληψιν τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους. Φοβερὰ μάχη συνεκροτήθη τὴν 17 Ιουνίου εἰς τὴν θέσιν Λαγκάδα,

δπου ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔπαθε παγωλευθρίαν. Δὲν συνέβη δμως τὸ
ἴδιον καὶ εἰς τὴν Ναύπακτον. Οἱ ἐπαναστάται ἐπολιορκήθησαν καὶ
ἀπὸ Ἑηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἐνικήθησαν, πολλοὶ δὲ ἐσφάγησαν
ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δποῖοι κατέλοιθον τὴν Ναύπακτον καὶ κατώρ-
θωσαν νὰ τὴν κρατήσουν ὑπὸ τὴν κατοχήν των καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τοῦ Ἀγῶνος. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου ἀπὸ θα-
λάσσης διερχίσθη ὁ ἥρως Γεώργιος Παξινδός Ἀνεμογιάννης, ὁ δποῖος
θελήσας νὰ πυροπολήσῃ τουρκικὸν πλοῖον συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους καὶ ὑπέστη τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ψηθεὶς ζων-
τανός.

‘Η Ἐπανάστασις δμως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας είχεν ἐξασ-
φαλισθῆ καὶ τότε οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δημ. Μακρῆς, Γεώργ. Βαρνακιώ-
της, Βλαχόπουλος καὶ ἄλλοι συνέστησαν μικρὸν Γερουσίαν διὰ νὰ
διευθύνῃ τὸν Ἀγῶνα.

Ἐργασία: Νά δρισθῆ ἡ θέσις τῆς Ναυπάκτου εἰς τὸν χάρτην. Συζήτη-
σις διὰ τὸ ὀχυρὸν τῆς θέσεως. Ιστορία τῆς Ναυπάκτου. Ποῖοι κατεῖχον πρὸ
τῶν Τούρκων τὴν Ναύπακτον.

5. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν-Μακεδονίαν.

Τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Θεσσαλικὴν Μαγνησίαν προπαρε-
σκεύασεν ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ ἥρχισε κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1821

ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καπετάν
Μπασδένη ἀρματολοῦ τοῦ Πηλίου.
Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπέτυχε καὶ μάλιστα
ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γαζῆ συνε-
στήθη εἰς Βελεστίνον καὶ Βουλὴ τῆς
Θετταλομαγνησίας. Ἐναντίον δμως
τῶν ἐπαναστατῶν ἐπετέθη ὁ Δράμα-
λης μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ διὰ
τοῦτο ἡ Ἐπανάστασις ἔδω μετὰ μίαν
ἔβδοιμάδα σχεδὸν ἐξεφυλλίσθη. Πα

ρέμειναν δὲ μόνον ἐπαναστατημένα
μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1823 τὸ Τσίκκερι καὶ τὰ χωρία Λασκος
καὶ Ἀργαλαστή. Κατόπιν δμως ὅλα τὰ χωρία ἐπροσκύνησαν. Δυσ-
τυχῶς καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἡ
Ἐπανάστασις κατεπνίγη. Τὰ Ἀγραφα ὑπετάγησαν, αἱ κωμοπόλεις
Καλαρρυτῶν καὶ Συρράκουν ἐπυροπολήθησαν καὶ ἡ ἐπαρχία Ἀσπρο-
ποτάμου κατέθεσε τὰ ὅπλα. Ἄλλα καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακε-

Σφραγίς Δυτ. Χ. Ἐλλάδος.
μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1823 τὸ Τσίκκερι καὶ τὰ χωρία Λασκος
καὶ Ἀργαλαστή. Κατόπιν δμως ὅλα τὰ χωρία ἐπροσκύνησαν. Δυσ-
τυχῶς καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἡ
Ἐπανάστασις κατεπνίγη. Τὰ Ἀγραφα ὑπετάγησαν, αἱ κωμοπόλεις
Καλαρρυτῶν καὶ Συρράκουν ἐπυροπολήθησαν καὶ ἡ ἐπαρχία Ἀσπρο-
ποτάμου κατέθεσε τὰ ὅπλα. Ἄλλα καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακε-

δονίαν, τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὸ "Άγιον" Ὀρος, παρὰ τὴν γενναιότητα, τὴν δύοιαν ἐπέδειξαν οἱ διπλαρχηγοὶ κατεπνίγη ἡ Ἐπανάστασις ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων Τουρκικῶν δυνάμεων.

"Ομως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν κατέβηκαν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα δπου, ἐνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτας καὶ ἐπολέμησαν μαζί των. Τοιουτορόπως καὶ οἱ Μακεδόνες ἀγωνισταὶ ἐβοήθησαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Ἐργασίαι: Νὰ συγκεντρώσουν οἱ μαθηταὶ βιογραφικὰ σημειώματα περὶ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, καθὼς καὶ εἰκόνας διαφόρων τόπων τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Ἀγίου Ὀρους; καὶ νὰ γίνη ἀνακοίνωσις καὶ ἐπίδειξις αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν.

6. Ἐπανάστασις τῶν νήσων τοῦ Αίγαίου Πελάγους.

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αίγαίου Πελάγους ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως αἱ Σπέτσαι (26 Μαρτίου), ἡκολούθησαν τὰ Ψαρά (29 Μαρτίου) καὶ κατόπιν ἡ Ὑδρα (16 Ἀπριλίου). Τὸ παρόδειγμα τούτων ἐμιμήθησαν ἡ Εύβοια, ἡ Σάμος, ἡ Ρόδος, ἡ Κερκητη, ἡ Κύπρος, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι νήσοι τοῦ Αίγαίου Πελάγους.

Κυρίως δύος ἡ τιμὴ τῶν ναυτικῶν ἀγώνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἀνήκει εἰς τὰς τρεῖς πρώτας νήσους διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, αὐταὶ μόναι συνεισέφερον 176 πλοῖα, ἐκ τῶν δύοιων 92 ἡ Ὑδρα, 44 αἱ Σπέτσαι καὶ 40 τὰ Ψαρά· οἱ δὲ, ναῦται τῶν πλοίων αὐτῶν ἀνήρχοντο περίπου εἰς 10.000. Διὰ λόγους δέ, τοὺς δύοις αὐτὰ ἥσαν ἐξωπλισμέας καὶ ἔτοιμα διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἐν-

Ἡ Μπουμπουλίνα

τὸς δὲ τῶν πλοίων καὶ χρήματα πολλὰ διέθεσαν. Εἰς 20 ἑκατομμύρια δραχμῶν ὑπολογίζονται τὰ χρήματα, τὰ ὅποια προσέφερον αἱ νῆσοι αὐταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκ τῶν χρημάτων δὲ τούτων τὰ ἡμίση προσέφερεν ἡ "Υδρα μόνη". Ἀλλὰ ἡ "Υδρα διὰ τὸν Ἀγῶνα ἔδωκεν καὶ ἐκλεκτοὺς ἄνδρας, δπως τὸν ἀνδρεῖον καὶ συνετὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην καὶ τὸν ἔξοχώταταν τότε πολίτην Λάζαρον Κουντουριώτην, ὁ δποῖος διηγήθυνε σχεδὸν ὅλον τὸν ναυτικὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ διέθεσε δι' αὐτὸν ἐκ τῆς περιουσίας του 2.000.000 δραχμάς.

Αἱ ζημίαι, τὰς ὅποιας ἐπέφερον εἰς τὸν Τουρκικὸν στόλον αἱ νῆσοι αὐταί, ὑπῆρξαν ἀνυπολίγιστοι. Εὐθὺς ἀμέσως οἱ Σπετσιῶται

ἀπέστειλαν 7 πλοῖα εἰς τὰ Ἀσιατικὰ παράλια καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Μήλου συνέλαβον δύο τουρκικὰ πολεμικὰ πλοῖα μὲ δλον τὸ πλήρωμά των καὶ ἐν μεταγωγικὸν φορτωμένον μὲ πολεμοφόρδια. Δύο ἄλλα πλοῖα μὲ τὴν Μπουνυπούλιναν ἀπέκλεισαν κατὰ θάλασσαν τὰ φρούρια τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς καὶ τῆς Πύλου. Ὁ Ψαριανὸς Παπανικολῆς μὲ 7 πλοῖα εἰς τὰ παράλια τῆς Σμύρνης ἐβύθισεν ἐν πολεμικὸν καὶ συνέλαβε 7 φορτηγά, τὰ ὅποια ἐφερον πολεμικάς ἀποσκευάς καὶ 450 στρατιώτας. Ἐπίσης κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Αἴγανου καὶ ἤρπασαν 23 κανόνια, ἀρκετὰ πολεμοφόρδια καὶ ἐξηνάγκασαν δύο

ἐκθρικὰ πλοῖα νὰ πέσουν εἰς τὴν ξηράν. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς "Υδρας τὰ πλοῖα τῶν τριῶν νήσων ἦνώθησαν μὲ ναύαρχον δλον τοῦ στόλου τὸν Ἰάκωβον Τομπάξην. Ὁ ἥνωμένος αὐτὸς στόλος ἐξεπλευσεν μέχρι τῆς Χίου διὰ νὰ ἐνεργήσουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς νῆσου, ἀλλὰ πρὶν φθάση ἐκεῖ κατεβύθισε διάφορα τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ δομητήριά του φέρων πλουσιώτατα λάφυρα.

"Οταν δὲ ἐπληροφορήθησαν, δτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ

Ο Ανδρέας Μιαούλης.

νὰ τροφοδοτήσῃ τὰ παράλια φρουράια τῆς Πελοποννήσου, τὰ δύοια ἐποιλιόρχουν οἱ Ἑλληνες, ἀμέσως δὲ Ἐλληνικὸς στόλος ἔξεκίνησε πρὸς συνάντησίν του. Συνήντησαν δὲ κατὰ πρῶτον τὴν τουρκικὴν φρεγάταν «Κολοσσός» μὲ 84 κανόνια καὶ ὥρμησαν εἰς καταδίωξίν της καὶ τὴν ἔξινάγκασαν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς Λέσβου.

Ἐπίσης διὰ σφοδροῦ πυροβολισμοῦ ἤγάγκασαν καὶ τὰ ἄλλα τουρκικὰ πλοῖα νὰ δπισθοχωρήσουν. Τὴν δὲ φρεγάταν, ποὺ κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ ἀπεφάσισαν νὰ τὴν πυροπολήσουν. Τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν ἐπιχείρησιν ἐπέτυχεν δὲ ἀνδρεῖος Ψαριανὸς πλοιάρχος **Παπανικολῆς**, παρὸ δὲ τὸν σφοδρὸν βομβαρδισμὸν ποὺ ἐδέχθη. Τὸ μέγα ἐκεῖνο δίκροτον μὲ τὰ 84 τηλεβόλα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, τὸ δὲ πλήρωμά του ἐκ 1.100 ἀνδρῶν ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῇ καὶ ἐπνίγη. Ὁ Παπανικολῆς μετὰ τῶν συντρόφων του ἐπέστρεψαν εἰς τὰ δρυμητήριά των σῆροι καὶ ἐτέλεσαν δοξολογίαν.

Ἐργασίαι: Νὰ συγκεντρώσουν οἱ μαθηταὶ βιογραφικὰ σημειώματα διὰ τὸν Λάζ. Κουντουριώτην, Ἀνδρ. Μιαούλην, Ἰάκωβον Τομπάζην καὶ Μπουμπουλίνας. Ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν. Νὰ ἐπιδειχθοῦν αἱ εἰκόνες Ὅδρας Σπετσῶν, καὶ Ψαρῶν.

Ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις

Ἀμέσως μόλις ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις οἱ Ἑλληνες ἀντελήθησαν, δτι ἐπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μία Ἐπιτροπὴ διὰ νὰ διευθύνῃ τὸν Ἀγῶνα καὶ εἰδομεν, δτι δ Πετρόμπεης μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν συνέστησε τὴν «Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν» καὶ οἱ ἄλλοι ὅπλαρχηγοι τῆς Ἀχαΐας συνέστησαν τὸ «πολεμικὸν Διευθυντήριον». Αἱ ἐπιτροπαὶ ὅμως αὐταὶ λόγω τῶν διαφόρων προσωπικῶν φιλοδοξιῶν, μᾶλλον σύγχυσιν ἐπέφερον παρὰ τάξιν καὶ διοίκησιν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐξέχοντες συνῆλθον κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαΐου εἰς τὴν μονὴν τῶν **Παλτεζῶν** πρὸς νότον τῆς Τριπόλεως καὶ ὥρισαν μίαν ἐπιτροπὴν τὴν ὅποιαν ωνόμασαν **Γερουσίαν** τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν Ἐπανάστασιν.

Οταν ὅμως κατὰ τὰς ἀοχὰς Ἰουνίου ἤλθεν εἰς τὴν Ἐλλάδα δὲ Δημήτριος Ὅψηλάντης ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ἐζήτησε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἄλλα

οι ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦσαν σύμφωνοι. Κατόπιν ὅμως ἐδέχθησαν νὰ γίνη ὁ Ὑψηλάντης ἀρχιστράτηγος, ἀλλὰ καὶ νὰ συμβουλεύεται τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, μέχρις ὅτου πέσει ἡ Τρίπολις. Τότε θὰ ἐκαλεῖτο Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὅλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἥ δοπιά θὰ καθώριζε τὴν διοίκησιν τῆς Ἐπαναστάσεως γενικῶς.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἥλθον εἰς Πελοπόννησον καὶ οἱ Φαναριώται Θεόδωρος Νέγρης καὶ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, καὶ ἐπειδὴ ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς δὲν εἶχε διοίκησιν Ἀγῶνος οἱ δύο αὐτοὶ ἀνέλαβον νὰ σχηματίσουν διοίκησιν καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοιουτορόπως ὁ Νέγρης ἐσχημάτισε μαζὶ μὲ ἄλλους ἄρχοντας τὴν Γερουσίαν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐσχημάτισε τὴν Γερουσίαν τῆς Δυτ. Στερεᾶς Ἑλλάδος.

“Οπως εἶχε συμφωνηθῆ, μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Τριπόλεως ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἐκάλεσε τοὺς Ἑλληνας ὅλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων νὰ ἐκλέξουν ἀντιπροσώπους των διὰ νὰ γίνη Συνέλευσις ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἐθνους, διὰ τῶν δοπίων θὰ ὠρίζετο ὁ τρόπος τῆς κατεύθυνσεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ ἡ διοίκησις αὐτῆς. Πραγματικῶς οἱ ἀντιπρόσωποι ἐξελέγησαν καὶ συνῆλθον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον τὴν 20 Δεκεμβρίου 1821. Ἡ Συνέλευσις αὐτὴ ὠνυμάσθη: Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις Ἐπιδάυρου.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐθνους κατὰ τὴν Συνέλευσιν αὐτὴν συνετήτησαν καὶ καθώρισαν τὴν διοίκησιν τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἀγῶνος, καθὼς καὶ τὴν διοίκησιν ὅλοκλήρου τῆς Χώρας ἀπὸ τῆς 1ης Ιανουαρίου 1822 μέχρι τέλους.

1) Ἐψήφισε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα σύμφωνα μὲ τὸ δοπίον θὰ διοικεῖτο ἡ χώρα καὶ συγχρόνως ἀνεκήρυξεν ἐπίσημον θρησκείαν τῆς Ἑλλάδος τὴν Χριστιανικὴν Ὁρθόδοξον.

2) Ἀφῆκε τὰς τοπικὰς Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀλλ’ ὅμως ὑπεράνω αὐτῶν ὥρισε δύο ἔξουσίας:

α') Τὴν Νομοθετικήν, δηλαδὴ τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα, τὸ δοπίον ἀπετελεῖτο ἀπὸ βουλευτὰς ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ δοποὶ ἔογον εἴζον

νὰ νομοθετοῦν, δηλαδὴ νὰ δρίζουν τοὺς διαιφόρους νόμους καὶ νὰ ψηφίζουν αὐτούς. β') Τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐξουσίαν, δηλαδὴ τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα, τὸ δποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πέντε ἄνδρας, τοὺς δποίους ἔξελεγον οἱ βουλευταὶ καθήκοντα εἰχε νὰ ἐφαιδροῦζη τοὺς νόμους καὶ νὰ διοικῇ τὰ πάντα. Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος ἔξελεγη δὲ Ὑψηλάντης καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος δὲ Μαυροκορδᾶτος.

Καί, τέλος, ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις Ἐπιδαύρου, ἀφοῦ ἐδέχθη ὡς σύμβολον τῆς Ἐθνικῆς Σφραγίδος τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ὡς σημαίαν Ἐθνικὴν τὴν κυανόλευκον καὶ ὥρισεν ὡς τόπον τῆς ἐδρᾶς καὶ τῶν δύο σωμάτων τὴν Κόρινθον, διελύθη διὰ νὰ συνέλθουν πάλιν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐθνός μετὰ ἓν ἔτος.

Ἐρωτήσεις καὶ Ἐργασία: Διατί ἔξελεγη ἡ Ἐπίδαυρος διὰ νὰ γίνη ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις; Διατί δὲ Δημος. Ὑψηλάντης ἔξελεγη Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος; Νὰ συγκεντρώσετε διαιφόρους βιογραφικὰς πληροφορίας διὰ τὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέρονται καὶ διάφορα ποιήματα σχετικά μὲ τὴν σημαίαν μας καὶ νὰ γίνουν ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν.

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ 1822

1. Οἱ Σουλιῶται καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς πρός αὐτούς βοηθείας ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον.

“Οταν κατὰ τὸν Ιανουάριον τοῦ 1822 δὲ Χουρσίτ πασάς κατέβιλε τὸν Ἀλὴ πασάν, ἐστράφη αὐτοπροσώπως ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Σουλιῶται εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Σούλι διότι ἐβοήθησαν τὸν Ἀλὴ πασάν. Πρῶτα δύμως εἶχον συνεννοηθῆ μὲ τὸν Πασόμπεην διὰ τὴν ἐγκατάστασίν των διότι ἐβοήθουν τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα. Ἐπειδὴ δύμως δὲ Πασόμπεης τοὺς ἐγέλασεν, ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀλῆ καὶ ἔτσι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Σούλι. Διὰ τὴν παρασπονδίαν αὐτὴν τοὺς ἐπολεμοῦσαν τώρα τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα καὶ διὰ τοῦτο οἱ Σουλιῶται ἔηκολούθουν νὰ μάχωνται ἐναντίον τῶν Τούρ-

κων. Είδεν δημοσίτης διά τοῦ δὲν ἦτο εὔκολον καὶ ἀνέθεσεν τὴν πολιορκίαν τῆς *Κιάφας* εἰς τὸν Ὁμέρο Βρυώνην αὐτὸς δὲ ἔφυγεν εἰς τὴν *Λάρισαν* διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ στρατεύματα διότι ἀνυπομονοῦσε νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ἐπολιόρκησε τὴν Κιάφαν τόσον στενῶς, ὥστε ἡ πεῖνα νὰ κατορθώσῃ καὶ πάλιν ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν εἶχον κατορθώσει τὰ ὅπλα. Οἱ Σουλιώται εἶχον στείλει τὸν *Μάρκον Μπότσαρην* νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβερνητικήν. Ματαίως δημοσίτης αὐτήν, διότι αἱ ἀποσταλεῖσαι ἐνισχύσεις εἶχον πολλὰς περιπτείας καὶ δὲν ἔφθιασαν.

Ο Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Πρόεδρος τότε τῆς Κυβερνήσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Σουλίου. Διὰ τοῦτο ἀνεκώρησε τὴν 17 Μαΐου καὶ ἔφθιασεν εἰς Μεσολόγγιον τὴν 23 τοῦ ίδίου μηνός. Ἐκ Μεσολογγίου ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέστειλε τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην μὲ 500 ὅπλοφόρους καὶ 4 πλοῖα εἰς τὸ *Φανάριον*, λιμένα τῆς Ἡπείρου, ὃ διόποιος

ἀπέχει ἀπὸ τὴν Κιάφαν 5 ὥρας διὰ νὰ τριφοδοτήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Ἐκεῖ δημοσίτης ἐδέχθησαν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν διόποιαν, δυστυχῶς, ἐφονεύθη ὁ ἥρως τοῦ Βαλτετσίου *Κυριακούλης Μαυρομιχάλης*. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες καταλυπημένοι διὰ τὸν θάνατὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπέστρεψαν εἰς Μεσολόγγιον μαζὶ μὲ τὸν νεκρὸν τοῦ Κυριακούλη, τὸν διόποιον ἐκήδευσαν μεγαλοπρεπῶς.

Ο Μαυροκορδάτος ἐξεστράτευσεν καὶ αὐτὸς διὰ ἔηρᾶς διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸ Σούλι, καὶ τὴν 9 Ἰουνίου ενδισκετο εἰς τὸ χωρίον *Κομπότι*, ποὺ ἀπέχει 2 ὥρας ἀπὸ τὴν *Αρταν* φέρων 3.000 στρατὸν ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ πολλοὺς φιλέλληνας. Ἐκεῖ τὴν ἐπομένην τοὺς ἐπετέμησαν 500 Τούρκοι ἵππεῖς, τοὺς διόποιους οἱ Ἑλληνες καὶ φιλέλληνες τοὺς ἐτρεψαν εἰς ἀτακτον φυγὴν καταδιώκοντες αὐτοὺς μέχρι τῆς *Αρτας*.

2. Ἡ μάχη εἰς τὸ χωρίον Πέτα.

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ Μαυροκορδάτος ἐμοίρασε τὸν στρατὸν τοὺς εἰς δύο σώματα. Καὶ τὸ ἐν σώμα διέταξεν ὑπὸ τοὺς *Μάρκον Μπότσαρην* καὶ *Βαρνακιώτην* νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν Κιά-

φαν διὰ τῶν **Πέντε Πηγαδίων**, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ τὸν Γερμανὸν φιλέλληνα **Νόρμαν** εἰς τὸ χωρίον **Πέτα**, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς τὴν **Δαγκάδαν** διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ προμηθείας τοῦ στρατοῦ. Καὶ οἱ περὶ τὸν Μπότσαρην μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον **Πλάκα** ἐδέχθησαν τὴν ἐπιθεσιν (29 Ἰουνίου) ἵσχυρῶν Τουρκικῶν δυνάμεων. Μέχρι τῆς μεσημβρίας ἡ μάχη ἦτο ἴσοπαλος διότι οἱ Ἑλληνες ἀπέκρουν τοὺς ἐχθροὺς μετὰ μεγάλης γενναιότητος. Κατόπιν ὅμως, ὅτε ἦλθεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς βοήθεια, ἀπέκαμαν καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ δοισθοχωρήσουν εἰς τὸ χωρίον **Πέτα** εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Ἐκεῖ τὴν 4ην Ἰουλίου ἐπετέθη ἐναντίον των ὁ Ρεσίτ πασάς, τὸν δοποῖον οἱ Τούρκοι ὀνόμαζον Κιουταχῆν, μὲ ἵσχυρότατον ἱππικὸν καὶ ἀρκετὰς πεζικὰς δυνάμεις. Οἱ περισσότερος τουρκικὸς στρατὸς προσέβαλλε κατὰ μέτωπον τὸ χωρίον, ὅπου ἦσαν στρατοπεδευμένοι οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ φιλέλληνες, αἱ ἄλλαι δὲ τουρκικαὶ δυνάμεις ὥρμησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῶν στρατοπεδευμένων ὅπισθεν τοῦ χωρίου. Ή μάχη ἤχοισεν κατὰ μέτωπον καὶ τὸ φονικὸν πῦρ τῶν Ἑλλήνων ἀραιώνει τὰς τουρκικὰς φάλαγγας, ἀλλὰ πάλιν ἀνασυντάσσονται καὶ δρομοῦν ἀκατάσχετοι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν δρμήν των ἀνακόπτει ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλέλλήνων. Παρὸ δὲ ὅμως τὴν γενναιότητα, μὲ τὴν δοποίαν ἐπολεμοῦσαν οἱ Ἑλληνες δὲν ἡμπόρεσαν νὰ συγκρατηθοῦν, διότι ἐκυκλώθησαν ἀπὸ παντοῦ καὶ ἡναγκάσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας νὰ δοισθοχωρήσουν καὶ νὰ φύγουν καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τοῦ Κιουταχῆ.

Τοιουτορόπως οἱ Τούρκοι ἔγιναν κύριοι τοῦ Πέτα καὶ ἔλαβον δῆλας τὰς τροφάς, τὰ πολεμοφόδια τὰ κανόνια καὶ τὴν σημαίαν τῶν φιλέλλήνων. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐχάθη δλον τὸ ἄνθος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καθὼς καὶ δ ἀνδρεῖος φιλέλλην **Τορέλλας**.

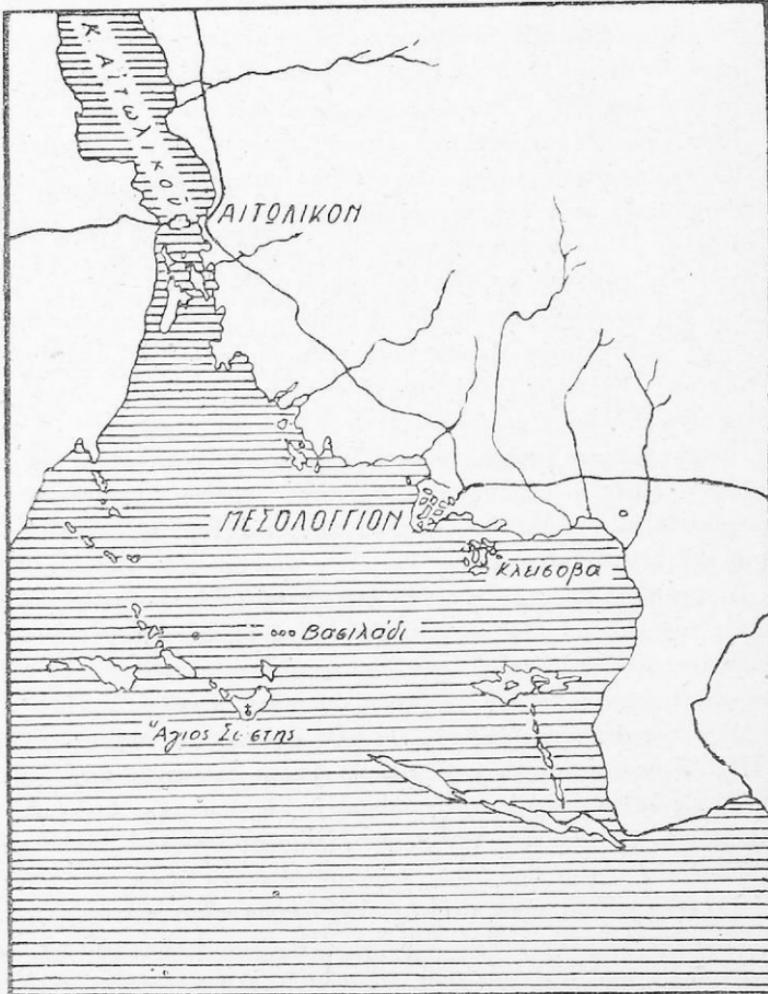
Μετὰ τὰς ἀποτυχίας αὐτὰς τῶν Ἑλλήνων εἰς Φανάριον; Πλάκαν καὶ Πέτα ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπέτυχε καὶ οὐδεμία πλέον ἐλπὶς ὑπῆρχεν νὰ λυθῇ ἡ πολιορκία τῆς Κιάφας. Διὰ τοῦτο οἱ Σουλιῶται πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν πεῖναν, ἡναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὴν Κιάφαν εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπὸ τὸν δρόν, νὰ φύγουν πάλιν εἰς τὴν Ἐπτάνησον ὑπὸ τὴν συνοδείαν **Ἀγγλικῶν πλοίων**.

Ἐργασίαι: Κρίσεις διὰ τὴν στρατηγίαν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ συμπεράσματα. Νὰ δοισθῇ εἰς τὸν ζάρτην ἡ πορεία τῶν στρατευμάτων ἐκ Μεσολογγίου εἰς Κομπότη, "Αρταν, Κιάφαν καὶ Πέτα. Οἱ θρύλοι διὰ τὸ γεφύρι τῆς "Αρτας. Ἐπεξεργασία σχετικοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

3. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κιάφας ὁ Ὁμέρος Βρυώνης καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐποιησάντων τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ἔηρᾶς, ὁ Ἰουσοὺφ δὲ ἀπὸ θαλάσσης (25 Ὀκτωβρίου 1822).

Τὸ Μεσολόγγιον εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν

Χάρτης τοῦ Μεσολογγίου

⁷Αχελώου (Φίδαρη) καὶ Εὐήνου (⁷Ασπροποτάμου). Τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν διότι «ἡτο τὸ κλειδί», ὅπως λέγομεν, μεταξὺ Στερεᾶς Ἑλλάδος, Πελοποννήσου καὶ Ἰονίων νήσων. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἑλλῆνες μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Πέτα καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου, ἐθεώρησαν τὸ Μεσολόγγιον ὡς τὸ καλύτερον μέρος διὰ νὰ κρατήσουν ἀμυναν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ τείχος ὅμως τῆς πόλεως ἦτο ἐρειπωμένον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ μόνον 14 παλαιὰ κανόνια ὑπῆρχον οἱ δὲ μάχιμοι ἄνδρες μόλις ἔφθιαν τοὺς ἔξακοσίους. Ἐπίσης καὶ αἱ τροφαὶ μόλις θὰ ἐπήρκουν δι’ ἓνα μῆνα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ φίλοι τοῦ Μαυροκορδάτου τὸν συνεβούλευσαν νὰ φύγῃ διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ἀσκόπως. ‘Ο Μαυροκορδάτος ὅμως ἀπήντησεν: «Ἐὰν ἔγὼ φύγω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον οἱ Τοῦρκοι θὰ τὸ ὑποτάξουν καὶ τότε πολὺ εὔκολα θὰ περάσουν εἰς τὰς Πάτρας καὶ θὰ ὑποτάξουν δλόνιληρον τὴν Πελοπόννησον καὶ τότε τὰ πάντα ἔχαθησαν. Διὰ τοῦτο ἔγὼ δὲν φεύγω, ἀλλὰ θὰ ἀποθάνω ἔδω». «Καὶ ἔγω! ἀνέκραξεν γεμάτος θάρρος ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Τοιουτορόπως δλοι ἀπεφάσισαν νὰ παραμείνουν καὶ νὰ ὑπερασπίσουν τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐπειδὴ ὅμως ἔγγωριζον τὴν ἀδυναμίαν των, διὰ νὰ κερδίσουν χρόνον μέχρις ὅτου φθάσουν ἐνισχύσεις, ἥχισαν διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ὁμέρο Βρυώνην διὰ τὴν παράδοσιν δῆθεν τῆς πόλεως. Ὄταν δὲ ἦλθεν ὁ Μιαούλης μὲ 7 πλοῖα καὶ ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἔφερε τροφάς εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ χιλίους πολεμιστὰς, ἔγραψιν εἰς τὸν Ὁμέρο Βρυώνην: «”Ἄν θέλης τὸ Μεσολόγγιον ἔλα νὰ τὸ πάρῃς». Ὁ Ὁμέρος τότε ἔγινεν ἔξω φρενῶν καὶ ἀπεφάσισε νὰ διατάξῃ γενικὴν ἔφοδον ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ χαράματα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμβρίου ἐλπίζων, πῶς θὰ εῦρισκε τὰ τείχη ἀφρούρητα λόγω τῆς ἕοτε τῆς. Ὅμως οἱ Ἑλλῆνες εἶχον εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀπὸ τὸν Ἑλληνα Γυνάρην, ὑπηρέτην τοῦ Ὁμέρο Βρυώνη, καὶ εὑρίσκοντο εἰς τὰς θέσεις των. Μόλις οἱ Τούρκοι ἐπετέθησαν οἱ Ἑλλῆνες δὲν ἔδωσαν σημεῖα ὑπάρξεως, ἀλλὰ ἀφήκαν τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν «εἰς ἀπόστασιν μιᾶς τουφεκιᾶς», ὅπως λέγουν. Τότε τοὺς ἐπετέθησαν μὲ τόσην σφοδρότητα, ὥστε ἐφόνευσαν ἔξ αὐτῶν πλέον τῶν διακοσίων καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἐπίσης ὁ Μαυρομιχάλης καὶ Τσόγκας ἐπετέθησαν εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς στρατοπεδευμένους εἰς τὴν Κατοχὴν καὶ τοὺς κατέκοψαν σχεδὸν δλους.

Τοιουτορόπως οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὰ παθήματα αὐτὰ καὶ διότι ἥρχισαν διάφοροι στερήσεις καὶ κακουχίαι λόγῳ τοῦ χειμῶνος, ἐπίσης καὶ διότι ἐπληροφορήθησαν ὅτι φθάνει ἐντὸς δὲ λίγου ὁ Ὀδυσσεύς, ἥναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν νύκτα μὲ μεγάλην βίᾳν καὶ ἀταξίαν τὴν 31 Δεκεμβρίου πρὸς τὸ Ἀγρίνιον. Πολλοὶ ποὺ ἐποσπάθησαν νὰ διαβοῦν τὸν Ἀχελῶν ἐπινίγησαν, ὅσοι δὲ ἐσώθησαν ἔφθασαν εἰς κακὴν κατάστασιν εἰς τὸν Καρβασαρᾶν καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἡπειρον. Τοιουτορόπως ἐσώθη ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλὰς μὲ τὴν φρόνιμον καὶ γενναίαν ἀπόφασιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη νὰ μείνουν εἰς Μεσοολόγγιον.

Ἐργασίαι: Θέμα δι' ἔκθεσιν: Διατὶ ἀπέτυχεν ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

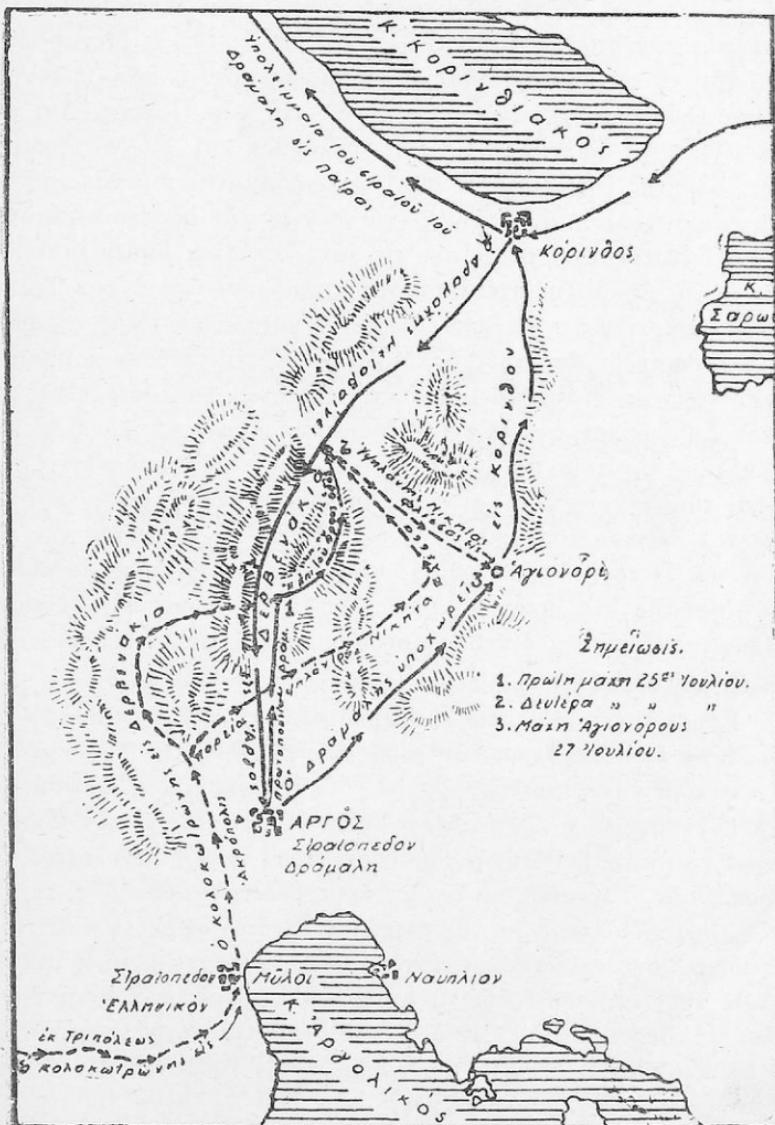
4. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Ἀρχιστράτηγον ὁ Σουλτάνος διώρισε τώρα τὸν Μαχμούτ πασᾶν ἐπειδὴ δὲν ἥθελε περισσότερον νὰ δοξασθῇ ὁ Χουρσίτ. Ὁ Μαχμούτ δὲ ποῖος ἐλέγετο καὶ Δράμαλης, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Δράμαν τῆς Μακεδονίας, ἔξεστράτευσεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ 24.000 πεζοὺς καὶ 6.000 ἵππεις διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Δράμαλης ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἐμπόδιον καὶ σφάξων καὶ λεηταῖν ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐκεῖ κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον ἀμαχητί, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Ἀργολίδα τὴν 12 Ἰουλίου.

Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία εἶχεν ἔδραν της τὴν Κόρινθον, ἥναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὑδρέῖα καὶ σπετσιώτικα πλοῖα, τὰ διοῖα ἥγκυροβόλουν πλησίον εἰς τοὺς Μύλους. Εἰς δὲ τὸ φρούριον τοῦ Ἀργονούς ἐκλείσθησαν μόνον 500 Μανιᾶται ὑπὸ τὸν Καραγιάννη καὶ ἐκράτησαν τὴν πρώτην ἴσχυρὰν ἄμυναν. Πρὸς βοήθειάν των ἔτρεξαν μὲ 700 ἀνδρας ὁ Δημούλης. Ὅτιος Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Δημήτριοις καὶ Ἱωάννης Μαυρομιχάλης.

Ο Δράμαλης ἐσκέφθη, ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμον νὰ προχωρήσῃ εἰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἐφ' ὅσον οἱ Ἑλληνες κατεῖχον τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργονούς. Διὰ τοῦτο ἐπολιόρκησεν αὐτὴν καὶ κατεσκεύαζε γύρω δύχυρα. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἔχαναν τὸν και-

ρόν των εἰς τὴν πολιορκίαν, ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν Τοί-πολιν μὲ 10.000 στρατὸν καὶ κατέλαβε τοὺς Μύλους. Ἐκεῖ ἐβοήθησε τοὺς πολιορκουμένους Ἑλληνας νὰ ἔξελθουν ἀπὸ τὸ φρούριον διότι

Χάρτης τῶν Δερβενακίων

ἐπείσθη, ὅτι ἡ κατοχὴ αὐτοῦ ἦτο περιττή. Ἐπειτα ἔκαυσε ὅλα τὰ σιτηρὰ καὶ πολεμῶν συνεχῶς, πότε ἐπιτιθέμενος αὐτὸς ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ πότε κρατῶν ἀμυναν, ἥναγκασε τὸν ὑπερήφανον ἐκεῖνον στρατηλάτην νὰ μὴ γνωρίζῃ τί νὰ κάμη. Διότι ἐκτὸς τοῦ πολέμου ἐδεκάτιζε τὸν στρατόν του καὶ ἡ πεῖνα. Καὶ ἐνῶ ὁ Μεχμέτ πασᾶς διετάχθη νὰ τὸν τροφοδοτήσῃ, τὰ πλοῖα του δὲν ἦλθον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἀλλὰ κατηυθύνθησαν εἰς τὰς Πάτρας. Διὰ τοῦτο ἥναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ διὰ νὰ ἔξαπατήσῃ τοὺς Ἑλληνας ἔστειλε τὸν Χριστιανὸν γραμματέα του νὰ τοὺς προτείνῃ ἀμνηστείαν. Οἱ Ἑλληνες ἐγέλασαν μὲ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ τότε ὁ ἀπεσταλμένος του εἶπεν εἰς τοὺς Ἑλληνας δῆθεν ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ὁ Δράμαλης σκέπτεται νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ σὰν χριστιανὸς τοὺς συμβουλεύει νὰ καταλάβουν ὅλας τὰς θέσεις. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὄπλαρχηγοὺς τὸν ἐπίστευσαν καὶ μόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἐννόησεν ὅτι αὐτὸς ἦτο τέχνασμα. Διὰ τοῦτο, εἰς τὸ πολεμικὸν Συμβούλιον, ποὺ ἔγινεν ἀμέσως, ἐπρότεινε νὰ καταλάβουν τὰ Στενὰ πρὸς τὴν Κόρινθον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πρότασίς του δὲν ἔγινε δεκτή, ἀφῆσε τοὺς ἄλλους ἐκεῖ καὶ αὐτὸς μὲ 2.500 ἄνδρας ἔτρεξε καὶ κατέλαβε τὸν Ἀγιον Γεώργιον καὶ δὲν ἔλαβεν ὑπ’ ὅψιν του τὴν εἰρωνείαν τοῦ Πετρόμπεη, ποὺ εἶπε: «*πηγαίνει νὰ γίνη πάλι αλέφτης στὰ βουνά*». Τὰ πράγματα ὅμως ἀπέδειξαν πόσον εἶχε δίκαιον ὁ Γέρος τοῦ Μωριά, διότι τὴν πρωΐαν τῆς 26 Ιουλίου ἔξεκίνησεν ἡ πρώτη μοῖρα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Κόρινθον.

Γρήγορα ἐτοποθέτησεν ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς στρατιώτας του εἰς τὰ Στενὰ τῶν Δερβενακίων πίσω ἀπὸ βράχους καὶ θάμνους, αὐτὸς δὲ κατέλαβε τὸ ὑψηλότερον βουνό. Ὁ Νικήτας, ὁ Πλαπούτας, ὁ Υψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσσας κατέλαβον τὸν Ἀγιον Σώστην, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βαθυτάτην χαράδραν. Ἐκεῖ ἔγινε ἡ μεγαλυτέρα καταστροφὴ τῶν Τούρκων, οἱ ὄποιοι προσεβάλλοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη: ἀπὸ ἐμπρός, ὅπισω, δεξιά, ἀριστερά καὶ ἐπιπλέον σωρηδὸν μέσα εἰς τὴν χαράδραν ζωντανοὶ καὶ σκοτωμένοι. Ὅταν δὲ ἐνύκτωσε, τὸ σκότος διευκόλυνε τοὺς περισσοτέρους νὰ φύγουν ἀλλοι πρὸς τὴν Κόρινθον καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἡ δόξα τοῦ Γέρο-Κολοκοτρώνη ἦτο μεγάλη. Ὁ δὲ Νικήτας ὁ ἀνεψιός του, ὁ ἥρως τῶν Δολιανῶν διὰ δευτέραν φοράν ὀνομάσθη *Τουρκοφάγος*.

Οἱ Δράμαλης παρέλυσε ἀπὸ τὸν τρόμον του καὶ τὴν ἄλλην ἡμέ-

φαν ἔξεκίνησε μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὸν δρόμον πρὸς τὸ Ἀγιονόρι.

Ο Κολοκοτρώνης ἔμεινε εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ προέτρεψε τοὺς ἄλλους διπλαρχηγούς, ποὺ ἔμειναν εἰς τοὺς Μύλους νὰ καταλάβουν τὸ Χαρθάτι πρὸς τὰς Μυκήνας, ὥστε νὰ ἐπιτεθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὅπισθεν. Ἐκεῖνοι διμως ἀσχολούμενοι μὲ τὴν σύναξιν τῶν λαφύρων, ποὺ ἐγκατέλειψαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸ Ἀργος, ἀφῆκαν τὸν Δράμαλην νὰ περάσῃ σχεδὸν ἀνενόχλητος. Μόνον 1.000 ἄνδρας ἔχασε. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Κόρινθον ὅταν ἔφθασε, δὲν ἦμπόρεσε νὰ διαφύγῃ, διότι οἱ Ἑλληνες τὸν περιεκύλωσαν καὶ κατέλαβον ὅλους τοὺς γύρω δρόμους. Ἔτσι διδράμαλης ἀπὸ τὴν λύπην του ἡσθένησε καὶ ἀπέθανε τὴν 29 Ὁκτωβρίου. Ὁλος δὲ ἔκεινος διπλαρχηγός στρατὸς ἔχασθη εἰς τὴν Κόρινθον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὰς ἀσθενείας καὶ μόνον 4.000 ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀκράταν, ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔκει περιεκυλώθησαν ἀπὸ τοὺς Ζαΐμην, Πετρεζᾶν, Δόντον καὶ Χαραλάμπην καὶ μόνον ἔλάχιστοι ἐσώθησαν εἰς τὰ πλοῖα ποὺ ἔστειλεν ὁ Ιουσούνφ πασάς.

Ἐργασία: Χαρτογραφία τῆς περιοχῆς νὰ σημειωθοῦν οἱ τόποι τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ πορεία τοῦ Δράμαλη ἀπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον εἰς Ἀργος καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀργονούς εἰς Κόρινθον.

5. Ἡ ἄλωσις τοῦ Ναυπλίου.

Οταν διδράμαλης ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου ἔγκατέστησε ἔκει τὸν Μεχμέτ πασάν διὰ νὰ τοῦ ἀποστείλῃ ζωτροφίας εἰς τὴν Ἀργολίδα. Εἴδαμεν διμως δτι αὐτός, δχι μόνον τροφὰς δὲν ἀπέστειλεν, ἄλλὰ ἐγκατέλειψεν ἐκ τοῦ φόβου του τὸ Ναύπλιον καὶ κατηυθύνθη εἰς τὰς Πάτρας. Ἄλλὰ καὶ τὸ Ναύπλιον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξῃ πλέον διότι οἱ πολιορκούμενοι ἔζοῦσαν μὲ χόρτα καὶ βρασμένα δέρματα. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ διαπραγματευθοῦν μὲ τοὺς Ἑλληνας τὴν παράδοσιν των. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἀγάδες εἶχον συμβούλιον, δύο Τούρκοι λιποτάκται ἐπρόδωσαν εἰς τὸν διοικητὴν τῶν πολιορκητῶν Στάϊκον, δτι τὸ Παλαμήδι ἦτο ἀφοιούρητον.

Ο Στάϊκος ἀμέσως διέταξε νὰ κατασκευάσουν σκάλες καὶ τὰ χαράματα, ποὺ ἡ ἐκκλησία ἔώραταζε τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἀνέβησαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὸ ἀπόρθητον ἔκεινο φρούριον καὶ ἀπ' ἔκει ἐπυροβόλησαν ὅλοι μαζὶ διὰ μιᾶς φωνάζοντες: «Καλῶς σᾶς ηὔραμε ἀγάδες!» Τὸ πρωῒ φωνάζοντες πάλιν: «καὶ τοῦ χρόνου ἀγάδες, ὑψωσαν τὴν σημαίαν εἰς τὸ Παλαμήδιον. Ο δὲ Κολοκοτρώ· Ιωάννου Ἀγγελοπούλουν, Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

νης καθώς ἤκουσε τὸν κανονιοβολισμὸν εἰς τὰ Δεοβενάκια, ἔτος ΕΕΕΝ
ἔφιππος εἰς Ναύπλιον καὶ ἐμήνυσεν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ παραδώ-
σουν τὴν πόλιν καὶ τὸ Ἰτσκαλέ, ἄλλως θὰ τοὺς ἔξολοθρεύσῃ μὲ τὰ
κανόνια του. Οἱ Τούρκοι τρομαγμένοι ὑπέγραψαν ἀμέσως συνθήκην
καὶ συμφώνως μὲ αὐτὴν ἀνεχώρησαν δι' Ἑλληνικῶν πλοίων εἰς τὴν
Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἐργασίαι: Ἄφου οἱ "Ἑλλῆνες ὑψώσαν τὴν σημαίαν εἰς τὸ Παλαμήδιον
διατί ὁ Κολοκοτρώνης ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ἀγάδες τὴν παράδοσίν των; Θέμα
συζητήσεως.

Ἐπίδειξις εἰκόνων: Τὸ Ναύπλιον, τὸ Παλαμήδι, τὸ Μπούρτζι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'
κατόρθωματα
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1822

1. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

"Ο Ἀνδρέας Μιαούλης ἐγεννήθη εἰς τὴν "Υδραν τὸ 1769 καὶ
εἰς ἥλικαν 16 ἔτῶν ἦτο ἴδιοκτήτης πλοίου. "Οταν ἐξερράγη ἡ Ἐπα-
νάστασις ὁ Μιαούλης δὲν ἥθελησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στό-
λου διότι εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἥμπο-
ρουσαν νὰ ἀντισταθοῦν νικηφόρως ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου
καὶ ἡ ἀρχηγία ἀνετέθη τότε εἰς τὸν Ἰάκωβον Τουμπάζην. "Ο Λά-
ζαρος Κουντουριώτης ὅμως, ὁ ἀνώτερος αὐτὸς Ἑλλην πολίτης, ὁ
ὅποιος ἐθυσίασεν ὀλόκληρον τὴν κολοσσαίαν περιουσίαν του διὰ τὸν
Ἀγῶνα, καθὼς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, ἐπεισε πὸν Μιαού-
λην καὶ διωρίσθη ναύαρχος τοῦ Υδραικοῦ στόλου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822 ὁ τουρκικὸς στόλος ἀφοῦ ἐτροφοδό-
τησε τὸ φρούριον τῆς Μεθώνης, ἐπλεει εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον
διὰ νὰ τροφοδοτήσῃ καὶ τὰ φρούρια τὰ ενδισκόμενα εἰς τὰς ἐκεῖ
παραλίας. "Ο Μιαούλης μόνον μὲ τρία πλοῖα ὥρμησεν εἰς τὸ μέσον
δύο τουρκικῶν φρεγατῶν καὶ ἐκ τοῦ πλησίον συνεκρότησε τὴν πρώ-
την κατὰ τῶν Τούρκων μεγάλην ναυμαχίαν καὶ ἐποξένησεν μεγάλας
βλάβας εἰς τὰ τουρκικὰ πλοῖα. "Εδωσε δὲ τοιουτορρόπως θάρρος εἰς
τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ περιφρονοῦν καὶ τὰς ναυτικὰς τουρ-
κικὰς δυνάμεις. "Ἐπειτα δὲ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐπλευ-
σεν ἐκεῖ καὶ ἐναυμάχησε τρεῖς φροντὶς μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον τὴν
14, τὴν 19 καὶ τὴν 20 Μαΐου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν νάυμα-

χιῶν ἐκείνων δὲν κατέληξαν οὕτε ὑπὲρ τῶν Τούρκων, οὕτε ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦ τοῦτο δὲ μὲν Τουρκικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὴν Χίον δὲ Ἑλληνικὸς εἰς τὰ Ψαρά.

Τὸν Σεπτέμβριον ἐπίσης τοῦ 1822 τουρκικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 84 δίκροτα, φρεγάτας καὶ ἄλλα πλοῖα ἐστάλη νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους εἰς τὸ Ναύπλιον. Ὁ Μιαούλης καὶ πάλιν ἀτρόμητος ἔπλευσεν μὲ 60 πλοῖα καὶ παρετάχθη εἰς τὴν εἶσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου συγκροτήσας δὲ πολυνήμερον ναυμαχίαν ἔξηνάγκασεν τοὺς Τούρκους νὰ πλεύσουν εἰς τὴν Κρήτην καὶ νὰ ἀφήσουν ἀβοηθήτους τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους εἰς τὸ Ναύπλιον, οἱ δποῖοι δπως εἴδομεν τὸν Νοέμβριον ἦναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ἄλλὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Μιαούλη εἶναι πολλά, δπως θὰ ὡδωμεν εἰς ἄλλα κεφάλαια.

Ἐργασία: "Ἄλλαι πληροφορίαι διὰ τὸν Μιαούλην καὶ ἐμηνεία περὶ τῶν διαφορῶν πλοίων: δίκροτον, φρεγάτα, πυρπολικὸν κλπ,

2. Καταστροφὴ τῆς Χίου

Ἡ νῆσος Χίος εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ θαυμαζεται διὰ τὰς φυσικάς της καλλονάς. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐργατικώτατοι τὴν εἰζον μεταβάλλει εἰς ἀληθινὸν παράδεισον καὶ ἀφθονα ἔσαν τὰ προϊόντα αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ εἶχε πολλὰ προνόμια ἥ δὲ τουρκικὴ ἔξουσία ἥτο σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχεν. Ἐπομένως οἱ κάτοικοι τῆς Χίου δὲν εἶχαν καμμίαν διάθεσιν νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ διοικητὴς ὅμως τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεφάσισε κατὰ τὸ β' ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ κινήσῃ τοὺς Χίους εἰς Ἐπανάστασιν καὶ τὴν 10 Μαρτίου ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον μὲ δύο χιλιάδας πεντακοσίους ἄνδρας. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἐνόμισεν, δτι οἱ Ἑλληνες ἔσαν πολὺ περισσότεροι καὶ ἀπὸ φόβον ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Χίου. Τοιουτορόπως ἥ πόλις παρεδόθη εἰς τὸν Λογοθέτην.

Ο Λογοθέτης ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τῆς Ἐπισκοπῆς, κατέλυσε τοὺς δημογέροντας, διώρισεν ἐπαναστατικὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἤρχισε νὰ πυροβολῇ τὸ φρούριον.

Ο Σουλτάνος, καθὼς ἔμαθε τὴν ἀπόβασιν τῶν Σαμίων εἰς Χίον, ἔγινεν ἔξω φρενῶν καὶ διέταξε τὸν στόλον νὰ πλεύσῃ ἀμέσως ἐκεῖ τοὺς δὲ ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ κατεβάσουν στρατεύματα εἰς τὰ δυτικὰ παράλια καὶ νὰ περάσουν εἰς τὴν Χίον

προστατευόμενα υπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Συγχρόνως δὲ ἐφυλάκισεν, δῖσους Χίους εὐδίσκοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔξήκοντα εἰρηνικοὺς ἐμπόρους ἀπεκεφάλισεν

Πραγματικῶς τὴν 30ὴν Μαρτίου ὁ ναύαρχος Καρᾶ — Ἀλῆς ἐφάνη μὲ 46 πλοῖα καὶ ἤρχισε νὰ πυροβολῇ ἀγρίως τοὺς ἐπαναστάτας Σαμίους, τοὺς διποίους μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν διεσκόρπισε. Συγχρόνως ἀπεβίβασε καὶ 7 χιλιάδας ἄνδρας. Ἐλθὼν δὲ εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς προξένους Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἐπρότεινεν εἰς τοὺς κατοίκους ἀμνηστείαν καὶ νὰ καταθέσουν τὰ δπλα.

Οἱ κάτοικοι ἐπείσθησαν ἀπὸ τοὺς μεσολαβητὰς τῶν ἔνων Δυνάμεων καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀμνηστείαν. Τότε διώρεις οἱ Τούρκοι ἐνωθέντες μὲ τοὺς πολιορκούμενους εἰς τὸ φρούριον ἐξεχύθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ σφάζοντες, καίοντες καὶ λεηλατοῦντες ἐρήμωσαν τὰ πάντα. Τὴν ἄλλην δὲ ἡμέραν πληθυσμὸς πλοιαρίων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπεβίβασαν Τούρκους στρατιώτας τριάκοντα χιλιάδας, οἱ διποίοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν νῆσον καὶ δὲν ἀφῆσαν τίποτε ὅρθιον. Πουθενὰ οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι δὲν ἥμπορεσαν νὰ εῦρουν καταφύγιον. Ἐκκλησίας, μοναστήρια, νοσοκομεῖα τὰ πάντα ἐπυρπόλησαν καὶ οἱ εἰς αὐτὰ καταφεύγοντες ἐσφάγησαν ἢ συνελήφθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Τοιουτορόπως ἡ πλουσιωτάτη Χίος κατεστράφη καὶ ἀπὸ τὰς 120 χιλιάδας κατοίκους ἀπέμειναν μόνον 1.800.

Ἐργασίαι: Συζήτησις διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν Τούρκων. Θέματα συζητήσεως: 1) Ἐκέρδισαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν; 2) Ἐπερπειτοῦσαν οἱ Χῖοι νὰ πιστεύσουν τὰς προτάσεις τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ καὶ διατί; 3) Νομίζετε διτὶ μὲ καλήν πίστιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας διεβίβασαν τὰς προτάσεις τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ εἰς τοὺς Χίους; 4) Ποῖα γεγονότα σᾶς κάμινουν νὰ ἀμφιβάλετε;

3. Ἡ καταστροφὴ τῆς Τουρκικῆς Ναυαρχίδος καὶ ὁ Κωνστ. Κανάρης.

Οἱ Καρᾶ Ἀλῆς παρέμενεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου καὶ ἔλαβεν νέαν ναυτικὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλην ἐπερίμενεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ καταδιώξῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, διόποιος τόσας καταστροφὰς ἐπέφερεν εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικόν. Οἱ Ἑλληνες τότε ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔθιοήθει ὁ ἀνεμος ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὰ πυρολικά των διὰ νὰ καταστρέψουν τὰς δυνάμεις τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ, ποὺν λάβει νέας ἐνισχύσεις. Δύο ἄνδρες παρουσιάσθησαν

πρόσθυμοι νὰ ἔκτελέσουν τὸ ἐπικίνδυνον αὐτὸ ἔογον, δὲ Ψαριανὸς **Κωνστ.** **Κανάρης** καὶ δὲ Ὅδραιος Ἀνδρέας Πιπίνος.¹ Οἱ Κανάρης καὶ οἱ 22 σύντροφοί του ἀφοῦ ἔκοινώνησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ψαρῶν εἰσῆλθον εἰς τὰ πυροποιικά των καὶ ἀκολουθούμενοι ἀπὸ 4 ἄλλα πλοῖα διὰ νὰ τοὺς παραλάβουν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πυροποιικῶν, ἔξεκίνησαν ἅφοβοι πιστεύοντες εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.² Ἔξαφνα δὲ, ἐνῷ εὐδίσκοντο εἰς τὸ πέλαγος πλησίον τῶν τουρκικῶν φρεγατῶν, ἔγινε γαλήνη καὶ οἱ βοηθοὶ τοῦ Κανάρη τὸν παρεκάλουν νὰ γυρίσουν δόπισω διότι θὰ ἀπετύγχανον.³ Οἱ γενναῖοι δὲ Κανάρης ταῦς εἶπε: «*Οσοι φοβεῖσθε πέσετε εἰς τὴν θάλασσαν νὰ σωθῆτε*» ἔγω θὰ καύσω τὸν Καπετάν πασάν». Μετ' ὀλίγον εὔτυχῶς ἐφύσησεν ἄνεμος καὶ τὰ πλοῖα βοηθούμενα ἀπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου.

Τὸ ἥ 6 Ἰουνίου, ἡ τελευταία νύκτα τοῦ **Ραμαζανίου**, ἡ θρησκευτικὴ νηστεία τῶν Τούρκων, οἱ δόπιοι ἐπὶ ἔνα μῆνα νηστεύοντις ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα παραδίδονται εἰς διασκεδάσεις.⁴ Οἱ ναυάρχοις Καρᾶ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς τὴν ναυαρχίδα τοὺς δλους τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἑηρᾶς καὶ τοὺς πλοιάρχους τῶν ἄλλων πλοίων.⁵ Ή ναυαρχὸς ἦστραπτε ἀπὸ τὰ πολύχωμα φῶτα καὶ ἀντηχοῦσαν τύμπανα καὶ ἀλαλαγμοί.

Τὸ πυροποιικὸν τοῦ Κανάρη ἔπλευσε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ δὲ στολοκαύστης ψαριανὸς τὸ ἔγαντζωσεν ἀμέσως εἰς αὐτήν, ἔπειτα μὲ τὰ ἵδια τον τὰ χέρια ἀναψε τὸ φυτίλι καὶ ἐπήδησε τελευταῖος εἰς τὴν βάρκαν. Καθὼς δὲ εἶδε τὸ πυροποιικόν του νὰ καίεται καὶ νὰ μεταδίδῃ τὰς φλόγας του εἰς τὴν ναυαρχίδα ἐφώναξε: «*Νὰ παλιστότουργοι ὁρατά φωτοχυσία γιὰ τὸ ραμαζάνι σας!*» Τὸ πυροποιικὸν δὲ τοῦ Πιπίνου, τὸ δροῦον ἐκόλλησεν εἰς τὴν πρώταν τῆς ὑποναυρχίδος, ἔξεκόλλησεν πρὸιν μεταδώση τὸ πῦρ καὶ καιώμενον ἐφέρετο ἔδω κι' ἔκει ἀπὸ τὰ κύματα καὶ ἔσπειρε τὴν ταραχὴν καὶ τὸν τρόμον ἀνάμεσα εἰς τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ἡ ναυαρχὸς μετεβλήθη εἰς τρομερὸν ἡφαίστειον καὶ οἱ Τούρκοι ἔρριπτοντο εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ βάρος ἐβυθίζοντο καὶ ἐπνίγοντο.⁶ Ἔνα κομμάτι ἀπὸ καμμένο κατάρτιο ἔπεισεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Καρᾶ Ἀλῆς καὶ τὸν ἐτραυμάτισεν θανασίμως, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Χίου.

Τοιουτορρόπως οἱ Ἑλληνες ἔξεδικήθησαν τοὺς σφαγεῖς τῆς Χίου διὰ

τὰ ἀκατανόμαστα καὶ ἀναρίθμητα κακουργήματά των εἰς τὴν ὁραιάν νῆσον. Μετ' ὀλίγον τὸ πῦρ μετεδόθη εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς ναυαρχίδος καὶ τότε ὑψώθη ἀπὸ τὴν θάλασσαν οὐρανομήκης στύλος φωτίζων κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην νύκτα τὸν πλατὺν ὁρίζοντα. Μετ' ὀλίγας ὡρας ὁ τουρκικὸς στόλος περίτρομος ἔφυγεν ἐκ τῆς Χίου καὶ ἐκρύβη εἰς τὸν Ἐλλήσποντον οἱ δὲ εὐτυχεῖς ἐκδικηταὶ ἔφθασαν σῶοι εἰς τὰ Ψαρά, ὅπου ὁ λαὸς τοὺς ὑπεδέχθη μὲν γαράν. Ἀσκεπεῖς καὶ γυμνόποδες ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης καὶ οἱ σύντροφοί του εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐτέλεσαν εὐχαριστήριον δοξολογίαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἐπέτυχε καὶ ἄλλο ἀνδραγάθημα. Ὁ Μεχμέτ πασάς, τὸν δποῖον, ὅπως εἴδομεν, ἦνάγκασεν ὁ Μιαούλης νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Κρήτην, ἔπλευσεν εἰς τὴν Τείνεδον εἰς τὰς 2 Ὁκτωβρίου καὶ ἐκεῖ ἐπερίμενε διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου. Τότε κατέπλευσαν ἐκεῖ ἐκ τῶν Ψαρῶν τὴν νύκτα τῆς 29 τοῦ ἵδιου μηνὸς ἀπαρατήρητα δύο πυρπολικὰ τὸ ἔν τὸν Κανάρην καὶ τὸ ἄλλο ὑπὸ τὸν Βρατσᾶνον. Ὁ Κανάρης κατηυθύνθη εἰς τὴν ὑποναυρχίδα καὶ τὴν ἐπυρπόλησεν αὔτανδρον· ὁ Βρατσᾶνος ὅμως ἀπέτυχε νὰ πυρπολήσῃ τὴν ναυαρχίδα. Μετὰ τὴν νέαν του αὐτὴν συμφορὰν ὁ Μεχμέτ ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ εἰς τὰ Δαρδανέλια διὰ νὰ εῦρῃ ἀσύλον.

Ο Κανάρης μὲ τὰ κατορθώματά του αὐτὰ ἔγινεν ἔνδοξος καὶ πολλὰς ἄλλας ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, ὅπως θὰ ἴδωμεν. Ἡτο ὅμως σεμνός, ὅπως εἶναι οἱ πραγματικοὶ ἥρωες καὶ οἱ μεγάλοι ἀνδρες. Οὐδέποτε ὑπερηφανεύθη διὰ τὰ κατορθώματά του, ὅταν δὲ οἱ ἄλλοι ὀδιλοῦσαν δι᾽ αὐτόν, αὐτὸς ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὴν παγκόσμιον φήμην του καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἀπλῶς ἔξετέλει τὸ καθῆκον του πρὸς τὴν πατρίδα.

Ἐργασίαι: Νά συλλέξουν ἄλλας πληροφορίας διὰ τὸν Κανάρην, σχετικὰ ποιήματα καὶ νὰ γίνουν ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν καὶ ἐπεξεργασία αὐτῶν ὅπως εἰς ἄλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1823

1. Ἡ Β' Ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς τὸ "Ἀστρος".

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 συνεκροτήθη εἰς τὸ "Ἀστρος" ηὗ Κυνουρίας ἡ δευτέρᾳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Ἡ Συνέλευσις αὐτῇ ἐπεκύρωσε τοὺς βασικοὺς νόμους τοῦ πολιτεύματος, τὸ διοικούντος ἐψηφίσθη εἰς τὴν Ἑπιδαυρον, κατήργησε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὸν διοικούντον εἶχεν δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ἀφοῦ συνεζήτησε διάφορα ἄλλα ζητήματα, πρὸ παντὸς οἰκονομικά, ἔξελεξε τὴν νέαν Κυβέρνησιν διὰ τὸ ἔτος 1823 καὶ διελύθη.

Ἐρωτήσεις: 1) Διατὶ συνεστήθη ἡ β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς τὸ "Ἀστρος"; 2) Διατὶ ἡ Συνέλευσις αὐτῇ κατήργησε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου;

2. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Αίτωλικοῦ.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἐγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τὸ 1790 καὶ διεκρίθη εἰς τὸν ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ διπλωματικῶν ἵτο εἰς ἔκ τῶν συντελεστῶν τῆς ἀποτυχίας τῶν Τούρκων κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις, καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της, τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Στρατείας Ἑλλάδος. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτὴ τῆς Κυβερνήσεως ἔκαμε τοὺς ἄλλους διπλαχηγοὺς νὰ ζηλοτυπήσουν, καὶ διὰ τοῦτο δὲ Μπότσαρης, μόλις ἔλαβε τὸν διορισμόν του, ἐφύλησε τὸ ἔγγραφον διὰ νὰ δείξῃ τὸν σεβασμόν του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς πατρίδος καὶ κατόπιν ἐμπρός εἰς τὸν ἄλλους τὸ ἔξεσχισεν καὶ εἶπεν: «"Οποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ διπλωμά του μὲ τὸ σπαθί του εἰς τὴν μάχην». Εἰς τὸ μεταξὺ δὲ Σουλτανὸς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ διέταξε νὰ ἐτοιμασθοῦν δύο νέοι στρατοὶ καὶ νὰ εἰσβάλουν δὲ μὲν ἔνας ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στρατείαν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Ἰουσούφ πασάν Βερκόφτσαλην, καὶ δὲ ἄλλος ἐκ τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τὸν Μουσταῆν πασάν τῆς Σκόδρας καὶ τὸν Ὁμέρο Βρυώνην τῶν Ἰωαννίνων ἐναντίον τῆς Δυτ. Στρατείας Ἑλλάδος, κατόπιν δὲ οἱ δύο στρατοὶ νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὴν

Ναύπακτον καὶ ἐκεῖθεν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ιουσοὺφ πασάς φαίνεται δτι ἡτο δυσαρεστημένος καὶ δὲν ἔφανη πρόθυμος. Διὰ τοῦτο ἡρκέσθη εἰς μικροσυμπλοκὰς εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Λαμιαν. Ὁ Μουσταῆς πασάς ἐξεστράτευσε μὲ 8.000 ἀνδρας εἰς τὴν Αἴτωλιαν, δὲν δὲ Ὁμεὸς εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ 4.000 Ἀλβανοὶ ἀποτελοῦντες τὴν ἐμποσθοφυλακήν του ὑπὸ τὸν Τσελαλεδὶν μπέην κατεσκήνωσαν εἰς Καρπενήσιον. Τότε δὲ Μάρκος Μπότσαρης, ποὺ τόσον εἶχεν ἐνθουσιάσει τοὺς ἄλλους διπλαρχηγούς, δταν ἔξεσχισε τὸ δίπλωμά του, συνεννοήθη μαζί των, νὰ κτυπήσουν τὰ νέα αιρατεύματα τοῦ Σουλτάνου· δὲ Μάρκος ἀπὸ τὴν πεδιάδα καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὰ βουνά. Ἄλλ’ δταν ἐδόθη τὸ σύνθημα οἱ ἄλλοι δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι καὶ μόνον δὲ Κίτσος Τζαβέλλας, δπως εἶχαν συμφωνήσει, ἐβοήθησε τὸν Μάρκον.

Ο Μπότσαρης μὲ 350 στρατιώτας ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν, οἱ δποῖοι ἀνύποπτοι ἐκοιμῶντο. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔξύπνησαν κατατομαγμένοι καὶ ζαλισμένοι ἀφῆκαν τὰς θέσεις των καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἔτρεχον νὰ σωθοῦν διὰ τῆς φυγῆς. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης καταδιώκων τοὺς Ἀλβανούς, ἔμαθεν δτι δ στρατηγὸς τῆς ἐμποσθοφυλακῆς εἶχε τὴν σκηνήν του μέσα εἰς μίαν μάντραν καὶ ἥθέλησε νὰ τὸν φονεύσῃ μέσα εἰς τὴν σκηνήν του ἢ νὰ τὸν συλλάβῃ αἰχμάλωτον. Καθὼς δμως ἐπρόβαλλε τὴν κεφαλήν του διὰ νὰ κατοπτεύσῃ μέσα εἰς τὴν μάνδραν, ἔνας Ἀλβανὸς τὸν ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἔρριψε κάτω νεκρόν. Οἱ Σουλιῶται ἐπρόλαβαν καὶ ἐπῆραν τὸν νεκρὸν τοῦ ἀρχηγοῦ των καθὼς καὶ πολλὰ λάφυρα καὶ ἀνενόχλητοι τὸν ἔφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, δπου τὸν ἐκήδευσαν μεγαλοπεπῶς καὶ τὸν ἔθαιραν παραπλεύρως τοῦ ἄλλου ἥρωος Κυριακούλη Μαυρομιχάλη.

Οἱ Ἀλβανοί, κατόπιν τῆς πανωλεθρίας αὐτῆς ποὺ ἔπαθαν εἰς τὸ Καρπενήσιον, κατέβηκαν ὑπὸ τὸν Μουσταῆν εἰς τὸν κάτω Ζυγόν. Ἐκεῖ ἐνώθησαν μὲ τὸν Ὁμεὸς Βρυώνην τὴν δ Ὁκτωβρίου καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Αίτωλικόν, μικρὰν νῆσον εὑρισκομένην εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου. Τὸ Αίτωλικὸν ἦτο τότε καλὰ προετοιμασμένον καὶ ἡμιποροῦσε νὰ κρατήσῃ ἄμυναν καὶ νὰ φέρῃ καὶ μερικὰς ζωτοροφίας ἀπὸ θαλάσσης. Μίαν μόνην δυσκολίαν εἶχε νὰ προμηθεύεται νερὸ ἀπ’ ἔξω ἀπὸ τὴν νῆσον. Ἄλλὰ καὶ τὸ κακὸν αὐτὸ διωρθώθη ὡς ἐκ θαύματος. Μία βόμβα ἔχθρικὴ ἔπεσεν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ ἤνοιξε δπήν, ἐκ τῆς δποίας ἀνέβλυσεν πόσιμον νερό. Ἡ πολιορκία παρετάθη σχεδὸν ἐπὶ δύο μῆνας. Οἱ

Τοῦρκοι, ποὺ καθημερινῶς συνήντων μεγαλυτέρας δυσκολίας ἥναγκάσθησαν τὴν νύκτα τῆς 30 Νοεμβρίου νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἐντροπιασμένοι, διὸ μὲν Μουσταῆς εἰς τὴν Σκόδραν, ὃ δὲ Ὁμέῳ Βρυσώντος εἰς Ἰωάννινα. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα κατὰ ἡχοὰν τοῦ ἔτους 1823· κατὰ θάλασσαν δὲ ἐκτὸς μικροσυμπλοκῶν οὐδὲν ἀξιον λόγου ἔγινεν.

Ἐργασίαι: Πληροφορίαι ἄλλαι σχετικαὶ μὲ τὸν Μάρκον Μπότσαρην ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν, πληροφορίαι διὰ τὸ Αἴτωλικόν. Καθορισμὸς τῆς περιοχῆς εἰς τὸν χάρτην.

3. Ὁ Φιλελληνισμὸς καὶ ὁ Λόρδος Βύρων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως ὅλοι οἱ νέοι τῆς Εὐρώπης πρὸ παντὸς λόγιοι, καλλιτέχναι ποιηταί, σοφοὶ καὶ ἄλλοι, εἶχον συγκινηθῆ πολὺ ἀπὸ τὰ ἡρῷα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ ἐνωρίτερον ἀκόμη πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἶχον συγκινηθῆ ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς σκλαβιᾶς, μὲ τὰ δοῦλα οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ τοὺς ἐκμηδενίσουν διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως διάφοροι ἔξεχοντες Εὐρωπαῖοι εἶχαν συστήσει συλλόγους διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ τρόπος αὐτὸς μὲ τὸν δόποιον ἔξεδήλωσαν τὴν ἀγάπην των διὰ τὴν Ἑλλάδα, λέγεται φιλελληνισμὸς καὶ αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι φιλέλληνες.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν διὸ φιλελληνισμὸς αὐτὸς ὅχι μόνον διετηρούμην, ἀλλὰ καὶ ἐπολλαπλασιάσθη καὶ διὰ τοῦτο πολλαὶ ἐταιρεῖαι καὶ σύλλογοι ἔστελλον ὅπλα, τροφάς, ἐνδύματα καθὼς καὶ χορήματα εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἑλληνας. Καὶ δὲν ἡρόεσθησαν μόνον εἰς τὰς βοηθείας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Γάλλοι, Ἰταλοί, Ἀγγλοι, Ἐλβετοὶ Πολωνοὶ καὶ ἄλλοι, ἀκόμη καὶ Ἀμερικανοί, ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν της. Μεταξὺ δύμως τῶν φιλελλήνων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει διὸ μέγας Ἀγγλος ποιητὴς **Λόρδος Βύρων**, διότι διὸ φιλελληνισμός, ποὺ ἀνεπιύχθη μεταξὺ τόσων εὐρωπαίων εἰς τὸν Βύρωνα κυρίως δοφείλεται. Ὁ Βύρων καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη τῆς Τουρκοκρατίας ἔγραψε διάφορα ποιήματα, εἰς τὰ δοῦλα ἐνῶ ἀνυμνοῦσε τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔθρηνε συγχρόνως διὰ τὴν δουλείαν καὶ τὴν κατάπτωσιν τῆς ἐνδόξου αὐτῆς Χώρας. Οἱ θαυμασταὶ λοιπὸν καὶ οἱ φίλοι τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἔγιναν συγχρόνως καὶ διπάδοι του, φιλέλληνες. Διὰ τοῦτο καὶ διὸ φιλελλη-

νισμὸς περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος ἀνεπιύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν.
Ἄγγλοι φιλέλληνες συνέστησαν τὸν σπουδαιότερον φιλελληνικὸν σύλλογον εἰς τὸ Λονδῖνον, ὃπου ὁ σύλλογος αὐτός, ἐκτὸς τῶν ἄλλων βοηθημάτων, καὶ δάνεια ἀκόμη προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διότι αἱ συνεσφοραὶ διὰ τὸν Ἑλληναῖς καὶ ὅσα οἱ πλούσιοι διογενεῖς προσέφερον, δὲν ἐπαρκοῦσαν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Λόρδος Βύρων, ὁ δοποῖος καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶχεν ἐπισκεψθῆ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐθόηνησεν μὲν δραίους στίχους διὰ τὰ δεινά της, ἥλθεν τώρα διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπανάστασίν της, νὰ ἀγωνισθῇ καὶ προσωπικῶς καὶ νὰ δώσῃ τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του διὰ τὴν Ἐλευθερίαν της.

Οἱ Βύρων ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1823 καὶ ἔμεινεν εἰς Κεφαλληνίαν ἀρκετὸν διάστημα διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν ἔστειλε δὲ διὰ τοῦτο ἀντιπροσώπους του νὰ περιοδεύσουν τὴν Χώραν. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν δὲ ποὺ ἐπάτησεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν δὲν ἔπαινεν νὰ εὐεργετῇ τὸν Ἑλληναῖς.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἔφθασεν, ἀφοῦ πρῶτον ἐπεσκέψθη τὴν Ζάκυνθον (15-17 Δεκεμβρίου), τὴν 24 Δεκεμβρίου 1823 μαζὶ μὲν ἄλλους φιλέλληνας καὶ ἔχαιρετίσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς πολιτικὸς Μεσίας. Καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων ἐγεννήθησαν φιλοδοξίαι, ζηλοτυπίαι, διγόνοιαι καὶ ὅλοι οἱ ἀγῶνες των καὶ αἱ ἐπιτυχίαι των ἐκινδύνευαν νὰ γαθοῦν. Καὶ τὶ δὲν ἔκαμε δὲν Βύρων διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν ἀρχηγῶν! Ἐθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου διὰ τὸν ἀγῶνα, ὅσα μετοητὰ χοήματα ἔφερε μαζὶ τους ἀνέλαβε νὰ πληρώνῃ 2.000 τάληρα καθ' ἕκαστην διὰ τὸ σιτηρέσιον τῶν στρατιωτῶν ἀνέλαβε νὰ δργανώσῃ τοὺς Σουλιώτας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ ἐσχημάτισε σῶμα ἐκ 500 ἀνδρῶν ἐμμίσθων ἐνήργησε νὰ ἐκδοθῇ εἰς Μεσολόγγιον ἡ ἐφημερίς τὰ «Ἐλληνικὰ Χρονικά» καὶ νὰ συνομολογηθῇ δάνειον καὶ τέλος ἐφόρτισε περὶ συστάσεως ταχυδρομείων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλο ὁ μέγας φιλέλλην καὶ ποιητὴς Βύρων, δυστυχῶς, ἥσμένησε τὴν 28ην Μαρτίου καὶ τὴν 19ην Ἀπριλίου τοῦ 1824 ἀπέθανεν εἰς ἥλικιαν 37 ἐτῶν.

Τὰ τελευταῖα λόγια, τὰ ὅποια ἐπρόφερεν δὲν Βύρων κατὰ τὸ ψυχορράγημά του, ἥσαν διὰ τὴν Ἑλλάδα: «Ἐλλάς, Σοῦ ἔδωκα

τὸν καιρόν μου, τὴν περιουσίαν μου, τὴν ὑγείαν μου καὶ τώρα
σοῦ δίνω τὴν ζωή μου. Τί ἡμποροῦσα νὰ κάμω περισσότερο;

Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Λόρδου Βύρωνος

“Ολοι οἱ Ἑλληνες ἐθρόνησαν τὸν θάνατόν του καὶ ἐβυθίσθησαν εἰς μέγα πένθος. Ὁ Ἐθνικὸς ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς, ποὺ ἔγραψε τότε τὸν ὕμνον του πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν ἐθρόνησε τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου φιλέλληνος μὲν ὑπερόχους στίχους, ποὺ ἐξυμνεῖται ἢ δοᾶσις του καὶ ἐκδηλώνει τὸ μέγα πένθος τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν πρόωρον θάνατόν του:

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί . . .
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϋρον τὸ κορμί ! . . .

Τὸ σῶμα τοῦ Βύρωνος ἐτάφη εἰς τὴν πατρίδα του σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του, τὰ δὲ σπλάγχνα του (κατ' ἄλλους ἢ καρδία του), ἐφυλάχθησαν ἐντὸς δοχείου καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος εἰς Μεσολόγγιον. Δυστυχῶς δμως τὸ δοχεῖον αὐτὸ δέχαθη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1826.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἡ Ἑλλάς ἔστησεν μνημεῖον εἰς Μεσολόγγιον μὲ τὸν ἀνδριάντα του καὶ εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ζαππείου Ἀθηνῶν μνημεῖον μαρμάρινον, τὸ δποῖον εἰς ὥραιότατον σύμπλεγμα παριστάνει τὴν Ἑλλάδα στεφανώνουσαν τὸν μέγαν φιλέλληνα, τοῦ δποίου οἱ τελευταῖοι παλιοὶ τῆς καρδίας του ἔσταμάτησαν, ψιθυρίζων τὸ δόνομά της καὶ εὐχόμενος διὰ τὴν εὐτυχίαν της.

Ἐργασία: Νὰ ἀναγνωσθοῦν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ ἀναλυθοῦν τὰ ποίηματά του: «*Ἡ κατάρα τῆς Ἀθηνᾶς*» καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «*Γκιασούρη*» τοῦ Βύρωνος καὶ ἀπὸ τὴν ὠδὴν τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος. Νὰ ενδεχθοῦν καὶ αἱ εἰκόνες τῶν μνημείων καὶ νὰ ἐπιδειχθοῦν εἰς τὴν τάξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1824

1. Ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν δευτέραν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ποὺ συνεκροτήθη εἰς τὸ Ἀστρος τῆς Κυνουρίας οἱ ἀντιπρόσωποι εὗρεθησαν μοιρασμένοι εἰς δύο κόμματα. Τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ τοῦ κόμματος τῶν στρατιωτικῶν ὁ Κολοκοτρώνης. Οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες εἶχον τὴν ἀξίωσιν αὐτοὶ νὰ διεψύθουν τὸν ἀγῶνα καὶ οἱ στρατιωτικοὶ νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτούς. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως, ποὺ ἐπέτευχον τόσας νίκας εἶχον ἀνίθετο γνώμην. Ἀλλὰ παρ' ὅλην τὴν διαίρεσιν αὐτήν, ἡ Συνέλευσις ἐτελείωσεν τὰς ἔργασίας της καὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς δυσαρεσκείας ἀπὸ τὰς 5 θέσεις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀπεφάσισε νὰ λάβουν τὰς 4 πολιτικοὶ καὶ τὴν πέμπτην ἀφῆκε κενὴν διὰ τὴν συμπληρώσουν αἱ τρεῖς νῆσοι μὲ ἀντιπρόσωπόν των. Ἀλλὰ καὶ αἱ νῆσοι ἤσαν μὲ τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς δυσαρεσκείας, εἰς τὴν κενὴν θέσιν ἀντὶ νησιώτου ἀντιπροσώπου, προσέλαβε τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως σιγὰ - σιγὰ κατώρθωσε νὰ παρασύῃ μὲ τὸ μέρος του καὶ τὰ ὅλα τέσσαρα μέλη. Τότε τὸ Βουλευτικὸν ἐπειδὴ δυσηρεστήθη, ἔξελεξε νέον Ἐκτελεστικὸν σῶμα μὲ πρόσδρομον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην ἀδελφὸν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου.

Ἐτσι τώρα ὑπῆρχον δύο Κυβερνήσεις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο κατὰ τὸ 1824 νὰ κάμουν δύο φοβεροὺς πολέμους μεταξύ των. Κατὰ

τὸν πρῶτον πόλεμον δὲ Κολοκοτρώνης ὑπεχώρησεν καὶ ἔτσι δὲν ἐπροξενήθησαν πολλαὶ ζημίαι. Μετ' ὅλιγον ὅμως προεκλήθη δεύτερος πόλεμος, πολὺ φοβερότερος τοῦ πρώτου. Ἐφονεύθη μάλιστα κατ' αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ Κολοκοτρώνη διὰ Πάνος καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἄλλος ἐνῶ καὶ πάλιν δὲ Κολοκοτρώνης ὑπεχώρησεν οἱ ἀντίπαλοι των συνέλαβον 15 ἀρχηγοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν εἰς τὴν Ὑδρανίαν τὸ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλία.

Ἐργασίαι: Ἀνασκόπησις τῶν ἐμφυλίων πολέμων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Συμπεράσματα: Ἀνάγνωσις τῶν στίχων τοῦ Σολωμοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑμνου σχετικῶν μὲ τὴν δικόνοιαν καὶ ἀνάλυσιν αὐτῶν.

2. Τουρκία καὶ Αἴγυπτος κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

α) Τὰ κατὰ τὴν Κρήτην 1821 - 1824.

Οἱ Κρήτες ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας τὸν Μάϊον τοῦ 1821 καὶ κατώρθωσαν ἐντὸς ὅλιγου νὰ περιορίσουν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν φρούρια τῆς νήσου. Τὴν ἀνοιξιν ὅμως τοῦ 1822 ἀπεβιβάσθη πλησίον τῶν Χανίων διὰ Χασάν πασάς ὁδηγῶν 10.500 Αἴγυπτίους. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐσκόρπισαν πρῶτον τοὺς ἐπαναστάτας, οἵ διοῖοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς Νερόκουρο καὶ Μαλάξαν. Ἐπειτα ἡρχισαν νὰ καίουν, νὰ αἰχμαλωτίζουν καὶ νὰ σκοτώνουν. Δύο χιλιάδες ἀνθρώποι εἶχον καταφύγει εἰς ἐν σπήλαιον πλησίον τοῦ χωρίου Μελάτον τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλου. Ἐξ αὐτῶν 300 ἦσαν ὀπλοφόροι, οἵ διοῖοι ἀντέστησαν ἐπὶ 15 ἡμερονύκτια, ἀλλὰ τέλος ἡναγκάσθησαν ἀπὸ τὴν δύψαν νὰ παραδοθοῦν. Τὸ τέλος των ὅμως ὑπῆρξε τραγικὸν διότι τοὺς ἄνδρας ὅλους κατέσφαξαν ἐκτὸς τριάκοντα, τοὺς διοῖονες ἔκλεισαν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Σπιναλόγγας, τοὺς δὲ ἰερεῖς ἔδεσαν ὅλους μαζὶ καὶ τοὺς ἔκαυσαν ἐπὶ μεγάλης πυρᾶς.

Τὰς γυναικας τὰς γεροντοτέρας τὰς ἐκλωτοπάτησαν οἱ ἵππεῖς καὶ τὰς ἐθανάτωσαν, τὰς δὲ νεωτέρας τὰς ἐπώλησαν σκλάβις ἄλλας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τοιουτοτρόπως οἱ Χριστιανοὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν ὑπετάγησαν εἰς τὸν Χασάνπασα. Τὰ πράγματα ὅμως τῶν Δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἡρχισαν νὰ καλυτερεύουν. Ο προσωρινὸς διοικητὴς Οἰκονόμος εἰσέβαλεν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας μὲ 5.000 χριστιανοὺς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1823. Οἱ Μουσουλ-

μάνοι ἀντεστάθησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ τέλος ἐνικήθησαν καὶ ἐπολιορκήθησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κισάμου καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Κάνδανον τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς λαμπρὰς αὐτὰς νίκας ἀπεβιβάσθη εἰς Δρακονιάν ὁ Ὑδραιος Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, τὸν ὅποιον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχε διορίσει ἀρμοστὴν

Κορήτης. Ο Τομπάζης ἦνάγκασε τὰ πολιορκούμενα φρούρια νὰ παραδοθοῦν τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ ἔτσι αἱ δυτικαὶ ἐπαρχίαι τῆς νήσου ἐλευθερώθησαν. Μετ’ ὀλίγον ὅμως ἀπεβιβάσθη εἰς Ἡράκλειον ὁ Χουσεῖν μπέης μὲ πολλοὺς Αἰγανπτίους ὃς διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος Χασάνπασα. Ο Τομπάζης ἀμέσως συνήθισε 3.000 ἐπαναστάτας πλησίον τοῦ ὁρούς "Ιδη" καὶ ἀντεπορετάχθη πρὸς τοὺς Αἰγανπτίους, ἀλλὰ ἐνικήθη καὶ ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ φρούριον τῆς Κισάμου. Ἐτσι οἱ νικηταί, μὴ εὑρίσκοντες πλέον ἀντίστασιν, ἥρχισαν νῦ σφάζουν, νὰ καίουν καὶ νὰ ἔρημώνουν τὸν τόπον.

Πλησίον τοῦ χωρίου Μελιδόνι εἰς ἐν σπήλαιον είχον καταφύγει 500 χριστιανοὶ ἐκ τῶν ὅποιων οἱ 30 ἥσαν ὀπλοφόροι. Ο Χουσεῖν Μπέης ἐποιορκησε τὸ σπήλαιον καὶ ἐπὶ τοεῖς μῆνας τὸ ἐπυρθιβολοῦσε χωρὶς νὰ ἴμπορέσῃ νὰ τὸ κυριεύσῃ. Καὶ τότε διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀλωσίν του ἐπεννόησεν σατανικὸν μέσον.

Ἐφραξε τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου μὲ λίθους καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἥνοιξε ὅπήν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἥρχισε νὰ οἵπη ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἀναμμένας βρωμερὰς οὐσίας καὶ τοιουτορόπως οἱ δυστυχεῖς ἐπνίγησαν ὅλοι ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἀπὸ τὸν φοβερὸν καπνόν. Τέλος ὁ Τομπάζης ἔφυγεν ἐκ τῆς νήσου καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖ κατεπνίγη ἐντελῶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1824.

β') Καταστροφὴ τῆς Κάσου.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κορήτης ὁ Χουσεῖν Μπέης ἀπεφάσισε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν γειτονικὴν Κάσον ἀπεβιβάσθη λοιπὸν εἰς τὴν νῆσον μὲ 4.000 Αἰγανπτίους τὴν 7 Ιουνίου. Οἱ Κάσιοι δὲν ἥσαν οὕτε ἐπτὰ χιλιάδες καὶ οἱ μάχιμοι ἐξ αὐτῶν ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις του ἥρωικώτατα καὶ ἤναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν καὶ νὰ παραδώσουν καὶ τὰ πλοῖα των. Τέλος ἐνικήθησαν. "Οσοι ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐσώθησαν ἐσφάγησαν, καθὼς καὶ αἱ γραῖαι γυναικες. Τὰ παιδιά δὲ

καὶ τὰς νέας γυναικας ἀπέστειλαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν δπου τὰς ἐπώλησαν σκλάβιας.

γ') Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀλγυπτιακοῦ στόλου ἐναντίον τῆς Κάσου ἐκινήθη καὶ ὁ Τουρκικὸς ὑπὸ τὸν Χοσρέφ πασᾶν μὲ 176 πλοῖα πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ καὶ 12.000 ἄνδρας ἐναντίον τῶν Ψαρῶν, διότι οἱ Ψαριανοὶ ἐλεγχάτουν φοβερὰ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου εἶχεν αὐξῆσει εἰς 30.000 διότι εἶχον ἐκεῖ καταφύγει πολλοὶ πρόσφυγες ἐκ τῆς Χίου, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Σμύρνης διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγρίαν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ οἱ ἐντόπιοι ἦσαν 7.000 καὶ ἔξ αὐτῶν μόνον 3.000 ἦσαν μάχιμοι, ἀλλὰ καὶ ἔξ αὐτῶν οἱ 1.200 ἔνοι μισθοφόροι, πρὸ παντὸς Μακεδόνες. Ὄταν οἱ Ψαριανοὶ ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος καταπλέει ἐναντίον των, συνῆλθον τὴν 8 Ιουνίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἅγιου Νικολάου, καὶ ὠρκίσθησαν ν ἀντισταθοῦν μέχρι τελευταίας των πνοῆς. Μάλιστα κατ' ἀπαίτησιν τῶν μισθωτῶν ἔκαμαν τὸ λάθος οἱ Ψαριανοὶ νὰ μεταφέρουν τὰ πηδάλια τῶν πλοίων των εἰς τὴν ἔηραν διὰ νὰ πείσουν αὐτούς, ὅτι καὶ ἀν ἀπετύγχανον εἰς τὴν μάχην δὲν θὰ ἔζητούσαν νὰ φύγουν μὲ αὐτά. Ἐπίσης δὲν ἔκαμον χρῆσιν ἔξ ἀρχῆς τῶν πυροποιικῶν των, ἀλλὰ ἐκράτησαν ἀμυναν μόνον ἀπὸ τὰ ὄχυράματα.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 20 Ιουνίου 1824 ἐπλησίασεν ὁ Χοσρέφ καὶ ἤχισε φοβερὸν κανονιοβολισμὸν ἐναντίον τοῦ νοτίου καὶ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου, δπου οἱ Ψαριανοὶ παρέταξαν τὰς περισσότερας των δυνάμεις, διότι ἐκεῖ εὔκολα ἡμιποροῦσε νὰ ἀποβιβασθῇ ὁ ἔχθρος. Οἱ Ψαριανοὶ ἀπὸ τὰς κανονιοστοιχίας των ἀπαντοῦσαν μετὰ γενναιότητος εἰς τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν ἔχθρων πλοίων. Τὴν ἀλλην ὅμως ἥμέραν κατὰ τὴν 8ην πρωΐην ὥραν οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ κάμουν ἀπόβασιν πολυαριθμού στρατοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ βραχώδους ἀκρωτηρίου Μαρκάκη, δπου δὲν εἶχον παραταχθῆ πολλοὶ Ἐλληνες. Τοιουτορόπως οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὰ ὅπισθεν τῆς πόλεως ὑψώματα καὶ ἄλλοι ἔξ αὐτῶν ὥρμησαν ἐναντίον τῶν ὀχυρωμένων Ἐλλήνων εἰς τὸ Φτελιὸν ἀπέκρουσαν τρεῖς ἐπιθέσεις ἀλλ ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν εἶχον καμμίαν ἐλπίδα νὰ νικήσουν, ἤγαφαν τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ ὄχυρωμα ἐκεῖνο ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μαζὶ μὲ τοὺς χριστια-

νοὺς καὶ ὅσους Τούρκους είχον εἰσοδημήσει εἰς αὐτό. Οἱ δὲ ὑπερασπι-
σταὶ τῆς πόλεως ἦν καὶ ἐκυκλώθησαν ὥρμοισαν ἐναντίον τῶν ἔχθρων
μετὰ γενναιότητος. Τέλος ὅμως ὁ πολυάριθμος ἔχθρικὸς στρατὸς ἐνί-
κησεν αὐτοὺς καὶ ἄλλους κατέσφαξεν ἄλλους δὲ αἰχμαλώτισαν.

Κατόπιν ὁ Χεσρέφ διέταξε ἔφοδον κατὰ τοῦ Παλαιοκάστρου
πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκραν τῆς νήσου, ὅπου είχον καταφύγει μερι-
καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά. Ἐπὶ τοءῖς ἡμέρας οἵ ἔξακόσιοι ὑπερασπι-
σταὶ τοῦ Παλαιοκάστρου ἀπέκρουν τὰς λυσσώδεις ἔφοδους τοῦ ἔχ-
θροῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἐλπὶς σωτη-
ρίας ἔκοινώνησαν ἀπὸ τὴν προηγουμένην καὶ ὅταν οἱ ἔχθροὶ εἰσώρ-
μησαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος τῶν γυναικο-
παίδων ἐφώναζε μὲ θρήνους: «νὰ καῶμεν καλύτερα παρὰ νὰ πέ-
σωμεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων». Τότε ὁ Ἀντώνιος Βρατσᾶ-
νος, ἀφοῦ πρῶτον ἔτρεξε καὶ ἐφίλησε τὸν γέροντα πατέρα του, ἄναψε
τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα ὅλοι, καὶ ὅσοι
ἦκ τῶν Τούρκων εἰσῆλθον εἰς τὸ Παλαιόκαστρον.

Τοιουτορόπως οἱ Ψαριανοὶ ἐχάθησαν ὅλοι καὶ τὰ πάντα κατεσ-
τράφησαν εἰς τὴν ἔνδοξον νῆσον των. Τὴν δόξαν τῶν Ψαρῶν ἀπήθα-
νάτισεν δὲ ποιητὴς Σολωμὸς μὲ τὸ παρακάτω λακωνικώτατον ἔξαστιχον:

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρην φάχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παληγάρια·
καὶ στὴν κόμη στεφάνη φορεῖ,
γενομένο ἀπ' ὅλίγα χορτάρια
πούχα μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ἐργασία: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν ἀναφερομένων τόπων, ὅπου
ἡμύνθησαν οἱ Ψαριανοί. Συζήτησις διατὶ δὲν μετεχειοισθησαν τὰ πλοῖα των.
Ἀνάλυσις τοῦ παραπάνω ποιήματος τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ ἡ «Δόξα τῶν
Ψαρῶν» ἀπαγγελία καὶ ἀπομνημόνευσις αὐτοῦ.

δ') Ναυμαχίαι εἰς τὴν Σάμον καὶ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα.

Κατὰ τὸ τέλος Ἰουνίου οἱ στολίσκοι τῆς Ὅδρας καὶ τῶν Σπε-
τῶν, οἱ διοῖοι δὲν ἡμποροῦσαν νὰ δράσουν δι' ἔλλειψιν χοημάτων,
κατώρθωσαν νὰ ἐξοπλισθοῦν μὲ ἴδια των χοημάτα καὶ μὲ ὅσα ἀπέ-
μειναν Ψαριανὰ πλοῖα ἐξέπλευσαν ὑπὸ τὸν Μιαούλην εἰς τὰ Ψαρά.
Ἐκεῖ ἐκαμαν ἀπόβασιν καὶ κατέστρεψαν τὴν Τουρκικὴν φρουρὰν ἀπὸ
600 ἄνδρας, τὰ δὲ ἔχθρικὰ πλοῖα, ποὺ ἀπέμειναν εἰς τὸν λιμένα,
ἄλλα συνέλαβον καὶ ἄλλα κατεβύθισαν (3 Ἰουλίου). Ἐπειτα, ὁ μὲν

έλληνικός στόλος στερούμενος χρημάτων καὶ τῶν ἀναγκαίων, ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς λιμένας του. Ὁ δὲ Τουρκικός μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἐπλευσαν ἐναντίον τῆς Σάμου. Εὗτυχῶς τὴν 10 Ἱουλίου κατέφθασαν χρήματα τοῦ πρώτου Ἀγγλικοῦ δανείου καὶ ἐπὶ τέλους ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις παρεχώρησεν ἐξ αὐτῶν ἀρκετὰς χιλιάδας διστήλων (¹) εἰς τοὺς Ὑδραίους, Σπετσιώτας καὶ Ψαριανούς, μὲ τὰ δποῖα ἔξωπλισαν τοὺς στόλους των.

Προαπέστειλαν τὸν ἀντιναύαρχον Σαχτούροντα εἰς τὴν Σάμον, ὅπου ἐκεῖ ἔγιναν σφοδραὶ ἐπὶ ἐξ ἡμέρας (31 Ἱουλίου—5 Αὐγούστου), κατὰ τὰς δποῖας διεκρίθησαν δὲ Κανάρης, δὲ Βατικιώτης καὶ δὲ Ματρόζος. Ὁ Χοσρέφ ἔχασε τοία πλοῖα καὶ ἡ ναυγάνθη καταδιωκόμενος νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Κᾶδη καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Μετ’ ὀλίγας ἡμέρας κατέφθασε καὶ δὲ Αἰγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰμπραήμ πασάν. Οἱ δύο στόλοι ἡνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν δύναμιν ἀπὸ 1 δίκροτον, 25 φρεγάτας, 25 κορβέτας, 50 βρίκια, 300 φορτηγά, 3.500 πυροβόλα καὶ 50.000 ναύτας καὶ στρατιώτας. Ὁ ἔλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην κατέπλευσε τὴν 22 Αὐγούστου καὶ ἐστάθμευσε μεταξὺ τῶν νήσων Πάτμου, Λέρου καὶ Αειψοῦ. Ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπέροχον ἐκείνην δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, οἱ Ἑλληνες εἶχαν νὰ ἀντιτάξουν μόνον 80 μικρὰ πλοῖα μὲ 850 πυροβόλα καὶ 5.000 ναύτας.

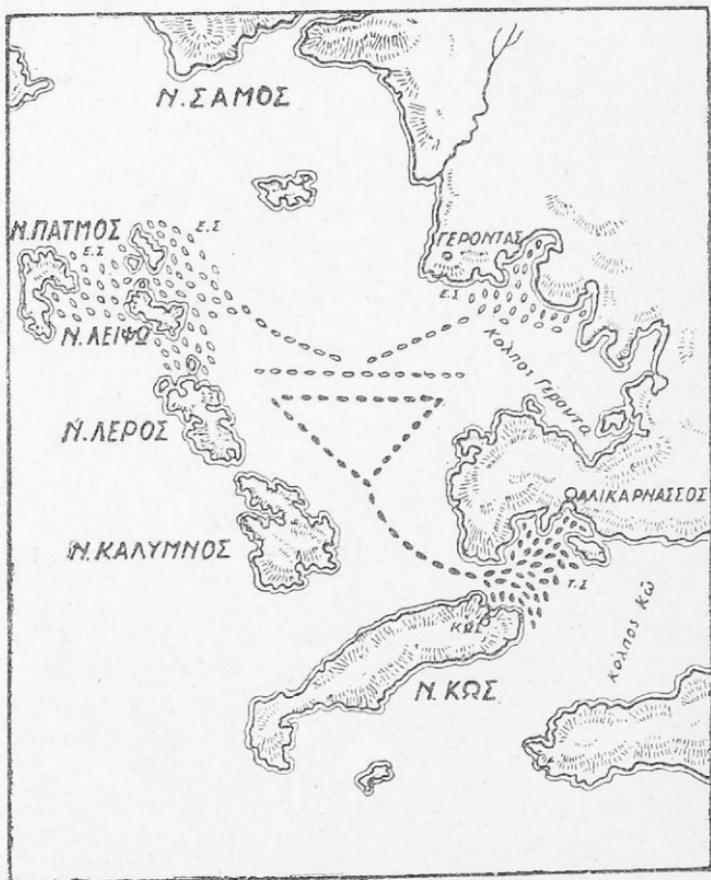
Τὴν 24 Αὐγούστου 6 πυροπολικὰ μὲ 20 πλοῖα ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Χοσρέφ, δὲ δποῖος ἀμέσως ἐγκατέλειψε τὸν ἀγῶνα μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἐπισκευάσῃ τὴν κεραίαν τοῦ μεσαίου ἴστοῦ, ποὺ συνετοίβη καὶ ἐσπευσεν νὰ ζητήσῃ ἀσύλον εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν. Ὅταν οἱ διοικηταὶ τῶν ἄλλων ἐχθρικῶν πλοίων εἶδον τὰ Ἑλληνικὰ πυροπολικὰ καὶ τὸν Χοσρέφ νὰ ὑποχωρῇ ἥρχισαν καὶ ἐκεῖνοι νὰ ὑποχωροῦν ἀτάκτως καὶ μὲ σύγχυσιν μεγάλην.

Ομως τὴν 29ην Αὐγούστου ἔγινε σπουδαιοτάτη ναυμαχία ἐφάμιλλος τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνος.

Ἡ τοικυμία εἶχε διαιρέση τὸν ἔλληνικὸν στόλον καὶ 40 πλοῖα περιέπλεον πλησίον τῆς νησῖδος Φάρμακου, 22 δὲ κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Μιαούλη ἐμενον ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντα ἀκίνητα, ἔνεκα τῆς μεγάλης γαλήνης. Ὁ Ἰμπραήμ βοηθούμενος ἀπὸ οὅδιον ἀνεμον ἐφώρημεν ἀπὸ τὴν Κάλυμνον διὰ νὰ καταβυθίσῃ καὶ συλλάβῃ τὸν

1.—Ισπανικὸν νόμισμα ἀξίας ἐνὸς ταλίρου, ὅπου ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας του ἥσαν χαραγμέναι οἱ δύο Ἡράκλειοι στῆλαι ἢ κολόναι διὰ τοῦτο καὶ διστηλον ἐλέγετο ἢ κολονάτο.

έλληνικὸν στολίσκον, ποὺ εύρισκετο ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντα. Κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον ἔκείνην στιγμὴν ἥσχισε νὰ πνέῃ ἐλαφρὸς ἄνεμος καὶ ὁ Μιαούλης, μετὰ πολύωρον γιγαντομαχίαν, κατώρθωσε μὲ βάρκες νὰ σύρῃ τὰ ἀκίνητα εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου πλοῖα του καὶ

Χάρτης τῆς Ναυμαχίας τοῦ Γέροντα

νὰ τὰ παρατάξῃ μὲ τὰ πυροποιικὰ ἐμπρός. "Οταν δὲ μετ' ὅλιγον ἐφύσησεν δυνατώτερος ὁ πωαδήποτε ἄνεμος, ἐπλευσε καὶ τὸ ἄλλο τμῆμα τοῦ στόλου. Τότε τέσσαρα πυροποιικὰ ὑπὸ τὸν Κριεζῆν πλέουν τολμηρώτατα ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν καὶ πυροποιοῦν ἔναν πάρωνα⁽¹⁾ καὶ

1. Πάρων=ἐλαφρὸν βρίκιον. Ἐλαχίστας διαφορὰς ἔχουν· ὁ πάρων εἶναι πολεμικὸν πλοῖον, τὸ δὲ βρίκιον ἐμπορικόν.

τοιουτοτρόπως ἀνέκοψαν τὴν δρμὴν τῶν βαρβάρων, οἱ δποῖοι σπεύδουν καὶ πάλιν νὰ ζητήσουν ἄσυλον εἰς τὴν Κῶ καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀνεπαύθησαν, ἐπανέλαβον τὴν ἐπίθεσιν μὲ 200 σχεδὸν πολεμικὰ πλοῖα καὶ φορτηγὰ καὶ ἐπὶ 10 ἡμέρας ἐπειτίθεντο λυσσωδῶς διὰ νὰ διαιρέσουν τὴν παράταξιν τῶν Ἐλλήνων καὶ νὰ κατορθώσουν τοιουτοτρόπως νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον τῆς Σάμου καὶ νὰ τὴν κατακαύσουν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 10 Σεπτεμβρίου οἱ Ἐλληνες ἔκινδύνευσαν πολύ ἀλλὰ τὴν ἐπομένην δταν ἡ ναυμαχία ἐπανελήφθη, ἐπετέθησαν μὲ τόσην σφοδρότητα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὥστε τοὺς ἔηνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Μυτιλήνην. Ἀπ' ἑκεῖ δὲ Χοσρέφ κατηυθύνθη πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον τὴν 20 Σεπτεμβρίου. Οἱ Ἰμβραῆμ δμως, θέλων δπωσδήποτε νὰ καταστρέψῃ τὴν Σάμον καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν νίκην αὐτὴν μόνος, ἔξπλευσε τὴν 24 Σεπτεμβρίου καὶ προσεπάθησε νὰ διασκορπίσῃ τὴν Ἐλληνικὴν παράταξιν. Ὅταν δμως ἔχασεν μίαν κορβέταν (¹) καὶ ἔνα βρίκιον (²) ἦναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων ἐπὶ μίαν νύκτα καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀλλην ἡμέραν.

Τέλος δὲ Ἰμβραῆμ κατέφυγεν εἰς τὴν Κῶ καὶ ἀναπληρώσας τὰ κενὰ μὲ 5.000 Αἴγυπτίους ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν διὰ νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὸν ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Σούδας. Ἀλλὰ τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα, τὰ δποῖα παρέμενον εἰς τὴν Λέρον, μόλις ἀντελήφθησαν τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰμβραῆμ, τὸν κατεδίωξαν καὶ δταν πλέον τὸν κατέφθασαν πρὸ τοῦ Μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης, τόσην σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν ἐπέφερον εἰς τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, ὥστε ἄλλα ἔξ αὐτῶν κατέφυγον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς τὴν Ρόδον, ἄλλα ἔξωκειλαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κάσου καὶ τῆς Κρήτης καὶ πολλὰ φορτηγὰ συνελήφθησαν.

Δυστυχῶς δμως τὰ πληρώματα τῶν Ἐλλήνων ὑπέφεραν ἀπὸ μεγάλας στερήσεις καὶ τὰ πλοῖα ἔνεκα τῶν συνεχῶν ναυμαχιῶν ἐπὶ τοεῖς μῆνας καὶ τῶν τρικυμιῶν εἶχον πάθει μεγάλας βλάβας. Ἡ Κυβέρνησις, πρὸς τὴν δποῖαν ἀδιακόπως ἔγραφον οἱ ναύαρχοι νὰ στείλη πυρπολικὰ καὶ χοήματα καθὼς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα, ἐκώφευεν. Διὰ τοῦτο ἦναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς λιμένας των. Οἱ Ἰμβραῆμ

1. Κορβέτα =Πολεμικὸν ἴστιοφόρον μὲ πυροβόλα μόνον εἰς τὸ κατάστρωμα.

2. Βρίκιον =δικάταρτον ἴστιοφόρον δλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν πάρωνα.

* Ο πάρων εἶναι πολεμικὸν πλοῖον, τὸ δὲ βρίκιον ἐμπορικόν.

εύρε τότε τὴν θάλασσαν ἐλευθέραν καὶ ἐπὶ τέλους ἔπλευσεν εἰς τὴν Σούδαν, τὴν 23ην Νοεμβρίου διὰ νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα.

Ἐργασίαι: Τοποθέτησις εἰς τὸν χάρτην τῶν σημείων, ὃσου ἔγιναν αἱ ναυμαχίαι. Συζήτησις διατὶ ἐκώφευεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ναυμάχων.

ε') Ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς.

Ἐξ ὅσων ἀνεφέραμεν ὁ Ἱ. Ἀγὼν κατὰ τὸ 4ον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως περιωρίσθη κυρίως εἰς τὰ κατὰ θάλασσαν γεγονότα. Κατὰ ἦηρὰν ἀρχιστράτηγος ἐναντίον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διωρίσθη ὁ Δεοβῆς πασάς, ὁ ὄποιος διετάχθη νὰ ὑποτάξῃ αὐτήν. Ὁ Δεοβῆς ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ 10.000 ἄνδρας καὶ πολλαὶ μάχαι ἔγιναν ἥ σπουδαιοτέρα ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ μάχη τῆς Ἀμπλιανῆς μετεξὺ Γραβιᾶς καὶ Ἀμφίστης, ὃπου οἱ Ἑλληνες κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐκνούσιευσαν 2 κανόνια, 7 σημαίας καὶ ἄφθονα πολεμοφόδια. Ὁλίγας δὲ ἦμέρας μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀμπλιανῆς ὁ Δεοβῆς πασάς ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ὃς ἀνάξιος.

Ἐργασίαι: Ἀνασκόπησις τῶν μέχρι τοῦδε διδαχθέντων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Περίληψις καὶ ἀναγραφὴ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων μετὰ τῶν χρονολογιῶν εἰς τὸ τετράδιον τῆς Ἰστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Απόδασις τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μάχη εἰς τὸ Κρεμμύδι. Ἀλωσις τῆς Σφακτηρίας.

‘Ο Ἰμβραῆμ ἀφοῦ ἐφωδιάσθη εἰς τὴν Σούδαν μὲ δόλα τὰ ἀναγκαῖα, τὴν 12 Φεβρουαρίου ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Μεσθώνην, ἔνδεκα χιλιάδας πεζοὺς καὶ 800 ἵππεῖς. Δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, δταν δ Ἰμβραῆμ κατέλαβε τὴν Σούδαν, δὲν ἐσκέφθη, ποῖος κίνδυνος ἀπειλοῦσε τὸν Ἀγῶνα. Ἡτο ἀπησχολημένη μὲ τὴν κατάληψιν τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν, μὲ τὸν θρίαμβόν της κατὰ τῆς ἀντιπάλου Κυβερνήσεως καὶ μὲ τὰ χοήματα, ποὺ ἔφθασαν ἀπὸ τὸ β' δάνειον τῆς Ἀγγλίας.

‘Ετσι εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἡ Κυβέρνησις ἔλεγε τὴν ἔδραν της, ἔπειτα δὲ κεραυνὸς ἡ εἴδησις ὅτι δ Ἰμβραῆμ ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐσπευσε τότε νὰ στείλῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν τὸν ἔδιον Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως Γεώργιον Κουντουριώτην, δ ὅποιος μόλις ἔφθασεν εἰς Καλάμας διώρισε στρατηγὸν τὸν συμπολίτην του Σκούρτην, δ ὅποιος ἥτο βεβαίως καλὸς ναυτικός, ἀλλὰ ἀπειρος τοῦ κατὰ ἔχορὰν πολέμου. Διὰ τοῦτο δ Ἰμβραῆμ εἰς τὸ Κρεμμύδι, ὅπου παρετάχθησαν οἱ Ἑλληνες διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν τοὺς διεσκόρπισε καὶ πολλοὺς ἔφόνευσε. Συγχρόνως οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων ἀπέστειλαν τὸν Μιαούλην εἰς τὴν Κρήτην μὲ 30 πολεμικὰ καὶ 6 πυροπολικά, τὸν Ἀναστάσιον Τσαμαδὸν διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Νεόκαστρον μὲ 4 πολεμικά, τὰ ὅποια παρέταξεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου καὶ ἀνήγειρε προμαχῶνα ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας, ὅπου ενδίσκοντο 1.000 Ἑλληνες καὶ φιλέλληνες μὲ δλίγα κανόνια. Ἐπίσης καὶ δ Γεώργιος Σαχτούρης μὲ τὴν τρίτην μοῖραν τοῦ στόλου ἔσπειτεν εἰς τὸ Αίγαιον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἔχθρικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια τυχὸν θὰ ἀπεστέλλοντο ἐκ Κωνιόπολεως. Ὁ Ἰμβραῆμ μετὰ τὴν μάχην εἰς τὸ Κρεμμύδι διέταξε τὸν στόλον ὑπὸ τὸν Χουσεΐν Μπέη νὰ πλεύσῃ ἐναντίον τῆς Σφακτηρίας. Ὁ Μιαούλης ὅμως περιπλέων μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Κρήτης ἡμπόδιζε τὸν στόλον τοῦ Ἰμβραῆμ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Σφακτηρίας καὶ συγχρόνως νὰ πλεύ-

σουν ὅλα τὰ πλοῖα του ἀπὸ τὴν Σούδαν. Δυστυχῶς τὴν 25 Μαρτίου ἔγινε μεγάλη τρικυμία καὶ πολλὰ πλοῖα τοῦ Μιαούλη ἐπαθαν μεγάλας βλάβας ἔξω ἀπὸ τὰ Κύνθηρα. Ἐζήτησε τότε νὰ τοῦ στείλουν γρήγορα βοήθειαν καὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στολίσκον του ἐπλευσεν εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἐβύθισεν ἐν μεγάλον ἐχθρικὸν πολεμικὸν καὶ ἔξηνάγκασε τὸν στόλον τοῦ Ἰμβραῆμ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σούδαν.

Ἐπειτα ἐναυμάχησε πρὸ τῆς Μεσσηνίας ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ τὸν κατεδίωξε μέχρι τῆς Μεθώνης, αὐτὸς δὲ ἔπλευσεν εἰς τὴν Σφακτηρίαν⁽¹⁾ διὰ νὰ λάβῃ τὴν βοήθειαν, ποὺ ἐζήτησεν καὶ ἡ δποία δυστυχῶς δὲν εἶχε σταλῆ. Τοιουτοτρόπως δ Ἰμβραῆμ ἐπρόλαβε καὶ παρετάχθη πρὸ τῆς Σφακτηρίας καὶ τότε ἥρχισε φοβερὸς κανονιοβολισμός. Ὁ Μιαούλης παράτολμος ἀπὸ τὴν θλίψιν του διὰ τὴν κακοδαιμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀντεπαρετάχθη πρὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἐχθροῦ μόνον μὲ 10 πολεμικὰ καὶ 2 πυροπολικά. Παλαιών διὰ νὰ ἔξουδετερώσῃ τὰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις ἐπετέλεσε μίαν πραγματικὴν γιγαντομαχίαν. Ὁ Οδηγῶν δ Ἰδιος τὸ πυροπολικὸν τοῦ Πιπίνου τοεῖς φορᾶς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν 18 Τουρκικὰς φρεγάτας, αἱ δποῖαι τὸν ἐκανονιοβόλουν. Συγχρόνως δμως τὰ ἄλλα ἐχθρικὰ πλοῖα ἔρριπτον βροχὴν ὅλμων ἐναντίον τῆς Σφακτηρίας καὶ μέσα εἰς αὐτὸ τὸ πανδαιμόνιον τῶν πυροβολισμῶν δ Ἰμβραῆμ κατώρθωσε καὶ ἀπεβίβασε διὰ λέμβων εἰς τὴν Σφακτηρίαν 4.000 Ἀραβαῖς, οἱ δποῖοι κατώρθωσαν τέλος νὰ κυριεύσουν αὐτήν. Τὰ Ἑλληνικὰ πολεμικὰ καθὼς καὶ ἔκεινα τοῦ Τσαμαδοῦ κατώρθωσαν καὶ διέφυγον. Μόνον δ Ἀρεγς ἀπέμεινεν ἀναμένων ματαίως τὸν κυβερνήτην του Τσαμαδόν, δ ὅποῖος ἐφονεύθη εἰς τὴν Σφακτηρίαν μαζὶ μὲ ἄλλους 350, μεταξὺ τῶν δποίων ἦσαν δ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρρόζα, δ Σαχίνης καὶ δ Ἀραγγωσταρράς. Διακόσιοι ἥχιμαλωτίσθησαν καὶ μερικοὶ ἔφυγον εἰς τὴν Ἕραν διὰ τοῦ βορείου στομίου, ὅπου τὰ νερὰ εἶναι οηχὰ καὶ δὲν ἥμποροῦν ἔκειθεν νὰ πλεύσουν μεγάλα πολεμικά.

Ο Μαυροκορδάτος καὶ δ Σαχτούρης κατέφυγον εἰς τὸν Ἀρην, δ ὅποῖος κυβερνώμενος τῶρα ἀπὸ τὸν ναύκληρον Νικόλ. Βότσην κατώρθωσε νὰ σωθῇ πλέων διὰ μέσου 34 ἐχθρικῶν πλοίων σφυροκοπούμενος συνεχῶς.

Ἡ δργὴ τοῦ Μιαούλη καὶ ἡ θλίψις του διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σφακτηρίας τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν παράτολμον ἀπόφασιν νὰ εἰσօρμηση τὸ μεσονύκτιον μόνον μὲ δύο πυροπολικὰ καὶ ἡ νὰ πυρπολήσῃ

1. Ἰδετε χάρτην τοῦ λιμένος τῆς Πύλου καὶ τῆς Σφακτηρίας εἰς τὴν σ. 154.

τὸν ἔχθρικὸν στόλον ἦ νὰ εῦρῃ ἔκει ἔνδοξον τάφον πλησίον τοῦ Τσαμαδοῦ. Εύτυχῶς ἔμαθεν, ὅτι εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης ἦτο ἡγκυροβολημένη μοῖρα τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου καὶ ἐγκατέλειψε τὸ σχέδιόν του. Παρέλαβε μόνον δύο πολεμικὰ καὶ 4 πυρπολικὰ καὶ εἶπεν: «”Ἄς ὑπάγωμεν νὰ ηηδεύσωμεν ἐπαξίως τὸν Τσαμαδὸν» καὶ καθὼς ἔφθασε, κατέλαβε τὸ στόμιον του λιμένος καὶ ἥρχισε φοβερὸν πυροβολισμόν. Τὸ πῦρ γρήγορα μετεδόθη εἰς ὅλα τὰ πλοῖα καὶ πλὴν τῆς ὑποναυαρχίδος ἐπυρπολήθησαν ὅλα καὶ κατεστράφησαν αὐτανδρα καθὼς καὶ ἡ πυριτιδαποθήκη εἰς τὴν ξηράν.

Ο δὲ Γεώργιος Σαχτούρης, δόποιος περιέπλεε τὸ Αἴγαῖον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ νέαν κάθοδον ἔχθρικῶν πλοίων, συναντήσας εἰς τὸν Καφρορέα τῆς Ερέβοιας τὸν Χοσρέφ μὲ 50 πλοῖα ἐναυμάχησεν ἐναντίον του ἐπὶ μίαν δλόκληρον ἡμέραν καὶ κατώρθωσε νὰ πυρπολήσῃ τὴν ναυαρχίδα αὐτανδρον, μίαν φρεγάταν καὶ μίαν κορβέταν. Ἐπίσης ἐκυρίευσε 30 φρεγάταν καὶ πολλὰ πυροβόλα. Ο Μιαούλης μετὰ τὰς ἐπιτυχίας του εἰς τὴν Μεθώνην συνηντήθη μὲ τὸν Σαχτούρην καὶ οἱ δύο μαζὶ ἐπλευσαν εἰς τὴν Σούδαν διὰ νὰ πυρπολήσουν τὸν ἔκει Αιγαϊπτιακὸν στόλον. Ὅταν ἐπληροφορήθησαν τοῦτο οἱ ἔχθροὶ παρέταξαν πρὸ τοῦ λιμένος 4 μοίρας καὶ ἡτοιμάσθησαν. Μόλις δὲ κατέπλευσαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔγινε ναυμαχία, κατὰ τὴν δροίαν οἱ Ἑλληνες ἐπυρπολήσαν μίαν κορβέταν καὶ ἔξηνάγκασαν τὸν ὑπόλοιπον στόλον νὰ καταφύγῃ ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἀπ’ ἔκει δὲ Μιαούλης ἔνεκα μεγάλης τρικυμίας ἀπέπλευσεν πρὸς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον καὶ ναυμαχήσας καὶ ἔκει, ἐπυρπολήσε 2 μονόκροτα, ⁽¹⁾ συνέλαβε 6 κανονιοφόρους καὶ διέλυσε τὸν ἀποκλεισμὸν (22 Ιουλίου). Ο δὲ Κανάρης, δὲ Ἐμμ. Βούτης καὶ δὲ Ἀντώνιος Βῶκος μὲ 3 πυρπολικὰ τὴν 29 Ιουλίου εἰσέπλευσαν κρυφὰ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ πυρπολήσουν τὸν ἔκει στόλον καὶ τὰ νεώρια, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐφύσησεν ἄνευμος καὶ ἀπέτυχεν ἡ παράτολμος αὐτὴ ἐπικείρησις.

Ἐργασίαι: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν τόπων, ὅπου διεξήχθησαν τὰ γεγονότα ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό. Συζήτησις διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποτυχίας. Συγκέντρωσις πληροφοριῶν διὰ τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα, καὶ ἀνακοίνωσις εἰς τὴν τάξιν.

1. *Μονόκροτον*=πλοῖον ἰστιοφόρον μὲ ἓνα πυροβολεῖον, *δίκροτον* μὲ δύο πυροβολεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΞΗΡΑΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1. Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι καὶ ἡρωϊκὸς δάνατος τοῦ Παπαφλέσσα.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Ἰμβραῆμ κατετάραξαν τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου, ὁ δποῖος ἔξηγέρθη ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔξητοῦσε τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Μὲ τὸ μέρος τοῦ λαοῦ ἐτάχθη ὁ Παπαφλέσσας, ὁ δποῖος ἦτο τότε ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν. Ἐπειδὴ δικαὶος δὲν εἰσηκούσθη, ἔξήτησε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἕδιος ἐναντίον τοῦ Ἰμβραῆμ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ νέαν τον εἰσόδημησιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Κυβέρνησις προθυμώς ἔδέχθη καὶ τὸν ἀπέστειλεν μὲ 1.000 ἄνδρας. Ὁ Παπαφλέσσας κατῆλθεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ κατέλαβεν τὸ θρυλικὸν ἀπὸ τότε χωρίον *Μανιάκι*. Ἐκεὶ κατεσκεύασε προχείρους προμαχῶνας, διπότε τὴν 20 Μαΐου ἐπῆλθεν ὁ Ἰμβραῆμ μὲ 6.000 ἄνδρας. Ὄταν οἱ Ἑλληνες εἶδον τὴν μαύρην ἐκείνην στρατιάν, ποὺ ἐκ δυσμῶν καὶ ἀνατολῶν ἐκάλυψε τὴν πεδιάδα καὶ τὰ ὅρη, ἐφοβήθησαν καὶ οἱ περισσότεροι ἔξι αὐτῶν ἔφυγαν διὰ νὰ σωθοῦν. Ὁ Παπαφλέσσας, ἀν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ θυσιασθῇ, ἀπέμεινεν ἔκει μὲ 300 πιστοὺς συντρόφους, πρὸς τοὺς διποίους δώμιλησεν καὶ προέτρεψεν νὰ σταθοῦν ἀντάξιοι τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Βαλτετίου, τῶν Δολιανῶν καὶ γενναῖοι, ὅπως οἱ 300 τοῦ Λεωνίδα. Καὶ πραγματικῶς ἔγινεν ἔκει μία τῶν ἐνδοξοτέρων μαχῶν τῆς ἱστορίας καὶ παρομοίᾳ μὲ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν. Μετὰ ἔξαρσον φονικώτατον ἀγῶνα τὰ πολυάριθμα στίφη τοῦ Ἰμβραῆμ εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν προμαχῶνων. Τότε ἡ πάλη ὑπῆρξεν φοβερά. Ἐμάχοντο μὲ τὰ ἔιφη καὶ τὰς λόγχας μέχρις ὅτου ἔπεσαν ὅλοι οἱ Ἑλληνες μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των. Καὶ τὴν πρωῖαν ὅταν ἔφωτισεν ὁ ἥλιος τὸν τόπον, ὃπου ἐτελέσθη ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ θυσία, εὑρέθη ἀνάμεσα εἰς τὸν σωρὸν τῶν πτωμάτων ἀκέφαλον τὸ πτῶμα τοῦ Παπαφλέσσα. Ὁ Ἰμβραῆμ διέταξε τότε νὰ ενρεθῇ καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἡρωος, τὴν διποίαν ἀφοῦ ἔπλυναν, ἔστησαν δὲν τὸ λείψανον δρυμὸν εἰς τὸν κορμὸν ἐνὸς δένδρου. Τότε δὲ Ἰμβραῆμ πολλὴν ὥραν ἔσταμη σιωπηλὸς καὶ ἀκίνητος καὶ παρετήρει θαυμάζων τὸν ἡρωαν νεκρόν. Κατόπιν τὸν ἔφιλησεν εἰς τὸ μέτωπον καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του: «*Ἄληθινὰ ὁ ἄνδρας αὐτὸς ἦταν γενναῖο παληνάρι*».

Ἐργασίαι: Καθορισμός τῆς θέσεως τοῦ Μανιακίου εἰς τὸν χάρτην. Ἀνασκόπησις τῆς ἴστορικῆς δράσεως τοῦ Παπαφλέσσα. Συζήτησις εἰς τὴν τάξιν Ἐκθεσις γραπτή: χαρακτηρισμός τοῦ Παπαφλέσσα ὡς δργανωτοῦ τοῦ Ἀγῶνος, ὡς πολιτικοῦ, ὡς Ἀγωνιστοῦ.

2. Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐπιδρομαὶ τοῦ Ἰμβραήμ.

Κατόπιν καὶ τῆς νέας ἀτυχίας, ἥ ἀγανάκτησις τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως ἔκοψεν φύσθη καὶ ἀπὸ διάφορα μέρη ἐστέλλοντο ἀναφοραὶ καὶ ἀπειλαὶ καὶ ἐζήτουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων δπλαοχηγῶν. Διὰ τοῦτο ἥ Κυβέρνησις, πρὸ τῆς γενικῆς ἀγανακτήσεως, ἥναγκάσθη νὰ ἀμνηστεύσῃ τοὺς φυλακισμένους εἰς τὴν Ὅδον καὶ νὰ διορίσῃ τὸν Κολοκοτρώνην γενικὸν Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Λέγεται, δτι ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, δταν ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον, εῦρε πρὸ τῆς Πύλης αὐτοῦ μερικοὺς νὰ σκάπτουν διὰ νὰ εῦρουν θησαυροὺς καὶ εἶπε: «ὅ καλύτερος θησαυρὸς εἶναι νὰ θάψουν ἔκετ τὰ μίση των, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔρωψε κάθε μνησικαίαν του δι’ ὃσα κακὰ ἐπαθεν εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ δτι δλοι ὅφελουν νὰ ἀγωνισθοῦν μὲν ζῆλον καὶ δμόνοιαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος». Ἐπρότεινε δὲ εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἕδιον σχέδιον διὰ νὰ ἔξοντάσουν τὸν Ἰμβραήμ, ποὺ μετεχειρίσθη αὐτὸς ἄλλοτε εἰς Δερβενάκια κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη. Νὰ μὴν ἀφεθῇ οὔτε φωλεά εἰς τὸν Ἰμβραήμ, ποὺ θὰ ἥμποροῦσε νὰ καταφύγῃ νὰ κατασκαφῇ ἥ Τρίπολις, ὁ παλαιός αὐτὸς σταυλος, ὃστε ὁ ἐκεῖ στρατὸς νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὴν πεῖναν. Δυστυχῶς, ὅμως, ἥ τότε Κυβέρνησις, οὔτε νὰ ἔννοιήσῃ ἥμποροῦσε τὰ στρατηγικὰ αὐτὰ σχέδια, οὔτε νὰ τὰ ἔκτελέσῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀνέπιυς μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἀνεδείχθη πραγματικῶς ὁ σωτὴρ τῆς πατρίδος. Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου, μόλις ἥκουσαν καὶ πάλιν τὴν φωνὴν τοῦ σεβαστοῦ γέροντος, ἥσθάνθησαν ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν. Ἐτρεχον δὲ ἀπὸ παντοῦ νὰ τὸν ἔνισχύσουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν νικηφόρον προέλασιν τοῦ Ἰμβραήμ, ὁ δποτος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μανιακίου ἐπυρπόλησε τὰς Καλάμας καὶ προχωρῶν, σκορπίζων παντοῦ τὴν ἐρήμωσιν, κατέλαβε τὴν Πόλιανην. Ἐκεῖ εἰς τὸ Ἀκοβον, εἰς τὰ σύνορα Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας, συνηντήθη μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλους δπλαοχηγούς,

ὅπου ἐπὶ δύο ἡμέρας ἔγινε φοβερὴ μάχη. Δυστυχῶς, οἱ Ἑλληνες, παρ' ὅλην τὴν γενναῖαν ἀντίστασίν των, ὑπερώρησαν. Ὁ Ἰμβραήμ κατέλαβεν ἐπειτα τὴν Τρίπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέδραμε νὰ καταλάβῃ τὸ Ναύπλιον. Ἀλλὰ 350 Ἑλληνες καὶ Φιλέλληνες ὑπὸ τοὺς Ὑψηλάντην καὶ Μακρυμάννην κατέλαβον τοὺς Μύλους καὶ τὸν ἀπέκρουσαν.

Ο Ἰμβραήμ ἀφοῦ ἔκαυσε τὸ Ἀργος ἐγύρισεν εἰς τὴν Τρίπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε κέντρον τῶν στρατιωτικῶν του ἐπιχειρήσεων. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὰ γύρω βουνά καὶ νὰ πολιορκήσῃ αὐτὴν ὅπως ἄλλοτε. Ἀλλὰ ὁ Ἰμβραήμ ἐπέδραμε μὲ 10.000 ἄνδρας καὶ διεσκόρπισε τοὺς Ἑλληνας. Ἀπὸ τότε ὁ Κολοκοτρώνης, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐπαρκεῖς δυνάμεις περιωρίσθη νὰ παρακολουθῇ τὸν Ἰμβραήμ καὶ μὲ ἐνέδρας νὰ τὸν ἐνοχλῇ διαρκῶς. Καὶ τόση ἦτο ἡ συνεχῆς φθορά, τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἐπροξενοῦσε, ὥστε ὁ ὑπερήφανος Αἰγύπτιος εὑρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν πολλὰς φοράς. Εὗταιχῶς, τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τοῦ Ἰμβραήμ, διεκόπη προσωρινῶς, διότι προσεκλήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μεγάλην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐργασίαι: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῆς πορείας τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Γενικὴ ἀνασκόπησις τῶν ἀποτυχιῶν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως. Καταγραφὴ αὐτῶν εἰς τὸ τετράδιον μὲ τὰς χρονολογίας. Συζήτησις διὰ τὰ αἴτια.

3. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ο Σουλτάνος κατὰ τὸ 1825 διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Κιουναχήν, ὁ ὃποιος εἶχε διακριθῆν ὡς δραστήριος καὶ οιφοκίνδυνος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτρα καὶ τοῦ ἔδωσε αὐστηροτάτην διαταγὴν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. «*Η τὸ Μεσολόγγι ή τὸ κεφάλι σου*» τοῦ εἶπεν. Διὰ τοῦτο ὁ Κιουταχής μὲ 20.000 Τουρκαλβανοὺς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ελλάδα καὶ ἐποιούρκησε τὸ Μεσολόγγιον τὴν 15 Ἀπριλίου διὰ δευτέραν φοράν. Εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρχον μάχιμοι ἀνδρες μόνον 4.000 ὑπὸ τοὺς διπλαοχηγοὺς Νότην Μπότσαρην, Δημήτριον Μακρῆν καὶ μερικοὺς ἄλλους. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ 12.000 κάτοικοι. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τουρκικὸς στόλος μὲ 63 πλοῖα ἐποιιόρκησε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Ο Κιουταχής, πρὶν διατάξῃ ἔφοδον ἐπόρτεινεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθοῦν μὲ δρους ἐντίμους. Οἱ γενναῖοι ὅμως Με-

σοιογγίται άπήντησαν, δτι «*αἱ πλεῖδες τῆς πόλεως εἶναι κρεμασ- μέναι εἰς τὰ κανόνια τῶν*». Οἱ πολιορκηταὶ ἔγιναν ἔξω φρενῶν μὲ τὴν ἀγέρωχον αὐτὴν ἀπάντησιν καὶ ἀμέσως ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ ἐναντίον τῆς *Κλεισόβης*, μικρᾶς νήσου. Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ οἱ Τοῦρκοι πολλὰς ζημίας ἔπαθον. Οἱ ἔχθροὶ δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των καὶ ἐπεχείρησαν ἄλλας δύο ἐφόδους τὴν 17 καὶ 18 Ἰουνίου, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπεκρούσθησαν καὶ ἔχασαν πλέον τῶν 500 ἀνδρῶν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως οἱ Μεσολογγῖται ἥρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν τροφίμων· εὐτυχῶς ὅμως τὴν 24 Ἰουλίου ὁ Μιαούλης ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια· συγχρόνως δὲ ἐνίκησαν τὸν Κιουταχῆν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ τοὺς στρατιώτας των ὁ *Κῆτος Τζαβέλλας*, ὁ *Κώστας Φωτομάρας*, ὁ *Ιωάννης Ράγκος* καὶ ὁ *Γεώργιος Βαλτινός*. Τοιουτούρρως οἱ «Ἐλληνες ἐνίκησαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας δύο νίκας· μίαν κατὰ θάλασσαν καὶ μίαν κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς ἀποτυχίας του αὐτούς ὁ Κιουταχῆς δὲν ἀπέκαμεν. Ἐπερίμενε τὴν κατάλληλον στιγμὴν διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ νέαν ἔφοδον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ γενναῖοι Μεσολογγῖται ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τοῦ ἔκαμαν μεγάλας ζημίας εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐπειδὴ δὲ ἔγιναν καὶ πολλαὶ λιποταξίαι καὶ ἀπὸ στρεψίσεις ὑπέφερον, ἥναγκάσθη ὁ Κιουταχῆς νὰ μεταθέσῃ τὸν στρατόν του εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ. Εἰς τῷ πολιορκητικὰ δὲ δχρωμάτα, τὰ δποῖα εἴχε κάμει ἀφῆσε μόνον φρουρούς. Ἔτσι οἱ Μεσολογγῖται ἀνέπνευσαν ὀλίγον.

Ἐργασία: Θέμα συζητήσεως ἡ ἀπάντησις τῶν Μεσολογγιτῶν εἰς τὸν Κιουταχῆν. *Υπόμνησις ἄλλων περιπτώσεων ἐκ τῆς ίστορίας, ὅπου οἱ «Ἐλληνες ἔδωσαν παροιμίαν ἀπάντησιν εἰς ἐπιδρομεῖς ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1826

1. Συνέχεια τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

«Ο Σουλτάνος βλέπων δτι ὁ Κιουταχῆς δὲν ἐπέτυχε εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἐταπεινώθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειάν του διὰ νὰ κυριεύσουν τὸ Μεσο-

λόγγιον. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς προθύμως ἔστειλε τότε νέας βοηθείας εἰς τὸν υἱόν του Ἰμβραήμ καὶ τὸν διέταξε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Τοιουτούρπως ὁ Ἰμβραήμ τὴν 26 Δεκεμβρίου 1825 ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς Κρυονέρι, πολλὰ τηλεβόλα καὶ ἐκεῖθεν ἦλθε καὶ ἔστρατοπέδευσεν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Συγχρόνως ὁ Τουρκοπαιγνιακὸς στόλος ἀπέκλεισεν αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ ἀφίξις τοῦ Ἰμβραήμ εἰς Μεσολόγγιον ἔστενοχώρησε τὸν Κιουταχήν, διότι ὁ Ἰμβραήμ τὸν περιέπαιξεν ἐπειδὴ δὲν ἡμπόρεσε τόσον καὶ φὸν νὰ κυριεύσῃ τὸν «φράκτην ἐκεῖνον», δπως περιφρονητικὰ ὠνόμασε τὰ δυχιόματα τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ἀκόμη διότι ὁ Ἰμβραήμ ἀνέλαβε μόνος του νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον.

Καὶ πραγματικῶς ὁ Ἰμβραήμ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1826 ἐπεχείρησε μόνος του τρεῖς ἑφόδους ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσθησαν καὶ τὰς τρεῖς φορὰς ἀπὸ τοὺς γενναίους ὑπερασπιστάς, οἵ δποιοι κατόπιν ἐξῆλθον καὶ ἐπέπεσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Αλγυπτίων, ὃπου ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ πολλὰ λάφυρα ἔλαβον. Ὁ ἥρωιςμὸς τῶν Μεσολογγιτῶν ἐπροκάλεσε τὴν ἔκπληξιν τοῦ Ἰμπραήμ καὶ διὰ τοῦτο ἐξήτησε τὴν συνδομὴν τοῦ Κιουταχῆ, τὴν δποίαν πρὸ δλίγου είλε περιφρονήσει. Οἱ δύο στρατάρχαι συνεφώνησαν τότε νὰ κυριεύσουν τὰ νησίδια, ποὺ εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ λιμένος του, διότι ἀπ' ἐκεῖ δὲν ἔλληνικὸς στόλος εἰσήγαγεν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Καὶ κατώρθωσαν μὲ πολλὰς θυσίας νὰ κυριεύσουν τὸ Βασιλάδι, τὸν Ντολμᾶν καὶ τὸ Αίτωλικόν. Δὲν ἡμπόρεσαν ὅμως νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν Κλείσοβαν, τὴν δποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Κείτσος Τζαβέλλας μὲ 130 ἄνδρας, ἀν καὶ ἐπετέμησαν κατ' αὐτῆς δύο φοράς. Τὴν πρώτην φορὰν ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Κλείσοβαν ὁ Κιουταχῆς, ἀλλ᾽ ἡραγχάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ διότι ἔχασε 600 ἄνδρας καὶ δὲν έπληγώθη. Τὴν δευτέραν φορὰν ἐπεχείρησε τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὁ Χουσεῖν Μπέης κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ αὐτὸς ἐπέτυχε καὶ δὲν Χουσεῖν ἐφονεύθη. Τέλος καὶ δλαι αἱ ἀλλαι προσπάθειαι τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Ἰμβραήμ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀπέτυχον. Ἄλλα καὶ τὸ Μεσολόγγιον δὲν ἡμπόρεσε πλέον νὰ συγκοινωνήσῃ διὰ θαλάσσης καὶ οἱ ἥρωϊκοὶ ὑπερασπισταί του καὶ οἱ κάτοικοι ἤχοισαν νὰ ὑποφέρουν. Ἡ ἔλλειψις τροφίμων τοὺς ἡνάγκασε νὰ τρώγουν ἀκάθαρτα ζῶα: σκύλους, γάτες, ποντικούς, ἵππους, δνους, φύκη, δέρματα ζώων καὶ δὲν τι ἄλλο εὔρισκον. Ἐκτὸς δὲ τῆς πείνης, λόγῳ τῆς κακῆς διατροφῆς, ἐπεσαν καὶ ἀσθένειαι φοβεραί, αἱ δποίαι τοὺς ἀπεδεκά-

τιςαν. Ὁ Μιαούλης ἐπεχείρησε καὶ πάλιν νὰ τοὺς τροφοδοτήσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Καὶ οἱ δυστυχεῖς ἔκεινοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας ὑπέφεραν ἀπὸ τόσας στερήσεις. Ὁ θάνατος τοὺς ἐθέριζεν καθημερινῶς ἀπὸ τὴν ἔξαντλησιν εἰχον καταντήσει σκιαὶ κινούμεναι καὶ ὅμως οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἐσκέφθησαν νὰ παραδοθοῦν. Καὶ φάσματα ἀκόμη ὅπως εἶχον καταντήσει, ἀπέκρουν τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην.

Ἐργασία: "Ἀλλαὶ περιπτώσεις δπου οἱ Ἑλληνες ὑποφέρουν ἀπὸ ίδιας στερήσεις ἀλλὰ δὲν παραδίδονται.

2. Ἡ ἡρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ἰμβραήμ ἐγνώριζε τὴν θέσιν τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐποδεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν, διὰ νὰ μὴν ἀποθάνουν ἐκ τῆς πεινῆς. Ἀλλὰ ἡ ἡρωϊκὴ φρουρὰ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἀπήντησεν: «'Οντω χιλιάδες αἴματωμένα ἀρματα δὲν παραδίδονται. Τονορκικὴ σημαία δὲν θὰ κυματίσῃ ἐπὶ τῆς πόλεως, παρὰ τότε μόνον ὅταν θὰ περάσῃ ἐπάνω ἀπὸ τὰ πτώματά μας»! Καὶ τότε ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς πόλεως, νὰ διασχίσουν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ φύγουν εἰς τὰ δρη. Τὸ σύνθημα τῆς ἔξοδου ὠρίσθη νὰ τὸ δώσουν ἀπὸ τὸν Ἀγιον Συμεὼν οἱ διπλαρχηγοὶ Καραϊσκάκης καὶ Κώστας Μπότσαρης κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου. Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ ἀποσπάσουν διὰ πυκνῶν πυροβολισμῶν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ. Δυστυχῶς ὅμως τὸ σχέδιον ἐποδόθη εἰς τοὺς ἐχθρούς, οἱ δυοῖνι ἐφρόντισαν νὰ ματαιώσουν αὐτό. Παρέταξαν δλόκηρον τὸν στρατὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν ὅπισθεν τῶν τριπλῶν χαρακωμάτων των τὸ δὲ ἵππικὸν ἡμίσειαν ὥραν μαρχάν διὰ νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον ἔκεινων, ποὺ θὰ διέβαινον τὰ χαρακώματα. Ἐπίσης δύο χιλιάδες Ἀλβανοὶ κατέλαβον τοὺς πρόποδας τοῦ Ζυγοῦ διὰ νὰ ἐμποδίσουν ἔκειθεν κάθε βοήθειαν. Ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπελογίζοντο εἰς 9.000, ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον 3.000 ἀνδρες ἔφερον ὅπλα, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν γέροντες, παιδία, γυναῖκες, τραυματίαι καὶ ἀσθενεῖς. Ὅλοι ἐπερίμεναν τὸ σύνθημα τῆς ἔξοδου μὲ ἀγωνίαν. Παρῆλθεν τὸ μεσονύκτιον καὶ ἀντὶ τοῦ συνθήματος ἀνέτειλεν ἡ ὥχρα ἡμισέληνος, δπότε ὅλοι ἐξώρμησαν μὲ τὰ ξίφη των φωνάζοντες: «'Εμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάραρους»! Δεξιὰ ἐποχώρει δ Ὄπορτσαρης, ἀριστερὰ δ Ὄπαρης καὶ εἰς τὸ μέσον δ Ὄπαρης. Ἡ πρώτη των ἐφόδος ὑπῆρξεν ἀκα-

τάσχετος ώς καταιγίς. Ούτε τὰ γιαταγάνια τῶν Ἀλβανῶν, οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Αἰγυπτίων ἐσταμάτησαν τοὺς ἥρωας ἐκείνους, οἵ διοῖοι ἐπήδων τάφρους, δχυρώματα, λόγχας καὶ παρέσυρον τὰ πάντα, σκορπίζοντες τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον εἰς τὰ κατάπληκτα στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ. Καὶ ἀφοῦ διέσπασαν τὸ πυκνὸν ἐχθρικὸν ἵπικὸν ἔφθασαν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν Ζυγόν, ὅπου τοὺς ἐπετέθησαν οἱ ἐνεδρεύοντες Ἀλβανοί. Παλαίοντες σῶμα πρὸς σῶμα, φονεύοντες καὶ φονευούμενοι κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ 1.800 καὶ ἐκεῖθεν ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπετείας ἐσώθησαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν 1.300.

“Αλλ’ ἐνῶ ἡ φρουρὰ ἐπετέλει τοιαύτην γιγαντομαχίαν κατὰ τὴν ἥρωϊκήν της ἔξιδον, ὅπισθεν ἥκουόντο γοεοὶ θρῆνοι καὶ φωναὶ ἀπηλπισμέναι. Μαζὶ μὲ τὴν φρουρὰν ἐξήρχετο ἐκ τοῦ Μεσολογγίου καὶ δ ἄμαχος πλημυσμός, περίπου ἔξι χιλιάδες. Ἐνῶ δὲ οἱ μαχηταὶ ἥνοιγον μὲ τὰ ξίφη των δρόμον, αἴφνης ἥκουσθη φωνή: «Οπίσω! ὅπίσω!» Τὸ πλῆθος φοβηθὲν ἐκ τῆς φωνῆς αὐτῆς ἐστράφη ἀτάκτως ὅπίσω εἰς τὴν πόλιν, ἐνῶ ἄλλοι, ποὺ δὲν ἤκουσαν τὴν φωνήν, μακρὰν ενδισκόμενοι, ἐσπρώχησαν πρὸς τὰ ἔξω. Σύγχυσις καὶ ταραχὴ κατέλαβεν ὅλους. Φωναὶ καὶ ὀδυρμοὶ ἥκουόντο ἀπὸ παντοῦ. Μαζὶ μὲ τοὺς Ἑλληνες εἰσώρημησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ ἄγρια στίφη τῶν ἐχθρῶν καὶ τότε διεδραματίσθησαν φρικώδεις σκηναί. Οἱ Ἑλληνες μὴ ἔχοντες ἄλλο μέσον ἀμύνης ἔθετον πῦρ εἰς τὰ σωζόμενα πυρομαχικὰ καὶ ἐθάπτοντο μαζὶ μὲ τοὺς βαρβάρους κάτω ἀπὸ τὰ ἔρείπια τῆς πόλεως. Οἱ ἥρωϊκὸς Χρ. Καψάλης μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα ἐκλείσθη εἰς τὴν μεγάλην πυριτιδαποθήκην καὶ μόλις εἶδεν δτὶ ἐγέμισεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἔβαλε φωτιὰ καὶ ὅλοι Χριστιανοὶ καὶ ἐχθροὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἔρείπια. Δύο χιλιάδες Ἑλληνες καὶ Μουσουλμᾶνοι ἐτυρπολήθησαν, τρεῖς χιλιάδες κεφαλαὶ ἐκόπησαν καὶ ὅσα γυναικόπαιδα περιεσώθησαν ἐπωλήθησαν ώς δοῦλοι.

Τοιουτορόπως ἔληξεν ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλην ἥρωϊκωτέραν, δραματικωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν δὲν ἔχει νὰ ἀναγράψῃ ἡ ἴστορία! Τοιαύτη δὲ πτῶσις, ἡ δοπία ἰσοφαρίζει μὲ τὴν περιφανεστέραν νίκην δικαίως ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν δλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Ἐργασία: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῆς πορείας τῆς φρουρᾶς κατὰ τὴν ἔξιδον. Νὰ ἀναλυθῇ τὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ: «Μεσολόγγι» καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Γ. Ζαλοκώστα ἀναφερόμενον εἰς τὰ δεινὰ τῶν πολιορκουμένων καὶ τὴν καρτερίαν των. Ἐπεξεργασία αὐτῶν ὅπως εἰς ἄλλα,

Η "Εξόδος του Μεσολογγίου"

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

3. Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ κατὰ τῆς Μάνης.

Οταν ἔπιπτε τὸ Μεσσολόγγιον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον συνήλθεν ἡ τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ὅπου εἶχε συνέλθει καὶ ἡ πρώτη. Ἀλλ᾽ ὅταν ἐπληροφορήθησαν τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, διέκοψαν τὰς ἔργασίας καὶ ἔξελεξαν μόνον μίαν ἐπιτροπὴν μὲν Προέδρον τὸν Ζαΐμην. Ο δὲ Ἰμβραῆμ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ μόλις ὁ στρατός του ὥριθμει 4.000 πεζοὺς καὶ 600 ἵπποις. Διὰ τοῦτο παρέλαβε καὶ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Ἡλείας καὶ ἤρχισε πάλιν τὸ σατανικόν του ἔργον τῆς κακαστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Πελοποννήσου μὲ τὸ πρόγραμμα νὰ ὑποτάξῃ τοὺς κατοίκους της καὶ νὰ ἔγκαταστήσῃ εἰς αὐτὴν Αἰγυπτίους. Οἱ κάτοικοι ὅμως ἀνήρχοντο εἰς τὰ ὅρη καὶ ἔχοντες προστάτην τὸν Κολοκοτρώνην, πολλὰς ζημίας ἐπέφερον εἰς τὸν Ἰμβραῆμ. Ἐνῷ δὲ ὁ κακούργος Αἰγύπτιος περιέτρεχεν τὴν Πελοπόννησον σφάζων, καίων αἰχμαλώτιζων, ἔξεστρατευσε καὶ δύο φορᾶς ἐναντίον τῆς ἐλευθέρας Μάνης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς δύο ἐκστρατείας του ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν γενναίων κατοίκων της, οἱ ὅποιοι ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδιά ἀκόμη ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μάχας αὐτὰς καὶ ἐπολέμησαν μὲ σοιονδήποτε μέσον. Ἡ κατάστασις γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἦτο οἰκτρά, διότι παρ^ο δλην τὴν καρτερίαν τῶν κατοίκων της ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ ἀδύνατοι, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν νὰ ἐκδηλώνουν διάθεσιν ὑποταγῆς καὶ προσχωρήσεως εἰς τὸν Ἰμβραῆμ.

Πρῶτος δὲ ἔδωκε τὸ πανάρειγμα τῆς ὑποταγῆς ὁ προδότης Δημήτριος Νενέκος, ὁ ὅποιος καὶ σῶμα ἀκόμη ἐνόπλων ἐσχημάτισε καὶ περιέτρεχε τὴν χώραν προτρέπων καὶ ἔξαναγκάζων, ἀλλοτε διὰ τῆς πειθοῦς καὶ ἄλλοτε διὰ τῆς βίας, νὰ ὑποταχθοῦν. Καὶ αὐτὸς ὁ Αἰγύπτιος, παρ^ο δλας τὰς καταστροφάς, ποὺ ἐπέφερεν εἰς τὴν χώραν, εὗρισκε ἀφετὴν ἀντίστασιν. Ἀφῆκε διὰ τοῦτο τοὺς παληκαρισμούς του καὶ διὰ πρνηῶν μέσων καὶ δελεαστικῶν προτάσεων κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Πύργου, τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων κ. ἢ. Κατὰ τὴν κρίσιμην αὐτὴν περίστασιν καὶ πάλιν ὁ ἀκούραστος καὶ δραστήριος Κολοκοτρώνης ἀνεδείχθη σωτῆρ τῆς πατρίδος. Ἐξέδωκε προκήρυξιν, διὰ τῆς ὅποιας ἐκαλοῦσε τοὺς κατοίκους ἀπὸ 15-60 ἑτῶν νὰ ὀπλισθοῦν καὶ νὰ ἀμυνθοῦν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Ἡ πείλησε δὲ τοὺς ὑποτασσομένους, ὅτι θὰ τοὺς περάσῃ διὰ

πυρὸς καὶ σιδήρου. Καὶ ἔγραψε πρὸς ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς: «Ἐ-νῆτε ἀσυμπαθεῖς, βάλτε φωτὶα καὶ τσεκούρι· στῆστε φούρκα καὶ παλούκι νὰ συναχθῇ ὅλος δὲσμός εἰς τὰ ὅπλα... Τὴν κα-τάρᾳ τῆς πατρίδος νὰ ἔχετε ὅλοι ἀν δὲν μεταχειρισθῆτε ὅ, τι διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἀπαιτεῖται». Καὶ ἔστειλε τὸν Πετ-μέζᾶν εἰς τὰς Πάτρας νὰ συλλάβῃ ζωντανὸν ἢ νεκρὸν τὸν προδότην Νενέκον. Τὸν Νικήταν ἔστειλεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, τὸν Γενναῖον καὶ τὸν Πλαπούταν εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτὸς δὲ παρέλαβεν τοὺς ὑπὸ τὸν Νοταρᾶν Κορινθίους καὶ ἐπώπτευε ἀπὸ τὸν Φενεδὸν τὰς κινήσεις τοῦ ἔχθροῦ, δὲ διοῖς τῶρα ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίουν. Πρὸς ὑπεράσπισιν δὲ αὐτοῦ ἀπέστειλεν τὸν Πετμεζᾶν καὶ τὸν Χρυσανθόπουλον καὶ μὲ ἐνθαρρυντικὰς ἐπιστολὰς ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν πολιορκουμένων καὶ ἐνίσχυ-σεν αὐτούς, ὡστε νὰ μένουν ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των. Κατόπιν τούτων δὲ Ἰμβραήμ ἐστάθη ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν ἐκ φύσεως ὀχυρωτάτην Μονὴν καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Καρύ-ταιναν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ εὗρε τὰς διόδους νὰ κατέχωνται ὑπὸ τοῦ Γεν-ναίου καὶ τοῦ Πλαπούτα καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ἀδια-κόπως δύμας πυροβολούμενος ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τῶν ἐνόπλων Ἑλλήνων, οἱ διοῖς πανταχοῦ εἶχον στήσει ἐνέδρας ἥναγκασθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀδόξως εἰς τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν διοίαν τῶρα ἐπεσεν ὅλο τὸ βάρος τοῦ πολέμου, Ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ μὲ δλα τὰ μέσα ποὺ μετεχειρίσθη, δὲν κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀνυπο-τάκτους Μεσσηνίους, ἀπεφάσισε νὰ ἐρημώσῃ τὴν χώραν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Καὶ ἥρχισεν ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ τὰ χωρία, ἀπὸ τοὺς ἔλαιωνας, τοὺς συκεώνας νὰ ἀναδίωνται φλόγες καὶ πυκνὸς καπνὸς ἐκάλυπτε τὸν δρίζοντα ὡς ζοφερὰ διμίχλη.

Ἐργασίαι: Ἀντιγραφὴ εἰς τὸ τετράδιον, καὶ ἀνάλυσις καὶ ἀπομνημόνευσις τοῦ κατωτέρῳ δημάδους ἀσματος, καθὼς καὶ κινδυνοισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν ἀναφερομένων τόπων τῶν νέων ἐπιδρομῶν τοῦ Ἰμβραήμ.

Τοῦ Μπραήμη.

Ο κοῦκος φέτο δὲ λαλεῖ, οὕτε καὶ θὰ λαλήσῃ,
παρὰ ἡ τρυγόνα ἡ χλιδερή τὸ λέει τὸ μοιρολόγι:
Φέτος μᾶς ἥρθεν ἡ Ἀραπὶα καὶ κόδει καὶ σκλαδώνει.
Ἐσκλάδωσαν μικρὰ παιδιά, γυγαῖκες μὲ τοὺς ἀντρες,
κ' ἐσκότωσε λεθευτουργιὰ καὶ καπεταγαραίους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1826—1827.

1. Ύποταγὴ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ
καὶ πολιορκίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἐφοβήθησαν καὶ ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Κιουταχῆν, ὃ δοποῖος μάλιστα ἐδέχθη νὰ προσλάβῃ καὶ δπλαρχηγούντος τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἐπειτα ἐστράφη ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος καὶ κατὰ σειρὰν ἐκυρίευσε τὰς χώρας αὐτῆς. Ἀφίγνων δὲ παντοῦ φρουρὰς διὰ τὴν συγκοινωνίαν του καὶ τὸν ἔφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ του ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐποιόρκησεν τὰς Ἀθήνας.

Ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἡ Κυβέρνησις εἶχε διορίσει τὸν Γκούραν, τὸν δοποῖον διέταξε νὰ συναντήσῃ τὸν Κιουταχῆν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ὁ Γκούρας δὲν ὑπήκουσε καὶ ἀνέμενε τὸν Κιουταχῆν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς δοποίας ὁ Κιουταχῆς εὐκόλως ἐκυρίευσεν, διότι τὸ τείχος αὐτῆς ἦτο σαθρὸν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτοῦ δὲν ἡμπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν. Ἡναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι νὰ ἀναβοῦν τότε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ δοπία καὶ φρούριον εἶχεν ἴσχυρὸν καὶ κανόνια ἀρκετὰ καὶ τροφάς διὰ νὰ περάσουν ἀρκετὸν χρόνον. Διὰ τοῦτο ὁ Κιουταχῆς ἥναγκάσθη νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ κατάστασις ἦτο κριτιμωτάτη καὶ δλων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν τότε πρὸς τὸν Καραϊσκάκην. Ὁταν μάλιστα ἡ Κυβέρνησις εἶδεν ὅτι ὁ Γκούρας παρὰ τὰς διαταγάς της ἐκλείσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐσκέφθη νὰ διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος τὸν Καραϊσκάκην, ὅστις τότε εύρισκετο εἰς τὸ Ναύπλιον.

2. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης Ἀρχηστράτηγος.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τὸ 1772 εἰς τὴν Σκουλιαριὰν τῆς Ἀρτης. Ἡτο μικρόσωμος καὶ ἵσχνός, ἀλλ' οἱ ὁφιθαλμοί του ἐσπινθηροβόλουν καὶ ἐφανέρωναν τὴν μεγάλην του δραστηριότητα καὶ μεγαλοφυΐαν. Ὁταν ἐξεράγη τὸ 1821 ἡ Ἐπανάστασις, ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῶν πρώτων ὑψώσει τὴν σημαίαν εἰς τὰ Τζουμέρκα τῆς Ἡπείρου καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὸ Κομπότι, ὅπου ἐπλη-

γώθη, Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον συνεβιβάσθη πάλιν μὲ τοὺς Τούρκους. Κατόπιν διωρέσεις καὶ ἔγινεν πάλιν ἐπαναστάτης.

Πρόσεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἦτο τότε ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ό διοποῖος ἄν καὶ ἦτο προσωπικὸς ἔχθρος τοῦ Καραϊσκάκη, συγκατετέθη εἰς τὸν διορισμὸν του. Ὑπῆρξε δὲ πολὺ συγκινητικὴ ἡ σκηνὴ ὅταν ὁ Καραϊσκάκης ἐπῆγεν εἰς τὸν Θαλασσόπυνχον τοῦ Ναυπλίου διὰ νὰ λάβῃ διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ζαΐμης ἐνηγκαλίσθη τὸν Καραϊσκάκην καὶ εἶπε τοὺς λόγους, τοὺς διποίους εἶπεν ἀλλοτε ὁ Ἀριστείδης εἰς τὸν Θεμιστοκλῆν.

Εἰς τὴν συγκινητικὴν ἐκείνην σκηνὴν παρευρίσκετο καὶ ὁ Ὅντραιος Βασίλειος Μπουντούρης, διδοῦς εἶπεν εἰς τὸν Καραϊσκάκην: «Καραϊσκάκη, ἔως τώρα δὲν ἔκαμες ὅπως ἐπρεπε τὸ χρέος σου πρὸς τὴν πατρίδα· εἴθε ὁ Θεός νὰ σὲ φωτίσῃ νὰ τὸ κάμης ἀπὸ δῶ καὶ πέρα».

Ο Καραϊσκάκης διδοῦς εἶχε συγκινηθῆ ἀπὸ τὴν πατριωτικὴν συμπεριφορὰν τοῦ Ζαΐμη ἀπεκρίθη: «Ἐγὼ δταν θέλω γίνομαι ἄγγελος καὶ δταν θέλω γίνομαι διάβολος· εἰς τὸ ἐξῆς ἀπεφάσισα νὰ γίνω ἄγγελος». Καὶ ἐκράτησε τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἀπὸ τότε ἥρχισεν τὸ ὀλιγόχρονον ἀλλὰ τόσον ἔνδοξον στάδιον τοῦ Καραϊσκάκη, διποὺ ἔλαμψεν ἡ στρατηγικὴ του μεγαλοφυΐα.

Ο Καραϊσκάκης ἀνεκώρησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον τὴν 19ην Ιουλίου 1826 καὶ κατηυθύνθη εἰς τὴν Ἐλευσίνα μὲ 600 ἀνδρας. Ἐκεῖ ἦνώθη μὲ τοὺς δπλαρχηγοὺς Βάσον, Κριεζώτην, καὶ Πανούργιαν, οἵ διοποῖοι εἶχον συγκεντρώσει 2.000 ἀτάκτους καὶ μὲ τὸν Γάλλον Φιλέλληνα Φαβιέρον, διδοῦς εἶχεν 850 τακτικούς. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ κατέλαβε τὸ Χαϊδάρι, δύο ώρας μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, τὸν διποῖον ἴναγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ. Μετὰ δύο ἡμέρας δικαίωσε τὸ Χαϊδάρι καὶ πάλιν ἐναντίον τοῦ Καραϊσκάκη. Ο Καραϊσκάκης ἀντεστάθη μὲ γενναιότητα, ἀλλ᾽

Ο Γ. Καραϊσκάκης

ἐπειδὴ ἔπαθε μεγάλην ζημίαν καὶ διεφώνησε μὲ τὸν Φαβιέρον ἥναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι ἡ θέσις τῶν πολιορκούμενων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐχειροτέρευσεν δὲ Γκούρας ἐφονεύθη τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1826. Τότε ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γκούρα διώρισε τὸν Κοιτεζώτην, διόποιος κατώρθωσε τὴν νύκτα τῆς 11ης Ὁκτωβρίου νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ 450 πολεμιστάς. *περιστροφής* Ο Καραϊσκάκης ἐπεκείρησε κατόπιν ν' ἀποκόψῃ τὰς συγκινησίας τοῦ Κιουταχῆ ἀπὸ τὴν Δομβραίναν, τὴν διόποιαν εἶχεν ὡς φρούριον καὶ ἀπὸ τὴν Ἀταλάντην, διόποιος εἶχε τὴν ἀποθήκην ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ του.

Ἐργασία: Συζήτησις εἰς τὴν τάξιν διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Ζαΐμη-Προσπάθεια δραματοποιήσεως τῆς σκηνῆς.

3. Ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ νίκη τῆς Ἀραχώβης.

Ο Καραϊσκάκης διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του, ν' ἀποκόψῃ δηλαδὴ τὰς συγκοινωνίας καὶ τὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ τοῦ Κιουταχῆ, διέταξε τὸν Βάσον Μαυροβουνιώτην νὰ μείνῃ εἰς Ἐλευσίνα καὶ νὰ ἔνοχλῇ τὸν Κιουταχῆν· τὸν Ἰωάννην Κωλέττην νὰ προσβάλῃ τὴν Ἀταλάντην, καὶ αὐτὸς ἔξεστρεψεν ἐναντίον τῆς Δομβραίνης καὶ ἐποιούρκησε 300 Τούρκους μέσα σὲ τρεῖς πύργους. Ἐνῷ αὐτὸς εὑρίσκετο εἰς Δομβραίναν ἔμαθεν ὅτι ὁ Κωλέττης ἔνικήθη εἰς Ἀταλάντην ἀπὸ τὸν Μουστάμπεην, τὸν διόποιον εἶχεν ἀποστείλη ἐκεῖ ὁ Κιουταχῆς ἐνωρίτερον. Ο δὲ Μουστάμπεης, μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀταλάντης ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀμφισσαν, τὴν διόποιαν ἐποιούρκουν οἱ Ἑλληνες. Ο Καραϊσκάκης ἔλυσε τότε τὴν πολιορκίαν τῆς Δομβραίνης καὶ ἔτρεξε νὰ προσβάλῃ τὸν Μουστάμπεην εἰς τὴν Ἀμφισσαν· Οταν δὲ ἔφθασεν εἰς Διστομον καὶ ἔμαθεν ὅτι ὁ Μουστάμπεης εὑρίσκετο εἰς τὴν Δανύλειαν, διέταξε τὸν Γαρδικιώτην Γούβαν καὶ τὸν Ἀθανάσιον Βάγιαν, μὲ 500 ἀνδρας νὰ καταλάβουν τὴν Ἀράχωβαν τὴν 18ην Νοεμβρίου 1826. Οταν δὲ ἔφθασεν ὁ Μουστάμπεης μὲ 2.500 Ἀλβανούς, τοὺς ὑπεδέχθη τὸ φονικὸν πῦρ τῶν Ἐλλήνων. Τότε ἥρχισε φοβερὴ μάχη, διότι οἱ ἔχθροὶ μὲ πεῖσμα προσελήνων. Τότε ἥρχισε φοβερὴ μάχη, διότι οἱ ἔχθροὶ μὲ πεῖσμα προσελήνων.

πάθουν νὰ καταλάβουν τὸ χωρίον. Ὅλλα ὁ Καραϊσκάκης μὲ τόσην στρατηγικὴν δεξιότητα διέταξε τὰ πάντα, ὥστε οἱ ἔχθροὶ περιεκυλώθησαν ἀπὸ παντοῦ καὶ ἡ ναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ καταλάβουν τὸν ὑπεράνω τοῦ χωρίου λόφον καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦμποροῦσαν νὰ διαφύγουν ἔκαμαν προτάσεις συνθήκης.

Οἱ ὅροι ὅμως τοὺς ἐφάνησαν βαρεῖς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ περιμένουν τὴν βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ ἀποκλεισμός των ἔξηκολούθησεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα οἱ Τούρκοι ὑφίσταντο μεγάλην φθοράν. Ὁ ἔδιος ὁ Μουστάμπεης ἐπληγώθη καὶ ἀπέθανε, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους.

Τότε ὅσοι ἀπέμειναν, ἀπεφάσισαν νὰ διαφύγουν διὰ μέσου τῶν χιονοσκεπῶν φαράγγων τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Ἱερουσαλήμ.

Οἱ Ἐλληνες καίτοι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀραχωβιτῶν διὰ νὰ ζεσταθοῦν, τοὺς ἀντελήφθησαν καὶ ἐτρεξαν γρήγορα καὶ τοὺς κατεδίωξαν· τόσην δὲ φθορὰν τοὺς ἐπροξένησαν, ὥστε ἐκ τῶν δύο χιλιάδων ἀνδρῶν, μόνον 300 ἐσώθησαν, οἵ δὲ ἄλλοι ἦσαν ἐφονεύθησαν, ὅπως καὶ ὁ ἄλλος ἀρχηγός των Κεχαγιάμπεης ἦσαν συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Οἱ Καραϊσκάκης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη καὶ τέλος εἰς Δίστομον κατετρόπωσε τὸν Ὁμέρο Πασάν τῆς Εὐβοίας, ὃλαι δὲ αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ πυροβόλα του περιῆλθον εἰς χειρας τῶν Ἐλλήνων. Τοιουτορόπως ὁ Καραϊσκάκης ἐπεσφράγισε τὴν ἐκστρατείαν του ἐκείνην, ἡ δροία πολὺ τὸν ἐδόξασε. Τὸ δνομά του ἔγινε τὸ λατρευτὸν εἴδωλον τῶν Ἐλλήνων στρατιωτῶν καὶ τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων, οἱ δροῖοι ἐγκατέλειψαν ὅλας τὰς θέσεις των. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου 1826 ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζε μόνον εἰς τὰ παραθαλάσσια φρούρια τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ Αίτωλικοῦ, τῆς Βονίτσης καὶ τῆς Ναυπάκτου. Ὁλη ἡ ἄλλη Στερεά ἦτο ἐλευθέρα.

Τὰ τρόπαια αὗτὰ τοῦ Καραϊσκάκη ἐξηρέθισαν τὴν φιλοδοξίαν τοῦ ἀντιπάλου του Φαβιέρου, ὁ δροῖος ἡθέλησε νὰ κάμη καὶ αὐτὸς κάτι ἀντάξιον τῶν κοτορθωμάτων ἐκείνου. Διὰ τοῦτο παρέλαβεν 650 ἀνδρας, ὅπου ὁ καθεὶς ἐφερε σάκκον πυρίτιδος καὶ κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὴν 30 Νοεμβρίου 1826.

Ἐν τούτοις ὁ Κιουταχῆς ἐξηκολούθει νὰ πολιορκῇ στενῶς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827 ὁ Καραϊσκάκης κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ἤλθεν εἰς βοήθειαν τῆς Ἀκροπόλεως

μὲ 1.000 ἄνδρας καὶ ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὸ *Κερατσίνιον* πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς. Πρὸς ἀκόμη ὅχυρωθῆ ἔκει καλῶς, ὥρμησεν ἐναντίον του δι Κιουταχῆς μὲ δόλον τὸ ἴππικόν του, μὲ ἀρκετὸν πυροβολικὸν καὶ πεζικόν, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἐπαθε μεγάλας ζημίας. Τὸ δνομα πλέον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο δλόκληρος δύναμις καὶ ἀπὸ παντοῦ τοῦ ἐστέλλοντο βοήθειαι. Ἐντὸς δλίγου συνηθοίσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Φαλήρου καὶ τοῦ Πειραιῶς 12.000 ἄνδρες καὶ ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡλθον νὰ συμπολεμήσουν δι *Γενναῖος Κολοκοτρώνης*, οἱ *Πετμεζαῖοι* καὶ δι *Σισίνης*. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ τὴν πεῖναν νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐργασίαι : Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην ὅλων τῶν ἀναφερομένων τόπων.

4. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων εἰς Φάληρον.

Δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀφῆκε μόνον ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν Καραϊσκάκην νὰ διευθύνῃ τὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1827 ἔγινε Συνέλευσις εἰς τὴν *Τροιζῆνα* ἀπέναντι τοῦ *Πόρου*. Ἡ Συνέλευσις ἔκεινη, ἐκτὸς τῶν ἀλλων ἀποφάσεων ποὺ ἔλαβεν, ἐψήφισεν ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν *Ιωάννην Καποδίστριαν* καὶ διώρισε γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς ἕπορᾶς τὸν Ἀγγλον στρατηγὸν *Τζάρτζι* καὶ στόλαρχον τὸν ναύαρχον *Κόχραν* ἐπίσης Ἀγγλον διέταξε δὲ τὸν Καραϊσκάκην νὰ συνεργασθῇ μαζὶ των διὰ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ο Καραϊσκάκης τοὺς ἐδέχθη εὑμενέστατα, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συμφωνήσῃ μαζὶ των διότι οἱ μὲν Ἀγγλοι ἐζήτουν νὰ γίνη ἀμέσως ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Κιόνταχῆ, δὲν δὲ Καραϊσκάκης ἐπέμενεν εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον καὶ ἐζήτει νὰ καταληφθοῦν πρῶτον αἱ *Θερμοπύλαι* καὶ δι *Ωραπόρος*. Δυστυχῶς ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ Κόχραν καὶ μόλις ἐδέχθη νὰ ἀποσταλῇ δι πλοίαρχος *Αστιγκ* μὲ τὴν *Καρτερόλαν* καὶ 4 ἀλλα μικρότερα πλοῖα εἰς Βόλον, ὅπου κατώρθωσε νὰ βυθίσῃ 10 ἐχθρικὰ πλοῖα γεμάτα σῖτον, εἰς τὸν λιμένα *Τολκερού*. Ἐπίσης ἐπυροπόλησε τουρκικὸν βρόικον καὶ ἐπιστρέφων ἀφαίρεσε ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς ἀποθήκας εἰς τὴν *Κύμην* τὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Αἱ ἐπιτυχίαι αὐταὶ ἀποδεικνύουν, δτι ἀναμφι-

βόλως ἀν ἐδέχοντο τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως θὰ ἐλύετο, διότι τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ θὰ ἐλιμοκτονοῦσαν. Ἀλλ' ὁ Κόχραν ἐπέμενεν: «*Οπουν ἐγώ ἀρχω — ἐφώναζε — δὲν ἐπιτρέπω οὐδεμίαν ἀλλην ἀρχήν*». Τέλος τὴν 13 ἔγινε γενικὴ ἐφοδος ἀπὸ Φαλήρου μέχρι Κερατσινίου καὶ οἱ Ἑλληνες ἐποξεῖνησαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν Τούρκους ἡ δὲ προφυλακῇ των ἐκ 300 Ἀλβανῶν ἀπεκλείσθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ **Άγίου Σπυρίδωνος** εἰς Πειραιᾶ. Οἱ Κόχραν τώρα ἐκ τῆς χαρᾶς του ἔγινεν περισσότερον ἀνυπόμονος, ἀλλ' ἐδέχθη τὰς φρονίμους συστάσεις τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Τζώρτζ νὰ κυριευθῇ προηγουμένως ἡ μονὴ τοῦ **Άγίου Σπυρίδωνος**. Μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἡ φρουρὰ στερούμενη ὕδατος καὶ πολεμοφόδιων παρεδόθη καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ Τζαβέλλα.

Τώρα πλέον ἡ ἀνυπομονησία τῶν **Άγγλων ἀρχηγῶν** κορυφοῦται. Οἱ Τζώρτζ ἀπεχώρησεν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ὁ Κόχραν ὑβρίζει τοὺς Ἑλληνας. Οἱ Καραϊσκάκης ἐκ τῆς στενοχωρίας του ἡσθένησε τὴν 16ην Ἀπριλίου, ἀλλὰ καὶ πάλιν συνεμορφώθη μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Κόχραν. Ἡ ἐφοδος ἀπεφασίσθη νὰ γίνη τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23 Ἀπριλίου καὶ ἀπηγορεύθη ἀντηρηστατα κάθε σύγκρουσις ἢ τυχὸν πυροβολισμὸς τὴν 22αν. Δυστυχῶς δμως κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 22ας, μερικοὶ Κοῆτες, παρὰ τὴν διαταγὴν τῶν ἀρχηγῶν, ἐπυροβόλησαν μερικοὺς Τούρκους. Οἱ Καραϊσκάκης, ἀν καὶ κατέκειτο ἐντὸς τῆς σκηνῆς του μὲ πυρετόν, μόλις ἥκουσε τοὺς πυροβολισμούς, τινάσσεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ἀοπάζει τὸ γιαταγάνι ἀπὸ κάποιον, ποὺ ἔτυχεν ἐμπρός του, ἵππεύει ἔνα ἄλογο καὶ δομᾶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μάχην. Οἱ Τούρκοι μόλις ἀντίχρυσαν τὸν Καραϊσκάκην τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἀλλ' ἐνῶ τοὺς κατεδίωκεν, ἐπυροχώρησε πολὺ καὶ κάποιος Τούρκος κρυμμένος τὸν ἐπυροβόλησεν εἰς τὸ ὑπογάστριον καὶ ἐπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογό του. Συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του καὶ φθάνει αἰμόφυρτος εἰς τὴν σκηνὴν του, ἀπ' ἐκεῖ δὲ ἐπὶ φορείου τὸν μεταφέρουν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ. Οἱ Καραϊσκάκης ἀντιλαμβάνεται τώρα ὅτι δλίγαι ὥραι ζωῆς τοῦ ἀπομένουν· διὰ τοῦτο ζητεῖ συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς γύρω του, μεταλαμβάνει τῆς Θείας Κοινωνίας, ὑπογράφει τὴν διαθήκην του καὶ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Όλοι γύρω οἱ συναγωνισταί του κλαίουν καὶ αὐτὸς γαλήνιος τοὺς παρηγορεῖ καὶ τοὺς συμβουλεύει νὰ κρατήσουν τὰς θέσεις των καὶ νὰ

λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ λυγμοὶ τῶν συναγωνι-
νιστῶν καὶ φύλων του καλύπτουν τὸν λόγον του. Τὴν πρωῖαν τῆς
23ης Ἀπριλίου, ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς του, δι Καραϊσκάκης δὲν ὑπῆρχε
πλέον. Μετέφερον τὸν νεκρὸν του, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, εἰς τὴν
Σαλαμίνα, ὅπου τὸν ἔκήδευσαν μεγαλοπρεπῶς. Ὁ θάνατος τοῦ
Καραϊσκάκη ὑπῆρξε μέγα πλῆγμα διὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἀφῆκε
μέγα ἔθνικὸν πένθος καὶ κενὸν δυσαναπλήρωτον.

Λόγω τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη δι Κόζχαν ἀνέβαλε τὴν ἐπί-
θεσιν ἐπὶ μίαν ἡμέραν καὶ ὠφίσαν νὰ γίνη τὴν νύκτα τῆς 24 Ἀπρι-
λίου ἐκ τοῦ Φαλήρου καὶ ἐκ τοῦ ἑλαιῶνος. Ἀλλὰ ἡ ἐπίθεσις αὕτη
διετάχθη πολὺ κακῶς, ἀφοῦ οἱ Τζώρτζ καὶ Κόζχαν ἔμενον εἰς τὰ πλοῖα
καὶ οἱ στρατιῶται ἐβάδιζον ὡς ἀτακτοὶ ἀνευ προγράμματος καὶ χωρὶς
ἀρχηγόν. Ἐλειπεν δι θαιμόνιος νοῦς τοῦ Καραϊσκάκη. Διὰ τοῦτο οἱ
Ἐλληνες ἐνικήθησαν καὶ ἐπαθον τοιαύτην πανωλεθρίαν, ὅσην ποτὲ
ἄλλοτε. 1500 ἐφονεύθησαν, 200 ἡχμαλωτίσθησαν. Ἐνα μῆνα μετὰ
τὴν μάχην αὐτὴν, ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη διὰ συνθήκης εἰς τὸν
Κιουταχή καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν 24 Μαΐου τὴν κατέλαβε. Τοιουτο-
τόπως ἡ Στερεά Ἐλλάς, ἡ ὁποία ἦλευθερώθη ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκην,
ὑπέκυψε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους.

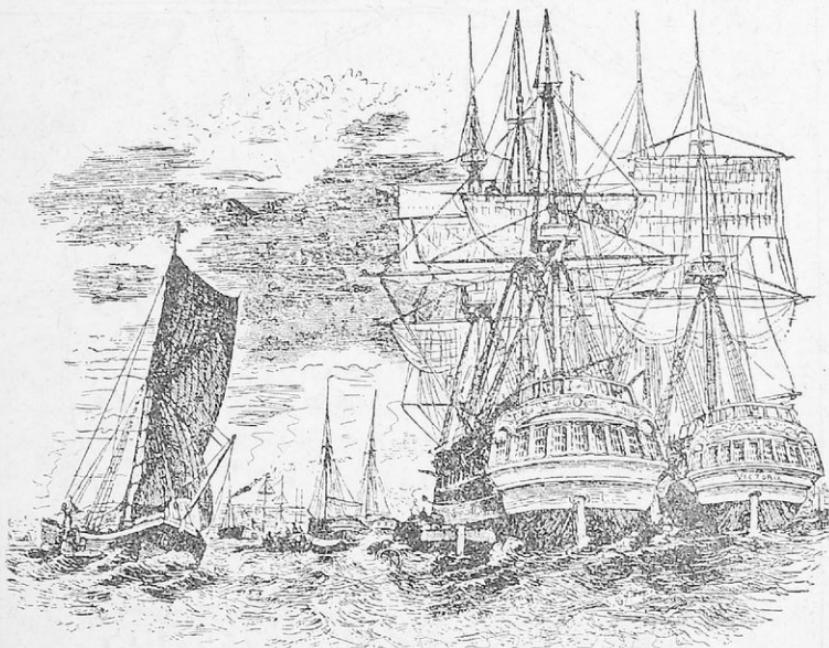
Ἐργασία: Ἐκθεσις. «Χαρακτηρισμὸς τοῦ Καραϊσκάκη».

5. Ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Οἱ ἑπταετεῖς ἄγωνες τῶν Ἐλλήνων, ὁ ἥρωισμὸς αὐτῶν, ὁ ὅποιος
ἀπεκορυφώθη κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσσολογ-
γίου καὶ τὸ αἷμα τόσων Ἐλλήνων καὶ φιλελλήνων, ποὺ ἐχύθη εἰς τὴν
Ἐλλάδα διὰ τὴν ἐλευθερίαν της, ἐκίνησαν τὴν συμπάθειαν ὅλου τοῦ
πολιτισμένου κόσμου. Διὰ τοῦτο αἱ τρεῖς **Μεγάλαι Δυνάμεις** Ἀγ-
γλία, Γαλλία καὶ Ρωσία, αἱ ὅποιαι καὶ ἀρχάς δὲν εὖνόησαν τὴν Ἐλ-
ληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἥρχισαν νὰ συγκινοῦνται καὶ διὰ συνθήκης,
τὴν δποίαν ὑπέγραψαν εἰς Λονδίνον ἀπεράσισαν τὴν 24 Ιουνίου 1827
νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς διαμαχομένους: Πρῶτον, τὴν
κατάπαυσιν τοῦ πολέμου διὸ ἀνακωχῆς. Δεύτερον, νὰ δημιουργήσουν
κράτος Ἐλληνικόν, τὸ ὅποιον νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς τὸν Σουλτάνον.
Τὰς ἀποφάσεις των αὐτάς ἐγγνωστοποίησαν εἰς τοὺς Ἐλληνας καὶ
Τούρκους καὶ διέταξαν τοὺς στόλους των νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνακω-

χήν. Καὶ ἡ μὲν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὑπήκουσεν. Ὡς Τουρκικὴ δύμως ὅχι μόνον δὲν ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ διέταξε τὸν Ἰμραὴμ νὰ ἀποκρούσῃ κάθε ἀνάμιξιν ξένων εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς καὶ μάλιστα νὰ διπλασιάσῃ τὰς προσπαθείας του διὰ νὰ ὑποτάξῃ ἐντελῶς τὴν Πελοπόννησον.

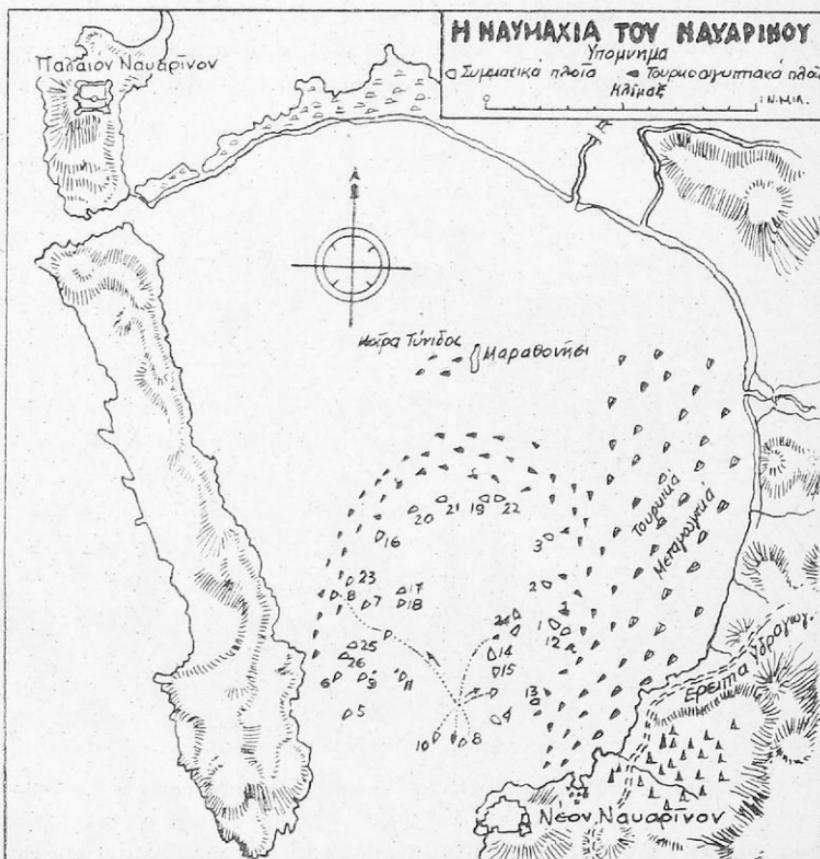
Μετ' ὅλιγον ἔφθασαν καὶ οἱ στόλοι τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπὸ τοὺς Ναυάρχους Ἀγγλίας *Κοδριγκτῶνα*, Γαλλίας *Δεριγνύν* καὶ Ρωσίας *Χέϋδεν*, οἱ ὅποιοι ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Ἰμραὴμ τὴν

Ἀγγλικὰ πολεμικὰ εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου

ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων νὰ σταματήσουν αἱ ἔχθροι πραξίαι. Ὁ Ἰμραὴμ καὶ ἀρχὰς ὑπεσχέθη νὰ συμμορφωθῇ, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του καὶ ἥρχισε πάλιν τὸ καταστρεπτικόν του ἔργον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τίποτε δὲν ἀπέμεινεν ὅρθιον. Τότε οἱ ναύαρχοι τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων, καθὼς ἔμαθον τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν λιμένα τῆς *Πύλου*, ὅπου ἦτο συγκεντρωμένος ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ 120 πολεμικὰ μὲ 2.000 τηλεβόλα καὶ 20 φορτηγὰ καὶ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ

Ίμβραντι Κατετάν Μπέη νὰ φύγη. Τότε δ Τούρκος ναύαρχος παρήγειλε εἰς τὸν Κορδιγκτῶνα νὰ ἔξελθῃ τοῦ λιμένος· ὁ ὑπερήφανος ὅμως Ἀγγλος ναύαρχος ἀπήντησεν: «⁵Ηλθον διὰ νὰ δώσω διαταγὰς καὶ δχι νὰ λάβω!» ⁶Ἐνῶ δὲ ὁ συμμαχικὸς στόλος ἀποτελούμενος μόνον ἀπὸ 27 πλοῖα μὲ 270 τηλεβόλα, ἀγκυροβολοῦσε πρὸ τοῦ ἐχθρι-

Χάρτης τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου

κοῦ, οἱ Τούρκοι ἐπυροβόλησαν μίαν ἀγγλικὴν λέμβον καὶ ἐφόνευσαν ἓναν ἀξιωματικὸν καὶ ὃ ναύτας· ἐπειτα ἐπυροβόλησαν ἄλλην λέμβον καὶ τέλος καὶ αὐτὴν τὴν ἀγγλικὴν ναυαρχίδα. Τότε δ "Ἀγγλος ναύαρχος ἔδωσε τὸ σημεῖον τῆς μάχης καὶ ἐντὸς τεσσάρων ὥρῶν ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἴσχυρὸς στόλος κατεστράφη, ἐφονεύθησαν 6.000 ἄνδρες καὶ

μόνον 20 πλοϊα ἀπέμειναν. Ὁταν δὲ τῶν συμμάχων μόνον 175 ἐφονεύθησαν καὶ 470 ἐπληγώθησαν. Τὴν καταστροφὴν τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου ἔχαιρέτισεν δῆλος ὁ πολιτισμένος κόσμος ὃς θρίαμβον τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς βαρβαρότητος διὰ τοῦτο καὶ δοξολογίᾳ ἐψάλησαν εἰς τὰς ἑκκλησίας.

Οἱ Ἰμβραήμ, ὁ δοποῖος εὐδίσκετο εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πύλον μετὰ τὴν ναυμαχίαν καὶ ὅταν ἀντίκρυσε τὰ συντρίμματα τοῦ ἴσχυροῦ τού στόλου ἐξηγοριώθη ἀκόμη περισσότερον.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α·

Η ΕΛΛΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 1828 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ὁ Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ μάχη τῆς Πέτρας.

Οἱ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1776 ἀπὸ γονεῖς εὐγενεῖς. Γνωρίζομεν δὲ ἀπὸ προηγούμενα ὅτι διὰ τὴν ἀρίστην του μόρφωσιν τὸ 1815 ἀνήλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ὅταν οἱ ἑταῖροι τῆς Φιλικῆς Ἐπαιροίσιας ἐπόρτειναν εἰς τὸν Καποδίστριαν νὰ γίνη ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, εἶναι ἀληθές, ὅτι δὲν ἐδέχθη. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι ὅταν ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρον νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν τὸ κατώρθωσεν ἡ ναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἐλβετίαν, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἰδιώτης, ὅσον ἥμποροῦσε διὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς πατρίδος του. Οἱ Καποδίστριας ὅταν ἐξελέγη Κυβερνήτης κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Αἴγιναν τὸν Ἱανουάριον τοῦ 1918, ὅπου ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα τῆς πατρίδος του. Ἀφοῦ δὲ ὠρκίσθη ἀνέλαβε τὴν Κεβέρονησιν τῆς ἐρημωμένης Χώρας. Ως Κυβερνήτης ὁ Καποδίστριας προσεπάθησε πρῶτον νὰ δραγανώσῃ τὴν κατεστραμμένην χώραν καὶ νὰ δημιουργήσῃ οράτος Ἑλληνικὸν ἀνεξάρτητον καὶ μὲ δσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερα δραία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ δοποῖος ἐκηρύχθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828. Τότε ἡ Ρωσία ἔφθασε μέχρι τῆς Αδριανούπολεως καὶ ἡ νάγκασε τὴν Τουρκίαν νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην. Δι᾽ αὐτῆς ἡ ναγκάσθη ἐκτὸς ἀλλών μεταξύ των δρων, νὰ

γίνη καὶ ἡ Ἑλλὰς Κράτος ἐλεύθερον καὶ νὰ πληρώνῃ μόνον φόρον εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ὁ γάλλος στρατηγὸς *Μαιζὼν* μὲ 14.000 Γαλλικοῦ στρατοῦ ἔξηνάγκασε τὸν Ἰμβραήμ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον, ὁ *Τζώρτζ* ἐλευθέρωσε τὴν Δυτ. Στερεάν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ ὁ *Ψηλάντης* τὴν Ἀνατολικὴν μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ, ἀφοῦ ἐταπείνωσε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν μάχην τῆς *Πέτρας*, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ τελευταῖα μάχη τοῦ *Ἀγδνος*.

Αἱ δὲ Δυνάμεις, μετὰ τὴν ουνθήκην τῆς *Ἄδριανουπόλεως* καὶ κατόπιν διαμαρτυρίας τῆς *Δ'* Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τὴν 22 Ἱανουαρίου 1830, συνέταξαν εἰς *Λονδῆνον* καὶ συνυπέργαφαν νέαν συνθήκην, διὰ τῆς ὃποίας ἴδρυετο κράτος ἐλεύθερον μὲν ἡγεμόνα τὸν πρίγκηπα τοῦ *Κοβούργου Λεοπόλδου*. Οἱ Λεοπόλδος ὅμως ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη, κατόπιν ἀπέρριψε τὴν πρότασιν.

Σχετικὰ δὲ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιογάνωσιν τῆς χώρας ὁ Καποδίστριας ἐφόροντισε πρὸ πάντων περὶ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ. Ἰδούσε δημοτικὰ καὶ *Ἐλληνικὰ σχολεῖα*. Εἰς τὴν Αἴγιναν *Ορφανοτροφεῖον*, *Κεντρικὸν Σχολεῖον* ὃς ἀνώτερον σχολεῖον καὶ *Διδα-*

Σφραγὶς καὶ ὑπογραφὴ τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια

σκαλεῖον εἰς τὸν Πόρον *Ιερατικὴν Σχολὴν*, εἰς τὴν Τύρινθα *Γεωργικὸν σχολεῖον* καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον *Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων*. Ἐφόροντισε ἐπίσης νὰ βελτιώσῃ τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ ὅλους τοὺς κλάδους, οἵ δποιοι θὰ ἀνύψωναν τὴν *Ἑλληνικὴν κοινωνίαν* καὶ θὰ παρουσίαζον τὸ *Ἑλληνικὸν κράτος* ὡς πολιτισμένον.

Δυστυχῶς ὅμως, ἐπειδὴ ὁ κόσμος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀμαθής, ὁ Καποδίστριας ἦτο ἡναγκασμένος εἰς πολλὰς περιστάσεις νὰ φαίνεται αὐταρχικὸς διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς θελήσεις του. Τοῦτο

δύμως ἔξηρέθισε τὸν ἀτίθασσον χαρακτῆρα καὶ τὴν φιλοτιμίαν πολλῶν ἀγωνιστῶν, καὶ ἐσχηματίσθη ἵσχυρὰ ἀντιπολίτευσις ἐναντίον του, ὃπου τέλος ἔγινε ἐπανάστασις. Πρῶται ἐπανεστάτησαν ἡ "Υδρα" καὶ ἡ Μάνη. Ὁ Καποδίστριας νομίζων ὅτι τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μάνης ὑπεκίνησεν δὲ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισε. Ἡ οἰκογένεια δύμως τῶν Μαυρομιχαλαίων ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προσβολὴν καὶ διὰ τοῦτο εἰς Ναύπλιον, τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1831 ἐνῶ δὲ Κυβερνήτης μετέβαινε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος διὰ νὰ λειτουργηθῇ, ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Πετρούμπεη Γεωργίου καὶ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντίνον.

Ἐργασία: Σύντομος ἀνασκόπησις τῶν γεγονότων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ καταγραφὴ αὐτῶν χρονολογικῶς εἰς τὸ τετράδιον.

2. Ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητον Βασίλειον.

Ἡ Βασιλεία τοῦ Ὅθωνος.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια ἐπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα φοβερὰ ἄναρχία, δπότε διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτὴν αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις ἔξέλεξαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1832 βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὅθωνα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαναρίας Λουδοβίκου. Τοιουτούρως ἡ Ἑλλὰς ἀνεκηρύχθη βασίλειον καὶ περιέλαβε τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Εύβοιαν, τὰς πλησίους αὐτῆς νήσους πρὸς βορρᾶν, τὰς Κυκλαδας, τὴν Άγιναν, τὴν Ὅδραν, τὸν Πόρον, τὰς Σπέτσας καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ο Ὅθων ἐδέχθη τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὴν 25ην Ιανουαρίου τοῦ 1833 κατέβη εἰς τὸ Ναύπλιον, δπου οἱ Ἑλληνες τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν. Κατὸ ἀρχάς, ἐπειδὴ δὲ Ὅθων ἦτο ἀνήλικος, ἐκυβέρνησεν ἡ ἀντιβασιλεία, μία ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν Γερμανῶν, τοὺς δποίους ἔφερεν δὲ βασιλεὺς μαζί του. Τὸ δὲ 1835, ποὺ δὲ Ὅθων ἐνηλικιώθη, ἀνέλαβεν μόνος του τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους. Ἄλλὰ καὶ τότε ἡ διοίκησις τοῦ Ὅθωνος, δπως καὶ τῆς ἀντιβασιλείας, ἦτο πιεστικὴ καὶ αὐταρχικὴ, καὶ ἐπροκάλεσεν ἐπανάστασιν τοῦ στρατοῦ, δ δποῖος ἀπῆτε νὰ φύγουν οἱ Γερμανοὶ καὶ νὰ ψηφισθῇ σύνταγμα.

Ο Βασιλεὺς ἐδέχθη τὰ αἰτήματα τοῦ λαοῦ καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1843 συνῆλθεν ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἐψήφισε τὸ σύνταγμα. Ἄλλὰ καὶ πάλιν δὲ Ὅθων ἐπενέβαινε σκανδαλωδῶς εἰς τὴν διοίκησιν.

Διὰ τοῦτο ἐσχηματίσθη ἵσχυρὰ ἀντιπολίτευσις καὶ ἔναντίον τοῦ Ὀθωνος, ἥ δοπιά τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1862 ἤναγκασε αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ.

‘Ως βασιλεὺς δὲ Ὀθων ἦτο ἀνίκανος νὰ λάβῃ σοβαρὰς ἀποφάσεις καὶ νὰ κυβερνήσῃ ἀμερόληπτα τὴν Χώραν καὶ μάλιστα κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Ἐν τούτοις ὡς ἄνθρωπος ἡγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπεθύμει τὴν εὐημερίαν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο μετέφερε τὴν 1 Δεκεμβρίου 1834 τὴν ἔδραν τοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπροστάτευσε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, τὸ 1836 ἔθεμελίωσε τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸ 1837 ἴδρυσε τὸ *Πανεπιστήμιον τῶν Αθηνῶν*.

Ἐργασίαι: Θέματα συζητήσεως εἰς τὴν τάξιν: Διατί αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἐπόστειναν ἀρχικῶς τὸν Λεοπόλδον καὶ κατόπιν τὸν Ὀθωνα ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

1. Ἡ Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'.

Ἡ Ἐπτάνησος ἐλευθέρα

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνος μεγάλη ἀναρχία ἐπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δύο κόμματα μάλιστα, τὸ Ρωσόφιλον καὶ τὸ Ἀγγλόφιλον ἐκτυπήθηκαν εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ τέλος διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀποκατάστασις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ συμφιλίωσις ἀπεφασίσθη νὰ γίνουν ἐκλογαὶ Ἐθνοσυνελεύσεως. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐκείνη ἔξελεξεν ὡς βασιλέα τὸν *Γεώργιον τὸν Ά'* υἱὸν τοῦ διαδόχου τῆς *Δανίας* καὶ κατόπιν βασιλέως αὐτῆς *Χορστιανοῦ τοῦ ἐνάτου*. Ἀλλὰ καὶ παρ’ ὅλα ταῦτα ἡ ἀναρχία δὲν κατέπαυσε μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ νέου βασιλέως, δὲ δοποῖς ὑπεσχέθη νὰ τηρήσῃ πιστῶς τὸ σύνταγμα. Ἡ δὲ Ἀγγλία διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐχαρίστησίν της εἰς τὸ πρόσωπόν του, παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν *Ἐπτάνησον*, τὴν δοπιάν κατεῖχεν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

Ο Γεώργιος ἦτο 17 ἔτῶν ὅταν τὸ 1863 ἤλθε νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς βασιλείας του ἡ Ἑλλὰς ἔμεγάλωσε σημαντικά, καὶ ἔγιναν τὰ ἔξης σπουδαῖα γεγονότα:

α) Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου

Ἡ Κρήτη οὐδέποτε ἔπαινε νὰ ζητῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἔκαμε πολλὰς ἐπαναστάσεις, ἐκ τῶν ὅποιων ἡ μεγαλυτέρα ὑπῆρξε τοῦ 1866, ἡ δποία διήρκεσε τοία ἔτη. Ἀλλὰ ἂν καὶ τότε αἱ θυσίαι ὑπῆρξαν πολὺ μεγάλαι καὶ ἐγένετο καὶ τὸ ἡρωϊκὸν ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1868 καὶ εἰς πολλὰς μάχας ἐνίκησαν οἱ Κρήτες, ὅμως ἀπέτυχεν, διότι αἱ Δυνάμεις διὰ νὰ ἀποφευχθῆ ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐπενέβησαν καὶ εἰρήνευσαν τὴν κατάστασιν.

β) Τὸ βουλγαρικὸν σχῆμα

Κατὰ τὸ 1870 ἔγινε τὸ *Βουλγαρικὸν σχῆμα*. Μέχρι τότε οἱ Βούλγαροι ἔξηρτῶντο ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνζπόλεως διὰ τοῦτο ἔξήτησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν νὰ διοικοῦνται ἐκκλησιαστικῶς χωριστὰ μὲ ἀρχιερεῖς Βουλγάρους καὶ ὅχι Ἑλληνας, ὅπως ἐγίνετο ἔως τότε. Ἡ Τουρκία, ἡ δποία τότε ἐπεδίωκε νὰ ἀπομονώσῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς λαούς, ἐδέχθη προσθύμως τὴν αἴτησιν αὐτὴν τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξέδωκε φιομάνιον, διὰ τοῦ δποίου ἐσχηματίζετο ἴδιαιτέρα Βουλγαρικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ μὲ Βουλγάρους ἀρχιερεῖς καὶ μὲ ἀρχιεπίσκοπον Βούλγαρον, Ἐξαρχον ὀνομαζόμενον. Εἰς τὸν Ἐξαρχον ἐδόθη τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἔδραν τὴν Κωνζπόλιν, νὰ ἀναγνωρίζῃ δὲ ὡς πνευματικὸν ἀρχηγὸν τὸν Πατριαρχην. Ἀνέφερε δὲ τὸ Φιομάνιον ὅτι, καὶ ἄλλαι χῶραι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἥδυναντο νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν ἐὰν τὰ δύο τοίτα τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τὸ ἥθελον! Φυσικὰ ἡ διάταξις αὐτὴ τοῦ Τουρκικοῦ φιομάνιον ἀπέβλεπε μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν νὰ διαχωρίση ἐθνικῶς τοὺς Χριστιανοὺς Ἑλληνας, οἱ δποῖοι κατώκουν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, ποὺ εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Διὰ τοῦτο τὸ Πατριαρχεῖον ἀντεστάθη εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς Τουρκίας ἐπὶ δύο ἔτη καὶ τέλος παρὰ τὴν θέλησίν του διωρίσθη Ἐξαρχος εἰς τὴν Κωνζπόλιν. Τὸ Πατριαρχεῖον τότε ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας σχισματικὴν καὶ ἀφώρισε τὸν Ἐξαρχον.

γ) 'Ο Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877

Κατὰ τὸ ἔτος 1877 ἔγινε νέος *Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος*, τοῦ δῆμού του κυρία ἀφορμὴ ὑπῆρξε διότι οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς Χριστιανούς εἰς Βουλγαρικὰς χώρας. 'Ο Ρωσικὸς στρατὸς ἔφθασε τότε μέχρι τοῦ *'Αγίου Στεφάνου*, προάστειον τῆς Κων]πόλεως, καὶ ἡ Τουρκία ἦναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ *'Αγίου Στεφάνου*, διὰ τῆς δρούσας ἐδέχθη νὰ σχηματισθῇ μεγάλη βουλγαρικὴ ἥγεμονία μὲ τὴν *κυρίως Βουλγαρίαν*, τὴν *Βόρειον Θράκην* καὶ μέγα μέρος τῆς *Μακεδονίας*.

Τὴν συνθήκην ὅμως τοῦ *'Αγίου Στεφάνου* δὲν παρεδέχθησαν τὰ ἄλλα μεγάλα Κράτη τῆς Εὐρώπης διότι καὶ ἡ Ἑλλὰς διεμαρτυροῦθη ἐντονώτατα διὰ τοὺς δόρους τῆς συνθήκης αὐτῆς, διὰ τῆς δρούσας παρεχωροῦντο εἰς τὴν Βουλγαρίαν χῶραι, εἰς τὰς δρούσας ὁ πληθυσμὸς ἥτοι Ἐλληνικός. Διὰ τοῦτο ἐτροποποίησαν τὴν συνθήκην τοῦ *'Αγίου Στεφάνου* διὰ τῆς συνθήκης τοῦ *Βερολίνου*, ὃπου δι' αὐτῆς ἡ Βουλγαρία ἀπέτελεσε μικρὰν ἥγεμονίαν ὑποτελῆ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ περιλαμβάνουσαν τὰς χώρας μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἴμου. 'Η *Βόρειος Θράκη* μὲ τὸ ὄνομα *'Ανατολικὴ Ρωμυλία* ἐκηρύχθη αὐτόνομος ἐπαρχία καὶ εἰς τὴν Ἐλλάδα παρεχωροῦθη ἡ *Θεσσαλία* καὶ ἡ *"Ηπειρος*. 'Η παραχώρησις ὅμως αὕτη ἐπραγματοποιήθη τὸ 1881 κατόπιν πολλῶν ἐνεργειῶν καὶ μάλιστα οὕτε ἡ *Θεσσαλία* οὕτε ἡ *"Ηπειρος* παρεχωροῦθησαν δλόκηροι !

δ') Τὸ Βουλγαρικὸν πραξικόπημα.

Κατὰ τὸ 1885 ἔγινε τὸ *Βουλγαρικὸν πραξικόπημα*, ὃπου οἱ Βούλγαροι εἰσέβαλον μὲ στρατὸν εἰς τὴν *'Ανατολικὴν Ρωμυλίαν* καὶ τὴν κατέλαβον. Διὰ τοῦτο ἡ Σερβία ἐπολέμησεν ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἦναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, διότι ἐνικήθη. 'Η Ἑλλὰς ἐπεστρατεύθη τότε ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ ἔξηναγκάσθη μὲ ἀποκλεισμὸν τῶν Δυνάμεων νὰ ἀφοπλισθῇ. 'Η *'Ανατολικὴ* ὅμως Ρωμυλία ἀπέμεινεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν διότι τὴν ὑπεστήριξεν ἡ Αὐστρία καὶ περισσότερον ἡ Ἀγγλία.

ε') 'Ο Ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη, διότι οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν Χριστιανούς. 'Η Ἑλλὰς ἀπέστειλε τότε πλοῖα καὶ στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν *Κρήτην* διέταξε δὲ καὶ ἐπιστράτευσιν ἐναντίον-τῆς

Τουρκίας. Τουρκικὸς ὅμως στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκνορίευσε τὴν Λάρισαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέσυρε τὸν στρατὸν τῆς ἐκ τῆς Κρήτης καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ὡς ἀποζημίωσιν 100 ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν. Ἐπίσης καὶ ἡ Τουρκία ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ Κρητικὸν ὅμως ξήτημα ἔτακτοποιήθη τῇ 16 Νοεμβρίου 1897, ὅπότε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων ἐκηρύχθη ἡ αὐτονομία τῆς νήσου καὶ διωρίσθη ὑπατος ἀρμοστῆς Κρήτης ὁ πρίγκηψ Γεώργιος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'. Ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ ἐπαναστάσεις δὲν ἔλειψαν. Τὸ 1906 ὁ πρίγκηψ Γεώργιος παρηγήθη καὶ ἀντ' αὐτοῦ, κατὰ πρότασιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α', διωρίσθη ὑπατος ἀρμοστῆς ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης, ὁ δποῖος διετέλεσε κατόπιν καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος.

στ' Οἱ Μακεδονικοὶ Ἀγῶνες.

“Ο, τι προέβλεπεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ποὺ ἀντετάχθη εἰς τὴν σύστασιν Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, δὲν ἄργησε νὰ ἐκδηλωθῇ. Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Βορείου Μακεδονίας ἔγιναν μὲν Σλαυόφωνοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πολέμων μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Βυζαντίου, ἀλλὰ πάντοτε ἦσαν ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ διετήρησαν τὴν Ἑλληνικήν των συνείδησιν. Οἱ Βούλγαροι ὅμως εἰργάσθησαν μὲν μεγάλην πολιτικότητα καὶ ἔπεισαν μερικοὺς ἐκ τῶν κατοίκων, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἦσαν σλαυόφωνοι ἦσαν Βούλγαροι καὶ τοὺς παρέσυρον εἰς τὴν Ἐξαρχίαν των. “Ολονς δὲ τοὺς ἄλλους κατοίκους, οἱ δποῖοι δὲν ἔπειθοντο, τοὺς ἔξηνάγκαζαν μὲ βίαια μέτρα νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Τοιουτοτόπως ὠργάνωσαν ἐνόπλους συμμορίας, τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα Βουλγαρικὰ Κομιτᾶτα, ὃπου οἱ ἔνοπλοι Κομιτατζῆδες περιήρχοντο τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς ξενοφόνου Μακεδονίας καὶ ἔκαμνον παντὸς εἴδους πακουργήματα ἐναντίον τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν διὰ νὰ τοὺς ἔξαναγκάσουν νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν των. Τότε καὶ οἱ Ἑλληνες Μακεδόνες ἥναγκάσθησαν ν' ἀντιδράσουν καὶ ἐσχημάτισαν ἀνταρτικὰ σώματα διὰ νὰ ἀμυνθοῦν. ”Ετοι ἐγίνετο ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἔνας φυλετικὸς ἄγων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ὃπου ἐφονεύθησαν πολλοὶ Ἑλληνες Ἀξιωματικοί, μεταξὺ τῶν δποίων καὶ ὁ Παῦλος Μελᾶς, ὁ δποῖος ἔδρασεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Καπετᾶν Ζέας.

“Ιωάννιον Ἀγγελοπούλου, Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

11

ζ) Η ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων κατὰ τὸ ἔτος 1908.

‘Η ἐπανάστασις αὐτὴ ἐκηρύχθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908 ἐναντίον τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς διὰ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης οἱ Νεότούρκοι ἐπεισαν καὶ τὰς Δυνάμεις νὰ παύσουν τὰς ἐπεμβάσεις των, διότι μὲ τὸ νέον πολίτευμα ὅλα τὰ κακὰ θὰ ἐδιορθώνοντο. Ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς αὐτὰς ταραχὰς τῆς Τουρκίας ἐπωφελήθησαν ἡ Αὐστρία, ἡ δοπία προσήρτησεν εἰς τὸ Κράτος της τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην καὶ ἡ Βουλγαρία ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ τὴν Τουρκίαν. Οἱ Κορῆτες τότε ἐπανεστάτησαν καὶ πάλιν μὲ ἀρχηγὸν τῷρα τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Ἄλλα δυστυχῶς ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο καὶ πάλιν προετοιμασμένη διὰ πόλεμον καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη τὰς ἀπειλὰς τῶν Νεοτούρκων ἥναγκάσθη νὰ μὴ δεχθῇ τὴν ἔνωσιν καὶ νὰ κάμη πολλὰς ὑποχωρήσεις εἰς τοὺς Τούρκους.

η) Ο Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος καὶ Ἐπανάστασις τοῦ 1909.

‘Η στάσις ὅμως αὐτὴ τῆς Ἐλ. Κυβερνήσεως ἐπλήγωσε τὴν φιλοτιμίαν πολλῶν ἀξιωματικῶν, οἵ δοποῖοι ἐσχημάτισαν στρατιωτικὸν σύνδεσμον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Συνταγματάρχου *N. Ζορμπᾶ*, ὁ δοποῖος ἐκήρυξε τὴν 15ην Αὐγούστου 1909, ἐπανάστασιν εἰς τὴν τοποθεσίαν τῶν Ἀθηνῶν *Γουνδὶ* καὶ μὲ τὴν βοήθειαν διαφόρων πολιτικῶν προσώπων, ἐπεκράτησεν. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος ἐκάλεσεν δῶς σύμβουλόν του τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ὁ δοποῖος μετ’ ὀλίγον ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ χώρα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς διακυβερνήσεώς του ἀνωρθώθη στρατιωτικῶς, προώδευσε γενικῶς καὶ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἐμεγαλούργησεν

θ) Ο πρῶτος Βαλκανικὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Τούρκων.

‘Αφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔδωκεν ἡ συμπεριφορὰ τῶν Νεοτούρκων, οἵ δοποῖοι παρὰ τὰς ὑποσχέσεις, ποὺ ἔδωσαν εἰς τὰς Δυνάμεις κατεδίωκον τοὺς Χριστιανούς. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ Κράτη *Μαυροβούνιον*, *Σερβία*, *Βουλγαρία* καὶ Ἑλλὰς συνεμάχησαν καὶ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1912 ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία αἰφνιδιάσθη ἀπὸ τὴν θαρραλέαν αὐτὴν ἐνέργειαν τῶν Βαλκανίων. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐκαμεν ἐντύπωσιν

Η ἀξιοθαύμαστος ἀνδρεία καὶ δομητικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, δὸποῖς εἰσῆλθε περαννοβόλως εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ συνεχῶν νικῶν εἰς τὴν Ἐλασόνα, τὸ Σαραντάπεργον, τὴν Πέτραν, τὰ Γιαννιτσά καὶ πλ. ἔφθασε πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἥ διοία δὲν ἡμπόρεσε νὰ ἀντισταθῇ καὶ τὴν 26ην Ὁκτωβρίου 1912 παρεδόθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Διάδοχον Κωνσταντίνον, δλίγας ὕδρας πρὸν φθάση ἡ Βούλγαρική Μεραρχία ὑπὸ τὸν Θεοδωρῷφ. "Ἄν καὶ οἱ Βούλγαροι ἀπέτυχον νὰ καταλάβουν τὴν Θεσσαλονίκην ἥπισαν, πώς θὰ δημιουργοῦσαν συγκυριαρχίαν εἰς τὴν πόλιν καὶ διὰ τοῦτο παρεκάλεσαν τοὺς Ἑλληνας νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ εἰσέλθῃ ὁ στρατός των διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Θεσσαλονίκης κατελήφθη καὶ ἡ ὑπόλοιπος Μακεδονία κεντρικὴ καὶ δυτικὴ μέχρι τῆς Φλωρίνης. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος μὲν ναυάρχον τὸν Παῦλον Κουντουριώτην ἤναγκασε τὸν Τουρκικὸν νὰ κλεισθῇ εἰς τὰ Δαρδανέλια καὶ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ μεταφέρῃ στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ὅταν δὲ ἐτόλμησε νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ ἐνικήθη εἰς δύο λαμπρὰς ναυμαχίας τῆς «Ἑλλῆς» καὶ τῆς «Δήμου».

Ἡ Τουρκία εἶχε χάσει πλέον κάθε ἐλπίδα ἐπιτυχίας· καὶ μάλιστα δταν οἱ Βούλγαροι ἔφθασαν εἰς Τζατάλτζαν καὶ ἀπειλοῦσαν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐζήτησε τὴν 20 Νοεμβρίου ἀνακωχήν, τὴν δποῖαν μόνον οἱ Ἑλληνες δὲν ἐδέχθησαν, διότι ἥθελον νὰ καταλάβουν τὰ Ἰωάννινα, τὰ δποῖα ἐπόστατεύοντο ἀπὸ τὸ ἀπόκομνον ὄφωμα Μπιζάνι. Τέλος τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 ἐπεσε τὸ Μπιζάνι καὶ εἰσῆλθον οἱ Ἑλληνες εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὅμως τὴν 4ην Μαρτίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐδολοφονήμη ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τότε ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος.

Ἐργασίαι: Κρίσεις καὶ συμπεράσματα διὰ τὰ γεγονότα ἐπὶ τῆς Βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α'.

2. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίγου

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου ἔγιναν τὰ παρακάτω γεγονότα:

α) Ἡ Τουρκία ἤναγκάσθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 17 Μαΐου 1913 παραχωρήση εἰς τὰ σύμμαχα Βαλκανικὰ κράτη τὴν Κορήτην, τὴν Ἡπειρόν, τὴν Μακεδονίαν, μέχρι τῆς γραμμῆς

Αίνου·Μηδείας καὶ ἀπέμεινεν εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ κανονισθοῦν τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας καὶ ή τύχη τῶν νήσων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

β) Ὁ Β' Βαλκανικὸς πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Δονδίνου, ἡ Βουλγαρία ἀπήτησε κατὰ τὴν διανομὴν νὰ πάρῃ δλόκληρον τὴν Θράκην, τὰ περισσότερα μέρη τῆς Μακεδονίας, οἱ Ἑλληνες νὰ τῆς παραχωρήσουν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ οἱ Σέρβοι τὸ Μοναστήριον! Ἡ πλεοναξία τῆς Βουλγαρίας, ἡνάγκασε τὰ ἄλλα σύμμαχα κράτη, νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Βουλγαρίας καὶ ἔζητούσαν νὰ γίνη διανομὴ δικαία. Οἱ Βούλγαροι ὅμως ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν τὴν 17ην Ιουνίου 1913. Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον πόλεμον ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπετέλεσε πραγματικὰ θαύματα. Ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ Κιλκίς, τὸν Δαχαρᾶ, τὴν Δοϊράνην κλπ. καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν ἑδαφῶν τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν ποὺ ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐπωφελήθησαν ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Τουρκία καὶ ἐποχώρησαν μέσα εἰς τὰ Βουλγαρικὰ ἑδάφη. Τότε ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδι-

Ο Βασιλεὺς Κωνσταντίνος

νάνδος, ἡναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην καὶ τὴν 17 Ιουλίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, διὰ τῆς ὧδοις ἡ Ἑλλὰς ἔλαβεν δριστικῶς τὴν Νότιον καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Κατόπιν δι² ἄλλων ἐνεργειῶν παρεχωρήθησαν καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Κίος, Αῆγρος, Μυτιλήνη, Σάμος καθὼς καὶ ἡ Κερήνη.

γ) Ὁ πρῶτος Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Δυστυχῶς τὰ καλὰ τὰ δύοῖα προέκυψαν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὰ χαοῦ ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, διότι εἰς τὴν Βαλκανικήν ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις, ἡ δποία διήγειρε παλαιὰ πάθη μεταξὺ τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Μία μεγάλη προπαρασκευὴ δι^o ἔνα πόλεμον ἔγινετο εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ὑπώπτευαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο καὶ ἐπερίμεναν νὰ δοθῇ μία ἀφορμὴ διὰ νὰ ἐκραγῇ ὁ πόλεμος. Καὶ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν τὴν ἔδωσεν ἡ Αὐστροία, διότι εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας τὸν Ἰούνιον τοῦ 1914 ἐδηλοφορήθη τὸ διαδοχικὸν ζεῦγος τῆς Αὐστροίας. Ἡ Αὐστροία κατέστησε τότε ὑπεύθυνον τῆς δολοφονίας αὐτῆς τὴν Σερβίαν καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον της. Ἐξ ἄλλου ἡ Γερμανία, ποὺ ἦτο σύμμαχος τῆς Αὐστροίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Σιγὰ - σιγὰ δικαίως, εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἀνεμίχθησαν καὶ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ τελευταίως ἡ Ἀμερική. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθη παγκόσμιος.

Κατ’ ἀρχὰς ἡ Ἑλλὰς ἔμεινεν οὐδετέρα. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ Ἀντιάντ, (εἶτοι ὠνομάσθη ἡ συμμαχία Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) τὸ 1916 ἀπεβίβασε στρατεύματα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ νὰ βοηθήσουν τὴν Σερβίαν, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐπέμενε νὰ μείνῃ οὐδέτερος καὶ ἥλθεν εἰς οιζικὴν διαφορίαν μὲ τὸν τότε Κυβερνήτην Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Ἐπηκολούθησε διὰ τοῦτο τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τὸ 1917, κατόπιν πολλῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ἡναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ δευτερότοκος υἱός του Ἀλέξανδρος. Ἡ Ἑλλὰς ἀνεμίχθη τότε εἰς τὸν πόλεμον καὶ δ. Ἑλληνικὸς στρατός, ἀνεδείχθη καὶ πάλιν νικητὴς τῶν Βουλγάρων. Διὰ τοῦτο διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν τῆς 28 Ἰουλίου κατεκυρώθη ἡ κυριαρχία τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Βουλγαρικὴν καὶ Τουρκικὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ άπέθανεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν ἀνέλαβεν ὁ ἀντιναύαρχος Κουντουριώτης. Κατὰ τὴν διημερούς δικαίωσην τοῦ 1920 δ. βασιλεὺς Κωνσταντίνος, κατόπιν δημοψηφίσματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπανῆλθε καὶ ἀνέλαβε τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν. Αἱ Δυνάμεις δικαίωσαν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Κωνσταντίνου ὡς πρᾶξιν ἐχθρικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον των

καὶ ἔπανσαν νὰ τὴν ὑποστηρίζουν οἰκονομικῶς, ἐνῷ ὁ στρατός τῆς εὐρίσκετο εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Τούρκοι τότε ὑπὸ τὸν τολμηρὸν ἀξιωματικὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὡργάνωσαν ἄμυναν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἔπανυκτήσουν τὰς Τουρκικὰς χώρας, τὰς δροίας διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἔχαναν.

δ) Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφή.

Ἡ τότε Ἑλληνικὴ κυβέρνησις διέταξε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸς τὴν Ἀγκυραν. Ἀλλ' οἱ Ἑλληνες στρατιῶται ἔκουρασθησαν καὶ χωρὶς νὰ καταλάβουν τὴν Ἀγκυραν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πόλεις Ἐσκῆ Σεχῆ καὶ Ἀφιὸν Καραχισάρ, τὰς δροίας εἰχον καταλάβει προηγουμένως. Τότε εὗρε τὴν εὐκαιρίαν ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ ἐπειέθη ἐναντίον τοῦ κουρδασμένου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὸν δροῖον ἐνίκησε, διεσκόρπισε, κατέσφαξε καὶ ἥχμαλώτισε. Ἐλάχιστοι κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰ πλοῖα. Φοβερὰ ἡπῆρε τότε ἡ τύχη τῶν κατοίκων Ἑλλήνων. Χιλιάδες ἁσφάγησαν ἢ ἔπεσαν οἰχμάλωτοι ἢ ἐφυγαν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸς εἶναι τὸ νεώτερον Ἑλληνικὸν δρᾶμα, τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅσα ἔπαθε τὸ Ἑλληνικὸν Εθνος καὶ τὸ δροῖον εἰς τὴν ἴστορίαν ὀνομάζεται Μικρασιατικὴ Καταστροφή.

ε) Ἡ ἔπανάστασις τοῦ 1922.

Ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ ἐπλήγωσε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἔως τότε νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί, ἀφοῦ ἐπέσασαν εἰς τὴν Χίον καὶ Μυτιλήνην, ἔπανεστάτησαν. Μὲ ἀρχηγὸν τὸν Συνταγματάρχην N. Πλαστήραν ἐπῆραν τὸν στόλον καὶ ἥλθον εἰς τὸν Πειραιᾶ τὴν 13 Σεπτεμβρίου. Διέλυσαν τὴν Βουλήν, συνέλιοθον καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον τοὺς πολιτικούς, ποὺν ὥθησαν τὸν στρατὸν εἰς τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν καὶ ἥναγκασαν τὸν Κωνσταντίνον καὶ πάλιν νὰ παραιτηθῇ.

3. Ἡ Βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Β'

α) Πρώτη περίοδος.

Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν τότε ὁ Διάδοχος, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, Γεώργιος δ' Β'. Ἀλλ' ἐνῷ εἰς τὰς Ἀθήνας διεδραματίζοντο τὰ γεγονότα αὐτά, ἡ Σμύρνη εἶχε παραδοθῆ ἐις τὰς

φλόγας υπὸ τῶν νικητῶν Τούρκων. Πολλοὶ Ἐλληνες καὶ ἄλλοι Χριστιανοὶ εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον, μεταξὺ τῶν δποίων ἐκ τῶν πρώτων ἵτο καὶ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης. Κατὰ γιλιάδας δὲ καταδιωκόμενοι οἱ Μιχρασιᾶται Ἐλληνες κατέφευγον εἰς τὴν ἑλευθέραν πατρίδα τῶν πρόσφυγες. Ἡ Ἐλλάς ἡναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν 24ην Ἰουλίου 1923 τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης, διὰ τῆς δποίας ὑπεκρεώθη νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, τὴν δποίαν ἐλάμβανεν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ νὰ ἀνταλλάξῃ τοὺς Ἐλληνας κατοίκους τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης μὲ τοὺς ἔλαχίστους Τούρκους κατοίκους εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτὴν ἐξηρέθησαν οἱ Ἐλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Δυτ. Θράκης. Ἡρχισε τότε ἡ μεγάλη μετανάστευσις. Πλέον ἀπὸ 2 1/2 ἑκατομμύρια ἀνθρώποι ἀφηναν κτήματα καὶ σπίτια καὶ χώρας, ὅπου οἱ πρόγονοί των πρὸιν ἀπὸ 3.000 χρόνια εἶχαν στηρίξει μὲ τοὺς μόχθους τῆς ἔργασίας των. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ὑπῆρξεν ἡ μεγαλυτέρα περιπέτεια τῆς Φυλῆς. Τὴν 23ην Ὁκτωβρίου 1923 νέον κίνημα ἐξερράγη δις ἀντεπανάστασις καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' ἡναγκάσθη νὰ παραιηθῇ. Ἡ ἀντιβασιλεία τότε ἀνετέθη εἰς τὸν Παῦλον Κουντουριώτην, ὁ δὲ Πρωθυπουργὸς Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου ἐπροκάλεσε ψήφισμα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τὴν 25ην Μαρτίου 1924 κατὰ τὸ δποῖον ὁ Βασιλικὴ Δυναστεία ἔγινεν ἔκπτωτος καὶ ἐκηρύσσετο ἡ δημοκρατία, ὁ δὲ λαὸς μὲ δημοψήφισμα ἐπεκύρωσε τὸ νέον πολίτευμα τὴν 13ην Ἀπριλίου 1924. Πρόεδρος τότε τῆς Ἐλληνικῆς Δημοκρατίας ἔγινεν ὁ Παῦλος Κουντουριώτης.

4. Τὰ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Ἐλληνικὴ Δημοκρατία διήρκεσε μέχρι τοῦ Ὁκτωβρίου τοῦ 1935. Ἄλλα καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο αἱ κομματικαὶ προστριβαὶ δὲν ἔλειψαν. Διὰ τοῦτο ἔγινε δημοψήφισμα τὸ 1935 καὶ ἐπανέφερε τὸ βασιλεὺς πολίτευμα.

5) Τὰ κατὰ τὴν 6^η περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Β'.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1935 ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰ καθήκοντά του ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' καὶ τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1936 ἔγιναν

πάλιν ἔκλογαί, ἐκ τῶν ὅποίων οὐδὲν κόμμα προέκυψεν, ὥστε μόνον του νὰ σχηματίσῃ Ἰσχυρὸν Κυβέρνησιν. Διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἱωάννην Μεταξᾶν νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ὃ ὅποιος τὴν 4ην Αὐγούστου ἐκήρυξε δικτατορίαν, ἡ ὅποια διετηρήθη μέχρι τοῦ θανάτου του τὸν Ἱανουάριον τοῦ 1941.

‘Ο β’ Παγκόσμιος Πόλεμος.

‘Ο πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος ἔληξε δι’ ἀνακωχῆς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 καὶ ἐπηκολούθησαν διάφοροι συνθῆκαι. ἐκ τῶν ὅποίων πρώτη καὶ κυριωτέρα ὑπῆρξεν ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλίων. Ἡ συνθήκη αὐτὴν περιελάμβανε πολὺ ταπεινωτικοὺς ὅρους διὰ τὴν Γερμανίαν. Συνεπῶς ἡ Γερμανία δὲν ἦδυνατο νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ὁ πόθος της ἦτο, ὅχι μόνον νὰ ἀνακτήσῃ τὰ ἐδάφη της ποὺ ἔχασεν, ἀλλὰ καὶ νὰ κατακτήσῃ ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο δτὰν ἤλθεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τὸ Ἐθνικοσοσιαλιστικὸν κόμμα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χίτλερ, ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται στρατιωτικὸς καὶ ἐδημιουργησε τὸν Ἰσχυρότερον στρατὸν τῆς Ευρώπης, τὸν ὅποιον ἔξωπλισε μὲ τὰ καλύτερα πολεμικὰ ὅπλα.

‘Ο Βασιλεὺς Γεώργιος Β’

Ἐπίσης καὶ ἡ Ἰταλία, ἡ ὅποια ἐκυβερνᾶτο καὶ αὐτὴ δικτατορικῶς ἀπὸ τὸν Μουσολίνι, ἔξωπλίζετο διὰ νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν ὅπως ὠνειρεύετο! Οἱ δύο δικτάτορες συνεμάχησαν καὶ ὠνόμασαν τὴν συμμαχίαν των Ἀξονών. Συγκρόνως κατελάμβανον τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην χώραν, ἡ Ἰταλία κατέλαβε τὴν Ἀβησσηνίαν καὶ προσήσθησε τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ δὲ Γερμανία προσήρτησε τὴν Αὐστρούλαν κ. ἀ. καὶ εἰς τὸ τέλος ἐξητούσε ἀπὸ τὴν Πολωνίαν διαφόρους παρακωρήσεις. Ὅπως φυσικὰ ἦτο ἐπόμενον, ἡ Πολωνία ἤρνηθη καὶ ὁ Χίτλερ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1939 ἤσηκεν

εἰς τὰ ἐδάφη ιης καὶ ἐντὸς ἑλαχίστων ἡμερῶν τὴν κατέκτησεν ὀλόχληρον καὶ κατόπιν ἐστράφη πρὸς τὴν Ὀλλανδίαν, τὸ Βέλγιον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Τότε καὶ ἡ Ἰταλία, σύμμαχος τῆς Γερμανίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γαλλίας. "Ετσι εἰς τὸν β' αὐτὸν πόλεμον ἀνεμίχθησαν πάλιν σχεδὸν ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἔγινε Σύμμαχος τῆς Γαλλίας καὶ Ἡγγλίας καὶ τέλος ἐνίκησαν. Ἀπηλευθέρωσαν τὰς χώρας ποὺ κατέκτησεν δὲ Ἄξων καὶ ἐκρίευσαν τὴν Γερμανίαν ἡ Γαλλία, ἡ Ἡγγλία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀμερική. Ὁ Χίτλερ τότε ηὗτοκτόνησε διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ συνελήφθησαν, κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν Συμμάχων εἰς θάνατον καὶ τὴν 16 Οκτωβρίου 1946 ἐξετελέσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

1. Ἡ Ἑλλὰς κατά τὸν β' Παγκόσμιον πόλεμον.

Τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ἀξονος, ἡ Ἰταλία ἐζήτει καὶ αὐτὴ ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τὴς Ἐλλάδος, ποὺ ἐπεθύμει νὰ μὴ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον. Αὐτὸς δὲ πόλεμος μὲ τὰ μηχανοκίνητα πολεμικὰ μέσα καὶ τὴν ἀεροπορίαν, ποὺ διέθετον αἱ δύο αὐτοκρατερίαι, ἥτο πολὺ πλέον φρικτότερος τοῦ πρώτου. Ἀλλὰ ἡ Ἰταλία δὲν ἔπαινε τὰς προκλήσεις τῆς καὶ τέλος τὴν 15 Αὐγούστου 1940, Ἰταλικὸν ὑποθρόνιον ἐτοπίλισε τὸ πολεμικόν μας «Ἐλλη» ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Τήνου κατὰ τὴν ἐօρτὴν τῆς Μεγαλόχαρης. Ἡ Ἑλλὰς καίτοι ἐγγνώριζε τὸν δράστην τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἀνοσιούργηματος, προσεποιήθη ἀγνοιαν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τὸν Μουσουλίνι δὲν τὸν ἀφήναν τὰ τρόπαια τοῦ Χίτλερ νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐφαντάζετο δτι, μὲ τὰ μηχανοκίνητά του ἄρματα μάχης, θὰ ἔκαμνε ἐναν περίπατον διὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ θὰ ἔφθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐντὸς δύλιγων ὡρῶν διὰ νὰ κατακτήσῃ ἀστραπιαίως ὀλόκληρον τὴν πτωχὴν Ἐλλάδα. Δὲν ὑπελόγισεν δύμως δὲ δυστυχής εἰς τὸν ψυχικὸν πλοῦτον τὴν μικρᾶς, ἀλλὰ ἐνδόξου Ἐλλάδος, ἡ ὁποία ὑπῆρξε πάντοτε ἡ κοιτίς τῆς Ἐλευθερίας. Ἐτσι δταν τὴν 28 Οκτωβρίου τηλεσιγφατικῶς ἀπήτησε διὰ τοῦ ἐδῶ πρεσβευτοῦ του ἀπὸ τὸν τότε Κυβερνήτην Ἰωάννην Μεταξᾶν διάδρομον καὶ βάσεις εἰς τὴν Ἐλλάδα, εὑρέθη ἔκπληκτος πρὸ τοῦ ὑπερηφάνου «Οχι» ποὺ ἀπήντησεν δὲ Κυβερνήτης. Καὶ τὸν συνεπῆρε διὸ χειμαρρος ἡ μυριόστομος φωνή: «Οχι», διλοκλήρου τοῦ Ἐλληνισμοῦ.

Διότι ἔκεινο τὸ "Οχι, τὸ νεώτερον Μολὼν Λασβέ, τὸ εἶπαν ὅλοι οἱ "Ελλῆνες καὶ τὰ παιδιά καὶ κάθε τί ἔμψυχον εἴτε ἄψυχον, ποὺ πατοικεῖ μέσα εἰς τὴν ἵεράν καὶ ἔνδοξον αὐτὴν χώραν, ποὺ λέγεται "Ελλάς!" Ετσι δὲ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν αὐγὴν τῆς 28 Οκτωβρίου 1940 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον. Απὸ τὰ δύλιγα δυμας ἑλληνικὰ ἐδάφη, ποὺ κατεπάτησαν οἱ Ἰταλοὶ τοὺς ἔξεδίωξαν οἱ ὑπερήφανοι τσολιάδες μας μέσα εἰς δύλιγας ἡμέρας. Καὶ ἔξηκολούθησαν νὰ καταδιώκουν τοὺς περιτρόμους Ἰταλοὺς μέσα εἰς τὰ ἀξενα Ἀλβανικὰ ἐδάφη καὶ νὰ ἀνεγείρουν τὰ νέα τρό-

Γυναικεῖς τῆς Πίνδου

παια τοῦ Νεοελληνικοῦ ἥρωϊσμοῦ τοῦ "Αργυροκάστρου, τῆς Κλεισούρας, τῆς Χιμάρας, τῆς Πρεμενῆς τοῦ Πογχαδέτς, τῆς Τρεμπεσένας κ.ἄ. ποὺ συντονίζουν τοὺς ὑμνούς τοῦ μεγαλειώδους ἔπους τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Μοράβα. Άλλὰ τὸν "Απρίλιον τοῦ 1941 κινητοποιοῦνται ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος αἱ ἄλλαι φοβεραὶ μηχανοκίνητοι φάλαγγες τοῦ "Αξονος, οἱ Γερμανοί. Μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ἥρωϊσμὸν ἀντεστάθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ἔδωσε τὴν ἀπάντησιν μὲ ἔνα δεύτερον ὅχι καὶ εἰς τὰς βαρβάρους στρατιὰς τῶν Οὔνων ὅταν προσέβαλλον τὰ ὅχυρά τῆς Μακεδονίας μας. Άλλὰ πρὸ τοῦ βάρους τῶν πολυαρίθμων ἔκείνων σιδηροφράκτων στρατιῶν ἡ

ήρωϊκή ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων Ἀκριτῶν ἐκάμφθη καὶ η νικήτρια Ἑλλὰς μὲ τόσας δάφνας καὶ ἡρωῖσμοὺς ἔναντίον τῆς Ἰταλικῆς προσβολῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Γερμανούς, οἵ διοῖοι ἐγκαθιστοῦν ὃς συγκατακτητὰς τῆς Χώρας μας καὶ τοὺς Ἰταλούς, τοὺς νικημένους καὶ κατεντροπιασμένους ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ δύλα. Ἄλλα καὶ πάλιν, ἂν οἱ βάρβαροι κατεπάτησαν τὴν Χώραν μας ἔξακολονθεῖ ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Κρήτην, δπον εἶχε καταφύγει ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' μὲ τὴν Κυβέρνησιν καὶ νέαι σελίδες ἡρωῖσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας γράφονται εἰς τὴν μαρτυρικὴν μεγαλόνησον. Ἄλλὰ ἡ μαρτυρικὴ Κρήτη ἀφοῦ μὲ τὴν ἡρωϊκὴν της ἀντίστασιν μεγάλην φθορὰν ἐποξένησεν εἰς τὰ Χιτλεοικὰ στρατεύματα, τὰ διοῖα ἡ τρομερὰ Λουτράφε (γερμανικὴ ἀεροπορία) ἀπεβίβαζεν εἰς τὸ θρυλικὸν ἀεροδρόμιον τοῦ Μάλεμε, ἐκάμφθη ἐπὶ τέλους. Τοιουτορόπως ἡ μικρὰ Ἑλλὰς κατεκτήθη ἀπὸ τὰς δύο αὐτόκρατορίας τῶν 120 ἑκατομμυρίων! Ἄλλα καὶ πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ὑπεδουλώθη. Ο Βασιλεὺς τότε καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀνασυνέταξαν τὰ ὑπολείμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλα ἐθελοντικὰ σώματα εἰς τὸ Κάιζερον καὶ συνέχισαν τὰς ἀγῶνας των μαζὶ μὲ τοὺς Συμμάχους. Η Ἑλληνικὴ ἀνδρεία καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν ξένην γῆν ἐπιτελεῖ νέα κατορθώματα καὶ ἀνυψώνει τὰ τρόπαια τοῦ Ἑλ-Ἀλαμέϊν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τοῦ Ρίμινι εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἐργασία: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν ἀναφερομένων τόπων. Ἄλλαι πληροφορίαι τῶν μαθητῶν καὶ ἀνακοίνωσις αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν. Συζήτησις περὶ ὅχυρῶν κλπ.

Η ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

2. Δεινοπαδήματα τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς νικημένους Ἰταλούς, οἵ Γερμανοὶ ἔφεραν ὃς συγκατακτητὰς καὶ τοὺς συνοδοιπόρους των Βουλγάρους καὶ τοὺς ἐγκατέστησαν ὃς φρουρὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ανεκδίηγητα εἶναι τὰ δργατὰ τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐκείνας χώρας. Αἱ λεηλασίαι, αἱ σφαγαί, αἱ πυροπολήσεις οἰκιῶν, οἱ βασανισμοὶ καὶ τὰ παντὸς εἰδούς δεινὰ τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀνώτερα πάσης περιγραφῆς. Υπερέβαλλον εἰς βιαιοπραγίας καὶ ἐγκλή-

ματα τὰς βαρβάρους δορδάς τοῦ προγόνου των Κρούμουν. Ἀllά καὶ οἱ νεώτεροι Οῦνοι δὲν υστέρησαν εἰς βαρβαρότητας. Προσεπάθησαν μὲ παντὸς εἴδους μέσα νὰ ἀφανίσουν τὸν λαόν μας καὶ τοῦ ἀφήρεσαν ἀκόμη καὶ τὰ ἔλαχιστα μέσα τῆς συντηρίσεως του. Χιλιάδες Ἑλληνες ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὸ ψυχος καὶ χιλιάδες ὠδηγήθησαν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα ἢ εἰς τὴν δμητίαν εἰς τὰ στρατόπεδα τοῦ Νταχάου καὶ εἰς τὰ *Κρεματόρια*, ὅπου εὗρισκον μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἄλλα καὶ μὲ τόσα ἀνήκουστα μαρτύρια ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἐκάμφθη! Ἐνῶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἐδημιουργήθη ὁ ἔθελοντικὸς στρατός, ποὺ ἐπολεμοῦσε μαζὶ μὲ τοὺς Συμμάχους μας, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος ἐδημιουργήθη ἡ ἀντίστασις τῶν πόλεων καὶ τῶν βουνῶν. Ἔτοι ἡ ἴστορία τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἔχει νὰ ἀναγράψῃ εἰς τὰς σελίδας της ἀναριθμήτους θυσίας καὶ μαρτύρια τῆς ἥρωικῆς ἀντιστάσεως τοῦ λαοῦ μας κατ' ἐκείνην τὴν σκοτεινὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς τῆς χώρας μας. Ἀδάμαστη καὶ καρτερικὴ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἥλπιζε καὶ ἀνέμενε πάντα τὴν ἡμέραν, ποὺ δὲ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς θὰ ἐξηφανίζετο ἀπὸ τὴν γηραιὰν καὶ τοισένδοξον καὶ κοσμοῦστορικὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ περιπόθητος αὐτὴ ἡμέρα δὲν ἀργησε.

3. Ἑλλὰς ἀποκτὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Πρὸιν παρέλθουν 4 ἔτη Κατοχῆς ἡ ισχυρὰ Γερμανία ἐκάμφθη Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Συμμάχων εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ρωσίαν ἡνάγκασσαν τοὺς Γερμανοὺς νὰ συμπτυχθοῦν εἰς ὅλα τὰ μέτωπα ἰδιαιτέρως δὲ ὅταν οἱ Ἀγγλοαμερικάνοι ἔκαμον ἀποβάσεις τῶν μηχανοκινήτων των δυνάμεων εἰς τὴν *Noemarndian* τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1944. Οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν τότε νὰ ὑποχωροῦν ἀπὸ τὰ διάφορα μέτωπα καὶ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1944 κατόπιν ἀποβάσεων, ποὺ ἔκαμαν Ἀγγλοι καὶ Ἑλληνες εἰς διαφόρους ἔλληνικοὺς λιμένας οἱ Γερμανοὶ ἀρχίζουν νὰ ἐγκαταλείπουν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἀllά κατὰ τὴν ταπεινωτικὴν ἐκείνην φυγὴν τὸ ἔνστικτον τῶν Οῦνων τοὺς ἀποθηριώνει. Καταστρέφουν γεφύρας, ἐδύοστάσια, σιδηροδρομικὰς γραμμάς, λιμενικὰς ἐγκαταστάσεις διὰ νὰ λεχθῆ, διὰ ἐλέγετο ἄλλοτε διὰ τοὺς Τούρκους: «δχι ὁ Τούρκος, ἀλλὰ ὁ Γερμανὸς ἐπέρασε». Ἡ Ἑλλὰς εἶναι πλέον ἐλευθέρα! Ἡ Γαλανόλευκος κυματίζει παντοῦ εἰς πάθε ἐλληνικὴν γωνίαν, ὃ δὲ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς οὔτε εἰς τὴν χώραν, ἀπὸ τὴν ὁποίᾳ ἐξεπορεύθη δὲν εὑρίσκει θέσιν διὰ νὰ ἀνυψωθῇ. Οἱ Σύμμαχοι συνέ-

τριψαν τὴν Γερμανίαν καὶ ἥδη εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν Κατοχὴν τῶν Συμμάχων. Ἡ θεία Νέμεσις ἔξεδικήθη τοὺς βαρβάρους, οἱ δποῖοι ἐσκόπισαν εἰς τόσας χώρας τὴν ἐρήμωσιν, τὴν καταστροφὴν καὶ πένθη ἀπεργίαπτα.

4. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β'

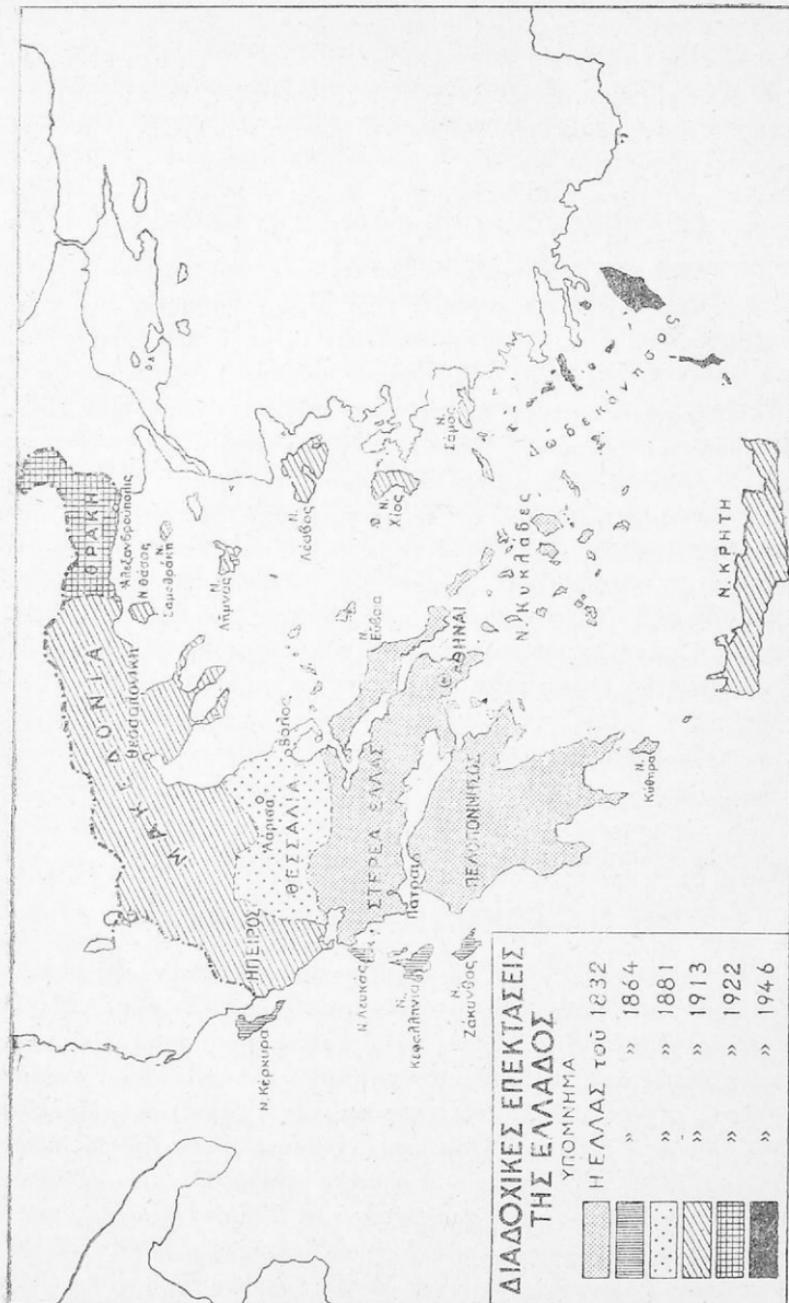
Ἄλλὰ καὶ πάλιν, μέσα εἰς τὴν ἀγαλλίασιν ποὺ ἡσθάνθη ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πολυβυσανισμένης χώρας του, αἱ κομματικαὶ διαιράχαι δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ χαρῇ τὴν μεγάλην του χαράν. Ἀντὶ τῆς δμονοίας, τῆς περισυλλογῆς τῶν ἐρειπίων μας καὶ τῆς ἀνασυγκροτήσεως μας ἐγεννήθησαν πολλαὶ ἀνωμαλίαι. Ἡ μία Κυβέρνησις διαδέχεται τὴν ἄλλην καὶ διὰ νὰ ἐπέλθῃ τάξις καὶ δμαλὸς ἐσωτερικὸς βίος ὁ λαὸς τὸ 1945 διὰ δημοψήφισματος ἐπανέφερεν εἰς τὸν θρόνον του τὸν *Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β'*. Αἱ διάφοροι δμως περιπέτειαι τοῦ πολέμου καὶ ἄλλαι κατόπιν τῶν ἐσωτερικῶν μας ἀνωμαλιῶν ἐκλόνισαν τὴν ὑγείαν του καὶ τὴν 1^η Απριλίου τοῦ 1947 ἀπέθανεν αἱφνιδίως, ἀφοῦ δμως ἐπρόλαβεν νὰ ἔρῃ ἐλευθέρων τὴν Δωδεκάνησον προσητημένην εἰς τὴν Ἑλλάδα κατόπιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνδιασκέψεως τῶν Παρισίων τῆς 27ης Ιουνίου 1946.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Β' εἰς τὸν Ἑλληνικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ ἀνδελφός του *Παῦλος δ Β'*.

Ἐργασία: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρην τῶν διαφόρων τόπων. Πληροφορίαι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς σχετικαὶ μὲ τὴν αποχήν, ἀνακοινώσεις εἰς τὴν Κτάξιν Προσπάθεια δραματοποίησεως τῶν δεινῶν τῆς Κατοχῆς.

5. Ἡ Ἐλευθέρα Δωδεκάνησος.

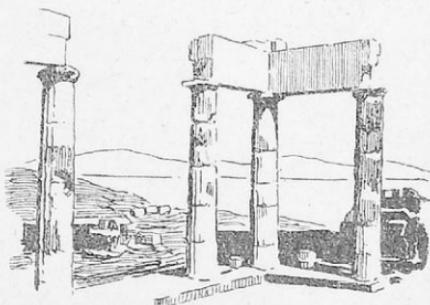
Ἡ Δωδεκάνησος εἶναι τὸ συγκρότημα πολλῶν νήσων μεγάλων καὶ μικρῶν, αἱ δποῖαι εὑρίσκονται μεταξὺ τῆς Σάμου, *Μικρᾶς Ασίας* καὶ *Κρήτης*. Αἱ νῆσοι αὗται κατοικοῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπὸ Ἑλληνας καὶ πάντοτε εἰς τὴν ιστορίαν εὑρίσκομεν αὐτὰς νὰ ἀκολουθοῦν τὰς τύχας καὶ τὰς περιπετείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους. Ἀκόμη δ Ὁμηρος ἀναφέρει δωδεκανησίους ἥρωας, οἱ δποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν *Τρωϊκὸν πόλεμον* καὶ δ *Πίνδαρος* εἰς τὴν ὠδὴν του πρὸς τὸν *Διαγόραν* τὸν *Ρόδιον* ἀναφέρει, πῶς οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου ὑπῆρχαν *Αργεῖοι* μὲ ἀρχηγόν των τὸν *Τληπτόλεμον*. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ Δωδεκάνησος ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι εἶναι σύμ-

μαχος τῶν δύο διαμαχομένων ἡγεμονιῶν Ἀθηνᾶν καὶ Σπάρτης. Ομοίως καὶ κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους. Κατὰ δὲ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ὑπετάγη καὶ ἡ Δωδεκάνησος εἰς τὸν Ρωμαίους, ὅπως καὶ ἀλλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι. Ἐπίσης δταν ἔγινεν ὁ διαχωρισμὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς Βυζαντινόν, ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ θέμα (ἐπαρχίαν) τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καὶ τὰς τύχας του καὶ τὰς περιπετείας του ὑφίσταται καὶ ἡ Δωδεκάνησος.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Δωδεκάνησος εἶχε τόσα προνόμια, ὥστε πλήν ἐλαχίστων φόρων, ποὺ ἐπλήρωναν οἱ κάτοικοι εἰς τὸν Σουλτάνον κατὰ τὰ ἄλλα εἶχε πλήρη αὐτοδιοίκησιν. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὅπως καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ χῶραι ἐπανεστάτησεν καὶ ἡ Δωδεκάνησος καὶ ἡγωνίσθη πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας της. Ἔνας δὲ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐπαρχίας ἦτο καὶ ὁ Ἐμμ. Σάνθος, δωδεκανήσιος ἀπὸ τὴν Πάτμου. Ὁταν δὲ οἱ Ἰταλοί κατὰ τὸ 1912, ἔξ ἀφορμῆς τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου διὰ τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκήν, κατέλαβον τὴν Δωδεκάνησον, σύμφωνα μὲν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς ἐποχῆς ἔκείνης ὁ διλικὸς ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς ἀνήσχετο εἰς 131.332, οἱ δὲ Τούρκοι, Ἐβραῖοι, Αρμένιοι καὶ ἄλλοι ἦσαν συνολικῶς μόνον 12.150. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐδημιουργ γῆθη δωδεκανησιακὸν ζήτημα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας καὶ διὰ φορού συνθῆκαι ἔγιναν διὰ τὴν ἐκχώρησιν τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς ὁ ἐπακολουθήσας Α' Παγκόσμιος πόλεμος ἐματιώσει τὰς συνθήκας ἔκείνας. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, ὅπότε αἱ Δυνάμεις τοῦ Ἀξονος συνετρίβησαν, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων μας Δυνάμεων ἡ ἐκχώρησις τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν 28ην Ὁκτωβρίου 1947 ἔγινεν ἐπισήμως ἡ προσάρτησις αὐτῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἡμερομηνίαν αὐτὴν ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ἐγινε δὲ ἡ ἐπίσημος τελετὴ τῆς ἐνσωματώσεως τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 7ην Μαρτίου 1948.

Σήμερον ἡ Δωδεκάνησος εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ Ἑλλ-

Λίνδος: Ἡ ἀκρόπολις τῆς Λινδίας
Ἀθηνᾶς.

νικοῦ Κράτους. Ὅμως οἱ πόθοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ὀλοκληρώθησαν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι Ἑλληνικὰ Χῶρα, ἡ Βόρειος Ἡπειρος, ἡ Θρακηγῆ, ἡ μεγαλόνησος Κύπρος κ.ἄ. ποὺ δύγωνίζονται καὶ ἀναμένουν τὴν περιπόθητον ἡμέραν, κατὰ τὴν δποίαν θὰ ἔνωθοῦν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ θὺ ἀποτελέσουν πλέον τμήματα τοῦ Ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀναραιφνῶς Ἑλληνικά, δπως ἡ ἴστορία ἀναφέρει ὅτι ἡσαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων Ἐστίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἤνθησαν καὶ εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι, δπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας.

Εἴθε ἡ ἡμέρα αὐτὴ τῆς δλοκληρώσεως τῶν πόθων τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ μη εἶναι μακρινὴ διὰ νὰ δυνηθῇ πλέον ἡ πολυβασανισμένη μας πατρίδα ἀπερίσπαστος νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰ εἰρηνικά της ἔργα, τὰ δποῖα θὰ τὴν ἀναδείξουν ὅχι μόνον μικρὰν καὶ ἔνδοξον, δπως εἶναι σήμερον, ἀλλὰ καὶ μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν δύναμιν τῆς Μεσογείου.

Ἐργασίαι: Καθορισμὸς εἰς τὸν χάρτην τῶν ἀναφερομένων χωρῶν. Πληροφορίαι μαθητῶν διὰ τὴν Δωδεκάνησον ἄλλαι. Σύντομος ἀνασκόπησις τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς ἴστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ καταγραφὴ αὐτῶν εἰς τὸ τετράδιον μὲ τὰς χρονολογίας των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

	Σελ.
1. "Αλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως	5
2. Σκλαβώνεται δὴ ή Ἐλλάδα	6
3. Τὰ βάσανα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων	6
4. Τὸ παιδομάζωμα	8
5. Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας	8
6. Ἡ δημιουργία τῶν Κοινοτήτων	10
7. Οἱ Φαναριώτες	11
8. Ἡ ἐκπαίδευση τῶν σκλάθων Ἑλλήνων	12
9. Ἐλληνικὲς δυνάμεις στὴν ξηρά	15
10. Ἐλληνικὲς δυνάμεις στὴ θάλασσα	18

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

11. Τὸ κίνημα τοῦ 1770	19
12. Τὸ κίνημα τοῦ 1788 καὶ ὁ Λάμπρος Κατσώνης	20
13. Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν	22

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

14. Τὸ κήρυγμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως	26
15. Ὁ Ρήγας Φεραίος	26
16. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία	28
17. Ἡ Ἐπανάστασι στὶς ἡγεμονίες	30
18. Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων	31

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

19. "Αλωσι τῶν Καλαμῶν	35
20. Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου	37
21. Ἡ μάχη τῶν Δολιανῶν	38
22. "Αλωσι τῆς Τριπόλεως	38

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

23. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας	Σελ.
24. Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς	40
25. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν	42
	44

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

26. Ὁ ἑλληνικός στόλος	46
27. Ὁ ήρωαςμός τοῦ Παπανικολῆ	47
28. Καταστροφὴ τῆς Χίου	48
29. Ὁ Μισούλης ἀρχηγὸς τοῦ στόλου	50
30. Ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσι	50

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ ΣΤΗ ΔΡΑΣΙ ΤΗΣ

31. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα	52
32. Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	52
33. Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη	53
34. Μάρκος Μπότσαρης	54
35. Οἱ φιλέλληνες	56

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟΝ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

36. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	57
37. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα	57
38. Ἡ μάχη τοῦ Μανιάκι	58
39. Πολιορκία καὶ πτώσι τοῦ Μεσολογγίου	59
40. Γεώργιος Καραϊσκάκης	61
41. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	63

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΚΡΑΤΟΣ

42. Ἰωάννης Καποδίστριας	64
43. "Οθων Α' Βασιλεὺς τῶν Ἐλλήνων	66
44. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'	68
45. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου	73
46. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Β'	75
Περιεχόμενα	79

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ - 8

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙ

ΥΠΟ

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ,
Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ & ΧΡ. ΣΟΥΛΙΩΤΗ

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ "ΑΕΤΟΥ,, & "ΦΟΙΒΟΥ,,
ΑΘΗΝΑΙ ♦ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ 35 ♦ 1949

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ “ΑΕΤΟΥ,, & “ΦΟΙΒΟΥ,,

ΑΘΗΝΑΙ • ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ 35 • ΤΗΛ. 22-686

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α' Θρησκευτικά:

1. ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ, γιὰ τὴν Γ' τάξι.
2. ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, γιὰ τὴν Δ' τάξι.
3. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, γιὰ τὴν Ε' τάξι.
4. ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξι.

Β' Ιστορία:

5. ΜΥΘΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ, γιὰ τὴν Γ' τάξι.
6. ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, γιὰ τὴν Δ' τάξι.
7. ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, γιὰ τὴν Ε' τάξι.
8. ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξι.

Γ' Γεωγραφία:

9. ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, γιὰ τὴν Β' καὶ Γ' τάξι.
10. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, γιὰ τὴν Δ' τάξι.
11. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ, γιὰ τὴν Ε' τάξι.
12. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξι.

Δ' Φυσικά:

13. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, γιὰ τὴν Γ' τάξι.
14. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ - ΖΩΟΛΟΓΙΑ, γιὰ τὴν Δ' τάξι.
15. ΦΥΤΟΛΟΓΙΑ, γιὰ τὴν Ε' τάξι.
16. ΖΩΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΩΡΩΠΟΛΟΓΙΑ, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξι.
17. ΦΥΣΙΚΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ, γιὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξι.
18. ΧΗΜΕΙΑ, γιὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξι.

Ε' Μαθηματικά:

19. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, γιὰ τὴν Γ' τάξι.
20. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, γιὰ τὴν Δ' τάξι.
21. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, γιὰ τὴν Ε' τάξι.
22. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, γιὰ τὴν ΣΤ' τάξι.
23. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ, γιὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξι.

ΣΤ' Ελληνικά:

24. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ, γιὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξι.

Γραμμένα σύμφωνα μὲ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα ὑπὸ τῶν κ. κ.

Θ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, Β. ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ,

Γ. ΣΑΝΤΙΚΟΥ καὶ ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΙΩΤΗ